

Digitized by the Internet Archive
in 2025

PRAELECTIONES IURIS CANONICI

QUAS

IN SCHOLA INSTITUTIONUM CANONICARUM

HABEBAT

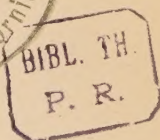
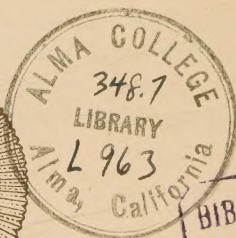
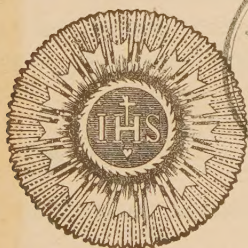
P. MARIANUS DE-LUCA S. I.

NUNC TEXTUS DECRETALIUM

PROFESSOR IN PONTIFICIA UNIVERSITATE GREGORIANA

ET S. CONGREG. CONCILII CONSULTOR

LIBER DE DELICTIS ET POENIS ECCLESIASTICIS

ROMAE

EX TYPOGRAPHIA POLYGLOTTA

S. C. DE PROPAGANDA FIDE

M DCCC XCVIII.

LIBER QUARTUS

DE DELICTIS ET POENIS ECCLESIASTICIS

1. Praenotanda. Exposita summa canonum, qui exercitium potestatis iudiciariae in Ecclesia spectant, ad eius leges, quae circa potestatem coactivam versantur, brevi synopsi exhibendas properamus. Hae porro leges *criminales* audiunt, harumque complexio dicitur *Ius criminale*: iuris autem criminalis disciplina appellatur Iurisprudentia criminalis.

Haec dividitur in generalem et particularem. Utraque in delictis versatur, de eorum poenis agit, et forma, qua inquiritur in delicta, poenaeque decernuntur in delinquentes: quae tria obiecta sunt iuris criminalis. *Generalis* absolute et indefinite haec obiecta considerat, eorum indolem rimatur, proprietates examinat, axiomata ponit, regulas elicit singulis casibus accommodandas. *Particularis* eadem obiecta singillatim enumerat, intuetur, eorumque circumstantias perpendit.

Nos, iis omissis, quae ad iudicii criminalis formam pertinent, hoc libro materiam eius exhibebimus i. e. delicta et poenas spectabimus, primo quidem utraque in genere, secundo, tum in specie singula, et quidem omnia prout ad forum ecclesiasticum referuntur.

SECTIO I.

DE DELICTIS IN GENERE.

TITULUS I.

DE NATURA DELICTI.

Summarium. — 1) Delictum seu crimen 2) cum sit « actio vel iniusta omissio auctori suo imputabilis, quae ordinem sociale turbet » ex interna et externa actione coalescit.

2. Decl. Quae ab aliis scriptoribus iuris criminalis peritis tradi solet definitio consonat cum nostra. E. g. Carmignani

sic definit « Delictum est legis civilis latae infractio ab actione sive positiva sive negativa moraliter imputabili proficiscens ». *Infractio* dicit quamlibet legis violationem sive positivae per omissionem, sive prohibentis per admissionem. A quibusdam additur *legis civilis*: at nos intelligimus violationem cuiuscumque legis latae, quae sive directe sive indirecte ad ordinis socialis securitatem tuendam pertinet: *latae* h. e. iam sufficienter promulgatae ab actione sive positiva sive negativa proficiscens, patet ex dictis.

Praecipuum elementum criminis est ut sit *imputabilis*, per quod differt a caeteris actionibus, quae potestati coactivae item subsunt, sed ex vitio naturae ac necessario oriuntur. Ut moraliter autem imputari possit, necessaria est 1. cognitio et advertentia legis, cui actio aut ommissio opponitur. Nam, ut recte ait Renazzi, quaelibet externa actio non potest iure pro crimine argui, nisi antea eius iustitia vel iniustitia deprehendatur. Id porro fit actione cum lege comparando ut actionis merita statuantur; 2. advertentia ad damna, quae inde sequantur; 3. voluntas seu intentio patrandi tale crimen; 4. libertas electionis.

Alterum elementum est, ut perturbet ordinem sociale, idque sive directe sive indirecte, cum nempe leges humanae violantur, quibus non omnes hominum actiones, sed quae tantum securitati et commodis societatis sociorumque obsint, vel necessario prosint, interdicuntur, aut imperantur, ita tamen ut ceu delictum censeatur actio, quae labefactet religionem, quod est cuiusvis humanae societatis vinculum.

Hinc sequitur *a*) licet omne crimen peccatum sit, tamen non omnia peccata esse item crimina, cum non omnia perturbent societatem, ideoque divinae ultioni reservantur, neque humanis legibus coercentur.

b) Ad crimen non pertinere actionem, quae a libera voluntate non dimanat.

c) Inde patet etiam crimen non esse peccatum tacita mentis cogitatione patratum, licet aliqua ratione in lucem veniat, dummodo de societate non agatur, ad cuius finem pertineat etiam privata uniuscuiusque institutio *Tarq. Iur. publ. L. I. n. 25.*

3. Ex dictis sequitur quod in fine asseruimus, *delictum* scil. ex interna atque externa actione coalescere. Debet enim esse actio externa, qua turbetur societas: auctori suo *imputabilis*; ergo debet esse actio moraliter prava: sed quaevis actio moralis a duplici causa producitur alia morali, alia physica, haec scil. corpus exequitur quidquid ab illa nempe a voluntate determinatur; porro sine voluntate, quae est interna, neque crimen neque culpa esse potest.

4. **Corollarium.** Patet ex nunc dictis quod Renazzi *comp. iur. crim. n. 20.* ait « praecipuam in delictis partem animum delinquentium habere, quo libere geruntur actiones internae externas producentes, quae de crimine redarguuntur. In omnibus siquidem externis actionibus criminosis praecipue spectandum agentis consilium, quod si ex proposito vergat in *crimen* dicitur *dolus*; si vero ex negligentia delicto dat causam, *culpa* habetur ».

Summarium. — Ex antecedentibus intelligitur ad crimen requiri *damnum* et *dolum*, cui accedit *culpa*.

5. *Decl.* Dolus est « actus intentionis plus minusve perfectae ad legem laedendam directus, externisque signis prorumpens » Carmig. heic. Liquet enim neminem cogi in foro externo ad merae cogitationis pravae poenam subeundam, unde ad crimen pertinet actio extrinseca ad laesionem legis directa, quae *dolus* est. Haec porro vox *dolus*, uti patet non solum proprie machinationem praesefert ad alterum decipiendum adhibitam, sed etiam animum delinquendi propositumque significat, quo homines delinquant *Doncl. Comm. iur. civil. L. 15.* Ast ad crimen praeter dicta, pertinet actus extrinsecus in termino seu subiecto passivo actionis vel omissionis contra legem spectatus: porro hic actus extrinsecus *damnum est*, quod obvenit societati aut privatis. Oritur enim delictum ex ipsa re i. e. maleficio *lib. 4. in princip. ff. de act. et oblig.* Omissa, quae ipsum non afficit, divisione doli in verum et praesumptum (prout nulli vel alicui dubio obnoxia habeantur indicia, semper enim in foro externo praesumitur dolus scil. dolo quemquam accessisse ad delinquendum ex externis eius

criminosis actionibus seu factis, quae internorum actuum indicia sunt, concluditur): ratione causae unde efflorescit dolus alius est *impetus* affectuum, alius est *nequitia*: haec, quam petulantiam et luxuriam improbitatemque etiam dicunt, *malitiam* heic significat, qua considerate et plena voluntate delinquitur. Quae fiunt autem ex adfectuum impetu ad dolum accedunt plus minusve prout mentis advertentiae electionisque voluntatis plus minusve participant (1).

Culpa heic non simpliciter peccatum significat sed voluntariam diligentiae praetermissionem, seu negligentiam ab oscitanti profectam voluntate; unde sequuntur delicta et alii iniuria laeduntur. Hanc veteres I. C. romani dividerunt in latam, levem et levissimam. Culpa levissima est maximam negligere diligentiam, e. g. paterfam. eo quod ignem diligentissime non custodit, repente flantibus ventis ignis excitatus est, et laris exustus. Levis culpa est communem prudentum in agendo diligentiam curamque praetermittere e. g. si dominus incuria servorum orto incendio, ut hoc extingueretur, eam neglexit diligentiam, quam hisce in adiunctis quilibet *prudens* adhibuisset. Lata culpa est omissio diligentiae, quam etiam desidiosi

(1) Sunt qui hanc divisionem doli ex causa nominent *dolum perfectum* et *imperfectum*. Ad perfectum, inquit Ala, *Crimin. Iur. t. 1. n. 3.* se refert quidquid Renatius sub prima congerit ex duabus ab ipso positis doli speciebus, nimir. sub *nequitia*: qui enim consilium in mente versat et corde ac librato sistit proposito vel agendi, quod lex vetat, vel non agendi quod imperat, frigidoque animo quod ipse voluit, exequi statuit, et modum exequendi molitur, et tempus et locum eligit, et statuit insidias et artes parat proditorias, is mehercle, quis dubitet? is perfecto flagrat dolo. Imperfectus in eo est, qui affectuum impetu concipit delinquendi propositum, in quo dolum consistere innuimus (qui ab hoc A. definitur dolus in criminalibus *delinquendi consilium, voluntas, propositum*: dolo enim delicta plane omnia contrahuntur, et ubi dolus haud inest, delictum haud censetur inesse); noscit is quippe actionis suae naturam et circumstantias; noscitque a lege vetitum, quod agere ipse cupit et vult; agit tamen aut spe maioris boni captus, aut metu maioris mali: sed in eius proposito intellectum considero praecipiti affectus vi deprehensum, submotum, ac veluti repente deflexum erga obiectum... Dolum hinc coniunctum cum impetu affectuum sumo, qui sane impetus dolo partem detrahit, tum impetus huiusce vi, tum externae motricis causae indoli coaequandam proindeque dolum in agente detego imperfectum.

homines praestare solent e. g. si putator non proclamet cum ramum ab arbore avulsum in viam publicam deiciat, cuius ictu viator oppressus fuerit. Porro iure civili culpa lata aequiparatur dolo: iure autem criminali numquam *uti actio dolosa* punitur quaecumque vel maxima omissio absque proposito. Huc facit quod Renazzi l. c. « Etsi non dolum dumtaxat consilio subiecerimus, sed etiam culpam: tamen qui dolo agit ex proposito init delinquendi consilium; qui vero culpa incidit in crimen, *in eo negative* dumtaxat consilium adest delinquendi, culpa quidem ut dolus provenit generatim a voluntate: nam qui culpa irretitur in se habet agendi principium. Sed quoniam culpa (utimur verbis Hugonis Grotii) actio neque mere scientis est et volentis, qualis est, qui dolo agit; neque mere ignorantis atque inviti: proinde dolus sceleri tribuitur, culpa vero imprudentiae » (1).

6. Corollarium. *Unde sequitur conatum externum ad delictum cum tranquillitatem socialis ordinis turbet esse verum delictum licet consummato multo levius. Tarq. L. 1. n. 25. d.*

Decl. Actio extrinseca delinquentis vel obtinuit effectum seu quod intendit, et crimen est perfectum, quo delictum maxime proprium habetur; vel non obtinuit et tunc est conatus ad delictum, qui ordinarie capax est imputabilitatis et merito *criminosus* audit.

Conatus criminosus seu nisus ad crimen committendum

(1) Rectius culpa definienda videtur, ait Ala l. c. n. 4. inconsulta quaevis actio vel omissio a qua subsequutus eventus, iniuria alteri nocens potuit debuitque praevideri criminosus. Dicitur *inconsulta* ut culpam a dolo distinguas: distinguere enim compertum in iure est; quia sceleri dolus imputatur: imprudentiae culpa: dolus idcirco delictum constituit; culpa quasi delictum... *Actio* vel *omissio*: nam culpa non tantum in faciendo consistit ut si quis quid urat, frangat, rumpat; sed etiam in non faciendo; ut si aegrotus pereat, quia medicus illius curam neglexit: actio proprie factum est quod imprudentiae adscribitur; omissio est non factum: at desidia et negligentiae tribuitur... *Iniuria alteri nocens*, eventus siquidem damnatus in facto sit oportet, non in hypothesi vel in impossibili, ut culpa suum teneat auctorem. Dicitur denique *potuit* debuitque *praevideri criminosus* ut culpam distinguas a casu; nam in casu culpam non esse ex eo intelligitur, quod ibi solum culpa est, ubi quod humano capto praevideri potuit, non sit praevisum.

sic definitur a Carmignani: *Conatus delinquendi est actio eius, qui crimen moliturus, actus crimini opportunos et efficaces conficit, quique sint directi ad legem laedendam, si tamen eius actus excipias qui in criminis consummatione consistunt.* Potest etiam definiri: Conatus criminis est nisus intentionis vel corporis, adeo, ut qui sit crimen moliturus, ea omnia fecerit, quae ad crimen efficiendum necessaria sunt, quaeque tamen non sint ad effectum demandata contra legis vetitum vel praeceptum. « Unde patet crimen plene consummatum esse in plena legis violatione adeoque criminis conatum non eundem habet effectum, quem crimen perfectum ».

Cum conatus gradus varios intensiores vel remissiores habeat, prout magis vel minus ad consummandum delictum accedunt, hinc recte distinguitur in proximum et remotum: *remotus* si in solo apparatu delicti consistit, proximus audaciores delinquentes exhibet, ita ut parum prorsus absit, quin tentatum scelus perficiant. Hinc concludere est, quod licet ab ausis adnisisque delinquere, non possint poenae repositi, quae eos crimine perfecto atque absoluto mansissent, quia longe gravius ab isto, multo levius ab eiusdem conatu damnum in rempublicam civesque derivat, tamen ipsorum audacia non debet abire prorsus impunita (vere enim ut patet societatem turbat): sed prout nisus proximus fuerit vel remotus, aliquantisper durius aut mitius ii coercebuntur. Renazzi heic.

Ex dictis probe intelliguntur alia quoque nomina, quibus crimen vel delictum iure tam civili quam canonico nuncupatur. Siquidem quandoquidem dicitur *scelus*, *maleficium*, *facinus*, *flagitium*, *excessus*, *fraus*, *noxa*, *iniuria*; quamvis pressius haec vocabula sumpta significant vel certum aliquod delictorum genus, vel unum aut alterum patratum delictorum effectum.

TITULUS II.

QUI DELINQUERE POSSINT, QUI NON.

Summarium. — Doli et culpae incapaces existimantur et incapaces delinquendi quales generatim sunt infantes im-
puberes, minores, surdi et muti, amentes, furiosi, prodigi, se-
nes, dormientes. Sunt autem doli et culpae capaces, qui de-
linquendi tamen incapaces habentur e. g. ignorantes et er-
rantes nonnulli, extranei, inviti, coacti.

7. *Decl. prop.* Cum ad crimen *dolus* vel *culpa* requiratur patet incapaces criminis esse, qui incapaces doli culpaque censentur: sed quandoque etsi capaces utriusque, incapaces tamen sunt illud contrahendi. De his, qui suapte quidem ingenio capaces sunt, interdum tamen delinquendi censentur incapaces, sic habet Renazzi heic: « Id autem toties eveniet, quoties aliquid obstat, ne aut quid ii faciunt, intelligant, aut libere agant. Tunc enim ab ipsis consilium abest delinquendi, quo dolus coalescit, et quodammodo etiam culpa, eoque ipso delicti erunt expertes, quia dum in crimen inciderunt, nec sua eorum voluntati libertas, nec intellectui necessaria cognitio constitit ».

Quae ut clarius intelligantur et applicentur rite iis, quos nominat Summarium, recolantur breviter quae fusius alibi traduntur. Scil. videndum prae primis est, quis incapax *natura* sit doli aut culpae ita ut eis crimen imputari nequeat.

Ut crimen alicui imputetur 1^m. requisitum est praecognitio legis crimini adversae. Hinc imputari nequit crimen iis, qui intelligentia laborant, si legem suae actioni contrariam haud cognoscere possunt. Cuius intelligentiae defectus oriri potest ex malo aut physico, aut physico-morali, aut tandem ex causa seu malo pure morali.

Inter morbos physicos intelligentiae defectum producentes aetas nimis tenella aut provecta censetur, cum iuxta etiam Cic. *Senectus ipsa est morbus*. Quia nimis tenerae aetatis incapax habetur *infans* (infans is dicitur, qui non potest fari) qui scil. septimum aetatis annum nondum explevit,^a usu rationis impeditus adhuc.

Hisce positis quaer. *an puer post 7. annos aetatis expletos* puniri valeat ob tunc peractam actionem damnum societati inferentem? Resp. Ex iure nat. imputari potest, sed ex iure civili imputari nequit crimen minori 10. annis. Infantiam porro sequitur pubertas, quae in mari 14°. aetatis anno, in foemina 12°. habetur, a qua qui non longe absunt, vel qui citius adollescunt doli saepenumero capaces esse dignoscuntur, atque adeo contrahendi delicta, modo excipiantur ea, quae post pubertatem incipiunt, ut supra, adulteria *Dig. lib. 48. tit. 10. lege 36.* etsi diversa sit poena ob unum idemque delictum applicanda puero 10, quam puero 15 aut 20 annorum. Minores, qui nempe adhuc in adolescentia versantur, quique iure rom. nondum 25^m. legibus vero nostris municipalibus vicesimum dumtaxat non excesserint aetatis annum, capaces sunt doli et culpaе atque adeo contrahendi delicta, etiam quae omittendo fiunt, modo criminosa omissio ex dolo non ex culpa tantum proveniat. *Gonzalez in C. 2. de delictis pueror.*

Ob *aetatem nimis provectam* defectu intelligentiae laborat certo senex decrepitus, qui in eum relabitur statum, in quo puer fuerit versatus, cum organa magno longoque usu attrita imparem fere reddunt animum ad facultates suas, ut consueverat, exercendas: modo non agatur de sene, qui, praeter communem hunc statum, quo caeteri repuerascere solent, plenus annis adhuc integrum servet mentis vigorem firmoque corpore utatur.

Praeter aetatem alius physico-moralis accedit morbus, *surditatis* scil. ex qua, si cui intelligentia deficiat, et hic praesertim si simul *mutus* reperiatur, *quaer. an crimen aliquod surdo, muto imputari possit?*

Resp. Distinguatur oportet inter eos, qui sunt surdo-muti a nativitate vel ex postfacto: illi incapaces censentur doli, etsi aliquam acceperint instructionem: hi vero procul dubio doli adeoque delinquendi capaces existunt, praesertim si muti tantum, quia hi omnes auditus organo uti potuerunt et eius ope sermonem discere atque ab hominibus instrui.

Alter morbus *physico-moralis* impediens quominus actio criminosa auctori suo imputetur est *amentia*; quae nil aliud est nisi mentis alienatio. Cum in amentibus et furiosis idea-

rum ortus non respondeat causis seu obiectis externis: sed ab interna pendeat morbosa cerebri dispositione, orta praeter voluntatis imperium, deficit intelligentia par cognoscendis et legibus et iis, quae legi adversantur, quorum omnium praecognitionem ad imputabilitatem necessariam esse vidimus. Si quaeratur *an is puniendus ob crimen aliquod admissum, qui tamen dementia suam causet in iudicio?* Resp. hanc non iuris sed facti, de quo non agimus, quaestionem esse, de veritate scil. vel falsitate productae dementiae.

Quaerendum potius est *an imputabile sit crimen laboranti saltuaria amentia aequae ac semper amenti?* Resp. 1) Dementia saltuaria est ea, in quam incidit interdum ex improvise seu inopinato et quasi per saltum: *continua* vero ea dicitur, in quam quis incidit tempore non interrupto. Porro 2) si nequit imputari in 2°., poterit imputari in 1°. casu; quando scil. crimen hic admittat cum se reperiatur in lucidis intervallis; secus non imputatur. Idem de furiosis et somnambulibus ac somniloquis: cum species dementiae sit tam furor, quam somnambulismus et somniloquium. *Dormientibus* autem imputari potest ac debet crimen ex eorum culpa proveniens e. g. suffocatio pueri, quae mulieri accidit dormienti cum illo sine repagulis; cum sine his facile infantulos iri suffocatum omnibus notum sit: quod plures movet Episcopos ad reservandum sibi hunc casum.

Furiosis ius rom. comparat prodigos *L. 45. D. leg. 6.* non ex causa alienatae mentis dolique defectu, sed propter vesanam rei familiaris obliguritionem. Hinc est, ut ius civile, quasi nullum adesset discrimen furiosos inter et prodigos, his omnibus tutorem vel curatorem aequae adsignet, ut ius criminale prodigos cen criminosos habeat et uti tales puniat.

8. Inter causas morales, ob quas imputari nequit crimen, in primis recensenda veniunt *ignorantia et error*: quae quid sint et quomodo dividantur, aliunde vobis notum est. Dicuntur generatim *ignorantes* qui nullam, *errantes* qui falsam rei ideam atque notionem habent. Iamvero si necessaria cognitione laborant, dolo et culpa carent, adeoque incapaces sunt imputabilitatis de re criminosa, circa quam ignorantia et error versatur, modo sermo sit de ignorantia essentiali, non

accidentali, involuntaria et invincibili, non voluntaria et vincibili; atque de ignorantia facti, non iuris agatur.

Ex defectu voluntatis et libertatis in eligendo habentur *inviti* et *coacti* prout actio invita vel coactio proprie dicta habetur. *Actio* invita dicitur, quam ponit agens, non ex sua voluntate, aut intentione: sed vi physica, aut extrinseca adactus, ita instar mere instrumenti physici, cui opponitur spontaneitas. Nam, ut habet Renazzi heic, « praeter libertatem voluntati quoque inhaeret *spontaneitas*, quae est facultas dirigendi seipsum, ad certum et antea cognitum finem: unde actiones spontaneae sunt illae, ad quas seipsam voluntas determinat; *liberae*, quas agere vel omittere in nostra collatum est potestate. Illis actiones invitae, his necessariae opponuntur ». Coacta habetur actio, cum eam agens ex voluntate quidem et intentione ponit non sine tamen gravi timore incusso. Porro *invitorum* actiones imputari nequeunt, quia illis deest necessarium delinquendi consilium et agendi libertas. Ast imputari quandoque crimen potest coactis in quibus intercedit peccandi consilium et sua eorum voluntati libertas prorsus non defuit, licet tali necessitate impendente ipsi egerint *S. Thom. 2. 2. q. 6. art. 4.* Actio coacta sub gravi metu incusso quandoque non est imputabilis: modo tamen metus incussus sua, iuxta Carmign., sex habeat requisita: scil. ut sit 1. urgens atque imminens malum; 2. praesens et actualiter incussus; 3. inopinatus; 4. iniustus; 5. inevitabilis damni; 6. gravis saltem quoad damnum sequuturum certo, nisi fieret contra legem.

9. *Excusat etiam a crimine moderamen inculpatae tutelae.* *Moderamen inculpatae tutelae*, alia scil. regula est iuxta quam, quis gravissimo vitae discrimini expositus, in eo est, ut vitam suam amittat aut aggressorem confodiat, eligit 2^m. ut vitam suam servet, quae aliter servari nequiret, occidit iniustum aggressorem, contra naturalem legem *ne occides* eundo materialiter quidem, sed non formaliter, quia ius servandae vitae propriae praevalet in casu. Quod si leges non permisissent, innoxii homines a malis, et iis, qui irae, vindictae et aliis passionibus indulgent passim et libere invaderentur. Eiusmodi porro invasionum licentia magis perniciosa reipublicae, quam esse possit facultas, quibus quis potest modis contra iniustum

invasorem se defendendi. Ast ut haec regula locum habeat quatuor requisita necessaria sunt: 1ma. ut is, qui occiditur cum moderamine inculpatae tutelae, fuerit *iniustus aggressor*, non enim potest esse iusta defensio ibi, ubi non praecessit iniusta offensio; 2ma. ut *defensio* offensioni avertendae sit *proportionata* C. ut famae 35. de sent. excom. fin. ibi: Dum tamen non amplius eorum violentia se extendat, quam defensio exigit. 3ma. ut *conflictus fiat paribus armis*; quod tamen tunc solum procedit, cum inter invasorem et invasum paritas est in fortitudine et conditione status; 4ma. ut defensio fiat *in continenti*, et in ipsa invasione et concertatione. Haec autem dicunt requisitum iustae causae, temporis et modi. Cf. Smalzgr. in tit. de Homic. voluntario.

10. Iam transeundum est ad *minus imputabiles causas* impedimentum nostrae voluntati aut libertati creantes. Eiusmodi impedimentum occurrit *ob aestum passionum*: et tunc actio ob talem passionis impetum admissa plus minusve varie imputabitur prout varia sunt adiuncta, quibus agens reperitur. Ob passionum aestum quis incidit in dolum cum ex animi affectibus ad delinquendum impellitur. Hic passionum seu adfectuum impetus quatuor ex fontibus dimanat: 1) ex amore scil., 2) ex zelotypia, 3) ex ebrietate, 4) atque ira; quae in causa proxima sunt humanorum adfectuum. Iamvero quoad 1^{am}. Ut minus fiat imputabilis actus, ratione amoris, hic iustis ex causis provenire debet. Quoad 2^{am}. i. e. Zelotypiam, quae species quaedam amoris habetur circa naturales inclinationes, potest uti excusatio haberi, si quis a procis ad delictum provocatur, qui argumentum vel saltem suspicionis indicia praebeant: modo tamen honestus sit amor competitorum. 3^{am}. Ob ebrietatem autem non minus cuipiam imputari crimen potest. Qua in re inter ebrium et ebriosum distinguatur oportet: ebrius enim is, qui ob frequentes potus in ebrietatem quandoque e. g. bis vel ter incidit, ebriosus, qui vitio contracto ebrietatis, in hac fere semper reperitur. In ebrietate porro triplex distinguitur gradus: 1. inepta laetitia, 2. furor, 3. lethargia: 1°. gradu partim usus facultatis rationis amittitur, 2°. adeo vino vel alio liquore madidus est quis ut furiosus et simul incapax ea percipiendi, quae ab ipso fiunt: qui 3°. gradu est

correptus nullatenus sui compos existimatur et tamquam brutum in sommo veluti continuo habetur. Iamvero si delinquat constitutus in 1°. gradu legem violare censetur propter merum passionis impetum, in 2°. constitutus etsi quasi delictum et ex imprudentia agens committere in legem reputetur, tamen eius actio non est directa, nec voluntaria, neque *dolosa*: constitutus in 3°. gradu i. e. lethargiae non dolosam sed culposam (in causa) actionem ponit in legem. Si quis ut perveniat ad perfectum delictum sese inebriet et postea illud patret, quod sine ebrietate perficere non potuisset, ob talem causam positam quoad praxim punitur uti criminosus.

Sed quartus fons passionum aestus est *ira*, quae a Seneca definitur « ira furor brevis est » et cui theoria de furiosis et amentibus supra exposita, heic erit applicanda, modo iustis de causis ira excitetur. Dicitur *brevis*: si quis enim acceptam iniuriam post *longum* intervallum ulciscitur e. g. post unam diem non dicitur *ex brevi furore*, sed ex prava machinatione agere.

Summarium. — Delicti tenentur 1°. non modo qui propria delinquit manu, verum etiam qui delictum mandavit; 2°. qui ad illud sive active sive passive quodammodo concurrunt; quin imo 3°. ratihabentes.

II. Decl. Agimus hic speciatim de causa morali influente in delictum: quae profecto, ut cuipiam ex ea posita actio dolosa imputetur, efficax esse debet. Distinguuntur autem variae eiusmodi species prout causa consideretur antecedens, concomitans, vel subsequens delictum. Antecedens causa delicti certe est, qui illud machinatur, ad executionem media praeparat, aut iubet ut sunt consiliarii et mandantes. Concomitans causa sunt correi et complices qui una concurrunt cum principali delinquente, qui scil. maximam partem executionis habet. *Correi* audiunt qui eadem efficacia et directe omnes, quin ex iis unus principalis haberi possit, in idem concurrunt crimen: *complices* habentur qui indirecte ac mediate concurrunt. Si quis delictum iam patratum habet ratum proprie in causa non est, nisi de effectibus et consequentibus ad delictum res sit. Iuxta hanc triplicem caussarum speciem assertum trifariam procedit.

Iam patet 1^m. qui enim facit per alium, perinde est ac si faciat per seipsum (*C. 72. ibiq. Glos. de Reg. Iur. in 6°.*), iuxta etiam effatum « *Ille dedit caussam, praebuit iste manus* ». Uterque scil. in culpa est, uterque idcirco poena plectendus. Qui enim ex mandato aut iussu crimen fuerit exequutus, is est delicti causa physica; qui mandavit et iussit, causa moralis. Quamobrem culpa mandantis nequior, quam mandatarii aut subditi. Unde, si exequutores praeter mandantis aut iubentis expectationem et voluntatem in mandati aut iussus exequutione fines excesserint atrociusque maleficio patrarint; hoc mandanti aut iubenti, utpote qui id praevidere poterat ac debebat, adscribendum est. Quin extra ordinem saltem punitur mandans, aut iubens, licet tempore habili mandatum et iussum revocavit: quia nudum mandatum et iussum in acerbioribus maleficiis pro maleficio est. Pariter extra ordinem puniendus tam mandans quam mandatarius, si hic simulans acceptare mandatum, recepta mercede, illud tamen conscientiae stimulis perterritus non est executus.

12. Patet et 2^m. scil. delictum merito adscribendum ei, qui tametsi delictum per se non exequatur, ad illud tamen sive active sive passive quodammodo concurrat. Hinc delicto tenentur 1°. si qui delinquentibus auxilium opemque ferunt e. g. qui in ipso actu delinquentem manu iuvant; vel etsi ab agendo abstineant, favent tamen delinquenti e. g. excubantes, ne delinquens deprehendatur, vel armati ut patiens deterreatur: 2°. qui prudentes scientes peccaturo scalas, venena... suppeditarunt: 3°. ii consiliarii quoque, qui media absolvendi facinoris demonstrant: 4°. qui solum monent, hortantur, sollicitant; modo reus sine hac exhortatione et sollicitatione culpam non esset patraturus: 5°. qui, patrato iam crimine, criminosos domi, prout ante convenerat, excipiunt, inquisitoribus celant, eiusve curant fugam: 6°. qui ex peculiari suo munere debent delictum impedire, cumque possint, non impediunt e. g. magistratus, educatores, pastores, parentes, milites... quin imo leges volunt etiam irretiri omnes cives, qui cum possint non impediunt quaedam crimina *L. un. C. de rapt. Virg. cf. Clarum q. 90. Farinac. q. 129. Renazzi ibid. C. 9.*

13. Patet 3^m. delictis quoque teneri eos, i. qui domum suam

sponte recipiunt delinquentem, defendunt, fugamque ei praestant: 2. qui patratum delictum adprobant, laudant, ratum habent. Nam Ulpianus docet axioma iurid. « *Ratihabitio retrotrahi, et mandato non est dubium comparari* » L. *senatus ff. 60. de divers. reg. Iur. et C. 10. de reg. Iur. in 6*: non solum in contractibus, sed et in delictis locum habere. Et reus eadem vera in utroque iure tam civili quam can. rati habere poena plectuntur. Verum quidem est, quod ratum habens crimen iam patratum quodque patratum iri nesciebat, huiusmodi influxit ullatenus: sed alienum adprobando flagitium non tantum animus foedavit, ut quasi delicti reus censeatur? nonne etiam mos addit caeteris eadem vel similia crimina patrandi? Et

TITULUS III.

CONTRA QUOS DELICTA PATRARI POSSINT.

Summarium. — Delicta patrari possunt 1. in universam societatem, et generatim in cives: modo omnibus non specialis facultas aliquem quadamtenus laedendi; 2. specialiter vero delinqui potest in civem etsi hic sit incognitus, demens, et laesioni sponte consentire videatur; 3. delinqui etiam potest in nascituros et mortuos; 4. in advenas et peregrinos; et 5. tandem in seipsum.

14. Ad 1^m. A causis efficientibus seu activis, quas vocamus ad passivas, subiectum nempe, contra quod committi crimen possit, devenimus. Porro ex delicti definitione liquet delictum patrari posse tam in universam societatem, quam in singulos cives; in illam, cum eiusdem quies, tranquillitas et ordo turbatur: in hos, cum eorum vita, existimatio, aut fortuna laeduntur: hi enim omnes censendi sunt aut propter seipsum propter alios, iniuriam pati.

15. Sed exceptio est « *quando invitis non fit iniuria* ». Quod in re animo recolatur per legem romanam et usum forensem appellari *invitos*, qui veluti *praeter legem* sunt et magistratus tuitionem. Quod toties contingit, ait Renazzi (*clem. iur. § 47.*) quoties leges ipsae nos armant adversus delinquentes et suam publicamque vindictam privatis permittunt e. g.

versus fures nocturnos in agris, obsessores viarum, transfugas, desertoresque militiae, quos cuique fas est occidere, quin delicto irretiatur *Cod. L. 3. tit. 17. leg. 1.* Tunc enim laesio haec et occisio publicae poenae et ultionis fungitur vice, neque occidens legem aliquam laedit, quin imo eius voluntati obsequitur. Cavendum porro semper, ne legibus extra necessitatem publica ultio privatis permittatur, ne maioris faciendi tumultus, rixasve inter cives excitandi occasio suppeditetur. Imo addendum est ob eiusmodi damna facilius inde secutura, talem fuisse revocatam permissionem.

16. Ad 2^{am}. Praeterea patet in cives semper delinqui etsi civis, qui laeditur sit laedenti incognitus, aut, propter dementiam aliamque infirmitatem, sensu careat. *Ulpianus L. 3. ff. de iniur*: « *Facit iniuriam, qui scit se iniuriam facere, etiamsi nescit cui facit* » idque merito; quia laedens semper est iniurius, societatemque, cuius ignotus pars est, turbavit. Sed et turbavit societatem non modo qui sanos, sed etiam qui mente captos laesit; quia hi partes sunt societatis, cuius interest, ut et eorum iura sarta tecta servantur: hinc ad rem *Ulp. l. c.*: *Iniuriam ex delicto prodeuntem is etiam, qui non sentit, pati potest.*

Quin imo infirmitate mentis laborare censentur, qui laesioni sponte consentire videantur, atque adeo prout in mente captum, ita et in volentes et consentientes delinqui censetur. Natura α) enim, quae nosmetipsos servare iubet, ita nos intus comparati sumus, ut quidquid incolumitati et perfectioni nostrae prodest, continuo appetamus; quidquid contra nos destruere aut pessumdare valet incessanter aversemur et vereamur. « Nullum animal ad vitam prodit sine metu mortis » pulcre aiebat *Seneca de Benef. IV. 17.* Hinc si quis velle quod sibi nocet, atque in id consentire videatur, in id aestu passionum abripi, nec satis sui compos censendus est. Illud etiam β) addatur, quod cum nemo queat sibimet iniurius esse, nec aliis hanc facultatem concedere potest. γ) Unde *C. 27. de Reg. Iur. in 6.* « Volenti et consentienti nulla fit iniuria » rite intelligendum est scil. modo iniuria in rem recidat, quae sub potestate, dominio, atque dispositione sit eandem pati volentis e. g. laedi, deiici e saxo, aut fama laedi, qui vult

homo, id neque recta ratione vult, neque velle in eius est potestate.

17. Ad 3^m. Porro *non solum in cives natos vel hospites, sed etiam in nascituros, vel mortuos delinqui potest*. Is enim qui nasci speratur modo animatus sit, cum de ipsius iure quaeritur, pro superstite est. Ergo sicut in superstitem, ita et in nasciturum peccatur, adeo ut postquam natus adoleverit, possit suo nomine de iniuria sibi in matris ventre latitanti allata agere adversus iniuriantem. Dixi si foetus animatus sit, quia insensibilis materia haud est iniuriae capax; etsi qui hunc destruit foetum, delinquat, cum homine naturam, et cive societatem privat.

In mortuos autem contemptus, interpretatione saltem legis, pro delicto habetur, etsi quis subtilius philosophando neget ullam eis fieri posse iniuriam. Iniustum namque minimeque homine dignum requiem turbare defunctis, ossibus atque cineribus, eorumque parentibus debitos denegare honores. Accedit et illud quod universae gentes voluerunt inviolatas esse defunctorum exuvias, imagines, sepulcra. Ipse Solon, teste Tullio *de leg. L. 2*, busta mortuorum probris afficientes poenae subiecit. Et ius romanum dedit in eos iniuriarium actionem *L. 1. et 27. D. de iniur.*

18. Ad 4^m. In advenas et peregrinos delinqui potest sicut in cives: quia Sancta apud omnes gentes hospitalitatis iura semper habita sunt; nec civitas, quos hospitio recepit, violari permittit. Eo namque ipso, quo magistratus permisit eos in civitate morari sub publico tutamine, legumque auxilio simul promisit, ut more civium tutam quietamque moram inter cives ducere possent. Insuper sicut Principis legibus quoad plurima parere debent, in cuius territorio versantur, ita congruum est legibus ordinari.

19. Ad 5^m. In seipsum tandem delinquit *suicida*. Si enim nos permittere aliis non possumus, ut vim in nostram inferant personam, neque ut propius honor violetur, id multo minus permitti potest, ut quis vim et contemptum in semetipsum committat, vitam sibi adimendo. Accedit quod a) *suicida* naturae praeceptis contradicat, quibus et servare nos ipsos iubet, nostrasque perficere facultates: contradicit praecepto religionis

suicidium vetantis, rationis legi iura divina sibi usurpando: societati civili, cuius pars sumus, quam nos laedendo laedimus. Hinc est, quod omnia suicidia imputabilia sunt; cuiusque gradus forent, et *art. 117. Cod. penalis* conatus ad suicidium tribus carceris annis puniatur, quae poena absque dubio insufficiens reatui esse videtur: at haec mitior infligitur poena in eiusmodi homines ut in mentecaptos adeo, ut ob amentiam neque ecclesiastica sepultura privandi sint.

TITULUS IV.

DE OBLIGATIONIBUS, QUAE EX DELICTO NASCUNTUR.

Summarium. — Ex delicto I) nascitur obligatio 1^a. poenae subeundae, 2^a. compensationis damni si haec fieri possit. Hinc II) duae actiones altera poenalis, altera persecutoria seu civilis, quae eo usque differunt inter se, ut alteram non perimat. III) Utraque autem variis cessat modis.

20. Ad 1^m. Cum in omni fere delicto duo concurrunt scil. vitiositas actus i. e. legis transgressio, et damnum directe vel indirecte societati, nec non sociis illatum, cumque illa poena, hoc restitutione expiatur, duae nascuntur obligationes, altera relate ad delicti naturam, nimirum poenae subeundae, altera relate ad eiusdem effectus i. e. restitutionis seu compensationis faciendae, si tamen haec fieri possit. Hinc duae actiones altera poenalis, altera persecutoria seu civilis.

Dixi *si haec fieri possit*: quia 1) ipse nocens potest esse penitus non solvendo; aut 2) damnum irreparabile aut inaestimabile sit, ut accidit in homicidio: ex quo neque homo interfectus revocari potest ad vitam, neque eius vita pretio aestimari: attamen etiam in hoc occisor ad plura compensanda tenetur. Tenetur enim ad funeris impensas, ad medicorum mercedes, aliosque curationis sumptus, ad rependendum interfecti filiis, coniugi, aliisque, quos alere ex officio debebat, quantum spes illa alimentorum, habita aetatis occisi ratione, valebat (*L. computationi D. ad leg. Falcid.*).

Quod si nocens vulneravit tantum, non modo ad curationis impensas, sed etiam pro conditione temporum, facul-

tatum ac vulnerati ad lucrum, ob operas a vulnerato amissas, cessans reddendum tenetur. Idque pro ratione corporis valetudinisque vulnerati aestimet prudentis arbitrium, ita ut compensari valeat etiam pecunia cicatricum quantitas, et qualitas deformitatis inductae e. g. in puella quae erat ante vulnerationem pulchra nimis adeoque minori indigens dote, quam nunc foedata et deformis.

Quaer. an dictae obligationes ortae ex delicto dici possint verae obligationes ex iure naturali? Resp. Certo est ex iure naturae obligatio reparandi damna illata: non autem altera obligatio scil. subeundae poenae. Haec enim subeunda est ei post sententiam iudicis condemnatoriam: unde haec oritur ex iure civili et sententia iudicis supposito crimine: altera autem nocens ante quamlibet sententiam semper tenetur: prout ipsa *naturae lex* inclamat. Unde est utraque vera ac proprie dicta obligatio.

21. Ad 2^m. Hinc sequuntur duae actiones, quae maxime differunt inter se praesertim 1°. *ratione eius per quem actio exercetur*: actio enim *poenalis* per Fiscum aliosque officiales in id a Principe deputatos; *civilis* autem competit laesis eorumque haeredibus: nisi agatur de crimine excepto. Sunt enim crimina, in quibus nec ad poenam Fiscus agere potest nisi laesi instantia praecedat *cf. Edict. pont. 5. Nov. 1831. a. 2. et seq.*; 2°. *ratione personae*, contra quam datur actio: nam *poenalis* datur contra reum dumtaxat non autem contra eius haeredes et successores (*L. 20. D. de poen.*). Nam vitiositas actus, propter quam publica poena exigitur, est delinquentis demeritum mere personale, quod proinde in haeredes et successores minime transit. Sed contra *actio persecutoria* datur etiam adversus haeredes, utpote qui defuncti personam repraesentant, adeoque et oneribus eiusdem adimplendis, quia illa ad damni emendationem tendit. Et haec obligatio ex iure can. haeredes tenet, quatenus haereditatis vires patiuntur, non quatenus ad ipsos ex defuncti delicto pervenit prout vellet ius rom. *C. 3. C. 16. q. 6. cf. Renazzi Elem. iur. cr. c. 11. § 10.*

Quia vero ex diverso fonte eiusmodi actiones dimanant maximeque inter se differant, sequitur quod altera alteram non perimat: unde reus, si poenam etiam mortis subierit,

non idcirco a sarciendo damno liberantur qui defuncti personam continuant, ut haeredes et successores. E contra neque etiam extinguitur aut suspenditur actio poenalis per Fiscum exercenda, etsi laesus actioni civili renuntiet, aut iniuriam sponte remittat. *Edict. 5. Nov. 1831. art. 10. et seqq.*

Attamen ex hoc eodem Edicto pro statu pontificio sic excipiebat Latini *Elem. iur. crim.* heic V. « Quamquam autem actio poenalis actionem civilem non perimat, et viceversa: attamen in iis delictis, in quibus actio poenalis non fisco directe competit, sed laeso, si laesus civilem praelegerit, nequit posthac poenalem exercere, etiamsi ius criminaliter agendi sibi diserte in citatione reservarit, et etiamsi iudicio civili post litem contestatam renunciaret (*cit. Edic. § 592*). Id olim iure romano et moribus aliter se habebat. E contra ubi poenalis actio non laeso directe sed fisco competit, adeo ut fiscus, etiam non instante parte, agere queat; tunc licet laesus civile instituerit iudicium, potest fiscus criminaliter agere, quin tamen laesus possit hoc casu se fisco adhaerentem declarare (*ib. § 593*). Imo iudicium criminale a fisco institutum civilis progressum suspendit, dummodo civilis iudicii decisio e sola criminis probatione dependeat; et si in iudicio criminali reus absolvatur velut innocens, aut tamquam non repertus culpabilis: actio quoque civilis et civile iudicium omnino perimitur. Tunc solummodo post criminale reassumi civile iudicium potest, cum reus vel ad poenam damnatus est, vel ob probationum defectum provisorie dimissus. Caeterum actio poenalis coram criminalibus, civilis coram civilibus Iudicibus est exercenda: et ubi criminales Iudices agnoscant, factum delicto vacare, semper eis fas est causam una cum actis ad Iudices civiles remittere *cit. Ed. art. 594. et seqq.* ».

22. Ad 2^m. *Damni reparandi obligatio non cessat per se, α)* nisi ipsius damni reparatione sive ab ipso reo, sive ab alio eius nomine facta: β) vel expressa aut tacita remissione, quam laesus dumtaxat et non alius, ac ne Princeps quidem potest impertiri (*Renazzi ib. § 1.*): γ) cessat etiam per *praescriptionem*, quae iur. rom. exposcebat saltem annos 30. ubi actio civilis erat; anno finiebatur ubi actio erat praetoria: et in statu pontif. tamdiu durat quamdiu actio criminalis.

Actio porro criminalis cessat pluribus modis: 1. Modus ordinarius ac legitimus est per *redditionem poenae*, etsi iudex leviolem infligerit, dummodo tamen cum delinquente non coluserit; 2. *morte delinquentis* quando scil. hic praemoritur suae sententiae; mors enim omnia solvit; 3. praescriptione longi temporis h. e. post tempus a lege determinatum. Eiusmodi porro praescriptio obtinet, cum post tale tempus a lege praescriptum nullam subiit sententiam delinquens, qui adeo liber evadit. Tempus porro a lege determinatum, quo elapso nulla actio contra reum intentari poterat, penes Romanos erat spatium 20. annorum pro delictis capitalibus, et 10. pro caeteris. Deinceps etiam pro minoribus delictis, pro quibus nec poena capitalis nec ad triremes damnatio statuta erat, admissa fuit quinque annorum praescriptio: quae etiam delictis de peculato atque adulteriis praescripta fuit, ita ut si maritus intra 5. annos omisit adulterum accusare, eo tempore elapso, iam amplius nullam potuisset ei molestiam creare. Lex iuxta Status pontificii codicem praescriptionem 30. annorum concedit pro delictis capitalibus, 10. vero annorum pro delictis, quibus condemnatio ad triremes per 20. annos praescribatur (o 20. anni di labori forzati) praescriptionem 5. annorum pro iis delictis, quorum poena carceres 5. ann. non superat; et tandem praescrip. 3. ann. pro iis delictis, quorum poena erat carcer trium annorum (1). Ut hae porro praescriptiones obtineant, suae conditiones

(1) Adverte tamen praescriptionem pro delictis Clericorum agnitam et confirmatam a S. C. Episcop. et Reg. resp. ad epist. Antist. N. N. die 21. Mart. 1898. « Omnibus sedulo perpensis, Emi. Patres in Comitibus habitis die 4. Martii 1898 haec retinenda censuerunt: tralatitii scilicet iuris esse, in causis criminalibus ecclesiasticis locum habere praescriptionem, et quidem nedum quando iudex procedit ad instantiam privati accusatoris, sed et quando ad vindictam publicam seu ex officio inquit: huius vero praescriptionis eum proprium effectum esse, *ut solam perimat actionem poenalem*, siquidem per accusatum seu inquisitum, aut per eius procuratorem expresse de praescriptione in iudicio oppositum fuerit.

Exinde facile est deprehendere, integrum tum accusandi tum inquirendi ius manere usquedum expresse non opponatur praescriptio, et omnino tenere iudicium, si eadem opposita minime fuerit.

Quod si in iudicium praescriptio deducta fuerit et legitima recognoscatur tunc perimit quidem actionem criminalem, at non civilem, quae forte ex

purificentur oportet i. e. ut sit efficax praescriptio, debet esse, 1°. *continua* ita ut tempus ei praefinitum nunquam fuerit interruptum per actum aliquem fiscalem; 2°. numquam interrupta per sententiam iudicis definitivam aut interlocutoriam circa crimen patratum; nam sententia est exceptio peremptoria praescriptionis; 3°. ut delictum capax sit eiusmodi praescriptionis, nec sit inter excepta e. g. crimen laesae maiestatis, religionis violatio, aut delicta contra iura status et ordinem publicum immediate directa; 4°. gratia principis liberatur delinquens ab obligatione subeundae poenae.

Est autem inter gratiam seu condonationem generalem et particularem distinguenda; generalis locum habet relate ad plures personas, a quibus fuerit patratum delictum, particularis relate ad unum aliquod individuum, cui condonatur; 5°. libe-

eodem delicto promanat; et hinc, non obstante praescriptione, reum manere obnoxium omnibus effectibus canonicis non criminalibus ex patrato delicto provenientius, manifesti iuris est. Immo licet praescriptione actio poenalis extinguatur, non tamen tollitur exceptio, quae perpetuo manet, iuxta iuris effatum: « Temporalia ad agendum, perpetua sunt ad excipiendum »; ideoque delictum illud, etsi praescriptum, potest reo semper opponi per modum exceptionis; eique obest, si ad ecclesiasticas praevisiones concurrere vellet.

Quod autem spectat ad tempus necessarium ad dictam praescriptionem inducendam, regula generalis est, actionem iniuriarum spatio unius anni; crimen peculatus et delicta carnis spatio quinque annorum; caetera vero crimina spatio viginti annorum a die commissi delicti continuorum praescribi. Verumtamen si agatur de delictis, quae successiva sunt et permanentia, in his nulla praescriptio locum habet, nisi a die cessantis delicti; quemadmodum si delictum fuerit *totaliter* occultum praescriptionem non a die commissi criminis, sed a die scientiae accusatoris vel inquisitoris currere placet.

Illud demum haud praetereundum est, quod criminibus raptus, stupri per vim illati, et adulterii cum incestu coniuncti, nonnisi lapsu viginti annorum praescribatur; criminibus vero suppositi partus, parricidii, assassinii, laesae maiestatis, duelli, falsae monetae, apostatatus, haeresis, simoniae, concussionis, abortus et sodomiae, nullo unquam tempore praescribatur; sed perpetuo horum criminum rei, dum vivunt, accusari et inquiri possunt.

Quibus omnibus SSmo Domino Nostro relatis, in audientia habita ab infrascripto Cardinali Praefecto die 21. Martii an. 1898, Sanctitas Sua sententiam Eminentissimorum Patrum adprobare dignata est.

ratur criminosus etiam hac obligatione subeundae poenae, si persona laesa seu causa passiva delicti ac damnum passa remittat. Et quamvis generatim loquendo eiusmodi remissio aut consensus aut pax laesi non sufficit ad hoc ut reus a subeunda poena liberetur: attamen in casibus non adeo contra civilem legem odiosis, i. e. ubi de delictis non valde gravibus, neque valde damnosis societati, vel iis, quae impedire eius interest, eiusmodi remittendi facultas laeso conceditur.

TITULUS V.

DE DELICTORUM DIVISIONE.

Summarium. — 1) Omissa delictorum divisione iuris romani propria, in publica scil. et privata, in ordinaria et extraordinaria, in popularia et non popularia, 2) eam recensemus, qua I. ratione reatus distinguuntur in delicta vel quasi delicta: II. ratione societatum, quae laeduntur in civilia, ecclesiastica vel mixta: III. ratione poenae in capitalia et non capitalia, atque adeo pro modo poenae in levia vel atrociora, ex quibus alia sunt atrociora alia atrocissima; 3) tandem commemoranda venit divisio in nominata et innominata, in communia et peculiaria, in notoria et occulta, in facti permanentis et facti transeuntis, in qualificata et simplicia, in excepta et non excepta.

23. Ad 1^m. Iam non amplius usurpatur divisio iur. rom. heic exhibita quam sustulit Ius can. α) Ducebant Romani delicta in *publica* quae Reipublicae, et in *privata* quae singulorum iura laedebant: illa coercebantur publica poena, haec autem habebant privatam persecutionem: in illis cuique ex populo licebat accusatoris vice fungi, in hisce actoris partes obire tantum poterat is, cuius intererat (1). Merito autem Ius

(1) Publicum est, ait Pichler *in tit. de recusat. n. 5.* quod per aliquam legem (vel consuetudinem) effectum est publicum *L. 1. ff. de publ. iudic. h. e.* quod in ordine ad certos effectus iuridicos ordinatum et publice vindicandum est, eo quod tendat directe vel contra Dei cultum aut res divinas, aut contra Principis maiestatem, aut ad laesionem reipublicae, vel communis utilitatis: aut personae privatae quidem sed cum aliqua enormitate: qualia sunt apostasia, simonia, magia, sacrilegium; crimen laesae maiestatis

can. *per Glos. in can. Infames Ca. 6. q. 1.* omnia delicta voluit esse publica (*Cf. Hostien. C. statuimus n. 19. de Malef.*): nulum enim delictum est, quod saltem indirecte et reflexim societatem non laedat. Enimvero, *si nefas nocere patriae*, ait Seneca *de Ira*, l. 2. C. 39, *ergo civi quoque: nam hic pars patriae est. Sanctae partes sunt, si totum venerabile est.* β) Porro publica subdistincta erant in *Ordinaria*, quae et *Crimina* proprie dicebantur, et *extraordinaria*. De illis lex certa caverat, certamque poenam definierat: de his vel lex certa non extabat, vel si extaret, adeo tamen atrox fuit delictum ut extra ordinem potius, quam iuxta leges puniendum esse videretur. Insuper *de ordinariis* indicabant praetores, qui sortiebantur inter se quam quisque deberet exercere quaestionem de vi, de adulterio, de caeteris. De extraordinariis iudicabant aut Consules, aut totus Senatus, aut Princeps, aut praefectus Urbis, praetores, proconsules in provinciis: licet interdum populus et publicas et privatas cognosceret causas ex delicto privato etiam interdum extra ordinem criminaliter agebatur, nec non sub Imperatoribus, quaelibet delicta extraordinarie cognosci caeperunt. Sed nunc hoc discrimen non est servatum, et delicta possunt dici vel omnia ordinaria, quia de singulis ferme certa lex data est, deque singulis agit competens tribunal, vel omnia extraordinaria, interdum saltem, cum poena singulis applicanda a Iudicum dependet arbitrio; atque ipsa poena per leges statuta

et perduellionis, ut cum quis hostili animo directe aliquis moliatur contra imperatorem aut principem etiam inferiorem vel rempublicam: adulterium, homicidium, parricidium, delictum de vi privata aut publica, veneficium, incendium; huc referunt multi crimen falsi, repetundarum, plagii, ambitus, residuorum, seu si quis pecuniam publicam sibi ad usum publicum datam retineat..... vi cuius (consuetudinis) etiam in foro civili vix amplius superesse videtur discrimen inter delicta publica et privata, teste Farinac., Decian. et Pirhing *h. t. n. 49* quando ob delicta privata agitur criminaliter. Illi autem effectus iuridici, ad quos elevata diximus delicta, quae publica vocavimus, sunt 1. quod regulariter cuilibet, nisi nempe specialiter prohibeatur, permissum sit accusare reum publici delicti. 2. Quod actor et reus per seipsos et regulariter non per procuratorem comparere in iudicio debeant. 3. Quod condemnatus ex delicto publico regulariter fiat infamis. 4. Quod accusator desistens ab accusatione delicti publici post oblatum libellum puniatur poena tergiversationis.

pro circumstantiarum modo saepe minuitur. γ) Ultima tandem Romanorum obsoleta est divisio in popularia et non popularia. In utrisque cuivis ex populo actio sive accusatio permittebatur quidem: at in actione populari iudicii exitus erat civilis mulcta actori applicanda, in *non populari* erat publica vindicta. Ast nunc poena publica statuta est pro quolibet delicto; atque adeo nullum delictum est popolare.

24. *Ad 2. p. Ratione reatus* distinguuntur in **vera** et **quasi delicta**. *Vera* delicta habentur illae legis violationes, unde ob dolum delinquentis, damnum infertur societati, aut privatis; *quasi delicta* ex quibus societati aut privatis damnum infertur a delinquente operante, vel omittente operari, non ex dolo, sed ex culpa, ob mentis inadvertentiam, imprudentiam, seu diligentiae praetermissionem.

Ratione societatum, quae laeduntur, aut ad quas pertinere laesi considerantur, si de privatis res sit, qui privilegiati sunt, distinguuntur in mere *ecclesiastica*, vel *civilia*, vel *mixta*. Nam si in crimine spectetur peccatum, hoc unius Ecclesiae potestati subiicitur, cui Christus Dominus remittendi retinendive peccata facultatem concessit. Hinc processit formula quam maiores nostri *continuo* usurpabant *ore*. « Quidquid rationem habet peccati, id Ecclesiae foro recte subiicitur ». Nec solum in poenitentiae foro, in quo poenae sacerdotis arbitrio imponuntur, ab Ecclesia suum exercebatur iudicium de peccatis: sed etiam in foro externo tum *a*) publica peccata seu delicta omnia publicis afficiuntur ab Ecclesia poenis, ut ita publicae offensioni satisfiat, prout statuit *Trid. sess. 24. de R. c. 28.*; tum *b*) multa scelera sunt, circa quae Ecclesia tam de crimine, quam de peccato iudicat exercitio socialis potestatis iudiciariae et coactivae. Itaque **ecclesiastica delicta** sunt, quae directe contra Religionem contra res sacras et divinas Ecclesiae leges perpetrantur, et ecclesiasticam turbant societatem e. g. Apostasia, Haeresis, schisma, simonia, profanatio sacramentorum, fractio sigilli sacramentalis, omissio paschalis communionis, atque eiusmodi generis coetera. Atque haec omnia crimina sive a clericis sive a laicis patrata fuerint, ecclesiasticae sub sunt potestati coactivae. E contra **civilia delicta** sunt, quae iustis legibus saecularibus adversantur, civilemque rempubli-

cam directe laedunt, eam et cives turbant, nihilque habent spirituale praeter peccati in foro interno absolutionem et satisfactionem e. g. homicidium, furtum, rapina, falsum, calumnia, caetera similia. Si haec fuerint a clericis admissa, ad ecclesiasticum quoque forum deferuntur propter ius immunitatis, quod Ecclesia habet in personas: secus ad civilem dumtaxat societatem pertinet eorum coërcitio. Unde de his non agimus. **Mixta** dicuntur **crimina**, quae simul et Religionem laedunt, et civili reipublicae damnum ac iniuriam inferunt e. g. sacrilegium, periurium, blasphemia non haereticalis, sortilegium, delicta venerea, crimen usurarum etc. Hinc sequitur utriusque reipublicae coërcitioni eiusmodi crimina esse obnoxia, cum utriusque iura laedant. Atque adeo Ecclesia poenas sumit de iis, quae ad laesam hominum societatem pertinent. Quod sane non dicit eiusmodi delicta sine crimine deferri posse ad alterutrum forum, ab eoque noscenda, cui primum res commissa fuit. Nam si alterutra potestas sine alterius licentia in haec crimina inquireret, ius invaderet alienum eaque cognosceret, quae suo non subdantur imperio. Quod probe intelligendum est, ubi non adsint tribunalia mixta, quae nempe ex iudiciis tam ecclesiasticis quam laicis constant. Apud cives ditionis pontificiae mixta quoque nuncupabantur quaelibet crimina, quae licet suapte natura et quaquaversus sint civilia, ex pontificiarum tamen legum dispositione cognosci indiscriminatim possent tam a saecularibus quam ecclesiasticis Tribunalibus, ita tamen ut inter utrumque tribunal locum haberet praeventio. *Append. ad regul. org. di procedura crim. 5. Novembris 1831. art. 1.*

Ratione poenae, qua delicta coercentur, dividuntur a Pragmaticis in *capitalia*, quae poena mortis sive naturalis sive civilis, et *non capitalia*, quae alia praeter mortem poena puniuntur. Item pro modo poenae alia dicuntur *levia*, quae scil. exigua poena e. g. mulcta pecuniaria plectuntur, alia *atrocia* quorum poena ultra relegationem, sed infra mortem sese protendit. Ex his autem alia sunt *atrociora*, quibus mors praescribitur, alia atrocissima quibus non mors simplex infligenda est, sed longa inter exquisitissimos cruciatus degustanda *Cfr. Renazzi l. c. C. 14. § 5.* Ex quibus scil. ex poenae qualitate, ad fori praxim quod spectat, scire licet quaedam delicta esse *minora*,

quae vel poena pecuniaria vel afflictiva quidem, sed non ultra operarum annum puniuntur: coetera vero esse *maiora*, quae nempe maiori poena mulctantur (*cit. Ed. 5. Nov. 1831. art. 14*).

25. *Ad 3. p.* Ultimo commemoranda delictorum divisio est *a)* in *nominata et innominata*; illa proprium nomen in iure habent, haec peculiari nomine carent; *b)* in *communia et peculiaria*: communia, quae a quibuscumque personis, cuiuscumque sexus et conditionis committi possunt: peculiaria quae a personis certi cuiusdam coetus et status patrantur; *c)* in *notoria et occulta* prout palam aliisque spectantibus aut clam et remotis testibus accidunt; *d)* in *delicta facti permanentis*, quae post se relinquunt aliquod indubium vestigium, quod sub sensibus cadit, et in *delicta facti transeuntis*, quae nullum eiusmodi vestigium relinquunt; *e)* in *qualificata et simplicia*. *Qualificatum delictum* audit, quod committitur his in adiunctis, quae delicti speciem mutant, aut illud notabiliter aggravant, secus est *simplex*; *f)* tandem in *excepta et non excepta*: excepta vocantur, quorum cognitio expeditiori simul et severiori forma instituitur, atque absolvitur: coetera sunt non excepta, in quibus ordinarii iudicii forma servanda est.

SECTIO II.

DE POENIS IN GENERE.

TITULUS VI.

DE POENARUM NATURA ET DIVISIONIBUS.

Triplici parte constat hic tit. *a)* de natura, *b)* de divisionibus poenarum; *c)* an et quarum poenarum infligendarum ius competat Ecclesiae.

a) De natura Poenae.

Summarium. — Poena est malum passionis, aut privationis, delicti causa etiam in invitos auctoritate publica inflictum, ut omnes a perturbando societatis ordine deterreantur. *Targ. l. c. n. 25.*

26. *Decl. prop.* Nomen poenae a puniendo vel ponendo deduxit Varro de ling. lat. L. 4. sed melius deducendum a graeca

voce *ποινή*, quae latine supplicium, atque animadversionem sonat. Si res spectetur, poena est iusta delicti coercitio, quam definitionem nostrae consonantem fuse explicant *Pichler et Schmalz. h. t. n. 2.* Ex definitione enuntiata et communiter admissa per poenam creari renitentibus et contumacibus obstaculum politicum contra delictum vel attentatum patet; sive constitui motivum sensibile ex malo, quod delinquentibus leges minuantur, depromptum. Eiusmodi porro motiva extrinseca, quibus ad legum observantiam subditi alliciantur, ab earum violatione deterreantur, necessario proponenda sunt et applicanda efficaciter per coactivam societatis potestatem, ne eius leges violentur, iudicia contemnantur. Quae extrinseca motiva si consistent in quibusdam bonis, quae legum observatores manent, *praemium*, si in malis quae earundem violatoribus minuentur, *poena* audiunt. Sed cum malum et dolorem aversantur homines magis quam bonum et voluptatem aucupentur, hinc est ut ad continendos in officio subditos, ad urgendam legum observantiam, atque ad impedienda delicta, poenam magis quam praemium legislatores seligant.

Distinguitur malum passionis inter et malum privationis, si spectetur immediatum obiectum, circa quod directe versatur poena praesertim ecclesiastica poena quae dicitur spiritualis. Caeterum semper pati importat quaecumque poena sive haec in mutilatione aut poena capitali, sive in carceribus, sive in pecuniaria mulcta consistat semper hisce et similibus continetur malum, quod propter delictum ab Imperante vel magistratu salutis publicae causa delinquenti patiendum imponitur.

Delicti causa, secus iniusta esset poena, si delictum contra quod est statuta poena, *non fuerit patratum*, quamvis probatum coram iudice: debet ergo esse crimen certo commissum et iuridice omnino probatum, non ut tale habitum ex indiciis meris, coniecturis, ac praesumptionibus. Poena certa debetur delicto certo: secus enim unius vel plurium vis iniusta haberetur contra accusatum. Unde poena, ait Beccaria, debet esse legitima, publica, parata ac prompta, atque iuxta praesentes circumstantias minima omnium, quae reposci queant.

Auctoritate publica inflictum. Nam poena infligitur propter delictum: ergo nonnisi ab eo statui potest, cui coercendorum

delictorum potestas est, qui profecto est supremus imperans in societate vel is magistratus, cui haec iurisdictio ab imperante sit concessa. Ipsi enim et delegati ipsorum sunt, quibus tranquillitas reipublicae ut tutela ordinis socialis concredita est, et quibus perspecta esse debent omnia adiuncta personarum, locorum, temporum praesentis societatis, a cuius ordine perturbando socii renitentes et contumaces omnes deterreantur. Hinc sequitur: 1. Inter pares nullum esse ius puniendi; 2. vitae integritatem aut alterius improbitatem nulli privato ius dare posse poenas infligendi; 3. unde si laesus laedentem puniat hanc non esse poenam, sed privatam vindictam poena coercendam; et 4. si laedentem puniat tertius quis privatus, hanc esse novam laesionem legitime pariter puniendam; 5. veram poenam non esse castigationem parentibus, maritis, educatoribus ob disciplinam in suos subditos permissam; 6. poenam vere civilem posse existimari damnum conventionale, in quo sponte sua praesertim in contractibus se quandoque quis obligat.

Ut omnes a *perturbando societatis ordine* deterreantur. Haec verba exhibent finem et fundamentum poenarum. Reipublicae salus suprema lex est; hinc necessitas tutelae ordinis socialis, hinc conservatio eiusdem ordinis, ad quam tutela natura sua ordinatur, sine qua conservatione tranquillitas, quies, pax relate ad ipsam societ. et ad singulos inter se, haberi nequit. Necessariae ergo sunt poenae, eaeque dirigendae atque temperandae ad hunc primum finem, qui est tam societatis universae, quam singulorum inter se civium securitas et quies. Hinc ea tantum delicta, ait Latini heic n. 4., poena sunt coercenda, quae securitatem illam et quietem turbare queunt; non vero puniendos tenuissimos lapsus, a quibus fere impossibile est homini se abstinere; nec officiorum humanitatis omissiones et lapsus grave afferre valeant Reipublicae detrimentum. Praeterea si minori poena quies et securitas publica obtineri potest, ab atrociori est abstinendum. In hac etiam re valere debet tritum illud: *Quantum satis*. Experientia enim compertum est, eo efferatior et turbulentior esse populos, quo saeviores sunt leges; et quo leges mitiores, eo humaniores et tranquilliores esse cives. Inde quoque deducitur, non

ideo poenam infligendam, quia delictum patratum est, sed ne delinquatur. « Quibus nos addimus etiam patrati delicti vindicta publica sumitur, quia haec ad ordinis reparationem et conservationem requiritur ». Ratio enim in omnibus ordinem quaerit, et quidquid inordinatum est, reprobatur atque exigit, ut quaevis inaequalitas seu inordinatio inducta auferatur et ordo reparetur. Unde « si quis actu suo alterum quempiam bono illi debito privavit ex eodem ordinis principio ratio exigit, ut is tantundem de suis bonis amittat quantum de bonis alterius detraxit. Propterea actus imputabiles, qui alteri noxii sunt, *poenam* merentur ». *Tongiorgi Phil. mor. n. 91. (1)*. Quod a fortiori dicendum si quis actionem suam in totius societatis damnum ordinet. Exinde sequitur societati adhuc securitas et effectus impediendi delicta. Nisi enim delicta patrata etiam quae reiterari nequeunt, atque ea quorum nullum extet vestigium, puniantur, ansa, liberque aditus improbis datur perpetrandi in eadem specie delicta, quae nequeant iterari, et ea quorum spes sit curandi ut nullum vestigium supersit. Propterea diximus in fine definitionis ut *omnes a perturbando societatis ordine deterreantur*.

In eo quod additur ut *omnes* deterreantur..... subindicari

(1) Poena est, ait cit. A. n. 457, malum sensibile inflictum mali moralis causa; videl. ut inordinatione, quae per malum morale effecta est sublata, ordo in integrum restituitur:

Iamvero crimen triplicem ordinem laedit. 1°. *ordinem individualem* in ipso delinquente, cuius voluntas sensibile bonum bono rationis praefert; 2°. *ordinem socialem externum*, nam crimen est iniuria alteri illata ac demeritum in illum, vel demeritum in societatem; 3°. *ordinem internum iudiciorum*, qui est ordinis externi fundamentum, pravam enim exemplum sensim facit, ut delictum parvipendatur, praesertim si in delinquentis utilitatem cedere perspicitur.

Poena igitur hunc triplicem ordinem restaurat. Restaurat ordinem individualem; quia voluntatem, quae bonum sensibile, a quo se abstinere iuxta rationem debebat, prosecuta est, privat sensibili bono, quo iuxta rationem frui poterat. Restaurat ordinem socialem externum: nam eum, qui malum alteri intulit, cogit malum pati. Restaurat denique ordinem iudiciorum, quia manibus manifestam facit delicti informitatem, omnibusque, suadet illud utile non esse; quo pacto impulsus omnem ad crimen elidit, atque adeo a peccando homines deterret. Poena igitur est simul *medicinalis, reparatoria et exemplaris*.

patet et qualitatem et fines secundarios poenarum. Sic prosequitur *Latini l. c. n. 5.* « Quoniam vero poena infligenda est ne delinquatur, consequitur quod poena quantum fieri potest delicto respondere et ex ipsa delicti natura quodammodo proficisci debet. Hinc Tullius scite docuit *de Leg. L. 3. Noxae poena par esto, ut suo quisque vitio plectatur; vis capite, avaritia mulcta, honoris cupiditas ignominia sanciantur* ». Ita porro fiet ut statim ac quis de crimine cogitat, de poena quoque reminiscatur; sicque metu poenae a crimine perpetrando absteat. Consequitur quoque nocentem eo adducendum esse, ut vel nolit, vel nequeat amplius delinquere: ac proinde secundarium poenarum finem esse ipsius delinquentis emendationem aut extinctionem. Cumque quieti et tranquillitati publicae satis perspectum non sit, si tantum qui deliquit non amplius delinquat, nisi aliorum quoque improbum refraenetur ingenium; haud ambigendum poenas eo praesertim fine infligi debere, ut alii inde exemplum sumant et terreantur. Idcirco eiusmodi poenae *exemplares* vocantur. Ut autem ad exemplum *omnes terreantur*, poena debet irrogari 1. quam cito, ne tempore interposito erga reum commiseratio oriatur; 2. non clanculum, sed *publice*, cum caeteris exemplo esse debeat, nisi quatenus gravior id causa impediatur.

b) *De Divisionibus Poenarum.*

Summarium. — *Sicut delicta alia sunt civilia alia ecclesiastica, ita quoque aliae civiles aliae ecclesiasticae sunt poenae.* α) *Utraeque vel ordinariae seu legales, vel extraordinariae seu arbitrariae.* β) **Legalis subdividitur in civilem et criminalem, criminalis iterum in capitalem et non capitalem,** γ) *de iure can. dividuntur poenae in vindicativas et medicinales: in spirituales et temporales: in positivas et privativas, in ferendae et latae sententiae.* δ) *Porro poena temporalis distinguitur etiam corporalis, realis, mixta.*

27. Decl. 1. p. Sicut delicta ita et poenae distinguuntur, cum poenae sint efficax medium ad vindicanda et impedienda delicta. Nam reo crimen confitenti, vel testibus aliisque iuris remediis convicto poena legitima imponitur. Hinc poena

dicitur etiam laesio, quae punit, vindicans quod quisque commisit *C. Poenitentia est quaedam, dist. 3.* Ea vel est *aeterna* scil. damnatio ad ignem aeternum et in alio saeculo durans *C. Sunt plures 42. § fin. et C. ignis succensus de poenit. dist. 3.* de qua TT.; vel *temporalis*, quae ad tempus, vel in hoc saec. infertur, ut castigati meliores reddantur *d. C. sunt plures* et seqq.

Aliae *civiles* quae civilibus, aliae *ecclesiasticae* quae ecclesiasticis delictis minitantur et infliguntur. Utraeque vel *ordinariae* seu legales, vel *extraordinariae* seu arbitrariae. Illae sunt, quae ab ipsa lege vel consuetudine determinantur, hae sunt quae a legibus determinatae non sunt, sed pro delicti et personarum circumstantiis prudenti arbitrio iudicis infliguntur. Legales dicuntur etiam quatenus contradistinguuntur a conventionalibus. Nam *conventionalis* est ea, quam solvere tenetur is, qui contravenit contractui, altero eum observante *C. 9. h. t.* et *C. 4. de arbit. legalis* quae a legibus est introducta.

28. *Decl. 2. p. Legalis* subdividitur in civilem, quae privatum interesse spectat, et criminalem, quae respicit interesse publicum. *Criminalis* in *capitalem*, quae adimit vitam vel *civilem* tollendo scil. libertatem aut civitatem vel *naturalem* per gladium, suspendium, ignem, obiectionem bestiarum, submersionem in aquis vel per rotam. Et in *non capitalem*, quae ad capitis periculum non pertingit, quo spectat relegatio, fustigatio, mutilatio, carcer, confiscatio bonorum etc. Passim vero penes auctores nonnullos dicuntur etiam poenae civiles, quae non sunt directe corporis afflictivae: criminales, quibus agitur ad poenam corporis afflictivam: et hae criminales dividuntur dein in capitales et non capitales.

29. *Decl. 3. p.* De iure can. dividuntur poenae in vindicativas et medicinales: quae est communis divisio et non contradicit fini primario iuris poenalis in qualibet societate, prout est Ecclesia Christi. Utique ad ipsam uniuscuiusque institutio, sanctificatio et salvatio maxime pertinet, atque adeo emendatio delinquentis; eique duplex est forum internum atque externum, et duplex item potestas, altera quam ipsa habet communem, cum omni vera et perfecta societate; et altera spiritualis, quae Ecclesiae tantum est propria, utpote quae ipsi uni a Christo tributa est.

Ast iure verae ac perfectae societatis eas omnes irrogat Ecclesia poenas, quae, sive corpus sive animam affligant, efficaciter ordinem socialem tuentur.

Divisio in spirituales et temporales per se patet: scil. *spiritualis* est excommunicatio, suspensio, interdictum, depositio, degradatio, privatio beneficiorum (si in iis spectetur pars spiritualis tantum simul cum iure spirituali percipiendi fructus, non ipsa praebenda, quae pars materialis est in ipso beneficio), et tandem poenitentiae. Hae, ad quas suscipiendas peccatorum rei per se accedunt, catenus poenae appellari possunt, quatenus ab auctoritate publica ita imponantur, ut recusari nequeant, cuiusmodi e. g. fuerunt poenitentiae publicae ecclesiasticae, quas excommunicationis metu suscipere ii, qui deliquerant, adigebantur. In poenas *ferendae* sententiae, quae primum a iudice infligi debent et in *latae sententiae* quae a iure infliguntur. In *positivas* per actionem scil. aliquam vel delinquentis vel alterius infligi solitas; qualis esset solutio pecuniae et verberatio; et in *privativas* scil. sine tali actione solitas infligi.

30. Decl. 4. p. Temporalis alia est *corporalis*, alia *realis*, alia *mixta*. Corporalis est duplex vel in ipso corpore e. g. damnatio ad furcas, ultimum supplicium C. reos § sed obicitur 23. q. 5...; fustigatio, in monasterium intrusio C. suae heic; incarceratio ad tempus C. quamvis 3. h. in 6. vel perpetua d. C. quamvis C. novimus de verb. sign.; verberatio C. circumcelliones; characteris impressio C. ad audientiam de cr. falsi.

Vel circa aestimationem personae e. g. infamia C. omnes vero 6. q. 1. C. infames 6. q. 1.; relegatio C. cum non ab homine de iud. C. 2. de arbr.; privilegii clericalis privatio C. contingit de sent. excomm. C. fin. de vita et honest. cleric.

Realis poena: in possessione rei petita vel pro modo debiti declarati missio: C. quoniam ut lite non cont. beneficii (scil. si spectetur ipsa praebenda seu materiale elementum) C. si quis de ordine 7. q. 1. C. cum in cunctis de elect.; Officii et beneficii in perpetuum privatio C. si quis a modo dist. 81, C. ad falsariorum de crim. falsi, C. felicitis h. in 6.; confiscatio seu bonorum publicatio C. cum secundum leges de Haer. in 6. pecuniaria mulcta... emenda.

Mixta quae partim realis, partim corporalis; ut proscriptio exilium *C. cum accedens dist. 50. C. biduum 2. q. 6. C. placuit 16. q. 1.*

c) *An et quasnam infligendi poenas ius competat Ecclesiae.*

31. *Quoad 1. an Ecclesiae competat ius infligendi poenas,* iam respondimus in Iure publico ipsi scil. competere plenissimum eiusmodi ius infligendi nempe sive *per se* sive *per civilem societatem* poenas vel severiores et materiales necessarias ordini suo tuendo, et modo sibi unice proprio.

Dixi competere. Eadem enim principia, quibus tale ius cui-libet perfectae societati asseritur, valent etiam quoad Ecclesiam. Ad rem Taparel. sag. n. 1486. « Ogni legittima società ha diritto a mezzi necessari di conservazione dell'ordine: or in ogni società indipendente, anche spirituale, mezzo moralmente necessario è il potere coattivo materiale; dunque ogni società tale ha natural diritto al potere coattivo materiale. Dunque anche la Chiesa società indipendente spirituale. Dimostro la minore. *L'ordine fra gli uomini può essere turbato anche colla violenza*: ma questa si reprime solo col poter coattivo materiale: dunque ogni società indipendente ha bisogno di tal potere. Dimostro la maggiore del 2°. argomento. L'uomo è composto d'anima e di corpo con tal legame, che nella generalità è moralmente impossibile che egli conservi l'ordine spirituale a fronte di violenze e trame: ora l'ordine sociale consiste nella generalità d'una retta direzione morale: dunque la violenza può molte volte offendere l'ordine d'una società anche spirituale ». Hoc namque iure caeteri a crimine deterrentur, et fidelium incolumitati consulitur, tum damnum atque iniuriam, quam quis suo scelere religioni atque Ecclesiae intulit, quantum fieri potest, ipse emendat. Unde si delinqui in Ecclesiam potest, et poenae in fontes statuuntur necesse est, quibus vindicta sumatur coerceantur improbi, salusque et tranquillitas christianae reipublicae conservetur magis, quam civilis societas exigere pro suo ordine tuendo valeat.

Dixi sive per se sive per civilem societatem. Nam Ecclesia est societas non solum *perfecta*, sed *suprema* ac proinde ius

habet in iis, quae spectant ad suum finem, utendi societate inferiori scil. civili, quae profecto omnis illi est subordinata in ordine ad finem Ecclesiae: ergo potest e. g. quae severiora sunt in systemate poenali non immediate per se sed *mediate* per societatem civilem exequi: societas autem civilis dum *ita* servit Ecclesiae, hoc ius plenissimum nullatenus adimit, quin imo confirmat et defendit.

Dixi poenas *severiores* et *materiales*, quia debent esse efficaces ad ordinem ecclesiasticum servandum inter homines tam in suos quam in extraneos. Licet enim Ecclesia societas sit maxime spiritualis mediis tamen ac praesidiis materialibus uti potest ac debet; ut ipsa conservetur et finis obtineatur.

Dixi *modo sibi unice proprio*: quia Ecclesia est *societas sui generis* pro fine habens aeternam animarum salutem: curans proinde etiam in poenis materialibus, quibus sontes plectit, ut horum salutem obtineat: atque adeo poenae ecclesiasticae etiam materiales, quia tandem ad emendationem rei, quoad fieri potest, sunt *medicinales*. Dico quoad eius fieri potest: semper enim salvus esse debet *praecipuus poenarum finis*, qui est Ecclesiae atque ecclesiastici ordinis conservatio, ita ut infligi valeat ab ipsa etiam mors delinquentis, si hanc ob peculiariam adiuncta bonum Ecclesiae exigeret.

32. *Quoad 2^m*. responsio habetur ex modo dictis: ex fine semper poenarum in qualibet societate et in Ecclesia utpote societate huius generis, descendit qualitas et quantitas poenarum. Et quoniam est societas spiritualis duplici poenarum qualitate gaudet spiritualium scil. et materialium: utro autem poenarum genere usura sit, Ecclesia prudenter ex fine obtinendo ipsa desumit. Hinc cum finis duplex sit conservatio ordinis seu ipsius Ecclesiae disciplinae et salus atque sanctificatio animarum, in qualibet poena infligenda vult salutem si fieri potest etiam eius, qui plectitur. Hinc mos in Ecclesia applicandi poenas intelligitur scil. antequam pia Mater ad poenarum materialium applicationem deveniat, praemittit monitiones, censuras ecclesiasticas seu excommunicationem, suspensionem, interdictum, aliasque poenas spirituales; quae si non sufficiant, adhibet materiales e. g. mulctas pecuniarias, carceres, et poenas ceteras corporis afflictivas.

Nos tit. seq. agemus de Poenis Eccl. spiritualibus, tum seqq. de corporalibus et temporalibus, quas vel per se, vel per societatem civilem, sontibus infligit Ecclesia.

TITULUS VII.

DE POENIS ECCLESIASTICIS SPIRITUALIBUS.

Summarium. — a) *Poenae spirituales duplicis sunt speciei: Censurae scil. excommunicatio, interdictum et suspensio, et poenae simpliciter spirituales, b) cuiusmodi sunt depositio, degradatio, privatio beneficiorum et officiorum ecclesiasticorum, Irregularitates ex crimine.*

33. *Decl. I. p.* Essentiale discrimen poenarum simpliciter spiritualium a censuris in eo est, quod censurae institutione sua, nisi contumacia obstet delinquentis, sunt temporaneae: et poenae, nisi remissione aut restitutione tollantur, per se sunt perpetuae. Quare eadem interdictio a susceptorum ordinum exercitio, vel ab ecclesiastico officio aut beneficio, si sit temporanea, appellatur *suspensio* eaque est censura; si sit perpetua, dicitur *depositio*, neque censura appellari potest, sed poena simpliciter spiritualis. Cavendum igitur est a duplici errore, qui irrepsit in Devotum *Instit. can. l. 4. Tit. XVII. § 2.* ubi 1°. poenarum ecclesiasticarum absolutam divisionem facit in censuras et poenas corporales, cum tamen certum sit censuras non totum genus poenarum spiritualium complecti, sed speciem tantum earum constituere: 2°. favet imprudenter Van Espenio aliisque adversariis ecclesiasticae potestatis, foro ecclesiastico interno censuras adscribens, cum tamen certum sit formas illas iudiciales, quas in ferendis censuris adhibitas perpetuo fuisse reperimus, accusationem, solemnem causae cognitionem, usum testium, commonitiones..... proprias omnino fuisse exterioris iudicii.

Censura apud Romanos erat *nota censoria*, per quam aliquis gradu vel dignitate amovebatur. Nam quem censores in censu sive descriptione senatorum, equitum, civium praeteriissent, is infamia notatus habebatur, atque si senator, e senatu eiiciebatur, si eques publicum equum amittebat, et si

plebeius, in caeritum tabulas referebatur. Quod nomen usurpavit etiam Ecclesia pro significandis suis quoque quibusdam poenis, quae scil. aliquem vel ab Ecclesia expellunt, vel communione precum et Eucharistiae, aut dignitate privant.

Dividuntur autem censurae in excommunicationem, suspensionem et interdictum, quarum gravior est excommunicatio, quae est eiectio de corpore Ecclesiae vel participatione sacramentorum.

34. *Decl. 2. p.* sed praeter dictas poenas, quae censurae dicuntur ad vincendam contumaciam directae; aliae sunt poenae pro incorrigibilibus nominatim depositio, degradatio, privatio officiorum et beneficiorum ecclesiasticorum, et tandem irregularitates ex delicto. Iamvero in *L. 1. de Personis* a nobis actum est satis superque de depositione et degradatione *Tit. XIII.* ubi de cessatione ecclesiasticae iurisdictionis; de irregularitatibus *Tit. II. sub § 2.*; ergo breve tantum est dicere de privatione beneficiorum prout distinguitur a supradictis poenis quoad effectus, quos haec privatio parit; et dicimus 1. si privatio ipso iure incurratur, sequitur ex illa amissio tituli, seu iuris in re, amissio fructuum ex die commissi criminis, impotentia ad resignandum beneficium in favorem tertii, et vacatio beneficii ex delicto, non per mortem, etsi interim beneficiatus moriatur *C. 28. de praeb. in 6, Extravag. C. 2. de Sim. inter comm.* Ast, si privatio inducta fuerit per sententiam condemnatoriam, effectus isti non incurruntur, nisi a tempore sententiae latae. 2. Praecipuus autem effectus inhabilitatis ad officia et beneficia est quod collatio inhabili facta non teneat.

Summarium. -- De censuris autem in communi ex tradita a) *notione censurae dicimus hanc ferre posse* b) *omnes et solos Praelatos ecclesiasticos iurisdictione utriusque fori gaudentes,* c) *in omnes et solos Christianos subditos* d) *graviter contumaces,* e) *praecedente trina vel una peremptoria monitione in scriptis; ita tamen* f) *ut nonnisi absolute aufferatur, impertita per habentem potestatem ordinariam vel delegatam in sententiam vel legem seu canonem censuram ferentem.*

35. Ad 1^{am}. **Censura** communiter **definiri** solet poena spiritualis et medicinalis (inflicta scil. ad delinquentis emenda-

tionem), per quam homini baptizato, delinquenti et contumaci, per potestatem ecclesiasticam aufertur usus quorundam bonorum ecclesiasticorum *Engl. n. 1. de sent. Excomm.* quae nimirum aliis fidelibus communia sunt, publica et externa e. g. communia Ecclesiae suffragia, indulgentiae, iurisdictio ecclesiastica, sacrificia, beneficia, officia ecclesiastica, quae nempe subsunt dispositioni Ecclesiae, uti administratio et participatio sacramentorum. Ex eo quod medicinales sunt et ad tempus, ad tundendam contumaciam, emendationemque obtinendam, differunt a depositione, degradatione, irregularitate, quae poenae sunt spirituales et mere vindictivae. Aliae sunt *a iure*, quae in canone vel statuto aliquo continentur: aliae *ab homine*, nimirum iudice vel superiore seu Praelato Ecclesiastico, quae per modum mandati seu sententiae iudicialis feruntur. Illae sunt *latae vel ferendae* sententiae, prout ipso facto incurruntur, absque sententia condemnatoria, vel primum a iudice ecclesiastico ex praescripto tamen iuris infliguntur *Reiff. n. 45. et 46. de sent. Excomm.*

36. Ad 2^m. Omnes et solos Praelatos etiam Regulares dixi censuram ferre posse, qui sc. iurisdictionem ordinariam in foro externo et contentioso obtinent *C. 1. 3. II. 16. de Off. Ord., C. 7. eod. in 6, C. 10. n. de maior., C. fin. de statu Monachor., C. 20. de V. S., C. 1. h. t. in 6*. Qui et aliis hanc potestatem delegare non prohibentur, modo non delegant laicis et foeminis utpote iurisdictionis ecclesiasticae et spiritualis incapacibus. Hinc *ad Obiect.* «*in C. 12. de maior. Abbatissae permittitur suspendere clericos suae Ecclesiae ab officio et beneficio, nec non suas canonicas: ergo de iure communi foeminae sunt capaces ferendi censuram saltem suspensionis*». *Respond.* Illa suspensio non fuit vera, cuius violatio inducit irregularitatem, sed simplex tantum prohibitio.

Unde sequitur ius quoad censurarum inflictionem competere.

1°. Summo Pontifici et Episcopis *C. 16. de off. iud. ordin.*

2°. Cardinalibus in Ecclesiis sui tituli *C. 11. de maior. et obed.*

3°. Legatis Sedis Apost. in territorio suae legationis *C. 7. de off. Legati.*

4°. Capitulis Cathedralibus, sede vacante *C. un. de maior. et obed. in 6.*

5°. Vicario generali *de sent. excomm. in 6.*

6°. Omnibus aliis habentibus iurisdictionem in foro externo Ecclesiastico *arg. C. de V. S. C. I. de sent. excomm. in 6.*

7°. Praepositis regularibus in suos subditos *C. 10. de maior., C. ult. de statu monachor. et C. 33. de simon.*

37. Ad 3^m. ***Censura ferri potest in omnes et solos christianos subditos, doli capaces et viatores.*** Nam subiectio et iurisdiclio sunt correlativae; ergo sicut in ferente censuram debet esse subiectio. *S. Pauli ad Cor. I.* « Quid mihi de his, qui foris sunt iudicare? » cui consonat *c. 21. h. tit.* Qui vero *viatores* seu in via ad alteram vitam non sunt, non subiiciuntur amplius Praelatis Ecclesiae, quibus Deus potestatem ligandi et solvendi fecit *super terram*. Doli capaces expl. per seq. Attamen Episcopi et alii superiores Praelati nullius constitutionis occasione, sententiae seu mandati, interdicti vel suspensionis incurrant poenam ullatenus *ipso iure*, nisi de ipsis Episcopis expressa mentio habeatur *C. quia periculosum de sent. excomm. in 6°. sc. quia periculosum est Episcopis et eorum superioribus propter executionem pontificalis officii, quod frequenter incumbit, ut in aliquo casu interdicti vel suspensionis incurrant sententiam ipso facto.* Quod statutum patet solum de interdicto et suspensione non vero de excomm. et aliis poenis.

38. Ad 4^m. *Ad iuste ferendam censuram requiritur delictum seu peccatum*, et, (modo de suspensione et de interdicto improprie dictis non agatur) *mortale tam obiecto suo quam ex advertentia, et cum contumacia coniunctum*; alias coram Deo censura non ligat. *Ex C. 5. de Poen. in 6. Trid. sess. 25. C. 3. de Ref.* Ex dictis in Sect. 1^a. debet esse peccatum externum et opere completum et perfectum prout lex vel superior clare exprimit: poenae enim sunt odiosae atque adeo restringendae *C. 15. de Reg. Iur.* Debet insuper esse coniunctum cum contumacia, seu cum formali aut virtuali contemptu potestatis ecclesiasticae: hinc non mere praeteritum, sed quadamtenus duret adhuc oportet. Finis namque censurae est, ut delinquens corrigatur et contumaciam deponat. Quod patet ex ipso Ch. Dñō in *Mth. 18.* qui

delinquentem et ethnicum haberi noluit, nisi monitus: *si Ecclesiam non audierit.*

Unde sequitur a censura incurrenda excusare 1. ignorantiam tam iuris, quam facti, modo non sit crassa vel affectata: 2. Dubium iuris et facti, quod post diligentem inquisitionem deponi non potuit: 3. metum gravem iniuste incussum, qui ad legem violandam impellat, etsi a peccato forte non excuset: nam contumax haberi non debet, qui invitus aliquid agat: modo res non sit de metu incusso directe ad aliquid faciendum in contemptum potestatis ecclesiasticae, aut Ecclesiae legem simul et ius naturale aut divinum per *C. 5. de his quae vi*: ibi « licet metus extenuet culpam, quia tamen non eam prorsus excludit, cum pro nullo metu debeat quis mortale peccatum incurrere, excommunicationis labe credimus inquinari »: 4. appellationem legitimam, si ea interponatur, antequam feratur sententia censurae *C. 16. de Appell.*: 5. innocentiam licet pro foro externo probaretur delictum *C. 2. 7. h. t. n. 6.*

39. Ad 5^m. Dixi praecedente trina (vel una peremptoria monitione, quae tribus in tempore aequivaleat) cum competente post quamlibet dierum intervallo, nisi minus temporis exigat urgens necessitas *C. 26. de Appell., C. 48. h. t., C. 1. 9. 13. cod. in 6.* Ad contumaciam enim requiritur, ut monitus obedire detrectet. Addidi *in scriptis*, quibus causa contineatur propter quam intentetur censura: quae quidem causa exprimenda quoque est in scriptis quando fertur sententia *C. 1. et C. 48. citt.* Ad hanc porro duplicem conditionem duo sunt animadvertenda: alterum est, quod si prior conditio non servetur, censura invalida est, si posterior desit, tantum iniuste fertur: alterum, quod requiratur monitio etiam cum iudex aliquem vult denunciare tamquam ligatum censura ab ipso iure lata, saltem ut licite denuntiet *Pirhing. h. t. n. 36*, nisi crimen sit notorium *arg. L. 9. de accus.* Porro non requiritur monitio, si suspensio vel interdictum ferantur per modum poenae vindicativae, aut si censura est latae sententiae: quia tunc lex ipsa continuo admonet et sat contumax est, qui legi praecipienti et admonenti obtemperare recusat, *C. Reprehensibilis 20. de Appell., C. 18. de sent. excomm.* Fieri autem debet monitio nomine et auctoritate iudicis qui laturus est censuram.

40. Tolli potest censura aut *ipso iure*, si qui censuram tulit expresse addiderit conditionem hanc « ut quamprimum censuratus a contumacia recesserit et integram satisfactionem praestiterit, ipso facto absolutus habeatur » *Engel n. 17. Reiff. n. 241. de sent. excomm.*

Ast ordinario et regulariter (1) tollitur per *absolutionem* ut innui,

Ad 6^m. Ad quaest. *Quis possit absolvere a censura.*

Resp. 1. Censuram latam ab homine per sententiam particularem, solus ille tam pro interno, quam pro externo foro, qui eam tulit, eiusque successor aut superior iurisdictionem immediatam habens in censuratum, aut qui ab eo delegatam habuerit potestatem, licet censura specialiter reservata non sit *C. 11. § Praeterea de off. iud. ordin.; C. 7. § Porro h. t. in 6.; C. 1. de Reg. Iur. in 6.*

Resp. 2. Ab excommunicatione sive a iure, sive ab homine generaliter, si haec expresse reservata non sit, potest absolvere non solum Episcopus, sed etiam quilibet sacerdos a peccatis mortalibus absolvere potens *C. nuper 29. h. t. sc. de sent. excomm.* « cuius enim, ait Pontifex, absolutionem sibi canonis auctor specialiter non reservavit, eo ipso concessisse videtur aliis ». Unde ex potestate saltem iuris delegata alii absolvent.

Resp. 3. Quod si eius absolutionem reservaverit sibi vel alii, qui canonem fecit, vel qui in specie excommunicavit, nemo alius ab ea absolvere potest, nisi cui reservata est talis excommunicatio, vel huius superior, aut ab his delegatus, nisi articulus mortis urgeat, ubi cum nulla sit reservatio, consequenter quilibet, qui a peccatis absolvere potest, potest etiam a qualibet censura absolvere.

(1) Unde censura non tollitur per *mortem rei* ut constat *C. 28 et 38 de sent. excomm.* ubi mortuus sine absolutione censurarum privatur sepultura eccl. *neque per emendationem* et cessationem contumaciae *C. quum desideres de sent. excomm.* ex propos. 41. proscripta ab Alex. VII. quamvis censuratus in statum gratiae redire possit contritione perfecta. *Neque cessat morte ferentis* ut patet *C. Pastoralis de Off. Iud. ordinarii.* ~ Nec tandem per *cessationem legis aut praecepti*, quia huiusmodi cessatio impedit quidem quominus postea subditus teneatur sub censuris legem aut praeceptum servare, sed non solvit eum, qui antedictam cessationem censuris iam fuerat ligatus.

Resp. 4. Tandem si censura R. Pontifici reservata fuerit simpliciter, tunc Episcopi pro foro interno absolvere possunt ab occulta et ad forum contentiosum non deducta *Trid. sess. 24. C. 6. de Ref.* dummodo de censuris non agatur, quae in *Const. Apostolicae Sedis* R. Pontifici *speciali modo* sunt reservatae. Illud autem semper fixum manet, quod in casu impedimenti et necessitatis posse non modo Episcopos, sed et Regulares et alios confessarios absolvere censuratum; at *cum reincidentia* seu cum iuramento aut cum promissione simplici, qua absolvendus se obliget, quod cessante impedimento sistere se velit reservanti tamquam obedientem, et mandatum de satisfaciendo, non novam absolutionem ab eodem suscipere *C. 13. 58. t. de sent. excomm.* At *S. C. S. Off. decr. 30 Iun. 1886* aliter respondit (1). In art. autem mortis cessare omnem reservationem docet *Trid. sess. 14. C. 7. de Poenit. sacram. C. 22. h. t. in 6. C. 13. C. 58. cilt.*

Ad verba adhibenda, quod attinet, in ipsa absolutione, haec, cum nulla certa forma in iure habetur, ad *sui valorem* certa verba non requirit. Ast, ut licita sit absolutio, praemittitur duplex cautio, quarum altera est iuramentum de parendo mandatis Ecclesiae vel ipsius absolventis, quod scil. in eiusmodi crimen deinceps non labatur; altera est de satisfaciendo parti laesae, sine qua satisfactione aut cautione licite absolvi nequit,

(1) Ad 1^m. sc. utrum tuto adhuc teneri possit sententia docens ad Episcopum aut ad quemlibet sacerdotem approbatum devolvi absolutionem casuum et censuram etiam speciali modo Papae reservatorum, quando poenitens versatur in impossibilitate personaliter adeundi S. Sedem? *Resp. Attenta pravi s. Poenitentiariae praesertim ab edita Constit. apost. sac. mem. Pii PP. IX quae incipit Apostolicae sedis, Negative.*

Ad 2^m. Quatenus negative, utrum recurrendum sit saltem per literas ad Em. Cardinalem maiorem poenitentiarium pro omnibus casibus Papae reservatis, nisi Episcopus habeat speciale indultum, praeterquam in articulo mortis, ad obtinendam absolventi facultatem? *Resp. Affirmative:* at in casibus vere urgentioribus, in quibus absolutio differri nequeat, absque periculo gravis scandali vel infamiae, super quo confessorum conscientia oneratur, dari posse absolutionem, iniunctis de iure iniungendis, a censuris etiam speciali modo Summo Pontifici reservatis, sub poena tamen reincidentiae in easdem censuras, nisi saltem infra mensem per epistolam et per medium confessarii absolutus recurat ad S. Sedem..... SS^{mus} resolutionem EE. Patrum approbavit et confirmavit.

ita tamen ut, qui haec duo iuravit, si non praestet quod iuravit, per se non reincidat. Addendum etiam est, quod sicut absens ligari potest censura, ita absens possit ab eadem solvi.

Illud autem pro validitate non est omittendum, quod absolutio sc. non obtineatur neque vi, neque metu iniuste incusso *C. un. de his quae vi metusve causa in 6.*: dixi pro *validitate* ex iure tamen ecclesiastico, ne disciplina ecclesiastica damnum aliquod patiatur, si contra illam vis aut metus praevaleat.

TITULUS VIII.

DE POENIS ECCLESIASTICIS CORPORALIBUS ED TEMPORALIBUS UTRIUSQUE FORI.

Summarium. — Plures corporales poenae, quibus Ecclesiastici iudices uti possint, sunt, 1) exilium, 2) ergastulum, ad triremes vel ad operas publicas damnatio, 3) in carcerem aut monasterium detrusio, 4) fustigatio, quae tamen usque ad sanguinem non pertingat, 5) mulctae pecuniariae, quae vacent avaritiae suspicione, et piis usibus applicandae sunt. Hae atque huiusmodi (*praeter ultimum supplicium, mutilationem et infamiam, de quibus mox*) poenae fere omnes sunt mixti fori.

41. Quoad has omnes poenas corporales praestat referre quod in communi habet Latini *crimen. Inst. L. 1. p. 2^a. Tit. 7. n. 5.* « Neque hae poenae, prout nonnulli effutiunt, recens in Ecclesiam invectae sunt. Enimvero nonne ab ipsis Ecclesiae incunabulis poenitentibus imponebatur eleemosynarum elargitio, cui successit mulcta pecuniaria? Nonne Ischyryonem presbyterum in vinculis detinuit Athanasius? *Sozomen. Histor. eccl. L. 2. C. 5.* Nonne Monachos et Moniales castitatis votum violantes in ergastulis includi iussit Siricius? *ep. 1. C. 6. apud Constant.* Nonne perpetuo ergastulo retineri Presbyterum, qui causam sanguinis agitasset, praecepit Syn. *Tolet. II. C. 6. apud Labb. tom. 7. col. 566?* Nonne exilium memoratur in *act. 4. Concil. Chalced. apud Labb. t. 4. col. 1422?* et prout ostendit Morinus *de Sacramento Poenitentiae III. 27.* Nonne persaepe sontibus imponebatur abscessus a patria? Quid dicam de fustigatione, quam subibant Clerici immori-

geri? Quid de Secretariis, et Catechumeniis, quibus detinebantur? Quid de ieiuniis, vigiliis, orationibus, queis sua peccata expiare oportebat? Poenae corporales adeo antiquae sunt in Ecclesia, ut antiquius nil reperiatur ».

42. In specie autem animadvertimus. I. *De in exilium actis* seu relegatis: quod *relegati* sint ii, quibus integra provincia vel regnum prohibetur: *deportati*, quibus praeter relegationem insula seu certus designatur locus, e quo egredi eis non licet *L. 7. pr. ff. de interdict. et releg. interdicti*, quibus *certus* locus prohibetur. *Deportatus ex L. 15. ff. de cod.* patitur mediam capitis diminutionem, atque ita amittit civitatem eiusque iura: libertatem tamen retinet et consequenter acquirit sibi. Si interdictus violet suam poenam punitur relegatione, relegatus deportatione, deportatus ultimo supplicio. Ast exilium et relegatio quamvis longum hucusque habuerit usum in Ecclesia, tamen nunc non videtur valde vigere, cui potius quoad Clericos substituta videtur poenalis translatio aut simpliciter discessio a loco patrati delicti et scandali dati.

43. II. *De ergastulo, atque damnatione ad triremes operasque publicas* fere idem dicendum quod obsoetae pene fuerint.

44. III. *Carcer* autem est frequens poena Clericorum et Regularium *C. 3. h. t. in 6.* longo saeculorum usu iam ab antiquissimis Ecclesiae temporibus, ac per Trid. Synodum confirmata neque abrogata dici potest. Et merito: nam cum Ecclesia non soleat infligere poenam mortis, utitur carcere pro malefactoribus, honesto tamen, lucido et decenti pro personis sacris.

45. IV. *Verberatio et fustigatio* etsi magno in usu fuerit in Ecclesia usque ad saec. XIII. tamen pedetentim et quasi sensim sine sensu a Tridentino silentio praeterita coepit deficere usque dum in praesens moribus obsoleverit.

46. V. *Mulcta pecuniaria* (ut praeteream confiscationem bonorum *C. 19. de Haer. in 6.* ubi si bona sint ecclesiastica applicantur Ecclesiae; si patrimonialia cedunt fisco ecclesiastico) haud rara fuit in Ecclesia iam a primis temporibus, atque insequentibus aetatibus semper penes omnes populos; et tridentina synodus pluries comprobavit, regulas praescribendo ad abusus cavendos, qui iam tunc irrepserant et dein-

ceps irrepere possunt ex avaritia. Hinc post Trid. hanc regulam communiter tradunt DD. Poena pecuniaria non Episcopo, aut mensae capitulari, aut officialibus Episcopi, sed piis locis applicanda, et consuetudo in contrarium videtur esse corruptela ac bonis moribus adversa, ideo quia intuitu pecuniae avaritia fovetur, poenae efficaciores negliguntur, atque seria emendatio non procuratur.

TITULUS IX.

DE POENIS CIVILIBUS CAPITALIBUS, INFAMANTIBUS
ET COETERIS CORPORIS AFFLICTIVIS.

Summarium. — *Ad quaestionem specialem quae poenae sint in foro saeculari et quibus uti opus est, cum Ecclesia sontes tradit brachio saeculari, respondemus* 1) *praeter capitales et* 2) *infamantes, 3) sunt caeterae corporis afflictivae, uti membrorum mutilatio.*

47. 1. In foro civili vigere debent **poenae capitales**. Dicuntur capitales poenae, quae vitam adimunt: ast cum vita alia naturalis alia civilis sit, duplex capitalis poena prout civilem aut naturalem eripit vitam. Vitam naturalem adimit mors seu supplicium, quod eo usque provehitur ut delinquentis animam e corpore eripiat, e. g. decollatio, suspendium, rotae contusio, combustio. In iure publico Ecclesiae probavimus inesse perfectae societati ius gladii, quod asseruimus etiam Ecclesiae utpote societati perfectae, quamvis Ecclesia hoc suum certissimum ius exerceat per civiles principes, quorum magistratus sine distinctione et cognitione causae haereticos, e. g. traditos sibi ab inquisitoribus, debent interficere *C. ut inquisitores* 18. *de Her. in* 6., *C. ad abolendum de Haer.*, *C. excommunicavimus eod.*; *L. 28. § 15.*, *L. 38. § 1. et seqq. ff. de Poenis.*

Vitam civilem aufert quaevis poena, quae civi quidem animam non eripit, sed civitatis, vel civitatis simul et libertatis iura; sive quae maximam vel mediam capitis diminutionem inducit. Maxima capitis diminutio fit per servitutem uti et media per amissionem civitatis, cui hodie aequivalet proscriptio seu bannitio ex imperio aut regno, damnatio ad triremes.

48. 2. Quae modo et eiusmodi dicta generatim punitio cum irroget et poenam infamiae, civilem vitam etiam adimit ex hoc capite. Qua in re iterum animadvertatur quod *infamia* est privatio bonae famae et aestimationis. Duplex distinguitur *infamia facti* scil. *et iuris*, illa ex pravis moribus oritur et per emendationem aboletur *L. 2. C. de dignit.* Infamia iuris est, quae auctoritate iuris ob turpe crimen infligitur et tribus modis contrahitur a) *ipso iure* dum ius ante ullam sententiam aliquibus delictis annectit infamiam ut crimini laesae maiestatis, haeresi, usuris: b) *sententia iudicis* dum iudex ob certa delicta infamantia condemnat reum, ut de rapina, furto, calumnia....: c) *genere poenae* dum quis ignominiae causa ab officio amovetur e. g. a militia, a dignitate; vel condemnatur ad poenam infamantem e. g. deportationem, fustigationem: videsis delicta et causas, ex quibus oritur infamia in tit. *de his quae nota inf.*, tit. *C. ex quibus Caus. infamia irrogatur et Can. 2. Infames § porro infames 3. q. 7. et Can. 17. Infam. 6. q. 7.*

Poena infamiae iuris facit reum irregularem, privat et removet ab honoribus, dignitatibus, actibus legitimis et officiis publicis *C. fin. dist. 51. C. 2. infames 3. q. 7.*

49. 3. Non capitales poenae distinguuntur in *afflictivas* et *non afflictivas* corporis. Etsi cuiusvis generis poena dici possit afflictiva, omnis enim poena affligit seu dolorem infert; tamen a iuris criminalis scriptoribus afflictiva pressius vocatur poena, quae physice in corpus delinquentis directe vel indirecte influit, quin ei vitam eripiat: directe si poena corpus excruciat, indirecte quod quamvis illud doloribus non angat, verum commodis et libertate minuit. Ad directe affligendum corpus praesertim *membrorum mutilatio* puta narium, manus, pedis, linguae, oculorum abscissio constituta erat *Farinac. q. 19. n. 26.* sed hanc poenam humanae naturae ceu maxime indecoram hodierni humanissimi mores sustulerunt. Aequuleus etiam, fidiculae atque eiusmodi tormenta pariter obsoleverunt. De fustigatione, carcere.. iam supra diximus.

TITULUS X.

DE SERVANDA INTER DELICTA ET POENAS PROPORTIONE.

Summarium. — Imponi possunt 1) soli homini delinquenti 2) a iudice competente, poenae statutae in iure vel arbitrariae iuxta quantitatem delicti 3) dimetiendam in ratione composita doli delinquentis et damni directi vel indirecti Societatis.

50. Dixi 1. Imponi possunt poenae *soli homini delinquenti* L. 5. § 1. Cod. ad Leg. Iul. maiest. Cap. 10. et 12. h. t. C. 10. de Haer., C. 15. eod. in 6. Delicta enim tenere debent suos auctores: imo iam mortuo subinde poenae licet minus propriae dictae imponuntur; quod patet in C. 12. de Sepult. C. 8. de Her. L. 20. ff. de accusat. L. fin. ff. et L. fin. Cod. ad L. Iul. mai.

Dixi 2. *A iudice competente*... Nam iudex competens *per se* tenetur infligere poenam delicto statutam a LL. vel canone vel consuetudine L. 1. § 4. ff. ad S. C. Turpill. Can. 4. dist. 4. Quae si determinata non sit a iure, arbitrariam, quae quandoque ad poenam mortis extendi potest Engel h. t. n. 2. per summum Principem.

Dixi 3. *Iuxta quantitatem dimetiendam in ratione composita doli delinquentis et damni societ.* Materia enim, qualitas, et proportio poenarum talis esse debet, quae conservationem ordinis socialis certo pariat. Atqui id certo obtinetur, si ratio composita habeatur doli delinquentis et damni sive directe sive indirecte illati societati. Ergo. Quia delictorum duo velut sunt elementa sc. voluntatis propositum, quo quis intendit et vult effectum legi contrarium seu *dolus*; et 2. actus physicus ex quo lex violatur, et ex quo societas directim aut reflexim damnum capit. Et haec duo elementa in quatuor fontes resolvuntur a Renazzi scil. in damnum societatis, in libertatem et cognitionem delinquentium; in malum exemplum prodiens ex crimine, in vim impulsivam ad delinquendum. Ergo quo maius aut minus damnum in societate et quo maior aut minor est dolus eo maius vel minus est delictum.

TITULUS XI.

DE CAUSIS DELICTORUM POENAS MINUENDI
VEL EXASPERANDI.

Summarium. — Ex utroque capite dolo scil. criminosi et societatis damno 1) sequuto vel 2) sequuturo causae pariter assumuntur ad poenas minuendas, ita 3) ut Principi semper competat ius aggratiandi.

51. *Decl. 1. p.* Quoties causae adsunt, ex quibus quantitas delicti dimetienda est, prout illae exhibent maiorem minoremve dolum, quo patratum est delictum, atque maius minusve damnum, quod societati infertur, toties maior vel minor poena infligenda est: ergo aequitas postulat ut poena minuat, si plures sunt causae, quae ostendant minorem fuisse dolum minusque damnum societatis. Hae porro causae distinguuntur in intrinsecas, quae nempe ex ipso delicto resultant, et extrinsecas, quae ex aliis circumstantiis extra delictum procedunt. In hac parte de intrinsecis. Et primo quidem quatenus delictum ex dolo proveniat, imminuunt regulariter poenas 1) minor aetas multoque magis impubertas; 2) senectus praesertim effoeta; 3) foemineus sexus; 4) mentis imbecillitas; 5) somniloquium et somnambulismus; 6) metus potissimum gravis; 7) affectuum impetus; 8) probabilis ignorantia et error; 9) ebrietas non criminosa; 10) surditates a nativitate. Ratio patet, quia in his omnibus debiliores sunt vires animi atque infirmior advertentia ad legem adeoque levior dolus: ergo levius et mitius puniendum inde promanans delictum. Secundo autem, si damnum inde societati sequutum spectetur, patet rigore non puniendum, a) qui crimen non consummavit, sed haesit in conatu: b) quod si consummatum fuerit delictum, mitius puniendi, qui in delictum minus influxerunt, etsi delinquentem postea excipient, laudent, protegant, vel delicti fructibus participant: c) qui non active sed negative influxit in damnum.

52. *Decl. 2. p.* Dixi ex damno sequuturo, quod causis potius extrinsecis continetur. Hoc damnum porro est 1. detri-

mentum quod ex delinquentis poena caperet Respublica: secus enim ad publicum excidium non vero ad salutem societatis tenderet: 2. reorum multitudo, quae si ad rigorem puniretur tota, ingens reipublicae damnum obveniret: ergo sufficit ut e. g. duces asperrime, ceteri mitius puniantur: 3. excellens Rei in arte aliqua scientiaeque peritia iuxta effectum *Excellens in arte non debet mori*: 4. eximia Rei merita, praesertim si de levi crimine agatur: 5. periculum scandali, adeo ut honestius sit crimen occultare, quam utilius punire: 6. veri rei inter plures accusatos incertitudo: 7. ultronea eiusdem rei ad iudices praesentatio et ultronea confessio: 8. indubiarum probationum defectus: 9. diuturnus carcer a reo ante sententiam perpessus: 10. liberorum numerus qui parentis ope indigent ad vitam sustentandam. 11. Religionis catholicae post patratum facinus spontanea confessio: 12. Rei extractio e loco immuni.

53. *Prob. 3. p.* Princeps supremus habet ius aggratiandi tum in delictis contra legem suam *L. 5. ff. de LL.*, tum in delictis contra legem auctoritate superiori abolitam e. g. Hebraeos contra leges V. T. utpote quae fuerunt mere iudiciales et per N. T. abolitae, *C. un. de purif. post part.*

54. Inde sequitur:

1. Errare eos, qui una cum Stoicis denegant hanc potestatem Summo Principi ea ratione ductos, quod nempe sapiens, quod debet, non remittit: quae falsa est. Nam etiam creditor potest debitori suo debitum condonare, atque adeo cum Princeps totam legis obligationem et tollere et abrogare possit; ergo etiam ex parte. Unde potest revocare sententiam et reum mortis absolvere. Supremus enim Princeps habens potestatem in leges, legibus haud est subiectus.

2. Parcendi et ignoscendi auctoritatem Iudicibus nullatenus competere posse; quia iudices non sunt supra legem, sed legi subsunt: atque adeo impunitatem, quae non est nisi poenae remissio, Reo etiam ad facilius confitendum vel ad complices patefaciendos promittere non posse.

Summarium. — Solius Principis supremi est poenas exasperare, nisi diserte a Iure facta sit Iudici inferiori eas exasperandi potestas.

55. *Decl. et prob. prop.* Etsi romano Iure iudices inferiores possent poenas exasperare in eodem genere, imo mitiori generi durius poenae genus substituere; tamen per se unius summi Principis poenas exasperare, non iudicis est, nisi ei diserte a Iure facta sit ea exasperandi potestas. Qui enim ius habet ferendi leges ideoque crimina vetandi, poenas adiiciendi, est Summ. Princeps. Sed iudex non est nisi simplex nudusque legum executor.

56. Permittuntur tamen passim Iudices inferiores pecuniariae poenae personalem coercionem subrogare, si delinquens solvendo non est. Secus enim hic impunitate gauderet, et impunitas ad delinquendum allicit. Deinde si in civilibus obaerati debitores in carcerem detrudi non possint, ut sic creditori satisficiant, quanto magis in criminalibus causis. Tandem si delinquens tantam animi in patrando delicta ostenderit truculentiam, ut intimam ipsius delicti naturam efferatiorem reddidisse videatur, etsi par non sit qualitatem poenae immutare, solemni tamen externo quodam apparatu aliquantulum augere, ut circumspectantes salubrius deterriti omne crimen detestentur.

Hisce casibus exceptis nullatenus possunt iudices pro suo prudenti arbitrio exasperare. Adverso principio nil durius, nil exitiosius, nil magis civium securitati et libertati contrarium. Unde recte concludimus cum Renazzi *ibid.* § 25. « Quicumque legibus est severior, mihi videtur esse tyrannus ». Unde sapienter Pius VII. *motu prop. 6. Iul. 1816. art. 97. et Leo XII. motu prop. 5. Oct. 1824. art. 101. et Mot. prop. 21. Dec. 1827. art. 112.* sanxerunt, quod si poenae iudicis arbitrio penitus relictæ sint, ultra operarum annum nequeant irrogari, sin a iure determinatae iam sint, eas augeri nullatenus posse per iudicem, etsi huic augendi facultas pro modo circumstantiarum facta sit.

57. Ad Ecclesiae ipsius benignitatem et severitatem quod spectat, animadvertatur doctrina ex ss. can. quod circa poe-

nas fori Ecclesiastici iudex non cogitet se magis Deo placere, eius clementiam imitando, quam poenarum severitatem sectando. *Quae (est) ista bonitas?* Can. 17. dist. 45. *quae ista misericordia uni parcere et omnes in discrimen adducere? polluitur enim ex uno peccatore populus, sicut ex una ove morbida universus grex inficitur.* Unde Conc. Trid. sess. 6. C. 3. et sess. 14. de Ref. in prooemio gravissimis verbis severitatem disciplinae ecclesiasticae inculcat. Improbant etiam ss. canones nimiam severitatem. Nam si Deus benignus est, ut quid sacerdos eius austerus C. 12. C. 26. q. 7. scilicet quando observando lenitatem spes est correctionis (quae tamen non sufficienter deprehenditur ex brevi lacrymula atque ad tempus parata: facilitas enim veniae incentivum tribuit delinquendi C. 33. Ca. 23. q. 4.) lenitas adhibenda est. Hinc si ille, qui deliquit, resipiscat, Ecclesia tollit vel saltem minuit, maximam partem, poenas, nisi obstet peculiaris ratio pravitatis aut scandali.

TITULUS XII.

PRAECIPUAE REGULAE IN POENIS APPLICANDIS.

Summarium. — *Varia est applicatio poenarum prout spectetur varium* 1) *forum competens*, 2) *subiectum earum passivum*, 3) *causae minuendi poenas*; *et prout sunt*; 4) *plures leges poenales circa idem crimen*, 5) *plura delicta eodem vel diversis temporibus patrata*. 6) *Tandem considerandum venit quando poena sit augenda, et quâ lex poenalis interpretanda sit.*

58. I. *Varia esse potest applicatio prout varium est forum competens.* Nam 1°. *iudex civilis* civiles, ecclesiasticus ecclesiasticas poenas potest ac debet irrogare.

2°. Et quoniam iudex tam civilis, quam ecclesiasticus leges subvertere nequit, sed est merus legis executor; propterea poenam a iure statutam semper applicare tenetur, nisi eam legitima abrogaverit consuetudo, aut nisi qua suppetat minuendi causa. Manifestum enim est consuetudinem posse abrogare aliquam legem poenalem sicut generatim quamlibet humanam legem. Ad minuendas poenas quod attinet, vidimus supra causas plures esse posse haud raro. Causas itaque poe-

nas leniendi crimini intrinsecas aut legislator praevideat oportet, aut nisi eas praeviderit iudici fas erit poenam minuire ex praesumpta legislatoris voluntate.

3°. In foro saeculari adhaerendum est Iuri civili, in Ecclesiastico standum est iuri canonico: hinc,

59. II. *Spectato subiecto passivo poenarum*, a) Clerici ex privilegio fori quoad delicta etiam civilia subsunt foro ecclesiastico; b) atque adeo Clericus quilibet de quocumque crimine convictus sive iudicetur a Tribunalibus mere ecclesiasticis, sive a tribunalibus mixtis; c) puniendus est non secundum Ius civile, sed ad formam canonum, Apostolicarum Constitutionum, ac statutorum synodaliū *append. al. regol. Crim. 3. Nov. 1831. art. 6.* d) Peregrini cum ratione criminis teneantur lege loci, in quo morantur, hinc puniendi sunt non iuxta suae nationis leges, nec secundum ius commune; ast secundum leges loci, in quo deliquerunt.

60. III. Si adsint causae minuendi poenas, poenae diminutio hisce causis debet esse proportionata, adeo ut si una tantum caussa suppetat, unus tantum poenae gradus remitti possit: si duae, duo gradus..... apud Forenses pro diminutione poenae gradatim facienda, haec erat regula « si poena ordinaria sit ultimum supplicium, primus diminutionis gradus est perpetua ad triremes damnatio, 2us. damnatio ad triremes per decennium, 3us. ad septennium, 4us. ad quinquennium, 5us. ad triennium ». *Raynal, observ. crimin. t. I. c. 7. n. 151. seqq.*

61. IV. 1°. Si plures extent leges poenales, quae de eodem crimine sanciant, omnesque poenam diversam statuunt novissimae tantum legis poena reus est puniendus. Lex enim posterior derogavit anteriori.

2°. Si una eademque lex plures poenas in idem crimen ferat: tunc aut copulative aut disiunctive latae sunt. Si disiunctive, una dumtaxat et quidem mitior, nisi aliud suadeant circumstantiae, est irroganda. Si copulative omnes a reo subeundae sunt, dummodo altera alteram non impediat.

62. V. Si plura delicta 1°. uno eodemque tempore patrata sint, atque ad eundem finem tendunt, una tantum poena est imponenda, et quidem poena debita praecipuo ac maiori delicto, propter quod reliqua minora fuere commissa.

2°. Si plura patrata sint diversis temporibus, sint diversae speciei, atque ad diversos fines tendunt: tot poenae irrogandae, quot delicta, nisi haec plura tamquam unum censeantur e. g. cum quis pluries cum eadem moechatus est.

63. VI. Augenda est poena aliquantulum (modo id a legibus non prohibeatur, ac modo qualitas poenae in aliam non transeat aequalitatem) si ad perpetrandum delictum plura fuerunt commissa, vel eiusdem speciei crimen non semel, sed iterum ac tertio commissum sit, vel si uno delicto plura socialia iura subversa sint.

64. VII. Ad quaest. *quī lex poenalis sit interpretanda. Respond.* cum poena malum sit, atque adeo sit odiosa, idcirco in legibus poenalibus ubi locum habeat iudicis interpretatio, haec sit semper benignior et restrictiva. Hinc non licet eas extendere ab expressis ad non expressos casus: atque in opinionum conflictu iudex debet esse benignior.

TITULUS XIII.

DE VI LEGIS POENALIS.

Summarium. — Poenae praesertim canonicae in conscientia obligant 1) post sententiam iudicis, si conventionales sint, aut ferendae aut latae, si hae positivae etiam sint, vel privativae iuris quaesitis; 2) ante sententiam iudicis si latae quidem sententiae sunt, sed privativae iuris quaerendi.

65. *Decl. 1. p.* Dixi **si conventionales** sint *cf. Pichler h. t. n. 8.* non incurruntur nisi post sententiam iudicis, quia paciscentes, dum non clare exprimunt velle se deberi poenam ante omnem sententiam, censentur sequi naturam et regulam poenarum Iuris Communis. Non poenae ferendae sententiae ut ex terminis constat. Sed neque incurruntur ante sententiam saltem declaratoriam criminis, poenae *latae sententiae* si positivae sint, quia contrarium nullo iure probatur: atque etiam si privativae sint, modo privant iure *iam quaesito C. 19. de Haeret. in 6.*, exceptis tamen censuris, irregularitatibus, inhabilitatibus, impedimentis... *cf. tit. de sentent. excomm. et can. si quis suadente 29. Ca. 17. q. 4.*

66. *Decl. 2. p.* Iuris porro quaerendi *privativae* poenae v. g. reddendo inhabilem ad beneficium, adimendo fructus ob non omissam fidei professionem;.... absque omni sententia iudicis incurruntur. Ratio est quia huiusmodi leges poenam irrogantes sunt conditionales, unde nondum purificata conditione, numquam absolute ius obtineri valebit.

67. *Concl.* Ad Ecclesiam quod spectat indicavimus supra quinam in ea usus poenarum. Interea recolatur animo duplex poenarum genus esse, quo Ecclesia utitur; *a)* aliae enim sunt vindicativae, quae poenae proprie appellantur, quaeque sunt inhabilitas ad beneficia, ad dignitates et ad officia ecclesiastica. Privatio illorum prius rite obtentorum, Depositio, degradatio, infamia, irregularitas ex delicto. Poena pecuniaria, carcer seu incarcerationio. Detrusio in arctius monasterium. Tortura, verberatio seu flagellatio, exilium seu relegatio, confiscatio bonorum. *b)* Aliae sunt medicinales, quae scil. censurarum nomine veniunt (*Reiff. n. 18. de Poenis*): e. g. excommunicatio, suspensio, interdictum: de quibus illico in specie prius dicemus et postea exponentes varia delicta, suas his poenas subdemus (I).

(I) Antequam ad poenas in specie descendamus iuvat heic quasdam subiicere regulas I. **quoad auctorem poenarum ecclesiasticarum**, quod poenas irrogare possunt omnes superiores, qui iurisdictionem habent in foro externo sive ordinariam sive delegatam, modo haec quoad exercitium non sit ligata. Hinc 1. Episcopus censura aliqua irretitus, haereticus, aut schismaticus nequit ferre censuras *licite* etsi toleratus, sed neque *valide*, si toleratus non sit. *C. 12. de Except. C. 1. de Off. Vicar. in 60.* - 2. Si poena irroganda sit in *foro contentioso* requiritur ut iudex sit in *proprio territorio* *C. Quamvis Clemen. de For. comp. C. ut animarum 2. de Const. in 60:* excepto casu *a)* quo Ordinarius loci consentiat, et *ipsae* quoque *partes* assentiantur, quia invitae non debent e suo territorio egredi litis causa: *b)* si praelatus expulsus iniuste fuerit a sua dioecesi: quia tunc petita prius Ordinarii loci licentia, licet non obtenta, subditos suos, quorum malitia expulsus est, nec non eius consiliarios aut fautores censuris plectere potest *C. Quamvis cit. de For. comp.*

II. **Quoad subiectum passivum poenarum** notamus *a)* quod in Regulares exemptos animadvertere potest Episcopus si deliquerint circa ea, in quibus vi canonum et constitutionum subiciuntur iurisdictioni Episcoporum: nam iurdictio in foro externo non potest esse inermis ad leges et statuta exequenda, ne fiat inutilis. *Bened. XIV de Syn. l. 9. c. 15.*

SECTIO III.

DE DELICTIS ET POENIS IN SPECIE.

CAPUT I.

DE POENIS IN SPECIE.

Praen. De poenis, quae simul censurae sunt, loquuturi debemus generatim praenotare I. censuras papales l. s. vi-
gentes nunc post Pii IX *Const. Apostolicae Sedis* 12 Oct. 1869,
praesertim eas esse, quae in dicta Const. sive explicitè sive
implicitè recensentur. Dixi *praesertim* 1°. quia nonnullae aliae
sunt posteriori tempore latae, de quibus infra: 2°. quia vigent

n. 5. Sunt tamen Regulares qui speciali privilegio gaudent, vi cuius licet aliis poenis corrigi et coerceri possint, si in iis deliquerint, in quibus eos Episcopis Apostolica Sedes subiecit, tamen per censuras puniri non possunt, *Greg. XIII. Const. Inscrutabili* § VI. *S. Ligor. Theol. mor. heic n. 241. Gury Baller. ad n. 949.* b) Quod Praelati regulares possunt plectere subditos ubicumque existentes; quia horum superiorum iurisdictio magis personalis est, quam territorialis.

III. Quoad **ipsam poenam** correspondentem peccato, quod punitur, requiritur praesertim 1. ne praelatus poenam infligat a sua persona et foro alienam v. g. poenam sanguinis et mutilationis *C. 5. 9. Ne Clerici C. 3. de crim. fals. C. 4. de rapt.*; 2. ne omittat attendere delinquentis qualitatem, deliberationem, dolum, fraudem; 3. praecipue advertat quod peccatum poena canonica coercendum sit externum, proprium saltem aliquo modo, consummatum, et poenae proportionatum. Dixi *externum* quia Ecclesia non iudicat de internis nisi in foro poenitentiali. *Omissio* tamen actus externi lege praescripti habetur ut opus externum, subiectum poenis *C. quarta 47 de sent. excomm.* Potest quoque Ecclesia actum externum aliunde in se malum poenis plectere sub conditione solius malitiae, quae ab interno procederet: hinc posset ferri excomm. vel alia poena in eos tantum, qui scienter, aut temere, aut ex praesumptione aliquid egerint. *Proprium* quia non debet aliquis alterius odio praegravari *Reg. 22. Iur. in 60*: saltem *aliquo modo*, quia ob crimen a maiore parte communitatis vel a capite ipsius commissum tota communitas potest subiici interdicto vel suis privilegiis spoliari, cum delictum communitatis omnibus membris proprium reputatur. *Consummatum* seu completum in genere suo secundum proprietatem verborum: sc. completus sit ille effectus, quem legislator intendit sub poena prohibere. Unde perpendatur an lex prohibeat principaliter ultimum effectum e. g. homicidium, vel *ipsam actionem* seu *conatum*. Poenae pro-

adhuc, etsi latae ante Const. *Apostol. Sedis* sive pro Rom. Pontificis electione sive pro interno regimine quorumcumque Ordinum et Institutorum Regularium, nec non quorumcumque collegiorum, Congregationum, coetuum, Locorumque piorum etc. Ad horum porro regimen *internum* spectant a) censurae, quibus praecaventur delicta sociorum contra status sui obligationes e. g. apostasia a religione; tum b) illae quibus extranei arcentur ab interno hoc regimine perturbando v. c. per Ordinis impugnationem. Ad *internum* contra non spectat neque iam viget excommunicatio lata a Clemen. VIII in Regu-

portionatum patet: unde docet Ben. XIV. *de Synod. l. 10. c. 1. n. 3.* non solum excommunicationem, sed etiam « suspensionem a divinis seu ab officio et beneficio, ad longum tempus, atque interdictum etiam personale nisi parziale sit, sed integrum et totale nec *valide* propter culpam *levem*, nec *prudenter* propter *lethalem* quae gravioribus nec accenseatur, erogari » *Trid. sess. 25. c. 3. de Ref.*

IV. Quoad *appellationem a poenis* vel censuris 1) notandum non denegari appellationem in suspensivo, nisi quando agitur de censuris proprie dictis: unde appellatio producit effectum suspensivum, si appelletur a sententia depositionis aut degradationis. Eundem porro effectum in suspensivo habet appellatio a suspensione quae non est proprie censura, sed ob peccatum mere praeteritum tamquam pura poena infligitur.

2) Caeterum a censuris per sententiam inflictis, non conceditur appellatio in suspensivo *C. Is cui de sent. excomm. in 6. et C. ad haec de appell.* – Dixi a censuris per sententiam inflictis, quia cum agitur de censura non adhuc fulminata, sed tantum comminata, appellatio non solum *suspendit* effectum censurae sed eam prorsus reddit *irritam* et *nullam*; per interiectam enim appellationem Episcopi iurisdictio quoad illam censuram cessat, et pertinet ad iudicem appellatum. Quod tamen intellige de censura ab homine ferenda: quia a comminatione censurae a iure latae non datur appellatio in suspensivo. *Cfr. Bened. XIV. Constitut. Ad militantis n. 36.*

3) Quoad sententiam denuntiarioriam vel declaratoriam censurae tum factam tum faciendam tenent communiter DD. appellari posse, ac docent appellationem suspendere effectum sententiae iam *latae*, et eam reddere prorsus irritam, si adhuc sit facienda. In materia porro censurae triplex distingui solet sententia declaratoria i. e. 1. *declaratoria criminis* cui debetur censura; 2. *declaratoria incursus* in censuram latam *a iure*; 3. *declaratoria* censurae prius latae *ab homine*. Iamvero a duabus primis datur appellatio quoad utrumque effectum quia respiciunt factum quod potest non esse verum vel non legitime in iudicio deductum. A postrema datur tantum appellatio in devolutivo, quia censura iam lata traxit secum executionem.

lares, qui, sine debita facultate, a casibus, quos Episcopi in sua dioecesi reservant, absolvere praesumant.

Dixi *implicite* quae praecise sunt *Tridentinae* sc. a Conc. Trid. directe inflictas quos (cit. Const.) *S. Conc. Trid. excommunicavit.... suspensos aut interdictos ipso iure esse decrevit*. Quae profecto cum sint illae tantum, quas Trid. tunc primum statuit, merito convenit inter omnes abrogatas esse censuras, quas Trid. tantum per generales allegationes innovavit e. g. « qui secus fecerint poenas a iure inflictas ipso facto incurrant » *sess. 21. de R. c. 1.*; quod idem communius et probabilius dicendum de censuris, quas Trid. speciali allegatione innovavit, puta, innovando *Sess. 14. de R. c. 6.* constitutionem Clementis V. qua edicitur suspensio ipso facto incurrenda a Clericis, qui in sacris constituti, vestem statui suo congruentem deferre renunt.

II. Censurae explicite contentae Const. *Apostol. Sedis* vigent eo modo quo sunt insertae et non secus ac si ab ea primum editae fuerint. Unde 1°. contra censuras eo modo ibidem relatas afferri nequit consuetudo etiam immemorabilis, qua ante eiusdem Constit. editionem, vim suam amiserit vel ipsa censura, vel lex cui adnectitur. In hunc sensum pluries C. S. O. resp. v. g. 22 Dec. 1880 circa clausuram monialium, immunitatem asyli ecclesiastici, et necessitatem beneplaciti apostolici ad alienanda bona ecclesiastica: quae tria servanda affirmavit non obstante consuetudine etiam immemor. quae e. g. in Germania et speciatim in Bavaria vigere affirmabatur. Unde 2°. non amplius vigent quae in Corpore Iuris, in Constitutionibus Pontificiis, aut Conciliis antea continebantur, etsi haberent solum rationem poenae aut privationis: sive generales essent, sive pro certis locis aut personis: omnes sc. ceu abolitas habendas, quae clare huiusce Constit. tenore non renoventur. Nam scopus c. Const. fuit definire quasnam censuras moderari aut abrogare congrueret ac proinde ad eas restringendas potius, quam augendas tendit.

III. Agentes de poenis quae sunt quoque censurae i. e. de excommunicatione, suspensione, et interdicto dicemus 1°. quae cuilibet ex his communia sunt, 2°. tum quae modo vigeant.

IV. Interim quoad subiectum passivum censurarum nota-

mus adhuc 1) quod etsi illud sit omnes fideles delinquendi capaces, excipiuntur tamen impuberes, et nisi expresse nominentur, Episcopi et Cardinales quoad suspensiones et interdicta, nec non Reges et Principes. 2) Quod censurae a) latae in *Clericos* non tenent *regulares* et probabiliter etiamsi sint Clerici; b) latae in *regulares* seu *moniales* non tenent eos vel eas, qui simplicia vota in congregationibus religiosis nuncupant; c) latae in *facientes* regulariter non tenent *mandantes* aut viceversa; d) latae in *facientes* et *mandantes* regulariter non tenent *receptores* aut *auxilium*, *consilium*, *favorem praestantes*; e) latae in *auxilium*, *consilium*, *favorem praestantes*, non tenent nisi haec praestentur tum *formaliter*, tum *eo fine* ut aliud delictum possit patrare, non solum poenam evadere; f) latae in *receptantes*, *defendentes*, *mandantes*, *consulentes*, *opem praestantes*, cum haec regulariter puniantur *accessorie* tantum et *propter aliud*, non incurruntur nisi effectu sequuto.

V. Integrum textum Constitution. *Apostolicae Sedis* referemus in appendice ad hunc libr.

TITULUS XIV.

DE EXCOMMUNICATIONE.

§ I. DE IPSA EXCOMMUNICATIONE IN GENERE.

Summarium. — Excommunicationis 1) notione et definitione prolata, 2) divisio exhibetur in iustam et iniustam, in maiorem et minorem, in vitandi et tolerati, 3) atque effectus recensentur varii excommunicationis maioris qui vulgari **versu sonant** « *Res sacrae, ritus, communio, crypta, potestas, Praedia sacra, forum, civilia iura vetantur* ».

68. I. Notio, definitio. Excommunicationis vocabulum usu ecclesiastico unam semper ex censuris designavit et eam praecise, qua quis ab Ecclesia fiat extorris, ita ut re sit idem, quod anathema vel ἀφορισμός significans scil. totalem exclusionem ab Ecclesia Christi, quamvis antiquis canonibus excommunicatio et anathema videantur opponi. Discrimen accidentale in eo est, quod vox anathema usurpatur in ss. cano-

nibus modo ad distinctionem excommunicationis *minoris* ut in *C. Engeltrudam* 12. Ca. 3. Q. 4. modo ad significandam excommunicationem inflictam ob haeresim, vel eius suspicionem; denique ad significandas quasdam solemnitates, cum v. g. excommunicatio denunciatur accensis candelis et postmodum extinctis, aliisque caeremoniis ab Ecclesia institutis *Schmalgxr. in h. t. n. 117.* quae tunc adhibentur, quaeque describuntur in *can. 106. Ca. 11. q. 3. cf. Devoti Instit. can. heic § VII. in nota 2.*

Definitio quae complectatur maiorem et minorem excommunicationem tradita communiter est, ut dicatur esse *censura ecclesiastica, qua homo christianus a communione seu corpore fidelium excluditur*, et bonis, quae illi inter se communicant, privatur, *C. Reiff. n. 50. de sent. excomm.*

Dicitur a) *censura* quia censurat et corrigit rebelles, et contumaces privat communione bonorum ecclesiasticorum.

b) *Ecclesiastica* seu ab *Ecclesia instituta*, quod elementum est commune caeteris censuris subiectum activum indicans, unde originem trahit iuridicam, Deo solum tribuente potestatem ferendi excommunicationem. Haec autem potestas pleno ac supremo iure competit Romano Pontifici, tum Episcopis, aliisque Praelatis iurisdictionem in foro externo exercentibus ita ut excommunicatus ab Episcopo, talis habeatur ubique terrarum, exceptis regibus, qui ab uno R. Pontifice plecti hac censura possunt.

c) qua *homo christianus* ut notetur subiectum *passivum* scil. singulares personae, non communitates integrae, viator, adultus, rationis compos, baptizatus.

d) a *communione seu corpore fidelium excluditur*, quo excommunicatio ab aliis censuris distinguitur: quia suspensio solo beneficii et officii ecclesiastici usu, interdictum divinis officiis secundum eorum naturam, excommunicatio vero tum illis tum aliis adhuc bonis privat. *Schmalz. l. c. n. 113.*

e) Et *bonis quae illi inter se communicant, privatur*. Bona in quibus fideles communicant inter se sunt triplicis generis scil. 1. interna, 2. mere externa, 3. mixta: iamvero horum 2ⁱ. et 3ⁱ. generis bonis privatur excommunicatus: hinc non dicitur privari omni communione, quia excommunicatus communicat cum fidelibus in pluribus bonis spiritualibus; unde privatur

bonis, quorum distributio ad Ecclesiam pertinet *s. Alph. L. VII. n. 133.*

Corollarium. Unde sequitur excommunicationem esse et haberi uti poenarum omnium ecclesiasticarum gravissimam: privat enim maximis bonis spiritualibus. Hinc merito *a)* ait Caelestin. III. *C. cum non ab homine de sent. excomm.* « Ecclesiam post hanc poenam non habere quid ultra faciat »: *b)* *Conc. Trid. Sess. 25. de R. : 3.* monet ne iudices ecclesiastici hac censura utantur, nisi cum nullum aliud medium supersit: et tandem ne sententia excomm. feratur in Communitatem ob periculum ligandi aliquem innocentem. *Schmalzgr. heic 115.*

69. 2. Divisio. Excommunicatio 1) alia est *iusta* scil. quae fertur a legitimo iudice propter contumaciam et servato ordine iuris, alia *iniusta*, cui aliquid horum deest. 2) Iniusta est *valida*, cui tantum deest circumstantia debiti finis vel quaedam solemnitas accidentalis, substantiam non afficiens, aut *invalida* si a non competente iudice fertur, vel contra alicuius privilegium, vel post legitimam appellationem. 3) Alia est *generalis*, quae fertur in communi contra omnes, qui commiserint vel committant tale delictum: alia *particularis*, quae fertur contra personas particulares expressis earum nominibus.

4) Ast magis celebris distinctio est in maiorem et minorem: *illa* definitur censura ecclesiastica, qua Christianus activa et passiva communione fidelium, bonorumque inter se simpliciter et quasi ex toto privatur *Reiff. n. 51. de sent. excom.*; haec autem seu minor est censura ecclesiastica, quae christianum delinquentem arcet a perceptione sacramentorum atque beneficiorum acquisitione (*C. ult. de cler. excom.*). Ex qua bina definitione patet utramque definitionem differre inter se ratione effectuum: cum *minoris* sit unicus; *maioris* autem multiplex, qui refertur *a)* ad suffragia fidelium, Sacramentorum usum, et alias actiones spirituales; *b)* ad beneficia et officia eccl. quibus privat; *c)* ad officia civilia; *d)* ad communicationem politicam cum excommunicato.

Excommunicatio maior simpliciter excommunicationis nomine venit iuxta *C. 59. de sentent. excom. cf. Schmalzg. in tit. de sent. excom.*

5) Inter innodatos maiori excommunicatione distinguuntur

tolerati, quos scil. caeteri fideles non tenentur evitare, et *vitandi* quos nempe vitare tenentur. Etsi iure antiquo vitandi essent quotquot excommunicatione maiori essent innodati ut apparet *ex C. cum non ab homine de sent. excomm.*, tamen iure novo ad praecavenda varia scandala et peccata, quae timoratis conscientiiis accidere possent, indultum fuit omnibus, ut nemo a communione cuiuscumque excomm. teneretur abstinere, nisi sententia contra personam certam a iudice specialiter et expresse publicata fuerit, aut nisi de notorio percussore clericorum ageretur ea notorietate, ut factum nulla tergiversatione celari aut aliquo suffragio excusari possit.

70. 3. Effectus porro, quos parit excommunicatio maior plures numerantur, sed ut in versu indicantur, praecipui sunt sequentes.

Primus est **Privatio communium Ecclesiae suffragiorum**, seu bonorum spiritualium, quae ex actionibus, orationibus Ecclesiae factis cuivis fidei alias obveniunt *arg. C. 38. de sent., Reiff. n. 60. eod.* et certa est apud omnes. Ex cit. enim *C. 38.* liquet. « Nec sunt absolutiones, vel oblationes recipiendae pro eo, vel orationes Domino porrigendae, nisi cum de ipsius viventis poenitentia per evidentia signa constiterit... ». Iamvero circa hunc effectum notandum est *a)* heic agi de communibus non de privatis suffragiis: *communia* dicuntur, quae praestantur *nomine Ecclesiae*, quae ex publicis Ministrorum officiiis et sacrificiis provenire fidelibus solent, nec non fructus satisfactionum, qui ex communi thesauro Eccl. per indulgentias applicatur Praelatorum auctoritate. Privata porro suffragia habentur quae singulorum fidelium nomine praestantur, etiam Ministrorum Ecclesiae, si uti privatae personae spectantur e. g. oratio eleemosynae etc. Communia non posse applicari.

b) communibus suffragiis ita privari excommunicatos ut si minister Ecclesiae velit e. g. indulgentias applicare orationes, Missae sacrificium offerre secundum valorem ab Ecclesia proveniente, applicatio nullius sit valoris.

c) longe probabiliorem esse sententiam eorum, qui suffragia fieri posse negant etiam pro excommunicato vitando, qui tamen sit contritus et in statu gratiae. *Cf. Suarez de cens.*

disp. 9. sect. 3. n. 2-4. Quod dicendum prorsus videtur etiam pro toleratis.

Secundus effectus est Privatio usu activo et passivo sacramentorum ita ut sine peccato mortali nec administrari nec recipi possit ullum sacramentum *arg. C. 32. de sent. excomm. C. fin. de clerico excomm.*

I. Quoad activum sacramentorum usum animadvertenda sunt:

a) In casu necessitatis excommunicatus sive toleratus sive vitandus tum valide tum licite sacramenta administrat quaecumque, etsi moribundus nonnisi Eucharistiam et extremam unctionem recipere valeat.

b) Extra casum necessitatis toleratus, si est in statu gratiae, et petant fideles sacramenta (quocumque in casu probabiliter) licite administrat, secus graviter peccat atque irregularis fit.

c) Vitandus si absque necessitate administrat fit irregularis et peccat graviter, sicut recipientes ab ipso.

d) Vitandus licite administrat Sacramenta quoties potest valide, ut evadat grave mortis periculum, mutilationis, infamiae, gravis bonorum iacturae.

e) Parochus vitandus etsi valide et licite ad assistendum matrimonio deputeret alium, ipse tamen valide quidem, sed illicite adsisteret quin irregularitatem incurreret.

II. Quoad usum passivum, a) excommunicatus etiam toleratus, quamvis nullam incurrat poenam, tamen graviter peccat si accedat ad sacramenta suscipienda, nisi ipsum excuset periculum mortis, mutilationis, infamiae, gravis iacturae bonorum, inculpabilis ignorantia, necessitas implendi annua praecepta confessionis et Communionis, si desit qui a reservata censura possit eum absolvere, quia lex Ecclesiae tam rigide et cum tam gravi incommodo non obligat.

b) Etsi illicite et sacrilege, valide tamen excommunicatus recipit sacramenta, excepta poenitentia. Quin imo et hoc sacramentum validum erit, si poenitens alias dispositus accedat bona fide. Hoc autem accidere potest vel quia ex inculpabili ignorantia, aut oblivione censuram non manifestat, vel quia sacerdos censuram peccato adnexam ignorat aut non advertit, aut etiam advertens esse etiam reservatum, tamen sine facul-

tate poenitentem ob modo praedictam necessitatem absolvendum a non reservatis putat, aut etiam ex malitia absolvit poenitentem, qui putat sacerdoti absolvendi non deesse facultatem.

c) Licite autem quis administrat sacramenta excommunicato quoties hic, antequam absolvatur, ad ea suscipienda licite accedit: secus illicite si administrat scienter ceu indigno sive vitandus, sive toleratus sit, quamvis in casu tolerati agat solum contra ius divinum. In casu autem administrati sacramenti excommunicato nominatim a Papa minister incurrit excommunicationem reservatam Romano Pontifici *cf. Const. Apostolicae Sedis*; *C. significavit* 18. *de sent. excomm. et Clem. 3. eod.*

Tertius effectus. Excommunicatus **non potest adesse** absque gravi culpa **divinis officiis** ac publicis Orationibus, *arg. C. 43. de sent. Excommunicat.* Dixi *excommunicatum* scil. omnem sive vitandum sive toleratum: quorum ille graviter peccaret, si communicaret: hic vero non item, ni forte, *leviter*, ut ait d' Annibale *summ. Theol. mor. v. 1. n. 362. not. 1°*. Dixi *divinis officiis*..... pro quibus scil. intelligitur sacrificium Missae, publica oratio, processio, psalmodia solemnns, benedictio aquae, olei, candelarum et caetera adnexa ordini clericali ex institutione Christi vel Ecclesiae, quae publice et solemniter fiunt. *Cf. Schmalzgr. in h. t. n. 132.* qui inter vetita ponit concionari, theologiam aut canones exponere aut interpretari: quamvis ipse excommunicatus possit haec audire. Dixi absque *gravi culpa*: quae levis evadit ex parvitate materiae e. g. si exiguam Missae partem puta usque ad Evangelium excommunicatus audiat cum fidelibus.

Fideles vicissim peccant communicantes in dictis officiis cum vitando, nisi quandoque sicut illi etiam hic excusentur: e. g. cum desit moralis coniunctio, e. g. si vitandus transit per templum, vel in eo aliud ageret, quod agunt caeteri fideles. Hinc intelligitur, quid valet, « Excommunicatus nisi excusetur, quamdiu celebrantur Missa et divina officia, prohibetur ab *ingresso templi* » h. e. assistere divinis una cum aliis, non seorsim ab iis.

Hinc sequitur excommunicatum non prohiberi a) ab usu

sacrarum imaginum, et reliquiarum, aquae benedictae, et aliorum sacramentalium, quae sita sunt in rebus sacris aut benedictis, neque horum usu privatur merito; *b*) ingressu Ecclesiae dum functiones sacrae non celebrantur, et etiam cum divina officia celebrantur, si ingressus necessarius sit ad grave incommodum vitandum; *c*) hominem in sacris vel religiosum obligatum ad chorum non solvi ab obligatione recitandi horas canonicas.

Quartus effectus est **privatio ecclesiasticae sepulturae**. *C. 12. de sepulturis*. Haec poena vitandum ac toleratum afficit quamvis non eodem modo. Nam si vitandus decessit absque poenitentiae signis, nequit sepeliri in loco sacro, et si contrarium fiat et corpus discerni possit, debet exhumari nec eo in loco divina peragi possunt ante reconciliationem: quia dictus locus pollutus est; qui pollutus non censetur si toleratus notorius absque poenitentiae signis mortuus, contra legem Ecclesiae sepultus fuit, inde extrahendus. Si uterque vitandus scil. et toleratus poenitentes decesserint, possunt sepeliri in loco sacro, ille non ante absolutionem (qua facultas fit fidelibus cum eo communicandi, etsi ante absolutionem locus non polluatur); hic vero absolutione non indiget, quia numquam prohibitus cum fidelibus in divinis communicare.

Quintus effectus est **incapacitas ad dignitates, beneficia, officia** obtinenda, adeo ut quaevis collatio, praesentatio, electio etc. sit ipso iure nulla *C. 7. de cler. excommun.* nisi ipse Papa scienter conferat beneficium excommunicato, vel in collatione utatur clausula absolutionis a censura pro beneficio obtinendo. Ratio regulae est, quia excommunicatus etiam toleratus non potest communicare in officio ac proinde incapax beneficii, quod datur propter officium: licet ignoratur excommunicatio, quia ignorantia invincibilis excusat quidem a culpa non supplet tamen defectum requisitae ad valorem actus conditionis. Ratio autem exceptionis patet, quia papa est auctor iuris atque adeo censetur solvere a censura, nisi res sit de excommunicato ob haeresim, quia huius absolutio sub generali absolutione non continetur.

Qua in re animadvertendum est, beneficium *α) ante excommunicationem obtentum*, ipsa excommunicatione non amitti.

Quoad fructus beneficii, cuius oneribus satisfiat vel per se vel per alium, dico probabiliter hi non debent restitui ante sententiam iudicis, idque ex principio, quod exponit *Schmalzgr. in tit. de sent. excomm. n. 157*. « poenas requirentes actionem ex parte delinquentis indigere sententia iudicis saltem declaratoria ». Hinc cum obiic. ex *C. Pastoralis de Appell. § 1*. ad verba: « Illi proventus Ecclesiae merito *subtrahuntur* cui Ecclesiae communio merito denegatur »? Resp. Verbum *subtrahuntur* actionem spoliationis significare, quae fit ab homine, non a lege.

β) Beneficium *post excommunicationem obtentum*, cum nulum sit quoad collationem, nullum erit ius ad fructus eius, nisi ipse excommunicatus id ignoraret, ut eum bona fides excusaret, quia tunc, ait *Schmalzgr. n. 156.*, si putet se vero titulo beneficium possidere, fructus tali bona fide consumptos non tenetur restituere, nisi in quantum factus est ditior.

Hinc sequitur a) sicut nulla est collatio dicta beneficii, ita nulla est collatio officii, muneris seu dignitatis cuiusque ecclesiasticae et regularis: quia exclusus ab eorum exercitio, censetur ab ipsis quoque exclusus; b) quod nulla sit collatio quoque pensionis ecclesiasticae, quae detur in titulum beneficii cum talis pensio beneficii rationem induat.

Dixi pensionis ecclesiasticae, quae datur etiam ob officium ecclesiasticum e. g. Vicario et coadiutori: non *laicalis*, quia tunc valeret, si tantum esset laicalis vel etiam mixta; nam tunc esset quid temporale, nullum officium spirituale exigens.

Sextus effectus est **privatio distributionum** quotidianarum arg. *C. un. de cleric. non resident in 6*; quia hae dantur propter praesentiam, quae ipso iure interdicta est excommunicato, ergo ipso iure et illae interdicuntur. In casu excommunicati occulti, qui ne se prodat interest choro, potest censuratus distributiones retinere, nisi per sententiam iudicis iis privetur.

Septimus effectus est quod Rescriptum quodvis sive gratiae sive iustitiae a Pontifice impetrare nequeat excommunicatus α) nisi in causa excommunicationis, vel appellationis ad suam defensionem *C. 26. de Rescript. C. 1. eod. in 6.*; et β) nisi tamen Rescriptum scienter vel praemissa absolutione datum sit.

Octavus effectus est **privatio iurisdictionis ecclesiasticae**, ita ut acta ab excommunicato facta sint ipso iure nulla *arg. C. 4. Ca. 24. q. 1.; C. 24. de sent. et re iud.* qui intelligi debet saltem de vitando, excepta extrema necessitate in foro poenitentiae, ubi ei restituitur iurisdicatio hinc invalide eligit, confert, praesentat, fert leges, vel sententiam et qui sic beneficium acceperit intrusus dicitur, atque adeo sine ulla iuris declaratione tenetur beneficium una cum fructibus relinquere.

Dixi saltem *de vitando*, quia actus positi ab excommunicato tolerato per se valent, cum ei iurisdicatio adempta non sit, modo contra eum non excipiatur ob causam excommunicationis hac manifeste probata, quo in casu legitime impediri ille valeat ne valide agat *Schmalzgr. l. c. n. 166.*

Nonus effectus est ut **excommunicatus** neque agere neque patrocinium aut testimonium in iudiciis possit perhibere *C. 8. de sent. excomm. in 6.* seu generatim **privatur iurisdictione forensi**. Quae heic interdicuntur ad tria capita revocantur. 1. Ut excommunicatus interdicatur ab omni actu pertinente ad iudicium tam ecclesiasticum, quam civile, ita ut nequeat esse iudex, advocatus, actor, procurator, tabellio, testis. Toleratus potest agere donec obiecta excommunicatione legitime repellatur: vitandus non potest agere, attamen potest se defendere ut reus. 2. Ut omnia officia publica, scil. sive quae in bonum publicum vertunt ut iudex, praeses..... sive quae in bonum privatum, e. g. tutor, procurator, advocatus.. prohibita sint excommunicatis contra fideles sicut priorum officiorum acta sint invalida, posteriorum invalidari possint; 3. ut contractus et obligationes civiles inde ortae cum fidelibus prohibeantur vitando, etsi actus illicite, valide tamen ponantur, neque ei actio datur super his in foro externo durante excommunicatione.

Decimus effectus est **privatio communionis politicae**, ita ut qui cum excommunicato communicant iure Decretalium plecterentur excommunicatione minori vel maiori si propter delictum communicant *C. 20. et 55. de sent. excomm. Per Martin. V. Const. ad evitandam et ante Constit. Apostolicae Sedis* plectebantur excommunicatione minori si excommunicatus

publice fuerat denunciatus ut excommunicatus, vel excommunicatus excommunicationem passus sit ob notoriam clerici percussionem. Ast *nunc* per Constit. Apostolicae Sedis, ut declaravit *S. U. Inq. 5. Dec. 1883.*, sublata est excommunicatio minor; et ob communicationem cum vitando tribus in casibus non minor sed maior excommunicatio incurritur i. e. 1°) quando communicetur cum excommunicato a Summo Pontifice, in divinis non utcumque sed admittendo *excommunicatum* ad divina, qui sit clericus atque admittat sponte libere ac voluntarie sciensque a Papa illum esse excommunicatum et insuper denunciatum *Schmalzgr. l. c. et Croix L. 7. n. 192.* 2°) Si quis cum vitando communicet in crimine criminoso uti habet *Const. Pii IX. Apostol. Sedis* inter simpliciter reservatas *Rom. Pontifici n. 16.* « Communicantes cum excommunicato nominatim (1) a Papa in crimine criminoso, ei scil. impendendo auxilium vel favorem ». Ad rem *Schmalzgr. L. 5. tit. 39. n. 180.* « Censetur autem quis communicare in crimine criminoso, seu in crimine, propter quod aliquis excommunicatione percussus est, si consilium auxilium vel favorem praestet ne ab eo delicto resipiscat. Talis praeter peccatum mortale incurrit etiam excommunicationem maiorem, si sciat hanc poenam communicantibus esse impositam, et is, cum quo communicat, sit excommunicatus nominatim: non enim sufficit quod sit manifestus Clerici percussor, imo nec sufficit esse nominatim excommunicatum, nisi etiam sit denunciatus; nam ut supra diximus ex Martini V. Constitutione solos denunciatos tenemur evitare ». 3°) Si quis communicet cum excommunicato post sententiam latam contra participantes, qui profecto casus est ferendae sententiae *ex cap. Quod in dubiis 30. h. t.* « Si scienter ei communicant, qui cum participibus suis est vinculo excommunicationis essentialiter innodatus, tunc... et ipsi sententiam excommunicationis incurrun ».

Casus, in quibus excommunicati vitandi non valent communicare cum fidelibus, neque hi vicissim cum illis noto

(1) Quaeritur (apud S. C. S. O.) utrum his verbis comprehendantur etiam excommunicati a Romanis Congregationibus saltem quando earum decretis accedit approbatio R. P. *Resp. Negative* 18 Iun. 1894.

versu habentur *Os, orare, vale, communio, mensa negatur*. *Os* i. e. osculum, omne colloquium, internuntium per literas et quodvis benevolentiae signum; *orare* i. e. omnis communicatio in divinis; *vale* i. e. verbalis sola salutatio; *Communio* i. e. omnis contractus, cohabitatio, cooperatio, societas; *Mensa* i. e. omnis convictus et convivia per modum societatis et commercii. Ast circa haec omnia animadvertimus plures esse causas, propter quas Ecclesia extra divina *nunc* non vetat communicationem etiam cum vitandis.

Praeter modo expositos **effectus** immediatos, recensendi sunt etiam **mediati**, quorum *primus* est, ut qui per annum in excommunicatione insorduerit habeatur de haeresi suspectus, ita ut in eum procedi possit *Conc. Trid. sess. 25. C. 3. de Ref.* *Alter effectus* (sic 2^m. exprimit *Schmalzgr. l. cit. n. 196.*) « est probatio delicti seu causae, ob quam lata est excommunicatio. Nam qui ob causam civilem vel criminalem a iudice excommunicatus est, et in ea excommunicatione per annum perseverat, nullo ostenso impedimento aut satisfactionis signo pro convicto et confesso haberi debet, *ex can. rursus et sq. Causa II. q. 3.* quia ea contumacia iuris fictione reputatur confessio. Permittitur tamen ipsi ut allegare et probare innocentiam suam possit ». *Tertius* casus est *privatio beneficiorum*, quae in personis tantum ecclesiasticis locum habet; et quidem clerici contumaciter persistentes in excommunicatione integrum annum, et si hi commiserint crimen grave beneficii privatione dignum, vel etsi crimen non sit adeo grave, citati tamen ad haeresis suspicionem purgandam non comparentes atque adeo excommunicatione perculsi, in hac per integrum annum insorduerunt, tamquam haeretici beneficio privari possunt.

Tandem seu effectus mediatu*s ultimus* est alia poena et *in*habilitas seu canonicum impedimentum, quod inducitur si violetur excommunicatio. Violatio scilicet censurae semper irregularitatem peperit in violatorem *Engel n. 63. de sent. Excomm.*

§ 2. DE EXCOMMUNICATIONIBUS VIGENTIBUS LATAE SENTENT.

Summarium. — Excommunicationes latae sententiae in specie, quae nunc vigent *a)* breviter indicantes, *b)* dicimus quaecumque modo extant excommunicationes et generatim censurae latae sententiae fere eas omnes contineri in Pii IX. Const. Apost. Sedis, explicite quae expresse et singillatim in ea recensentur, implicite dum illae confirmantur, quae tum a Tridentina Synodo latae reperiuntur, tum particulatim quibusdam statutis continentur. *c)* Quae autem facienda sit earum interpretatio paucis innuitur.

71. *Decl. 1. p.* Descendentes ad excommunicationes in specie asserimus quod quae sunt latae sent. continentur in laudata Piana Constitutione in qua generatim censurae latae sententiae sunt in quadruplici genere. Nam aliae sunt R. Pontifici speciali modo reservatae, aliae eidem simpliciter reservantur, aliae etiam sunt ordinariis, aliae tandem sunt nemini reservatae. Quae censurarum distinctio cum etiam in praecedentis iuris usu esset, animadvertimus quaecumque nunc dicuntur speciali modo reservatae R. P. eas fere respondere illis, quae in Bulla coenae continebantur: ideoque ad casus Const. A. S. speciali modo reservatos R. P. transferenda sunt, fere omnia, quae tum de casibus in Bulla Coenae contentis, tum de speciali reservationis eorum modo tradebantur.

Primae autem classis excommunicationes, reservatae speciali modo R. P. sunt breviter adversus 1. Apostatas et Haereticos,

2. Legentes Apostatarum et Haereticorum libros et libros cuiusvis auctoris per apostolicas literas nominatim prohibitos.

3. Schismaticos.

4. Appellantes a Romano Pontifice ad futurum Concilium.

5. Iniuriis afficientes S. R. E. Cardinales, Legatos, Episcopos....

6. Impedientes vel impedire facientes Eccl. iurisdictionis exercitium....

7. Cogentes iudices laicos trahere personas eccl. ad suum tribunal.

8. Impedientes, ope laicae potestatis literas vel acta Sedis Apost.

9. Falsarios literarum Apostolicarum.

10. Absolventes complicem in peccato turpi.

11. Usurpantes, sequestrantes bona, iura, redditus ad personas ecclesiasticas ratione suarum ecclesiarum vel beneficiorum pertinentes.

12. Invadentes destruentes, detinentes, usurpantes loca, vel supremam iurisdictionem ad Ecclesiam Romanam in eis pertinentem.

Hisce addendum est triplex caput:

13. Alterum in concedentes et transferentes Ecclesias Cathedraliales vacantes remoto Vicario capitulari, in nominatos et praesentatos a saeculari potestate ante exhibitionem literarum Apostolicarum, nec non in eos, qui praemissis paruerint, aut auxiliantes, consulentes, et faventes fuerint.

14. Alterum est in intrusos parochos suffragante populo ad munus parochiale in singulis Venetae et Mediolanensis provinciarum dioecesibus.

15. Tertium est in nomen dantes *societati catholicae italicae* pro recuperatione iurium spectantium ad populum christianum et specialiter ad populum Rom. in electione *R. Pont.*

4. Aug. 1876. *Pennacchi Comm. t. I. p. 418.*

Secunda classis excommunicationum earum, quae R. P. simpliciter reservatae sunt, continet latas adversus.

1. Docentes vel defendentes propositiones damnatas ab Ap. Sede.

2. Percutientes Clericos vel utriusque sexus monachos.

3. Duellum perpetrantes....

4. Nomen dantes sectae Massonicae aliisque....

5. Violantes immunitatem asyli ecclesiastici....

6. Violantes clausuram Monialium....

7. Mulieres violantes clausuram virorum Regularium...

8. 9. 10. Reos Simoniae in beneficiis vel ob ingressum in Religionem.

11. Quaestum facientes ex indulgentiis aliisque gratiis spiritualibus.

12. Exercentes mercimonium quoad missas...

13. Agentes penes Romanos Pontifices de alienatione, vel infeudatione civitatum, oppidorum, locorum..... ad S. Sedem pertinentium.

14. Religiosos Extremam Unctionem aut Viaticum laicis ministrantes.

15. Extrahentes reliquias ex sacris Urbis coemeteriis vel Catacumbis.

16. 17. Communicantes cum excommunicato nominatim a Papa, sive in crimine criminoso, sive in divinis...

18. Absolventes ab excommunicationibus speciali modo R. P. reservatis.

Tertia classis exhibet excom. locorum Ordinariis reservatas adversus

1. Clericos in Sacris, vel Regulares utriusque sexus matrimonium vel cum eis contrahentes.

2. Procurantes abortum effectu sequuto.

3. Utentes falsis literis Apostolicis.

Quarta classis continet excomm. nemini reservatas in

1. Cogentes tradere sepulturae eccl. haereticos, vel excommunicatos, vel interdictos.

2. Laedentes vel perterrefacientes Inquisitores S. Officii huiusque scripta diripientes vel comburentes.....

3. Alienantes et acquirentes bona Ecclesiae contra formam Extr. *Ambitiosae de reb. Eccl. non alien.*

4. Negligentes denunciare sacerdotes a quibus fuerint sollicitati.

Hisce breviter recensitis assertum scil. quaecumque modo vigent censurae l. s. eas contineri *Constit. Apost. Sedis*, patet ex verbis eiusd. Const. ab initio. Cum animo nostro.... Nos.... hac perpetua valitura *Constit.* decernimus, ut ex quibuscumque censuris sive excomm. sive suspensionis, sive interdicti, quae per modum latae sent. ipsoque facto incurrendae hactenus impositae sunt, *nonnisi illae, quas in hac ipsa Const. inserimus*, eoque modo quo inserimus, *robur exinde habeat*. Unde patet *hodie* 1) *nonnisi eas* vigere in *Const. Ap. Sedis* insertae sunt: ita tamen 2) *ut non secus ac si ab ea primum editae fuerint*, et 3) *eo modo quo in ea sunt insertae*.

Hinc sequitur a) caeteras omnes abrogatas fuisse, etsi in-

star poenarum vel privationum tantum censurae editae ante fuissent; *b) insertas* hac Const. obligare omnes locos etiam ubi forte antiquatae essent; *c)* quae *insertae* quantum valeant *nunc* ex verbis quibus heic inseruntur, aestimari eas oportere.

72. Decl. 2. p. Summ. Dixi I. *Implicite dum illae confirmantur quae tum a Trid. Synodo latae reperiuntur.* Nam de his Tridentini censuris sic habet Piana Const. « Praeter hactenus recensitos, eos quoque, quos S. Concil. Trid., sive reservata S. P. aut Ordinariis absolutione, sive absque ulla reservatione excommunicavit, nos pariter ita excommunicatos esse declaramus: excepta anathematis poena in Decreto sess. IV. De editione et usu ss. librorum constituta ». Iamvero vi huius Const. tenent omnes *a)* non confirmari censuras, quas solum *indirecte* Trid. syn. statuit, quas scil. antecederet inflictae a iure, confirmavit seu innovavit, haud interposita auctoritate sua, quae rursus poenam infligat; sed eas *tantum* quas Trid. Syn. *directe* ipsa inflixit, quas scil. vel primo constituit, vel iam antea latas rursus auctoritate sua interposita in specie et expresse confirmavit. Quoad 1^m. liquet; adhibet namque verba..... vel generatim loquendo sic « *qui secus fecerint..... poenas a iure inflictae ipso facto incurrant* ». Sess. 21. C. 1. de R. vel allegando specialem Constit. e. g. in Sess. 24. C. 3. de R. « *aliis etiam poenis iuxta Const. Concil. Lugdun. mulctetur* ». Quoad 2^m. scil. intelligi censuras quas Trid. *directe* inflixit; patet *α)* ex verbis Pianae Const. cum ait « quos Tridentina excommunicavit, quos suspensos aut interdictos esse decrevit » sed decreta vel poenae tantum innovatae seu in usum revocatae a Trid. ex Stylo Curiae R. non dicuntur decreta Tridentina vel inflictae poenae a Trid.; sed dicuntur quas Trid. innovavit. Ergo restat ut quae *directe*... *β)* *ex scopo* Const. Pianae ut scil. certus numerus censurarum haberetur ad plurima incommoda vitanda. Sed hunc finem Const. Piana non obtineret si omnes censuras comprehendisset, quas indirecte innovavit Trid. Syn. E.

Dixi II. *Implicite continentur* Const. Ap. *Sedis* quae *exhibentur particularibus quibusdam statutis.* Nam constitutioni nostrae adduntur verba « Quae vero censurae..... praeter eas, quas recensuimus, latae sunt atque hactenus in suo vigore perstiterunt sive pro R. Pontificis electione, sive pro interno regimine

quorumcumque Ordinum et Institutorum Regularium..... eas omnes firmas esse et in suo robore permanere volumus et declaramus ». Quae profecto mere declarantur *non abrogatae*; neque affirmatur *eas esse innovatas*: quae duo sedulo distinguenda sunt: nam 1^m. dicit eas in eo statu manere quo reperit Constitut. Piana, cuius vi eas neque deleri neque innovari: 2^m. vero i. e. innovatio novum vigorem adiicit censuris, quae forte in desuetudinem abierint, ita ut reviviscant.

Concludere iuvat hanc part. verbis cl. D'Annib. comm. in Const. *Ap. Sedis* 22. « Ad haec admonendi sumus C. *Ap. Sedis* abrogatum vel obrogatum fuisse iuri antiquo quoad censuras tantum: quidquid aliud igitur in eo iure continetur, praeter censuras, et censuras l. s., integrum permanet. Sed in primis siquid vetitum praeceptumve fuerat sub censuris, obligat ut prius, licet censurae in hac Const. nostra detractae fuerint: ut puta prohibitio legendi libros haeresim continentes, praeceptum servandi in Ecclesiis Regularium interdictum, quod in Ecclesia eius loci Cathedrali servatur. Et poenae omnes seu latae seu ferend. sent., quae vigeant ante Constit. nostram, exceptis suspensionibus et interdictis latis ad instar privationis, aut poenae, nec non nullitates actuum et privationis et inhabilitates, quae antea viguerunt, perinde et nunc vigent, ac si Const. *Ap. Sedis* lata non esset ».

73. *Decl. 3. p.* Ad quaest. *qui facienda sit interpretatio?* Resp. in primis videndum utrum in hac Piana Const. earum rerum de genere agatur, quae cum veteri iure plane conveniunt, vel nonnihil discrepant, vel neutrum apparet. Si 1^m. h. e. si conveniunt sive ex toto sive ex parte, aestimari debent ex veterum canonum auctoritate; si discrepant, ex Const. nostra *non secus ac si nunc primum ab ea editae fuerint*. Caeterum in *obscuris* a receptis canonistarum interpretationibus recedi non debet, sive antiquis sive modernis in commentariis praesertim ad hanc Const.

Deinde in hac Const. considerata est mens Pontificis, quae praecipue ex verbis Const. a quibus non recedendum nisi manifestum sit aliud sensisse legislatorem, exquirenda est. Porro iam generalis mens Pontificis apparet ab initio: redigit nempe ad quam paucissimas censuras non solum quia ex eis

plures neque utiles neque opportunaes amplius essent, sed et propter earum magnum numerum, quia auferendae essent sive a confessariis sive a poenitentibus *dubietates*, anxietates, angoresque conscientiae: unde liquet his omnibus concessum esse beneficium Principis. Ergo cum favores sint ampliandi Const. nostra latissime interpretanda est, et *nulla ratio patitur ut eam nos duriore interpretatione contra ipsorum commodum producamus ad severitatem L. nulla 25. II. de leg.*

Insuper cum versamur in odiosis et maxime odiosis, cumque in obscuris, quod minimum est tenendum, interpretatio facienda est ex veteri iure, si hoc mitius statuit, si severius, non item.

Dixi nos versari in odiosis, agitur de interpretandis legibus maximam poenam decernentibus. Atqui si in legibus poenalibus omnibus a fortiori in his valet principium « Nullam poenam incurri nisi in iure sit expressa, nec de casu ad casum licet forte graviolem, extendendam esse legem, atque in poenis benigniorem interpretationem esse faciendam » speciatim vero si agatur de auxiliantibus, faventibus, defendentibus, hi non censentur ligari censura, si qua in eos fertur, nisi effectu secuto.

TITULUS XV.

DE SUSPENSIONE.

I. GENERALIA DE SUSPENSIONIBUS.

Summarium. — Suspensionis *traditur* 1. **notio et definitio**, 2. **divisio**, 3. **multiplex effectus**, 4. **unde canones quidam deducuntur et** 5. **tandem quâ plectatur eius violatio.**

74. Notio et definitio. « Sensus suspensio est censura ecclesiastica, qua prohibetur minister Ecclesiae ab aliquo actu ecclesiastico alias sibi competente ». Cf. *Reiff. de sent. excom. n. 159.* a quo communis habetur. Dicitur *censura* quia ordinario et regulariter solet infligi ut poena medicinalis ad frangendam contumaciam; qua cessante auferenda est per absolutionem: hinc ob crimen mere praeteritum nequit infligi. *Ordinario addidi et regulariter* quia infligi potest etiam ut *poena* vel ut *pri-*

vatio solum; poena si in vindictam perpetrati criminis in perpetuum vel ad tempus duratura infligatur: mera autem *privatio*, cum quis suspensioni subiicitur, etsi nec contumax sit neque delinquens e. g. qui pars est Collegii suspensi impeditur ab iis actibus exercendis, qui communes sunt collegio, ut electio, et a quibus collegium suspensum est, quamvis ipse sit innocens. Addi solet quarta (specie) suspensio, *ad cautelam* appellata, cum scil. ob solam suspicionem criminis ad vitandas obtreccationes et scandala clericus ab officio suspendatur *cf. D' Annib. v. i. n. 379.*

Dixi *prohibetur ab aliquo actu ecclesiastico*.... scil. potestatis ecclesiasticae, quae ei *competit* ratione *officii* vel *beneficii*. Porro officii appellatione omnis potestas spiritualis significatur *cf. Suarez de Censuris disp. 25. sect. 2. n. 11.* idest tam ordinis, quam iurisdictionis: unde suspensio potest esse vel ab ordine solum, vel solum a iurisdictione vel ab utroque. Dixi *ab aliquo actu*, quia per se suspensio non tollit ipsam potestatem, (quae identidem nec auferri potest ut potestas ordinis) sed usum sive ius utendi, nisi dempto hoc iure actus fiat invalidus. Dixi *minister* Ecclesiae ut indicetur *subiectum* suspensionis esse omnes et solos clericos praeter Rom. Pontificem *Reiff. l. c. n. 163.* Exercitium enim iuris vel potestatis illis tantum interdici potest, qui iis potiuntur. Subiectum suspensionis esse possunt non solum singulae Clericorum personae, vel etiam eorundem communitates seu collegia, quia et haec impediri possunt ab exercendis functionibus seu ministerii, quae propria sunt totius collegii, et a singulis quidem aguntur, sed quatenus pars sunt totius.

Cuiusdam porro suspensionis subiectum est solus Episcopus, sicut suspensio ab usu Pontificalium. Nomine Pontificalium venit usus actoritativus insignium pontificalium ut mitrae, baculi pastoralis, et pallii. Suspendus itaque a Pontificalibus repellitur ab actibus ordinis episcopalis, qui cum praedictis insignibus fieri solent. Ergo absque dispensatione non potest confirmationis sacramentum aut ordines conferre; nec Virgines, Ecclesias consecrare: quia haec pontificalibus accensentur. Potest tamen missam celebrare more aliorum sacerdotum, confessiones audire, baptizare, censuras ferre, conferre bene-

ficia, aliosque actus iurisdictionis exercere. Unde cum Pontificalia interdicuntur per se interdicitur usus ornamentorum Pontificalium in sacris, atque adeo illud exercitium ordinis episcopalis quod ea postulet. Et quoniam de Episcopo sermo incidit, hic aliam suspensionem non incurrit, nisi de eo nominatim fiat monitio *C. quia periculosum de sent. excom. in 6. et C. si compromissiones de elect. in 6.* Dixi alias sibi competente ut exprimatur interdictus usus iuris iam quaesiti, scil. ab officio et beneficio iam susceptis: iuris enim nondum quaesiti suspensio ne intelligi quidem potest. *Suar. l. c. disp. 26. sect. 3. n. II.* per quod differt ab irregularitate, quae ab his suscipiendis prohibet.

Hinc *suspensio differt ab excommunicatione*: nam 1. haec tum laicum tum clericum, illa clericum dumtaxat afficit: 2. haec omnibus bonis, quibus externa communio ecclesiastica continetur, illa solum usu eccl. potestatis privat: illa privat usu quatenus est *usus* potestatis: haec si privat usu, ideo privat, quia usus est communicatio cum fidelibus. Unde cum suspensio, denunciatio et vitando non prohibemur simpliciter communicare: sed solum concurrere cum illo ad actus, a quibus est suspensus, ideoque non peccat, qui eius missam audiat, modo non ei ministret.

75. Suspensionis divisio est I. *spectato exercitio quod interdicitur* in suspensionem ab officio vel a beneficio, vel ab officio simul et beneficio, suspensio ab officio est, qua prohibetur executio ordinum vel aliarum functionum, quae alias ratione muneris seu officii ecclesiastici incumbunt, quaeque vel est *totalis*, si quis suspensus sit ab omni prorsus officio; vel est *partialis*, quando unus spiritualis actus ordinis aut muneris eccl. cuiquam prohibetur. Cf. *Reiff. l. c. n. 162.* Quae sic explicat *D'Annib. heic n. 381.* « Quocirca haec suspensio (sc. ab officio) potest esse vel ab ordine solum, vel solum a iurisdictione, vel ab utroque. Ab *ordine*: idest ab ordinibus vel conferendis vel exercendis; nos de ea cum primis, quae prohibet ab ordinibus exercendis. Haec hodie in ordines minores non cadit, nam et a laicis exerceri solent. Suspendi autem aliquis potest vel ab unius tantum ordinis parte, vel ab uno, vel a pluribus, vel ab omnibus. *A iurisdictione* sive interna solum, sive solum ex-

terna; sive ab alterutrius parte sive utriusque, sive tota. Ex his autem suspensionibus (ordinis seu iurisdictionis) altera ad se alteram non trahit. Et illa tenent suspensum ubique: haec, verius, extra territorium eam ferentis non tenet. Coeterum, cum quis suspenditur *ab ordine simpliciter*, omnium maiorum Ordinum exercitio prohibetur; cum simpliciter a iurisdictione omnis ei adimitur iurdictio interna et externa: cum *ab officio*, omni ab utriusque usu interdicitur ».

Suspensio a beneficio tantum est illa, qua fructus sui beneficii Clericus administrare vel percipere prohibeatur. Haec pariter vel est totalis, si a perceptione omnium fructuum clericus suspendatur; vel est partialis si pars tantum aliqua fructuum beneficialium subtrahatur. Fructus hic sunt omnes redditus temporales ex beneficio e. g. census, decimae, primitiae non autem incerta obventionum seu stolae, nec distributiones quotidianae: illi autem amittuntur a suspenso, quos hic nondum percepit, et ipso iure amittuntur, deductis impensis, vectigalibus et oneribus adimpletis, vel adimplendis: quae beneficio extrinsecus accedunt. Ast quandoque ab ipsa administratione suspenditur, et tunc suspensus nequit sub gravi et sub poena amissionis beneficii ipso iure (quamvis valeat quod ab eo gestum sit) se ingerere administrationi sc. bona locare, fructus exigere, iudicio agere. Ab *utroque* scil. iure tam fructus percipiendi quam administrandi beneficium, suspensus dicitur cum suspenditur a beneficio simpliciter etiam multiplici, dummodo in eadem dioecesi sint plura, quibus interdicitur; secus, si quod possidet beneficium etiam in alterius Episcopi dioecesi, a quo non est suspensus.

Quod si simpliciter suspensus fuerit, communissima sententia intelligit suspensum ab utroque simul officio et beneficio, quia utraque, suspensionis voce, in iure continetur et irrogatur: nonnullis contradicentibus TT.

II. Spectata *causa* suspensio *alia est à iure*, *alia est ab homine* qui in foro externo iurisdictionem habet, et qui excommunicare potest, potest etiam suspendere.

III. Spectato subiecto alius est suspensus vitandus, alius toleratus.

IV. Dividitur, ut supra notavi, in suspensionem, quae sit

censura, aut mera poena, vel pura privatio, aut quae vocatur ad *cautelam*.

76. Ad effectus suspensionis quod attinet ^{1^{us}}, est, ut sub gravi illicitum sit suspenso exercere actus, a quibus est interdictus, idque per se, nisi excusent parvitas materiae, metus gravis, atque necessitas.

^{2^{us}}. effectus est, ut suspensus ab officio nequeat, quamdiu suspensio durat, beneficium accipere, saltem ut communis fert sententia; beneficium enim datur propter officium: qui autem impeditur non hoc aut illud, sed absolute officium exercere, ei merito denegatur beneficium, sed nullo iure cavetur, quo eiusmodi collatio irrita sit. Hinc ad

Quaest. *An suspensio suspensum reddat inidoneum officiis ecclesiasticis suscipiendis.* Si agatur enim de officio, quod exigit aliquem ordinem, a quo in perpetuum interdicatur et tunc qui non potest exercere ordinem nequit tale officium suscipere, seu ad illud inidoneus videtur, in quocumque territorio. Nam suspensus *ab ordine*, tenetur ubique hac suspensione: unde exercens interdictum ordinem directe ageret contra sententiam suspensionis ubique terrarum. E contra suspensio a iurisdictione non satis apparet qui liget suspensum extra territorium suspendentis. Ergo non videtur suspensus fieri inidoneus officiis ecclesiasticis in aliena dioecesi suscipiendis. Quando enim officium suscipitur, potestas spiritualis accipitur, quae duplex est ordinis et iurisdictionis: quae praesertim potestas iurisdictionis alia esset ab ea, qua in sua dioecesi privatus est e. g. audiendi confessiones. Ergo potestas saltem iurisdictionis in alio territorio conferri potest etiam suspenso a proprio Episcopo quidquid Bonacina et quidam alii contrarium opinentur qui suspensionem intuentur ceu inhabilitatem, quae suspensum comitetur quocumque pergat.

^{3^{us}}. effectus est irritatio actuum, qui per suspensionem interdicuntur: in iis tamen, quae ab Ecclesia pendent, iurisdictione sicut administratio beneficii vitando et non tolerato auferitur. Ad rem *n. 309. de sent. excom.* Schmalzgr. « Poena haec locum dumtaxat habet in iis, quae ab Eccl. pendent, uti est iurdictio et beneficium: in his ergo suspensus si beneficium administret et iurisdictionem exerceat invalidum actum

facit: modo sit denunciatus tamquam suspensus: quia facta denuntiatione privatur potestate omnimoda actus illos exercendi. Ante denuntiationem, solum impeditur ab illorum exercitio, dum a fidelibus non requiritur; quando autem a fidelibus requiritur valide et licite illos actus exercet. Ideoque necessarium est ut iurisdictionem retineat ».

77. Unde quidam canones deducuntur 1. suspensio absolute et sine limitatione includit suspensionem ab officio simul et a beneficio. *Reiff. de sent. Excomm. n. 171.*

2. Suspensus ab officio censetur suspensus tam ab ordine quam a iurisdictione. *Engel de Sent. Excomm. n. 76.*

3. Suspensio ab officio non includit suspensionem a beneficio, nisi vel suspensio ab officio esset perpetua, vel fructus beneficii praecise percipiantur propter singulos actus officii, a quibus quis est suspensus *Engel l. c. n. 75.*

4. Suspensio a beneficio non includit suspensionem ab officio.

5. Suspensus ab ordine non censetur suspensus a iurisdictione ecclesiastica, quam ut iudex exercet et cum ordine sacro necessario connexa non est. *Engel l. c. n. 76.*

6. Suspensus a iurisdictione potest ea facere, quae mere ordinis sunt.

7. Suspensus a beneficio ab uno Episcopo si habeat beneficia in diversis dioecesibus in dubio suspensus intelligitur tantum a beneficiis in illius Episcopi dioecesi obtentis *Engel l. c. n. 79.*

8. Suspensus ab officio etiam alibi pro tali habendus *Eng. l. c. n. 80. communis est sententia.*

9. Suspensus ab ordine vel ab officio non prohibetur a recipiendis sacramentis e. g. poenitentiae et Eucharistiae: idque ex natura suspensionis supponimus autem a contumacia recessisse quando suspensio per modum censurae lata est. At multi excipiunt receptionem ordinum: quippe qui recipiuntur ut eorum functiones exercentur: unde quibus vetitum est functiones exercere: vetitum quoque videtur ordines recipere: quam tamen exceptionem Bonacina, Baller. Palm. heic n. 503. reiiciunt, aientes, quia receptio ordinis non est actus officii aut iurisdictionis, neque ordinatus tenetur neces-

sario ad ministrandum in ordine suscepto: et cum simus in odiosis nulla extensio facienda sine manifesto argumento.

10. Suspensus ab ordine superiore licite exercet inferiorem: suspensus ab ordine inferiore, iuxta plures *D'Annib. summul. heic n. 380. nota 10.* nequit exercere superiorem: ast Salm. et alii probabilius tenendum contrarium censent eo quod in odiosis non datur extensio nisi ad ea, quae sunt expressa.

Notamus tandem quod S. Sedes, cum aliquem suspensum ab ordinibus susceptis prohibere vult a superioribus recipiendis hanc inhabilitatem ut poenam distinctam profert. *Decr. S. C. C. 9. Sept. 1874.* ex quo ipso facto Clerici sacerdotio non initiati incurrunt suspensionem a susceptis ordinibus et praeterea inhabilitatem ad superiores ordines.

78. Poenae quibus suspensionis violatio plectitur, duae praecipuae recensentur: quarum altera est irregularitas, si clericus nempe ab officio suspensus, officium exercuerit, protinus illa plectitur *C. 1. § fin. de sent. et re iud. Engel l. c. n. 77. (1).* Altera est amissio beneficii, qua Clericus illico plectitur si suspensus a beneficio, eidem se ingerat et fructus percipiat *C. 16. § caeterum de Elect. et Elect. etc. in 6. Engel l. c. n. 77.*

(1) Disputatur an irregularitas contrahatur ex violatione suspensionis quae mere est poena, non etiam censura: utriusque suspensionis violationem per usum SS. Ordinum inducere irregularitatem autumant plerique. At violatio *poenae* vel *privationis* ex generali privilegio neminem facit irregularem: quamvis casus excipiendus sit, quo R. P. huiusmodi suspensionem tulit cum expressa lege, ut is qui illam violet, irregularis fiat: quod reapse factum esse probat *C. cum aeterni 1. de sent. et re iud., C. cum medicinalis 1. de sent. excomm. in 6.º, S. C. C. ut in Lucion. 8 Apr. 1848.* et comm. DD. Unde hisce factis exceptionibus ad quaest. *num irregularitatem incurrat qui per exercitium ordinis violet suspensionem ab ordine latam in perpetuum vel ad tempus definitum*: merito resp. d'Annib. *l. c. 386.* probabilius eam non incurri quia irregularitas non incurritur nisi per violationem censurae proprie dictae qualis non est huiusm. suspensio.

Si obiiciatur quod Const. *Apostolicae Sedis* non agitur nisi de censuris et tamen omnes suspensiones ibi recensitae sunt ad certum definitum tempus vel ad beneplacitum Pontificis. Respondet D'Ann. *l. c. ad n. 376 not. 4.* quod ibi omnes suspensiones veniunt sub censurarum nomine latius accepto quo et suspensiones simpliciter poenae contineantur: quia iuris can. tractatores sub censura suspensionis loqui solent et de suspensione, quae sit mera poena: et tunc est materialiter, non formaliter censura.

II. DE IPSIS SUSPENSIONIBUS IN SPECIE.

Summarium. — Suspensiones latae sententiae vel speciali modo vel simpliciter R. Pontifici reservatae, continentur praesertim in Pii IX. Const. Apostolicae Sedis, vel in Concilio Trid. quas breviter recensemus.

79. 1. Una est suspensio *speciali modo* reservata R. P. ex Const. Pii IX. *Romanus Pontifex* 28. Aug. 1873. « Si vero aliqui ex praedictis, episcopali caractere sint insigniti, in poenam suspensionis ab exercitio Pontificalium.... ipso facto absque ulla declaratione incidunt, S^{ae}. Sedi pariter (h. e. specialiter) reservatam ». Hanc ergo incurrunt episcopali caractere insigniti in poenam suspensionis ab exercitio..... nominati, praesentati vel electi ad vacantes ecclesias, earum curam, regimen, administrationem suscipere audent ante exhibitas literas apost.

80. 2. Suspensiones autem l. s. R. Pontifici simpliciter reservatae ex Const. Apostolicae Sedis sunt adversus I. Capitula et monasteria recipientia novos Episcopos aut Praelatos antequam exhibuerint suae promotionis literas apostolicas.

II. III. IV. Ordinantes clericos (praeterquam solemniter professos) absque titulo; aut subditum alienum, vel suum absque necessariis dimissorialibus vel testimonialibus.

V. Religiosos eiectos extra Religionem degentes.

VI. Ordinatos ab Episcopo nominatim excommunicato, interdicto vel suspenso vel ab haeretico, aut schismatico notorio.

VII. Clericos seu externos commorantes in Urbe, seu suburbicarios recipientes Ordines contra Edicta Card. Urbis Vicarii.

81. 3. Cum Const. Apost. Sedis addat « Denique quoscumque alios S. C. Tridentinum suspensos aut interdictos ipso iure esse decrevit, Nos pari modo suspensioni vel interdicto eosdem obnoxios esse volumus et declaramus » praestat ipsas Conc. Trid. suspensiones recensere verbis Card. D'Annib. « Praeterea ex Trid. I. (praeter ea, quae suo loco recensuimus) 1°. Episcopus, qui confert ordines in aliena

dioecesi sine eius Ordinarii expressa licentia (*sess. VII. de Ref. c. 5.*); 2°. Episcopi Titulares, si quem ad minores ordines vel primam tonsuram promoverint (*sess. XIV. de Ref. c. 2.*); 3°. Vicarii Capitulares et Abbates exempti, qui dimissorias ad ordines non arctatis infra annum concesserint (*sess. VII. de Ref. c. 10. et sess. XXIII. de R. c. 20.*) incurrunt suspensionem illi indefinite, isti per annum, ab exercitio Pontificalium; hi ab officio et beneficio, item per annum. II. Ordinati 1°. ab alieno Episcopo sine dimissoriis Episcopi sui (*sess. XXIII. de R. n. 8.*), vel 2°. cum dimissoriis Vicarii Capitularis non arctatis infra annum concessis (*sess. VII. de R. c. 10.*), vel 3°. per saltum (*sess. XIII. de R. c. 14.*) suspensi sunt ab exercitio ordinis suscepti quamdiu proprio Ordinario videbitur expedire. III. Episcopi 1°. Pontificalia exercentes in aliena dioecesi sine Ordinarii loci expressa licentia (*sess. VI. de R. c. 5.*), 2°. Episcopi concubinari, si admoniti a Concilio Provinciali se non emendaverint (*sess. XXIV. de R. c. 14.*), 3°. Praefecta monasterii, quae professionis a suis Novitiis ineundae Episcopum certiorum non facit (*ibid. de Reg. c. 17.*), 4°. Parochi, vel alii sacerdotes, seu saeculares seu regulares, qui sponso non suos subditos matrimonio coniungunt aut benedicunt (*sess. XXIV. de Ref. matr. c. 5.*), ubi viget decretum conciliare. Hi omnes suspensionem incurrunt, nempe in 1°. casu a Pontificalibus, in 2°. simplicem, item in 4°. quamdiu videbitur Episcopo illius Parochi, cuius erat matrimonio interesse, in 3°. ab officio quamdiu voluerit Ordinarius ».

Tandem sacerdotes vel alii clerici violantes decretum S. C. C. 9. Sept. 1874. circa eleemosynas missarum ipso facto suspensionem incurrunt (1).

(1) Inter suspensiones ab homine adhuc commemoranda suspensio ex informata conscientia, sententia sc. ab Episcopo lata ex causis nullo iudicio probatis, sed in sua conscientia, perpensis: de qua Trid. *sess. 24. c. 1. de Ref.* Huius potestatis naturam et modum quo exercenda sit exponit S. C. de Prop. Fid. Instr. 20 Oct. 1884 in eius *Collect. 1009.* et in nostro libro *de iud. eccles.* vidimus satis superque praesertim quod nec formae iudiciales, nec canonicae monitiones requirantur; ad quasnam partes exercitii ordinis vel officii, et ad quantum tempus talis poena extendatur; ob occultum non publicum crimen infligenda; appellatione remota, non tamen denegato recursu extraiudiciali ad S. Sedem; advertimus tantum quod ipsa

TITULUS XVI.

DE INTERDICTO.

Summarium. — Interdicti *a)* nomen, definitio, divisio exponitur, *b)* unde subiectum et conditiones indicantur.

82. 1. Nomen *Interdicere* est prohibere: unde interdictum ab interdicendo prohibitio est; et quoniam agitur de rebus ecclesiasticis et sacris, hinc sacrorum prohibitio generatim dicitur velut *separatio* ut ait *Silv. heic. n. 2.* per Ius vel Iudicem facta a certis sacramentis, ab omnibus divinis officiis et ab ecclesiastica sepultura *C. non est verbis II. de sponsal. et C. quod in te II. de poenit. et remiss.* Ast cum eiusmodi separatio conveniat etiam excommunicationi, quae separat a divinis propter denegatam communionem fidelium cum aliis fidelibus in sacris et profanis; nec non convenire videtur et suspensioni, quae clericos ab administrando arcet: hinc danda est notio accuratior, quae ab Engel et aliis communiter traditur et definitur:

2. Definitio. « Censura in locum vel personas lata, prohibens sacramenta quaedam, divina officia ac sepulturam interdictis ministrari » Engel *n. 82. de sent. Excom.* Quae ut intelligatur, atque ut interdictum distinguatur penitus a ceteris censuris, sumenda est hoc sensu: « *Censura ecclesiastica prohibens divinatorum officiorum omnium, quorumdam sacramentorum et ecclesiasticae sepulturae usum quatenus talis est* » videlicet *quae usus est communis omnibus fidelibus.* Unde patet usum seu participationem, qua Interdictum privat fideles, esse passivam praesertim quatenus usus est quoddam utentis bonum, vel decus: hinc Clerici prohibentur haec interdictis ministrare. Ex his patet discrimen inter interdictum et suspensionem, quae afficit directe personas ecclesiasticas, eas privans rerum sacram administratione atque usu potestatis ecclesiasticae, qua-

non censura sit, sed simplex poena: et licet eam violentem irregularem fieri declaravit *S. C. C. in causa Lucion. 21 Ian. 1625* quam refert *Bened. XIV. de Syn. l. 12. c. 8. n. 5.* tamen *D'Ann. l. c. n. 386* sententiam id negantem veriore censet, quia ea suspensio non est censura *Cf. Ball. Palm. de Cens. et irreg. n. 492, 498.*

tenus usus est exercitium iuris et potestatis: e contra interdictum afficit etiam directe loca, et respicit omnes fideles. Differt interdictum ab excommunicatione, quia haec aufert immediate et directe communionem fidelium et consequenter participationem omnium sacramentorum, dum interdictum non subtrahit aut denegat directe communionem fidelium, sed tantum divinorum dispensationem sive participationem.

Caetera quae in definitione exhibentur i. e. res sacrae a quarum participatione seu usu removet interdictum i. e. divina officia, sacramenta quaedam et sepultura ecclesiastica obiectum constituunt circa quod versatur interdictum. Hinc quae his non continentur, per interdictum non adimuntur: atque adeo manet e. g. iurisdictio, qua Episcopus etsi nominatim denunciatus ut interdictus, valide tamen et licite confert beneficia, indulgentias, condit leges.

83. 3. Divisio interdicti est I. *ratione subiecti*, quod immediate et directe afficit, in locale, personale, et mixtum. *Mixtum*, quo simul locus et personae talis loci interdicuntur. *Reiff. de sent. excom. n. 18. Locale*, quod directe fertur in locum, ita tamen ut afficiat etiam omnes, qui interdicto locali causam dederunt, atque ita ii non tantum in loco interdicto, sed etiam in quovis alio loco prohibeantur celebrare vel audire divina. *Personale*, quod directe et immediate fertur in personam.

Utrumque autem locale et personale vel *generale* est vel *particulare*. Interdictum *locale generale* est, quod fertur in locum varia sub se loca complectens e. g. Regnum, Provinciam, Civitatem *Reiff. de Sent. excomm. 183. Vis* autem eius est, ut extendatur in suburbiis et continentibus aedificiis, si civitas, castrum aut villa interdicto ecclesiastico subiiciatur *c. 17. de sent. excom. in 6.*

Locale speciale seu particulare est, quod fertur in particularem aliquam Ecclesiam *Reiff. l. c.* ita ut *vis* eius extendatur quoque in Ecclesiae interdictae capellam et coemeterium ipsius Ecclesiae contiguum *c. 17. de sent. excomm. in 6. Reiff. n. 192. et 193. l. c.*

Personale generale, cuius definitio exhibetur, ut sit interdictum, quod fertur in totum populum alicuius loci, districtus,

civitatis.... vel in integram aliquam universitatem, collegium, capitulum, conventum *Reiff. l. c. n. 184.* Natura autem huius interdicti est, ut nisi aliud sit expressum, si feratur in populum, non extendatur in Clerum *c. 17. de Sent. excom. in 6.*; si feratur in Clerum non extendatur in populum *c. 16. de Sent. excomm. in 6.*; neque in Religiosos utriusque sexus *Engel de Sent. excom. n. 85. et Reiff. in eumd. n. 187.* neque tandem afficiat Episcopos vel alios superiores Praelatos *c. 4. de Sent. excom. in 6.* Ratio generalis est quia versamur in odiosis. Dixi nisi.... nisi e. g. religiosi beneficium saeculare habeant, vel interdictum feratur generalius in personas ecclesiasticas. *Schmalzgr. de Sent. excom. n. 339.*

Personale particulare est quod fertur in unam vel plures singulares personas. *Engel de Sent. excomm. n. 85.*

Huic ad censetur uti pars *Interdictum ab ingressu Ecclesiae.* *Cf. Suar. de Cens. disp. 34. sect. 2. n. 10.; Laym. de Interd. c. 4. n. 1.* Definitur autem «censura, qua quis in Ecclesia ordinem sacrum exercere, divinis interesse et ecclesiastica sepultura prohibetur» scilicet interdictus ab ingressu Ecclesiae prohibetur in ea defungi sacris, vel eis interesse, non item eam ingredi, in qua potest et orare et sacramenta recipere; imo in coemeterio licet Ecclesiae contiguo non prohibetur sacris interesse, aut ea, si clericus est, obire.

Dixi *censura* quia cum sit interdictum hoc personale particulare, omne interdictum personale particulare et poena et censura est. Insuper omne interdictum personale particulare nulli irrogari potest sine delicto et contumacia; eoque tenentur ipso iure quotquot interdicto generali personali aut locali causam dederunt, ut supra indicavi, ex *CC. 16. 24. h. t. in 6.; Suar. l. c. 33. n. 6.*

II. Dividitur interdictum *ratione causae proximae* in interdictum *a iure* et interdictum *ab homine* latum.

III. *Ratione obiecti* interdictum personale dividitur in *totale* et *partiale* prout omnes aut aliquos comprehendit effectus interdicti; *partiale* e. g. si personae interdicatur dumtaxat celebratio Missae, aut ecclesiae ingressus.

84. Decl. 2. p. **Subiectum, conditiones** Interdicti. Ad *subiectum activum* quod spectat, hoc is est, qui, uti diximus

de auctore censurarum in genere, iurisdictionem habet in foro externo, potestate gaudens ferendi excommunicationem et suspensionem scilicet Rom. Pontifex, Concilium Oecumen., Episcopi et Concilia particularia, Legati Sedis Apost., Vicarii Capitulares, Praelati inferiores quasi episcopalem potestatem exercentes. Interdicta porro localia et personalia generalia ab Ordinario, inconsulto quoque Capitulo ferri possunt. *Suarez de Cens. disp. 36. sect. 1. n. 6. Cf. et Salmat. Subiectum* porro *passivum* interdicti localis generalis sunt omnia loca etiam non sacra: interdicti localis particularis subiectum sunt loca dumtaxat sacra. Generatim omnes personae, quae excommunicari possunt, valent etiam interdici personaliter modo causa et iurisdictio sufficiens concurrat. *Suarez de Cens. disp. 36. sect. 2. n. 5. seqq.* Nec tantum persona physica et singularis potest passive subiici, interdicto personali, sed etiam communitas seu persona moralis. *Trid. sess. VII. c. 10. de Ref.*

Hinc sequitur: I. interdictum locale generale comprehendere omnia prorsus loca etiam exempta; speciali vero non teneri loca sacra alterius iurisdictioni subiecta: utroque autem contineri accessoria loci interdicti.

II. Interdicto loco directe ibidem prohiberi divina peragi atque adeo incolas omnesque ibi morantes non posse participare divina etsi eosdem, alio translatos, cum ceteris posse: modo hi non dederint causam interdicto locali. Interdicto autem locali omnes, qui ibi sunt, etiam externos, exemptos, et interdicentem ipsum (nisi speciale excuset privilegium) obligari.

III. Si personale interdictum generale sit e. g. in populum urbis, omnes qui ad populum spectant, interdici, etiam absentes, quia absentia non impedit quin eius civitatis maneant membra; etiam innocentes, quia et ipsi pars sunt civitatis: quorum respectu interdictum est tantum privatio. Quapropter a) interdictus esse desinit, qui desinit esse pars eius populi; incipit esse, qui ad eundem populum pertinere incipiat. b) Nec exteri tenentur, qui quamvis quasi domicilium ibi habeant, non sunt vere pars illius populi. c) A personali generali interdicto excipiuntur non modo Episcopi, nisi de ipsis fiat expressa mentio, sed etiam infantes doli nondum capaces et amentes.

IV. Ex his duobus interdictis neutrum inferre alterum: atque adeo interdicto populo licet ibi celebrare divina, quae e. g. ab exteris vel privilegiatis participantur; et interdicto loco licet incolis alio abire ad sacris participandum, et interdicto clero alicuius ecclesiae, hoc ipso Ecclesia non censetur interdicta.

85. Decl. 3. p. **Conditiones** porro sunt 1^a. ut nonnisi propter lethalem culpam illius, in quem fertur, interdictum personale et speciale ferri potest; a) cum finis interdicti culpa sit emendatio atque punitio; b) propter culpam graviolem ferri debeat generale et personale. Non requiritur autem ut in omnibus et singulis, qui huic interdicto subiiciuntur, illa culpa reperiatur, cum sufficiat culpa maioris partis, vel capitis communitatis redundans in universum corpus morale *C. 16. h. t. in 6. Suarez de cens. disp. 36. sect. 3. n. 1.;* c) et tandem nonnisi propter gravissimam culpam ex peccato publico seu communi procedentem feratur interdictum locale generale.

2^a. conditio est, ut interdictum obliget non personaliter interdictos servare interdicti leges, oportere interdictum esse denunciatum; secus enim non tenebimur vel hominem etiam personaliter interdictum vitare, vel servare interdictum locale; quia Martinus V. Bulla *Ad evitanda* statuit fideles non teneri leges censurarum, quibus alii plectantur, custodire, nisi ipsae sint denuntiatae *Schmalzgr. n. 389.* ubi addit, si hi, quorum causa latum est interdictum locale, illud non servant, nec alios teneri; eo quod Ecclesia, observantiam non urgens censeatur illud remittere *C. Petistis de Privil.;* *Suarez l. c. disp. 3. sect. 14.*

3^a. Cum substantialis solemnitatis forma ferendi interdictum in iure praescripta non sit, ad id sufficit sicut in caeteris censuris, ut Praelati ferentis interdictum sufficienter significetur voluntas: ita tamen ut, si per iudicalem sententiam interdictum imponatur, ius accurate servetur quoad legitimae citationes, probationes ceterasque formalitates tam communes, quam particulares.

Ex dictis patet causa finalis interdicti i. e. vindicta simul et medicina delinquentis: cum autem est simpliciter poena, illud intendit, quo omnis poena spectat, punitio et emendatio rei; etsi opus non sit, neque interdum expediat, poenam re-

mittere emendato reo: unde interdictum etiam locale propter homines fertur, quorum poena et correptio intenditur sicut in personali interdicto.

Summarium. — I) *Ex notione pariter sequitur quinam sint effectus interdicti.* II) Tandem **poenae** in violatores et III) **modi cessationis interdicti breviter recensentur.**

86. *Decl. i. p.* In ipsa definitione tres privationes exprimuntur, qui **effectus** sunt Interdicti. I^{us}. Effectus est privatio sacramentorum, *exceptis* 1°. *Baptismo et confirmatione* Cap. 19. *de sent. excomm. in 6.* quae tamen denegatur specialiter interdictis, et iis, qui generali interdicto causam dederunt *Reiff. de sent. excomm. n. 200.* Quod excipitur baptisma, ob huius est necessitatem tum pro infante, tum pro adulto, et quidem administrandum solemniter portis ecclesiae patentibus *Cf. Schmalz. l. c. n. 351.* qui ministrum specialiter interdictum admittit ad solemniter baptizandum, in casu necessitatis h. e. ceteris deficientibus. 2°. *Excipitur Eucharistia*, quae tamen iis tantum, qui in mortis periculo versantur, potest conferri *C. II. de Poenit. et remiss. C. 57. de sent. excomm.* Praeter hunc casum i. e. extra mortis articulum, in loco interdicto neque ab innocentibus, neque ab iisdem, qui subsint interdicto generali personali potest recipi, nisi speciali gaudent privilegio e. g. religiosi, moniales. In mortis articulo adhibenda est praescripta solemnitas, *cfr. Schmalzgr. l. c. n. 354.* 3°. *Excipitur Poenitentia ex C. Alma Mater:* modo a) arceantur excommunicati: ii enim dumtaxat in mortis articulo ad huiusmodi sacramentum admittuntur *C. 24. de sent. excomm.;* b) arceantur ii, qui interdicto causam dederunt, ii enim solummodo admittuntur si satisfecerint, aut si de satisfaciendo idoneam praebuerint cautionem *C. 24. de sent. excomm. n. 6.* Potest Poenitentia administrari et in loco interdicto et a persona generaliter interdicta, non autem a persona specialiter interdicta, cui omnis sacramenti administratio est prohibita, nisi de casu necessitatis agatur. 4°. De Ordine et matrimonio interdictum ita intelligendum est, ut a) per se in loco interdicto atque personis specialiter interdictis nullo modo conferre possit: bene vero personis genera-

liter interdictis in loco non interdicto: dixi *per se* ad excludendum casum administrandi sacramenta necessaria et penuria sit sacerdotum: *b*) ut matrimonium semper et ubique iniri possit etiam a specialiter interdictis saltem probabilius, modo suorum peccatorum eos poeniteat, etsi benedictio nuptialis imperiri nequeat. Minister enim matrimonii sunt ipsi contrahentes.

II^{us}. Effectus est *privatio divinatorum officiorum* quo nomine veniunt ea omnia, quae obeuntur cum apparatu et vestimentis, quorum usus solis licet ministris ordinatis, ut si cum superpelliceo et stola horae canonicae recitentur *Suarez de cens. disp. 34. sect. 3.* Hoc autem interdictum prae hoc effectu tamen temperatum est in locis tantum generaliter interdictis *Engel. de sent. excom. n. 92. Reiff. eod. n. 206.* Primum quidem temperatum est a Gregor. IX. *C. 57. de sent. excom.*, qui missam semel in hebdomada causa conficiendi Corpus Christi, quod decedentibus in poenitentia non denegatur, celebrari posse permisit, modo hoc fiat non pulsatis campanis, voce submissa, ianuis clausis, excommunicatis et interdictis exclusis.

Dein a Bonif. VIII. temperatur adhuc, qui missas et alia divina officia celebrari posse permisit, *C. 24. de sent. excom. in 6*; hoc tamen discrimine quod in Festivitatibus Natalis, Paschae, Pentecostes, et Assumptionis Virginis gloriosae, quibus a Martino V. et Eugenio IV. addictum fuit festum et tota octava Corporis Christi *Reiff. de sent. excomm. n. 211.* divina officia solemniter celebrentur, modo tantum excommunicati penitus arceantur; atque interdicti propter quorum excessum interdictum prolatum est, altari non appropinquent. In caeteris diebus officia celebrentur quidem, attamen submissa voce, ianuis clausis, Excommunicatis et interdictis exclusis, campanis non pulsatis.

Notetur autem a divinis cessandum esse, si ingressi excommunicati et interdicti (uti tales denunciati) nolint abire nec extrudi possint: quia ubi locus interdictus est ius non dat facultatem clericis divina celebrandi, nisi sub conditione excludendi interdictos *C. Alma mater de sent. excomm. in 6., et Clem. 1. eod.*

Si interdictum *locale sit speciale*, licet tantum illud quod Greg. IX. *C. Permittimus de sent. excom.* permisit, ut supra.

Si interdictum est *personale generale populi*, licet in ecclesiis quotidie celebrare divina, quia loca non sunt interdicta et clerus eo non comprehenditur: servatis conditionibus modo dictis, ita tamen ut si interdictus denuntiatus nolle exire, cessandum a divinis non sit.

Animadvertit autem *Schmalz. n. 367. C. Alma mater* nomine ecclesiae venire etiam hospitalia auctoritate Episcopi erecta; et nomine monasteriorum etiam foeminarum conventus; quia privilegia in corpore iuris inserta late sunt interpretanda.

III^{us}. Effectus est privatio ecclesiasticae sepulturae, ita ut si interdictum est generale locale, quamdiu durat, nequeant fideles, etsi infantes et amentes sint, sepeliri in loco sacro. Excipiuntur tamen Clerici, qui in loco interdicto sive generaliter sive specialiter, possunt sepeliri modo non sint personaliter interdicti, interdicto locali causam non dederint, et tempore interdicti generalis illud servaverint *C. II. de Poenit. et Remiss. Reiff. de sent. excomm. n. 212.*

87. *Decl. 2. p. Poenae* in violatores sunt, praeter grave delictum quod violatores interdicti committunt, 1^a. Irregularitas si clerici scienter celebrent in loco interdicto *C. 18. § fin. de sent. excom. in 6.*; 2^a. suspensio ab officio, beneficio et iurisdictione *C. 8. de excessibus Praelat. cf. Suarez penes D'Annib. not. 46 ad n. 375.*; 3^a. Privatio iuris activi et passivi electionis *C. 1. de Postul. Proel. C. 18. § ult. de sent. excom. in 6.*

Antea erat *Clem. 2. de sent. excom.* alia poena i. e. excommunicatio Rom. Pontifici reservata, quae modo est antiquata, et remanet tantum prima inter non reservatas, lata scil. in cogentes tradere sepulturae ecclesiasticae haereticos vel excommunicatos vel interdictos.

88. *Decl. 3. p. Ad modos cessationis* interdicti, quod spectat, 1. hoc cessat elapso tempore vel conditione adimpleta, si ad tempus, vel sub conditione fuerit tantum; 2. ante lapsum tempus *absolutione* tollitur ab habente competentem iurisdictionem, qui scil. est vel is, qui tulit, vel successor vel superior vel delegatus ab his, modo non agatur de interdicto lato ob contumaciam et cum reservatione, quia tunc is, qui reservavit, tollere valet.

Summarium. — Interdicta vigentia latae sententiae exhibentur.

89. In Bulla *Apostolicae Sedis* haec sunt I^m. Interdictum Rom. Pontifici speciali modo reservatum ipso iure incurrunt universitates, Collegia et Capitula, quocumque nomine nuncupentur, ab Ordinationibus seu mandatis eiusdem R. P. pro tempore existentis ad universale futurum Concilium appellantia, quod non tantum Collegia, sed singula eorum membra ligat, sive laicos, sive clericos, etiam qui nullam causam dederunt interdicto, et eos, qui post latum interdictum dicti collegii..... membra esse coeperunt. Infantes porro et amentes, etsi non ligentur, prohibentur tamen sepultura ecclesiastica. Neque ex hoc violato Clerici contrahunt irregularitatem, quia hoc interdictum vim censurae non habet, neque eidem causam dederunt.

II^m. Interdictum l. s. est « scienter celebrantes vel celebrare facientes divina in locis ab Ordinario vel delegato Iudice vel a iure interdictis, aut nominatim excommunicatos ad divina officia seu ecclesiastica sacramenta, vel ecclesiasticam sepulturam admittentes, interdictum ab ingressu Ecclesiae ipso iure incurrunt, donec ad arbitrium eius, cuius sententiam contempserunt, competenter satisfecerint ». Hoc interdicto plectuntur violantes interdicta localia et communicantes in divinis cum excommunicatis. Quoad *primos*, ii sunt qui celebrant vel celebrare faciunt *divina*, quae scil. soli clerici obire possunt in loco utcumque *nominatim* interdicto; exceptis diebus et locis, quibus licet. Quoad *alteros*, ii sunt qui *admittunt* excommunicatos nominatim ad divina officia, vel sacramenta, vel sepulturam ecclesiasticam; ii nempe ad *quorum curam spectat* prohibere vel admittere aliquem ad eiusmodi actum, scil. qui regimen habent Ecclesiae vel coemeterii; modo eos ignorantia vel affectata, cum dicitur *scienter*, aut metus gravis non excuset.

III^m. Ab ingressu Ecclesiae interdicuntur « Qui episcopali caractere insigniti ausi fuerint sive concedere et transferre, sive suscipere curam, regimen et administrationem vacantis

Ecclesiae, ante exhibitionem literarum apostolicarum; itemque cooperatores » (Const. Rom. Pontifex 28 Aug. 1873).

IV^m. « Denique quoscumque alios sacrosanctum Concilium Trid. suspensos aut interdictos ipso iure esse decrevit, Nos pari modo suspensioni vel interdicto eosdem obnoxios esse volumus et declaramus ». Porro interdictum est ex *Trid. Sess. VI. de R. 1.* latum in metropolitans qui Episcopum, vel in Episcopum antiquiorem, qui Metropolitanum illegitime absentem non denuntiet Rom. Pont.

V^m. Capitula Ecclesiarum, quae, Sede vacante infra annum a die vacationis concedunt licentiam ordinandi, aut literas dimissorias alicui qui beneficii ecclesiastici recepti aut recipiendi occasione arcatus non fuerit *Trid. Sess. 7. C. 10. de R.*

Denique notamus Constit. *Apost. Sedis* monere quod vigent adhuc omnes censurae pro R. Pontificis electione et pro interno regimine Regularium. Coeterae Trid. censurae praesertim quoad libertatem matrimonii vel monasticae vitae suis iam in locis ceu vigentes indicatae sunt.

TITULUS XVII.

DE CESSATIONE A DIVINIS.

Summarium. — Exhibetur breviter 1. natura cessationis a divinis: 2. subiectum: 3. causa: 4. effectus: 5. modus, quo desinit.

90. 1. **Natura et divisio.** Cum *cessatio a divinis* proxima sit *interdicto locali* ex *C. 55. de appell.* eam huic subnectimus. Est autem cessatio a divinis « *prohibitio ecclesiastica a primario clericis imposita ut abstineant a sacrificio missae et divinis officiis et a sacramentis administrandis in aliquo loco* ». Cum cessatio a divinis interdicto locali cohaereat *dividitur*, sicut hoc, α) in *generalem* et *particularem* prout afficit e. g. unum regnum, civitatem..... vel unam tantum ecclesiam ex *Clem. 1. de V. S.*; β) utraque in totalem vel partialem pro arbitrio eam indicentis cf. *Suar. de Cens. disp. 39. sect. 2. n. 16. qui l. c. sect. 3. n. 13.* ait, quod nulla cessatio *a iure ferri* dicitur, sed data occasione ferenda est *ab homine*: quamvis *Schmalz. in L. 3. tit. 40. n. 64.*

addat quod cum ius praecipiat cessandum esse a divinis in ecclesia polluta, haec videtur esse cessatio a divinis *iure* statuta.

91. 2. Subiectum passivum quod afficit haec prohibitio etsi immediate locum respiciat, tamen afficit personas, ne eo in loco talia celebrent, vel obeant vel administrent: unde in definitione dicitur *primario* Clericis imposita; *secundario* autem et per consequens etiam laicos illa tenet, scil. ne recipiant sacramenta in Ecclesia, in qua cessatum est a divinis.

92. 3. Causa efficiens est superior qui eam imponit. Eam porro imponere possunt, quibus potestas est ferendi censuras: scriptis ferenda est (etsi secus valeat), authenticis, tradendis ei, si fieri potest, ob cuius delictum cessatio indicitur, isque prius monendus est et interrogandus an velit satisfactionem praestare, quam si offert sententia cessationis non fertur, quia finis cessationis obtentus esset. Hinc

Finalis causa immediate non est emendatio delinquentis, ut in censuris, sed reparatio iniuriae illatae ecclesiae et ecclesiasticae auctoritati, unde luctus ac moeroris indicium est, cum in iure interdictum et cessatio a divinis promiscue identidem sumantur *C. Delictis 55. de appellat. Clem. de sent. excom.*; hinc ex scopo, qui ibi intenditur sumitur ratio distinguendi unum ab altera. Cumque cessatio numquam imponatur, nisi culpa supposita; hinc dicitur indicenda esse ex causa manifesta et rationabili i. e. ex delicto notorio et gravissimo, in ipsa Ecclesia perpetrato, et si reus noluerit satisfacere. *Suar. l. c. sect. 3. n. 4.; Schmalz. L. V. tit. 39. n. 417. C. 8. de Off. Ordin. in 6.* Etsi cessatio a divinis sit prohibitio gravior interdicto, quia huic illa superaddi solet, *Schmalz. l. c. n. 408.* tamen illa a multis in favorabilibus interdicti localis iure censetur. Sic e. g. sacramenta concessa tempore interdicti censentur concessa etiam in cessatione ex benignitate Ecclesiae *Schmalzgr. l. c. n. 412.*

93. 4. Effectus praecipuus cessationis a divinis est generatim gravis obligatio sese abstinendi a celebratione Missae et divinorum officiorum i. e. a recitatione publica horarum canonicarum a caeterisque publicis functionibus et caeremoniis ec-

clesiasticis et a nonnullis sacramentis *cf. Suarez l. c. n. 18. seqq. Schmalzgr. de sent. excomm. 412. (1).*

Si violetur cessatio grave committitur peccatum, tamen non contrahitur a Clericis irregularitas, et neque ab ipsis neque a laicis incurritur excommunicatio latae s. olim imposita in iure, quia sublata est a Pio IX. Const. *Apost. Sedis*. Unde prudentis iudicis arbitrio infligenda poena relinquitur.

94. 5. *Desinit* tandem cessatio a divinis a) revocatione eius, qui illam indixit, vel eius successoris aut superioris; b) vel impleta conditione aut die, sub qua forte lata fuit.

TITULUS XVIII.

DE DEPOSITIONE ET CAETERIS POENIS VINDICATIVIS.

DEPOSITIO.

Summarium. — Distinguitur a) depositio simplex et solennis, (2) simplicis notio traditur; b) solennis definitio, c) divisio, d) auctor exhibetur et tandem e) causae recensentur.

95. **Praen.** Restat ut hoc tit. breviter quae remanent poenae spirituales exponantur, quasque supra indicavimus. Sunt autem sepulturae privatio, depositio et degradatio, privatio vocis activae et passivae, et tandem inhabilitas ad officia, be-

(1) Hic effectus est praecipuus et simul obiectum principale huius poenae ut scil. abstineatur a celebrandis SS. Missae sacrificio et divinis officiis: unde patet prohibitio imposita prius clericis, et, secundario laicis: quae prohibitio numquam directe et absolute in personas, sed in loca tantum fertur: imo neque ipsum locum eatenus afficit quatenus interdictum locale cuius violatio inducit irregularitatem: patet quoque ut advertit Suarez *l. c.* quod quamvis numquam decernatur nisi occasione culpae gravissimae et manifestae, tamen imponitur potius ut *signum afflictionis* et tristitiae Ecclesiae de iniuria sibi illata, atque per modum *praecepti*, non *strictae poenae*.

(2) Cuius iuris exercitium iam primis Ecclesiae temporibus reperitur ut Tertull. refert *de baptis. c. 17*: atque patet ex privatione ordinis sacerdotalis in ipsum Origenem a. 231 a Concil. Alexandrino pronuntiata. Saeculis deinceps plus minus quoad substantiam remotio illa frequentatur, quae ab ordine clericali atque ab officio, ab redditibus ecclesiasticis, imo ab honoribus et praerogativis privationem comprehendit *c. 1. et 2. Conc. Ancyr.*

neficia ... De sepulturis expositus est a nobis suus Titulus *L. 2. de rebus*. Nunc breviter recolemus, quae item diximus *L. 1. de personis*, de degradatione.

96. 1. Depositio distinguitur duplex, alia *simplex* et *proprie dicta* habetur, alia solemnis et degradatio audit, etsi late sumpta vox *depositio* utramque significet. Iamvero depositio simplex seu proprie dicta definitur: « Poena ecclesiastica, qua clericus arcetur aut ab exercitio ordinum susceptorum *C. 6. et 7. de hom. vol.* aut ab officio usuque ecclesiasticae iurisdictionis *C. 6. de excess. Prael.* aut a beneficio *C. 13. de Simon. C. 8. de aet. et qual.* aut denique ab ordinum exercitio simul et officio et beneficio *arg. C. 11. de sim. ex C. 10. de Iud. (1)*. Hinc

an. 314. Nec depositio effectus communes habebat cum simplici privatione, sed proprium essentialiter distinctum a ceteris i. e. omnimodam inhabilitatem ad qualiacumque ecclesiastica officia. Nam ex Siricio *ep. ad Him. Tarracon. an. 385* patet clericos ex ordine clericali fuisse eiectos, atque ad statum laicalem ita perfecte redactos, ut ordinarie numquam amplius divina mysteria potuerint atrectare, atque omni spe restitutionis ab illis exclusos. Praeter hanc perfectam depositionem partialis subinde apparet v. g. remotio ab officio ecclesiastico, sed relictis honoribus status clericalis, depositio a gradu superioris, subductio certorum iurium v. c. iuris ordinandi *c. 10. de Iud. Suarez de Censuris disp. 30 sect. 1. n. 4.* usque ad finem saec. XII. verba depositionis et degradationis promiscue ad eandem poenam significandam usurpantur *Devoti Instit. can. l. 1. § 19. not. 2*; quamvis iam Lucius III, et Caelestinus III. clericos incorrigibiles *relinquebant* arbitrio potestatis saecularis animadversione debita puniendos. *C. 9. de Haeret. c. 10. de Iudic.* Tum Innocentius III. certos clericos non solum omnibus officiis et beneficiis in perpetuum privari iussit, sed etiam statuit, ut iidem postquam per iudicem ecclesiasticum degradati fuissent, *traderentur* potestati saeculari secundum constitutiones legitimas puniendi *C. 7. de crim. falsi c. 27. de V. S.* Inde orta est accuratior differentia inter depositionem iure antiquo semper receptam et degradationem per Innocentium III. *apertius* expositam et per Bonifacium VIII. *C. 2. de poen. in 6.* accurate ab illa distinctam scil. degradationem *verbalem* et *actualement*. Tridentinum deinceps exhibet severiora decreta, quibus clerici inferiores (non deferentes habitum et tonsuram clericalem et abutentes foro privilegiato) multo facilius subiciebantur iudicibus saecularibus. His addatur Pii IX decretum S. C. Immun. 20 Sept. 1860, quo rigor iuris Trid. quoad minoristas non leviter auctus esse videtur.

(1) Verbum depositionis *genericè* sumptum includit depositionem simplicem et solemnem seu degradationem verbalem et realem; quod si *specificè* sumatur tunc designat solam depositionem simplicem quae quatenus distingui-

depositio simplex vix a suspensione perpetua differre videtur; differt tamen, quia suspensio *usum*, depositio ipsam rem seu ius aut potestatem adimit; suspensus si absolvatur, iam restitutus censetur in pristinum statum sine novo titulo, quo certe indiget depositus (1).

tur a degradatione verbali definitur « poena spiritualis vindicativa, qua clericus non solum privatur ordine, officio et beneficio legitime quaesito, sed etiam perpetuo ab exercitio potestatis ordinis et iurisdictionis arcetur, et ad ordines et officia ac beneficia ecclesiastica in futurum obtinenda omnino inhabilis efficitur, neque tamen e statu clericali ita abiicitur, ut privilegia canonis et fori per se amittat ». Unde patet *a) quâ convenient* **privatio** et **depositio** in eo scil. quod utraque sit vera poena vindicativa solis clericis propria, utraque privans tituli beneficii legitime obtenti; *quâ differant* in eo scil. quod depositio in poenam delicti commissi privationi addit inhabilitatem ad nova officia et beneficia obtinenda: ad quae profecto non obstat privatio: *b) inde quoque patet quâ convenient* **suspensio** et **depositio** sc. in eo quod utraque sit poena vindicativa (quando suspensio est perpetua vel ad determinatum tempus), utraque privat quibusdam publicis functionibus ordinis et iurisdictionis, atque adeo solis clericis utraque propria, utraque partialis vel totalis esse potest: *quâ differant* quod sc. suspensio ab officio et beneficio non tollat proprietatem seu titulum officii vel beneficii, sed tantum privat usu potestatis fructuumque perceptione. Iterum quoad ordinem sicut per suspensionem ita et per depositionem simplicem ipsa potestas ordinis non aufertur, sed huius tantum licitus usus interdicitur; tandem per utramque non redigitur quis ad laicalem statum, neque privatur privilegio fori, et canonis.

(1) Episcopus solus est competens ad ferendam sententiam depositionis Clericorum in sua dioecesi (nisi iure speciali aliud caveatur) vel per se, vel per vicarium suum generalem speciali mandato munitum. Idem quoque possunt Vicarii Capitulares et Praelati nullius. R. Pontifex id potest pro universa Ecclesia: ipsi uni sicut causae criminales Episcoporum reservatae sunt, ita et ferre sententiam depositionis Episcoporum competit. Coeterorum Clericorum causas criminales cognoscere in 2^a. instantia pertinet ad Metropolitam. Ex ordine autem Clericorum ab inferioribus ad supremos Praelatos non exclusis Episcopis, neque Cardinalibus nemo a poena depositionis est immunis si in crimen labatur huic poenae obnoxium. — Crimina porro debent esse gravissima, quibus respondere debet tanta poena, quae maior est ipsa suspensione: ad quam profecto procedi nequit, nisi in iure sit speciatim expressa ut poena certis delictis aut ipso facto inflicta, aut per sententiam iudicis infligenda et quidem prout in praesenti disciplina viget. Nunc vero iam a saeculo infligitur nonnisi reis criminum valde enormium, quae non solum natura et obiecto, sed circumstantiis quoque attentis, valde scandalosa et atrocia prudentis arbitrio reputantur e. g. homicidium voluntarium *C. 10. de Excess. Praelat.* concubinatus publicus *Concil. Trid.*

97. 2. *Solemnis depositionis seu degradationis definitio* est ut sit: « Poena ecclesiastica, qua Clericus omni ecclesiastica iurisdictione, beneficiis, honoribus ac privilegiis prorsus exuitur et Laicorum curiae puniendus traditur ». *C. 2. de Poenis in 6.* Hinc depositioni degradatio addit praeter solemnitatem, etiam specialem effectum, privationem scil. omnis privilegii clericalis etiam canonis, quod simpliciter depositus non amittit; amittit vero degradatus (1).

Sess. 25. c. 14. de R., adulterium et stuprum cum violentia, furtum sacrilegum rei pretiosae, periurium, *C. 10. de Iud.*, simonia publica *Benedictus XIV. De synod. dioec. l. 9. c. 6. n. 3.* – Ad formam qua depositio simplex infligitur aut ipso iure, quo in casu requiritur sententia declaratoria criminis tantae poenae subiecti aut per sententiam condemnatoriam proprie dictam: pro qua, si Episcopus procedat contra Canonicos Capitulorum exemptorum forma Tridentini *Sess. 25. c. 6. de Ref.* servanda est. – Quinam sint effectus simplicis depositionis, ii ex ipsa definitione efflorescunt: praesertim a) totalis prohibitio potestatis ordinis, ob quam illiciti sunt actus, sed validi: cum ipsa potestas depositione non tollitur: b) ipsum vero officium radicitus h. e. una cum titulo aufertur clerico atque adeo omnes actus officii et iurisdictionis attentati invalidi sunt: c) ipsa beneficia ita amittunt, ut plane vacant atque alteri valide conferri possunt: d) fit clericus depositus prorsus inhabilis ad officia et beneficia in futurum: e) atque tandem si privantur singularibus honoris praerogativis Clericorum, retinent tamen privilegia canonis et fori. – Porro dispensatio super depositione simplici saltem in ordine ad tollendam inhabilitatem perpetuam et praesertim restitutio totalis clerici depositi, ab uno R. Pontifice concedi potest, si de iis clericis sermo est, qui ab ipso R. P. fuerint depositi. Caeteri Clerici ab Episcopo legitime depositi, post poenitentiam peractam, dispensari ab eodem atque in pristinum statum restitui possunt saltem in casibus *C. 4. de Iudic. Pontificale roman. tit. degradationis forma* – *Schmalzgr. in t. de Poen. n. 137.*

(1) Degradatio verbalis a Suarez *l. c. disp. 50. sect. 2. n. 7, 8.* ita describitur, ut sit privatio perpetua clericalis muneris per canonicam sententiam cum debita solemnitate prolata, cui opponitur degradatio realis quae simpliciter vocatur degradatio, et est perpetua privatio clericalis muneris et privilegii effecta per similem sententiam adiuncta reali actione et funereis ex Pontificali caeremoniis. Scil. degradatio verbalis est sententia iudicialis, qua solemniter pronuntiatur depositio et insuper declaratur accusatum esse dignum degradatione actuali, eamque poenam executioni esse mandandam: quamvis actu privilegiis clerical. nondum privatur. Unde patet quod depositio verbalis sane quoad privationem ordinis, officii, beneficii, idem revera efficit atque depositio simplex, et degradatio actualis illos effectus iam productos tantum *solemnius* manifestat et promulgat ad ignominiam et ter-

98. 3. Divisio sollemnis depositionis seu degradationis est in verbalem et realem. **Verbalis** est ipsa sententia, qua Iudex ecclesiasticus clericum dimovet a gradu et laicali foro addicit. **Realis** est ipse actus, quo Episcopus Clerico detrahit insignia ordinum singulorum, eumque saeculari Curiae tradit, adiunctis precibus, ut mitissime tractetur. *C. 2. de Poenis in 6. et C. 27. de V. S.*

99. 4. Auctor degradationis est I. Romanus Pontifex quoad Episcopos, *Trid. sess. 24. C. 5. de R.* II. Episcopus *solus* quoad clericos in minoribus constitutos: ast quoad caeteros, *ad consilium*, accitis abbatibus usum mitrae baculique habentibus, aliisque in ecclesiastica dignitate constitutis, numero sex quoad Presbyteros, tribus vero quoad diaconos *Trid. sess. 13. C. 14. de Ref.*

100. 5. Causae tandem i. e. crimina, quibus ab ipso iure statuitur degradatio recensentur decem, quarum α) quatuor ecclesiastica sunt i. e. I. *Haeresis* et II. *apostasia* cum pertinacia *C. 9. et 15. de Haer. C. 1. et 4. eodem in 6. Paulus IV. Const. Cum quorundam*; *Clem. VIII. Const. Dominici gregis*; III. exercitium ordinis sacerdotalis non suscepti, celebrando missam vel audiendo confessionem *Clem. VIII. Const. Etsi alias*; *Bened. XIV. Const. Divinarum*; IV. *sollicitatio ad turpia* in sacramento Confessionis *Pius IV. Const. Cum sicut*. Tria autem sunt civilia i. e. I. Assassinium *C. 1. de Hom. in 6.*; II. Crimen patrati abortus *Sixtus V. Const. Effraenatam*; III. Crimen falsae aut vitatae monetae aureae vel argenteae *Urb. VIII. Const. In suprema*. Mixta tandem tria item sunt videl. I. Crimen aversae Veneris plus semel admissum. *Pius V. Const. Horrendum*; II. Falsatio literarum Apostolicarum *C. 7. de crim. falsi*; *C. 27. de V. S.*; III. Furtum sacrilegum *SS. Eucharistiae Alex. VIII. Const.*

rorem; et sola degradatio realis actu privat privilegiis clericalibus. Nullum dubium est quin Episcopi tamquam veri coniudices cum suffragio decisivo ab Episcopo proprio sint assumendi nequaquam ut meri consultores vel testes sollemnitatis. Dicti enim Episcopi successerunt in locum Episcoporum in Synodum coactorum. – Qui sunt subiectum degradationis realis subiiciuntur etiam degradationi verbali, quae est praeparatio ad realem necessario praemittenda. – Ad effectus quod spectat, patet ex dictis eosdem habere, quos depositio simplex illudque addit, ut ad degradationem realem legitime procedi possit.

Cum alias. Ast propter alia etiam his expressis atrociora crimina applicari nequit degradatio cum traditione Clerici delinquentis, nisi delinquens sit incorrigibilis prius declaratus ex *C. 10. de Iud.* ubi *cf. Fagnan. n. 65. seq. Farinac. Prax. crim. q. 8. n. 81.* Nam *C. cit. cum non ab homine 10. de iud.* Caelest. III. clericum de gravi crimine convictum prius deponi, tum excommunicari, dein execrationem solemnem addens per Episcopum in praesentia sacerdotum candelas in terram proiicientium et conculcantium anathematizari, ac tandem si incorrigibilis adhuc existat, degradari ac tradi Curiae saeculari iubet.

Solemnitas tandem degradationis realis habetur in *C. 27. de V. S. C. 2. de Poenis in 6. et C. 1. de Haer. in eod.; Trid. sess. 13. C. 4. de Ref.* et in Pontificali Rom.: qua in traditione et ritu quod degradatum tradendo Iudici saeculari interponatur intercessio *efficaciter*, ut is mitiorem quam mortis poenam imponat; ubi ~~to~~ *efficaciter* intelligendum est quod serio et ex animo intercedat ne Iudex ecclesiasticus videatur desiderare necem degradati; non vero ita quod haec interceptio ita sit efficax, ut traditus reipsa liberetur a morte (1).

PRIVATIO VOCIS ACTIVAE ET PASSIVAE.

Summarium. — **Notio et vis traditur** a) **privationis vocis activae et passivae**, b) **nec non privationis officiorum et inhabilitatis ad ipsa.**

101. 1. De Privatione vocis activae et passivae agunt Canonistae *L. 1. tit. 6. Vox activa* est ius vocis seu ius in capitulis cleri sive saecularis sive regularis, eligendi et decernendi: *vox passiva* dicitur iuridica habilitas, ut possit quis eligi. Hinc privatus voce activa et passiva nec dare nec referre suffragium potest: si quis simpliciter privetur *voce*, id solum de voce activa intelligi debet, cum haec tantum proprie vox sit.

(1) Ut notio compleatur realis degradationis, haec est executio sententiae depositionis solemniter latae per degradationem verbalem, qua clericus actione reali et caeremonia a SS. canonibus statuta in perpetuum privatur omni clericali munere ordinis, officii et beneficii atque privilegio canonis et fori, et quantum fieri potest ad statum laicalem reducitur, manentibus tamen obligationibus caelibatus, horarum canonicarum.

Unde patet vis huius privationis quod scil. sit poena gravissima; est enim veluti deiectio a proprio statu, proprioque iure naturali et civili quaesito. Infligi autem solet non ut censura, sed ad meram vindictam criminis ad certum tempus, nec absolute tollitur.

Cum vox activa et passiva non ab ordine (quamvis illum frequenter supponat) neque a iurisdictione oriatur, sed a iure collegii seu conventus, hinc huiusmodi poena extraordinaria ad suspensionem referri nequit. Dixi poenam extraordinariam, atque adeo haec ab ignorante vel nullatenus advertente probabiliter non incurritur.

Porro cum habere vocem in capitulo non sit per se exercitium ordinis aut iurisdictionis, nam etiam foeminae et laici conversi vocem quandoque habent; sequitur suspensum ab officio non hoc ipso privari voce in capitulo *Schmalgz. L. V. t. 39. n. 298.*

Animadvertimus denique privationem vocis passivae eo spectare, ut nequeat valide quis eligi ad *officia* quidem honoris et praeeminentiae, etsi ad onerosa eligi valeat e. g. officia lectoris, concionatoris, sacristae, oeconomi, magistri novitiorum.

102. 2. Privatio officiorum, graduum, dignitatis vel inhabilitas ad illa. Haec pars subdistinguitur ut patet in eam, quae per se est potius inhabilitas quam poena, et in eam, quae est privatio simpliciter officiorum graduum. Prius de *privatione*: quae sic definiri potest ut sit *ablatio officiorum vel beneficiorum ecclesiasticorum a clericis legitime obtentorum per superiorem legitimam et in forma canonica*. Privatio eiusmodi infligitur ecclesiasticis et laicis non ob crimen proprium, sed ob causam aliam etsi criminisam e. g. ob parentum infamiam vel haeresim. Nomine autem officiorum veniunt officia dignitatis h. e. administratio rerum vel personarum ecclesiasticarum cum superioritate e. g. Generalis, Provincialis, superior localis, quique delegatam habent potestatem ratione certi officii, ut visitor. Hinc patet eiusmodi officiis non contineri definitores seu assistentes, procuratores ad capitula generalia, concionatores, lectores, regentes studiorum, magistros novitiorum, consultores..... Idem de nomine *graduum* dicendum est, ut eo ve-

niant officia cum honore et superioritate seu iurisdictione coniuncta.

Distinguitur *privatio* officiorum alia *ipso iure*, si privatio adnexa est actioni criminosa, ita ut ad ipsam incurrendam non requiratur sententia condemnatoria iudicis; alia vero est *per sententiam* condemnatoriam iudicis. Illa *ipso iure* speciatim notatis est inflicta; haec per sententiam condemnatoriam iudicis infligitur in casibus in iure expressis e. g. iure Tridentini contra concubinos *sess. 21. C. 6. de Ref. sess. 25. C. 4. de Ref.*, contra non residentes *sess. 23. C. 1. de Ref.* Non tenetur autem clericus ante sententiam declaratoriam criminis, in conscientia dimittere possessionem officii, aut beneficii ecclesiastici, cuius titulo et proprietate ipso iure est privatus.

Privationis ipso iure inductae et expressae effectus recensentur praesertim 1. amissio tituli seu proprietatis officii vel beneficii ipso facto criminis patrati incursa, atque adeo iam tunc iure vacat beneficium; 2. ut fructus non faciat suos officii vel beneficii, cuius titulum amisit, ita ut restituere teneatur fructus perceptos a momento patrati criminis; 3. at eiusmodi beneficium, quo quis ipso iure privatur, neque permutari neque resignari in favorem alterius valeat. 4. Ut si qui privatus fuerit moriatur, tale beneficium alius impetrare possit non ut *vacans post mortem*, sed ex delicto. E contra in casu privationis per sententiam condemnatoriam iudicis, titulus beneficii amittitur a sententia condemnatoria iudicis. Hinc sequitur ut post patratum crimen ante sent. declaratoriam a) tale beneficium non possit ab alio impetrari, sed b) possit ex causa permutari vel resignari.

103. *Inhabilitates* tandem ad officia vel beneficia ab uno Rom. Pontifice constitui possunt: ex iure enim communi, cui derogare nequeunt inferiores, patet aditus omnibus ad officia et beneficia; ergo Episcopi nullum statutum contra hoc ius commune constituere valent. Qui potest autem statuere inhabilitatem, ille etiam solvere potest. Sicut irregularitates, quae sunt impedimentum ad ordinem, distinguuntur in eas, quae ex defectu, et in eas, quae ex delicto nascuntur, ita et inhabilitates, quae sunt impedimentum ad officia, distinguuntur

ex capite defectus et ex capite delicti (1). Ex dictis patet subiectum passivum inhabilitatis esse clericos: formam vero esse vel statutum iuris communis decernentis inhabilitatem ipso facto incurrendam, vel sententiam iudicis ecclesiastici privationem inferentis in casibus a iure expressis et permissis.

Vis autem eiusmodi inhabilitatis est, ut irrita prorsus et nulla sit collatio aut provisio canonica alicuius officii vel beneficii facta inhabili, qui sine ulla praevia sententia declaratoria obligatur non acceptare tale beneficium vel officium, quod si acceptaverit, tenetur restituere fructus omnes, cum nullos unquam suos facere potuerit. At cum inhabilitas haec poena censeatur, atque adeo strictae interpretationis, vis eius non potest extendi usque ad privationem officiorum, quae iure obtinebat antequam simplicem hanc incurreret inhabilitatem, nisi poena privationis officii vel beneficii iam *quaesiti* ipso iure incurrenda statuta fuerit.

Nota. 1°. De irregularitatibus, quae ex delicto nascuntur et poenae habentur, heic non agimus, cum his iam *L. 1. de personis* in suo proprio tit. satis factum sit: neque 2°. agimus de poenitentiis et remissionibus, de quibus suo item tit. in *L. 1. de rebus*. 3°. De caeteris poenis in specie et singulis, quae sive censurae sint, sive poenae simpliciter ipso iure vel ex sententia iudicis incurrendae, pro singulis delictis statutae sunt, eas singillatim ac distributim exponemus in capite II°. quod illico aggredimur.

(1) Patet nos loqui de inhabilitatibus quae habentur ex capite delicti: et cum inhabilitates huiusmodi in poenam delicti statutae sint, nonnisi dispensatione ab uno Romano Pontifice procedente auferri possunt. Dixi ab uno *Rom. Pontifice*: quia licet Episcopi super certis irregularitatibus et suspensionibus ex occulto delicto provenientiibus possint ex Trid. in foro conscientiae dispensare, tamen id extendi nequit ad facultatem dispensandi super inhabilitatibus ad officia et beneficia ecclesiastica. Praeter enim quam quod communis est DD. praxis tali extensioni contraria: ratio suadet, quia inhabilitates dictae non sunt proprie irregularitates vel suspensiones.

CAPUT II.

DE DELICTIS SINGULIS ECCLESIASTICIS
EORUMQUE POENIS.

104. Praen. De ordine dicendorum. Cum delicta, quae hoc iure considerantur sint vel *quarumcumque personarum* vel *certarum* e. g. puerorum vel clericorum; quarumcumque autem personarum crimina cum committantur contra Decalogum, eiusque vel tabulam 1^{am}. vel 2^{am}. et cum contra 1^{am}. tabulam sint apostasia, haeresis, simonia, schisma, quaeque, aliquo modo sint contra ea, quae vel ad fidem vel ad religionem vel ad Ecclesiae regimen et hierarchiam spectant, quae praesertim ecclesiastica crimina audiunt: ut ordine procedamus prius dicemus de his omnibus, tum de iis, quae fiunt contra 2^{am}. tabulam, quae praesertim contra proximum iustitiam varie laedunt. Tandem de his sermo erit, quae certarum personarum crimina sunt e. g. calumnia in crimen deferentes, collusio in accusato de crimine et accusatore.....

§ 1. DE DELICTIS CONTRA FIDEM CATHOLICAM.

TITULUS XIX.

DE APOSTATIS.

Summarium. — Traditur *a)* natura triplicis apostasiae a fide scil. a regulari instituto, a Clericatu, tum *b)* poenae indicantur contra dictos triplicis generis apostatas constitutae, et tandem *c)* modus probandi innuitur criminis apostasiae: *d)* quibus additur de iterantibus baptisma.

105. 1. De natura apostasiae. Praenoto nos hic agere prius de delictis contra Deum, non tamen de internis peccatis et penitus occultis, quae contra ipsum directe tendunt e. g. odium in Deum internum, quod pro maximo peccato habetur, sed de illis praesertim, quae cum sint contra Deum et religionem in externam actionem prorumpentia unice verae religiosae so-

cietatis i. e. Ecclesiae tranquillitatem, ordinem maxime turbant, finemque evertunt. Iamvero crimina patrata directe contra theologicas virtutes et contra virtutem religionis praecipua sunt, quae hunc turbant ordinem. Est enim Ecclesia societas fidelium, atque adeo delictis contra fidem laeditur fundamentum huius societatis. Porro inter peccata contra fidem praecipuum est crimen apostasiae et haeresis: ut ex eius notione patebit.

Notio, definitio Apostasia graece, redditur latine *desertio*. Recte quidem: nam est *desertio status* per publicam professionem semel suscepti, quasi post statum seu retro abiens. Unde ab Hostiensi definitur apostasia *Temerarius recessus a statu fidei, obedientiae et religionis*, iuxta tres modos, quibus homo iungitur Deo per fidem scil. obedientiam et religionem. Hinc triplex distinguitur apostasia 1. *a fide seu perfidia* quando scil. quis totaliter recedit a fide christiana amplectendo Iudaismum, Paganismum, vel atheismum: hinc apostata differt ab haeretico, quod hic retineat fidem in Christum, et solum in uno vel pluribus articulis ab Ecclesia Catholica dissentiat; 2. *apostasia a religione* seu inobedientiae, cum quis post omitta vota religiosa in regulari instituto, absque licentia prius obtenta cum animo non redeundi sive dein dimiserit habitum sive non; 3. apostasia ab ordine scil. clericatus, quae *irregularitatis* audit, est, cum quis in maioribus ordinibus constitutus, habitu et tonsura clericali dimissa ad statum laicalem propria temeritate transire attentat.

Ex quibus patet 1. crimine apostasiae a fide nullum esse profecto ingentius, et christiano homine indignius, ita ut recte ab Imperat. Gratiano, Valentiniano et Theodosio, *violatae ac desertae religionis facinus* fuerit appellatum *Cod. L. 1. Tit. 2. leg.* Nam fidem Deo datam polluere, prodere divinum mysterium, in profana migrare res est adeo nefaria et impia, ut nihil supra a christiano homine fieri possit. *Cf. Basil. ad amphyl. c. 3*; patet 2. accurata notio et discrimen reorum eiusmodi criminis, sic

I. *Apostasia a fide* rei sunt, qui christianam religionem, quam sancti baptismatis ablutione amplexi professique erant, omnino abdicant penitusque relinquunt *cf. Renazzi Elem. iuris crim. tom. 4. C. 3. de Apost. n. II. 1.*

II. *Rei apostasiae a Regulari* instituto sunt, qui temerarie recedunt a statu religioso per professionem aut vota religionis substantialia inita, sine proposito redeundi, vel cum proposito non redeundi. *Schmalz. in h. t. n. II.*

III. *Rei apostasiae a Clericalu* sunt qui in maioribus ordinibus constituti, dimisso habitu, desertoque ordine clericali, ad statum saecularem transeunt *Schmier L. 5. tract. 2. C. 3. n. 72.* Quin imo non tantum maioribus sed etiam *minoribus* ordinibus insignitum Clericum si *beneficium ecclesiasticum* habeat, idque retineat simulque ad nuptias vel statum laicorum propria auctoritate se conferat, dimisso habitu clericali apostatam censerī docet *Pirhing de apost. n. 4.* Ast haec quoad in minoribus ordinibus constitutos potius privatio dicenda est....

106. *Decl. 2. Poenae* in apostatas a fide severissimae erant veteri disciplina *can. 1. de Apost. C. 27. de Privileg.* Nunc autem 1) *generatim* eadem poenae, quae adversus haereticos statutae sunt, manent quoque contra apostatas. Ratio est, quia apostasia et haeresis in sua temeritate substantialiter non differunt, quamvis apostasia seu totalis religionis desertio maiorem dicat malitiam, quam partis dumtaxat religionis negatio, qualis est haeresis: 2) *speciatim* vero *quoad spirituales poenas*, apostatae sicut omnes et singuli haeretici, cuiuscumque sectae existant, eisque credentes, eorum receptores, fautores et generatim defensores a) excommunicationem ipso facto incurrunnt speciali modo reservatam Rom. Pontifici; b) iidemque omnes irregularitatem contrahunt, quae eos arcent ab ordinibus suscipiendis et exercendis, quos iam receperint; c) iidem pariter omnes si clerici fuerint, ipso facto privantur beneficiis atque officiis ecclesiasticis atque etiam iurisdictione iam obtentā *C. 3. de Haeret. C. 12. eod. in. 6. Thesaur. de Poen. v. Haeres. C. 1. n. 4. Schmal. L. V. t. 7. n. 110. seqq.*

Poenas temporales severissimas edixerunt christiani Principes in reos apostasiae a fide et Constit. imperat. praesertim Theodosii et Valentiniani statutum est apostatas, qui sanctam fidem produnt et baptismā profanant, utraque factione testamenti privantur, inuruntur infamia perpetua, suis dignitatibus spoliantur, eorumque bona fisco addicuntur. Quod si alios ex christianae religionis cultu in nefandam sectam ritumque tradu-

xerunt capite puniuntur *Cod. Theod. et Iustin. toto tit. de apostatis*. Quae profecto poenae et caeterae temporales, etsi non omnes usu vigent, tamen illae et aliae iure can. statutae ab Ecclesia non ideo omnes sunt sublatae.

Poenae in apostatas (1) *a regulari instituto*. In primis conditiones ut quis tamquam verus apostata incurrat poenas contra huiusmodi statutas, sunt 1. ut quis deficiat *a vera religione* a Sede Apostolica approbata, et non sufficit, ut recedat a congregatione religiosa; 2. ut iam professionem saltem votorum simplicium emisit in religione approbata; 3. ut recessus sit completus, propria temeritate factus, cum animo non redeundi. Iamvero Poenae in huiusmodi apostatas sunt: I. Excommunicatio sententiae tam ferendae *Cap. fin. de Regular.* si retinent habitum, quam latae prout erat ante *Const. Apost. Sedis* si habitum dimiserint. *C. 2. Ne Clerici vel Monachi in 6. Dixi erat ante Const.* quia ibi non est confirmata a Pio IX: quae si ex iure communi non viget, vigere potest in peculiaribus Ordinibus religiosis, si de eadem caveant regulae a S. Sede approbatae: quia R. P. integras voluit permanere poenas in Regularium Ordinum constitutionibus contentas; qui si matrimonium attentent ipsi et qui cum eis contrahere ausi sunt, excommunicationem ipso facto incurrunt Ordinariis reservatam. II. Amissio omnium privilegiorum Instituti unde Regulares discesserunt *Conc. Trid. de Regul. C. 19.* III. Irregularitas contrahitur tamen non immediate sed media *infamia facti*, qua afficiuntur apostatae: IV. Prohibitio ministrandi in ordine in apostasia suscepto *C. 6. de apostatis*, superiores regulares te-

(1) Apostata quâ distinguitur a fugitivo ille est, qui a monasterio vel religione discedit absque animo ad eam redeundi; e contra fugitivus is est, qui e monasterio ex quocumque etiam pii operis perficiendi praetextu, absque superiorum licentia recedit, vel cum habitu, vel sine habitu religioso, cum intentione tamen redeundi. Fugitivis ad censentur ii etiam a) qui absque superiorum localium licentia ad superiores maiores confugiunt, nisi ab iisdem aut missi aut iam vocati fuerint *Trid. Sess. 25. C. 4. de Relig.:* b) vel qui monasterium relinquit sub praetextu adeundi Sedem Apostolicam, excepto casu, quo religiosus iniuste vexatus saltem in scriptis a superioribus gratiam petiit ad Sedem Apostolicam confugiendi, quae ei denegata est. At ubicumque versantur fugitivi et apostatae tenentur ad omnes constitutiones ordinis et vota servanda.

nentur inquirere et revocare fugitivos, et apostatas, ita ut potestate coactiva ad eos in monasterium reducendos, uti et ad brachium saecul. confugere valeant. *C. ult. de Regular.*

Poenae in apostatas a Clericatu seu ab ordine sacro sunt:
 I. Excommunicatio ferendae sententiae *can. 3. Ca. 20. q. 3....*
 II. Excomm. latae sent. si matrimonium de facto clericus contraxerit *Clem. un. de consanguin.*: quae poena communis et omnium Clericorum, qui in maioribus constituti matrimonium saltem de facto inire sint ausi. III. Irregularitas, quam contrahunt ex defectu Sacramenti seu propter bigamiam similitudinariam. IV. Infamia facti. V. Denique amissio privilegiorum omnium Clericalium etiam fori et canonis, *Cap. 1. de apostatis ibiq. Gonzalez*, si facti apostatae postquam dimiserint habitum clericalem et tonsuram ter moniti fuerint ab Episcopo, nec resipuerint.

107. 3. Modus procedendi contra apostatas idem est, qui statuitur contra haereticos *C. 13. de Haeret. in 6.; L. 4. Cod. de Apostatis; Schmalz. de haer. L. V. tit. 7. n. 175.* Si non est confessus, modus probandi, ut convictus existat, incipit a praesumptionibus: cum difficile sit directe probare internam voluntatem recedentis, a qua pendet temerarius ac perpetuus recessus a fide, ab obedientia, a religione, in quo consistit apostasia. Fortius probaretur per verba, quibus animus dicitur niti ut facies in speculo: e. g. si extraiudicialiter diceret *se nolle religionem, obedientiam, fidem a se desertam amplius repetere.*

Ad modum procedendi contra apostatas ab instituto regulari animadvertimus tantum 1) eorum superiores regulares manere iudices competentes, atque uti tales inquirere atque reducere eos debent: 2) ipsos apostatas, cum ob apostasiam privilegiis suae religionis privati fuerint, carere privilegio exemptionis, atque adeo ab Episcopo tantum puniri posse si deliquerint extra claustra, aut suspecti de haeresi facti fuerint. *Paul. V. Constit. Romanus Pontifex 1. Sept. 1606; Schmalz. L. III. tit. 31. et in h. t. n. 16. 17.; Bouix de Iur. Regul. t. 2. pag. 479. seq.; Concil. Trid. Sess. VI. C. 3. de R.*

Tandem modus procedendi contra apostatas ab ordine sacro: dico iudices competentes esse 1) *eorum Ordinarios*, qui

vel in forma ordinarii processus canonici vel in forma summaria procedere possunt adversus illos *Cf. Instr. S. C. Ep. et Reg. 11 Iunii 1880; 2)* vel *Inquisitores*, si de haeresi suspecti facti sint e. g. quia commercium habent cum haereticis, quia statum dimissum iniuriis lacesunt, quia ultra annum in sua apostasia insordescunt.

108. 4. Restat ut aliquid breviter addamus *de reiterantibus* baptismam. *Reiterans baptismam*, quae respondet 2^{ae}. parti Rubricae in Decretal. dicitur, qui vel seipsum iam semel valide baptizatum, denuo baptizari sinit, vel alium semel baptizatum valide, baptizat. Ex quibus liquet crimen hoc dici anabaptistarum, atque in eo consistere, ut novus baptismus conferatur homini certe et valide baptizato, idque fiat ex certa scientia aut ex gravi temeritate. Quod si fiat ex errore dogmatico, quasi baptismus collatus ab haeretico vel pravo ministro sit invalidus, crimen haeresis admittitur.

Poena in rebaptizantes praesertim est irregularitas de qua egimus in *L. I. de personis. Cf. Schmalz. in h. t. n. 36. 37. et The-saurus de Poenis v. Baptisma reiterantes*, qui ait, si reiteratio fiat ex errore dogmatico rebaptizantium eum quis palam profitendo, aut si ex indiciis suspectus qui evadat de haeresi, subiicitur tribunali s. Inquisitionis.

TITULUS XX.

DE HAERETICIS.

Summarium. — I. Quid sit haeresis et quinam haeretici. II. Quae Haeticorum species: III. undenam ingens haeticorum crimen. IV. Hinc mirum non est si severissimae poenae sive canonicae sive civiles statutae sint. V. Ad quos spectat de haeticis iudicare, VI. eosque absolvere.

109. I. *Quid sit haeresis.* Nomen haeresis ab αἰρέσις est electio et significat opinionem, quam sibi quisque voluntarie eligit sive bona sive mala, ita ut a Latinis bono quoque sensu usurpetur. Ast Ecclesia usurpat solum in malam partem longa saeculorum serie. Heic autem prout est crimen ab Ecclesia puniendum haeresis definiri potest *error intellectus liber et per-*

tinax contra fidem in eo, qui fidem suscepit et baptizatus est. Cf. Suarez, Becan. C. 14. q. 2. unde ad haeresim requiritur 1. iudicium erroneum, quod est eius quasi *materiale*; 2. pertinacia, quae est quasi *formale*: pertinaciter autem errare non est hic acriter et mordicus suum errorem tenere aut tueri: sed est eum retinere postquam contrarium est sufficienter propositum, et sciat contrarium teneri ab universa Ecclesia, sive id fiat ex vana gloria, ex libidine contradicendi, aliave causa; 3. *in eo qui fidem suscepit, et in eo qui se christianum profitetur, aut qui retinet nomen christianum*, ut indicetur nonnisi eum, qui post susceptam fidem hanc abiiciat, additum est *in homine qui nomen christianum retineat*. Si quis enim totam christianam fidem etiam post baptismum negat, is non censetur haereticus, sed potius turca aut paganus aut atheus aut cuiuslibet alterius sectae membrum, cui nomen dederit. Addidi tandem et *baptizatus est* ut catechumenos excluderem, quandoquidem agitur de crimine, quod subsit Ecclesiae coercitioni. Et quidem proprie haereticus dicitur, qui se seget ob perversum dogma ab Ecclesia, cuius membrum erat. Unde catechumenus etsi pravam doctrinam tenens crimine haereseos sese polluat, tamen cum, non sit subditus seu membrum Ecclesiae, haereticorum poenis minime subiicitur. Cf. Laymann L. 2. tract. 2. Cap. 12. n. 1.

Unde sequitur quinam *haeretici dicendi sint* iuxta h. t. scil. 1. Homines baptizati, qui post susceptam fidem *pertinaciter errant* contra aliquam fidei Catholicae veritatem. a) Dictum est enim *haeresim esse errorem contra fidem catholicam* i. e. contra id, quod Pontifex, *qua Pontifex* et ex cathedra loquens, vel Concilium oecumenicum auctoritate Pontificis legitime congregatum tamquam veritatem catholicam definiuit, vel contra id, quod universa omnino ceu dogma profitetur Ecclesia. Dixi b) *pertinaciter* errant h. e. quod aliquis sciens suam sententiam esse contra Ecclesiae definitionem vel unanimum professionem nihilominus eam defendit et sequatur. Dixi c) qui post fidem susceptam h. e. qui semel per baptismum intra Ecclesiam receptus est, quare infideles numquam baptizati, vel etiam Catechumeni haeretici proprie non sunt.

2. *Haeretici etiam habendi sunt qui scientes prudentes in fide*

dubitant C. I. de Haer. Engel h. t. I. Pirhing h. t. n. 4. et 5. qui positive dubitat de aliquo articulo fidei, quem scit ab Ecclesia definitum esse pertinaciter iudicans non esse certam illius veritatem vere ac proprie haereticus est vel infidelis. Nam de fide est quod omnes articuli fidei propositi ab Ecclesia sint certissimi; atqui hic de aliquo, quem scit esse articulum fidei propositum ab Ecclesia positive ac pertinaciter dubitat, an illi non subsit falsum, ergo ille consequenter haereticus est vel infidelis. Dixi si positive dubitat, quia si negative tantum dubitat suspendens omne iudicium ita ut nec assentiat, nec dissentiat obiecto fidei, tunc non est haereticus, quia nullum profitetur errorem neque consequenter: imo etiam negative dubitans praesumitur haereticus si dubium et ancipitem se ostendat adversus articulum fidei ab universa Ecclesia creditum vel alias sibi sufficienter propositum ut revelatum a Deo, iuxta *C. I. de Haeret.* «dubius in fide infidelis est» et symbol. Athan. «Nisi fideliter firmiterque crediderit salvus esse non poterit» *cf. Lugo de Fid. disp. 10. n. 197. seqq.*

II. Species Haereticorum. 1. Alii sunt formales, alii materiales haeretici. Illi sunt qui cum pertinacia adhaerent vero errori quem supra diximus; hi vero sunt qui quidem adhaerent errori in fide, sed ex ignorantia, simplicitate, sinistra informatione, parati interea actu vel habitu errorem deponere, cognita veritate. 2. Alii sunt interni tantum, qui errorem sola retinent mente; alii externi simul qui errorem suum exterius produnt verbo, facto, vel alio signo cum intentione eum profitendi. 3. Haeretici externi subdistinguuntur in occultos et publicos: occultus est, qui haeresim internam ita manifestat verbis, signis vel factis, quae apta quidem natura sua aut institutione, aut adiunctis sunt ad mentem haeticam exprimendam, tamen non sufficiunt ad ipsam probandam in foro externo. 4. Hinc alii haeretici manifesti, alii suspecti de haeresi distinguuntur. Nam qui factis, verbis, scriptis palam evidenterque indicant se haeresi laborare, ii *haeretici manifesti* putantur; contra qui nullam haeresim peculiariter profitentur, sed sic agunt, sic loquuntur, ut fidei suae suspicionem iniiciant, suspecti de haeresi habentur. Quae *suspicio levis* habetur, quae ex parvi momenti coniecturis orta impar est ex sese, ut qui ea laboret

haereticus existimetur: *vehemens suspicio*, quae ex pluribus gravibusque profecta argumentis par est, ut aliquis tamquam suspectus de haeresi habeatur, atque in eum agi possit, sic *C. 3. et 7. h. t. in 6.*: tamquam suspecti de haeresi censentur, qui sepeliunt haereticos in loco sacro, quique eos occultant, fovent, defendunt. 5. Rursus externi subdividuntur quoad forum praesertim civile in toleratos et non toleratos. *Tolerati* ii sunt, quibuscum habitare et communicare licet, et quibus suae sectae exercitium est permissum. *Non tolerati* sunt, quibus inter Catholicos non conceditur domicilium, ius civitatis, religionis exercitium, et communicatio. Liquet autem hac nostra aetate quod omnes ferme haeretici dum in foro ecclesiastico damnantur et poenis canonicis subiiciuntur, in foro saeculari adeo tolerantur ut omnibus favoribus, iuribusque ordinis civilis et socialis imo plena libertate et protectione societatis civilis magis quam Catholici gaudeant. 6. Omnes tandem haeretici in *natos* et in *factos* dispertiri solent. *Nati* sunt qui vitales auras iis in locis hauserunt, ubi christiana religio haeresibus miserrime polluitur, quique errores cum vita a parentibus acceperunt; *facti* dicuntur qui integrum, quod maxime Dei beneficio ipsis concreditum est christianae fidei depositum ex parte disperdunt atque in haeresim labuntur.

III. III. Atque cur *ingens haereticorum crimen* sit, inde patet. Haeresi namque divinitus revelata orthodoxae fidei dogmata vel negantur, vel corrumpuntur, ut hoc atrox peccatum iure ac merito maius videri debeat, ut habet Ambros. *serm. 2. de Christi accusator. Quam adulterium*: gravius est enim sanctam orthodoxam religionem adulterare, quam alienam uxorem; et longe iniquius integritatem divinae doctrinae violare quam coniugalem fallere fidem. Illud etiam accedit quod haeresis etiam civilium rerum statum magnopere perturbat propter semina discordiarum, quas inter cives serit discordia religionis. Qui enim secum discrepant in religione se mutuo tamquam hostes intuentur. Hinc

IV. Si severissimae poenae sive canonicae sive civiles statutae sunt quis mirari non debet. *Generatim* quae in apostatas intimantur, tot manent et haereticos. *Speciatim* quoad haereticos iam a saeculo III°. saeverissimae latae sunt: nam *L. 1.*

C. h. t. cavit Constantinus ne civilibus iuribus fidelibus Christianis concessis gauderent haeretici. Theodosius vero *L. 5. C. Theod. h. t.* cavit ne Ecclesias aedificari liceret haereticis, imo aedificatae destruerentur, earumque areae fisco addicerentur (1).

112. Itaque poenae temporales statutae a iure can. et olim in iure civili receptae contra haereticos horumque receptores, fautores, defensores credentes, sunt: 1. Haeretici infamiam ipso iure incurrunt *C. 13. 5. h. t.* etsi praecedere debeat sententia declaratoria criminis, modo haeresis non sit notoria; 2. fiunt intestabiles tam active quam passive utroque iure *C. 13. h. t.*; 3. confiscantur eorum bona utroque iure *cit. C. 13.* ubi fuse disputant Canonistae de incapacitate testandi et de hac confiscatione bonorum: sed haec obsoleta videntur cum nunc ius civile concedat haereticis eadem iura civilia, quae fidelibus; 4. si in haeresim lapsus liberos habeat, amittit in hos patriam potestatem, ita ut hi a die commissi criminis ante omnem sententiam sui efficiantur iuris *C. 2. h. t. in 6.* Inde sequitur filium catholicum parenti haeretico extra necessitatem extremam non teneri praebere alimenta: quia filius exemptus a potestate patria reputatur extraneus; 6. liberatio subditorum a vinculo et obligatione obedientiae erga summum civilem imperantem. Solutio haec a iuramento fidelitatis et subiectionis poena offensiva maxime aurium aulicorum statuitur *C. 22. h. t. § Moneantur.*

(1) Idem Theodosius haereticos urbe exterminavit et iure civili intestabiles fecit atque inhabiles aliquid ex testamento recipiendi: illisque vel ut indignis auferri per fiscum voluit haereditatem. Arcadius quoque *LL. 32. 33. Cod. Theod.* contra Apollinares pugnavit eosque Cpoli eiecit. Theodosius iunior et Valentinian. imp. poenam capitalem adversus Manichaeos edixerunt. *Schmalzgr. in h. t. n. 164. seqq.* - Fridericus iussit *In auth. credentes C. h. t.* ut omnium haereticorum bona publicarentur et fisco addicerentur: ipsi vero in exilium mitterentur. Denique per interpretes haereticis applicantur poenae eorum qui laesae maiestatis crimine obligantur. Iure ipso Haereticorum filios orthodoxos a patria potestate liberos declarat nec non adventitii peculii prorsus dominos. *L. 19. Cod. h. t.* - Atque haec de iure civili, cui adhaerens Innoc. III. *C. 10. h. t.* voluit ut haeretici bona *publicarentur*, neque ad eos, neque ad filios licet orthodoxos redirent, nisi ipsis ad bonam frugem conversis. *Et Bonifac. VIII. in 6.* prohibet ne filii haereticorum usque ad 2^m. generationem ecclesiastica quavis dignitate fruantur, quamvis beneficio iam obtento minime priventur. *Schmalz. in h. t. n. 115. et seqq. 135. et seqq. Gonzal. in C. 10. h. t. n. 4.*

Insuper ex *C. 9. 10. 11. 13. et ult. h. t. et 28. 14. 19. eod. in 6.* poena capitis infligi potest haereticis: ibi cum canonica legislatio ius commune recognovit et roboravit quod iure civ. rom. continebatur. Ad rem faciunt et *L. 4. 5. 8. Cod. h. t.* Relapsi ex consuetudine poena ignis puniebantur non tamen vivi, sed strangulatione praemissa. Mirum autem huic saeculo refugienti poenam capitalem videri non debet, si utrumque Ius contra haereticos statuerit etiam mortis poenam: quia haeresis est crimen gravissimum et ratione laesionis divinae eo habetur loco, quo in politicis tribunalibus crimen laesae maiestatis et quia Fidem principium ac fundamentum non modo christianae reipublicae, sed etiam salutis aeternae tollit, atque innumeras animas mactat ac perdit. *Cf. S. Aug. relat. in C. 3. h. t.*

113. *Poenae spirituales.* At ut de spiritualibus haereticorum poenis enucleatius loquamur: 1°. ex *C. 13. h. t.* et ex Pii IX Const. *Apostolicae Sedis Clas. I.^a* haereticus ipso iure anathematizatur. De haeresi vero graviter suspectus si quis in ius vocetur, debet se canonice purgare: quod si gravior sit suspicio poenitentia ei danda *C. 14. de praesumpt.*; denique si gravissima sit suspicio, tum ipso iure excommunicatur; et si intra annum non resipuerit, anathematizatur. Attamen si plures etiam post annos revertatur, eum sinu suo Ecclesia excipit et absolvit; non restituitur tamen in integrum, sed poena anathematis in carcerem perpetuum convertitur. *C. 15. h. t. et Gonzal. ibi n. 3.*

Cum vero haereseos proprium sit ad erroris propagationem tendere, hinc Ecclesia cavit, ut haeretici fautor, si laicus sit, excommunicetur, si vero clericus deponatur *C. 8. 9. 11. h. t.* Quod si favor excrescat, ut de haeresi suspectus fautor habetur.

Eandem poenam excommunicationis incurrunt etiam haereticis credentes, eorumque receptores, fautores ac generaliter quilibet illorum defensores. *Credentes* h. e. qui uni alterive haereticorum errori sive expresse sive confuse assentiuntur, idque signo quodam extrinseco manifestant, licet ad sectas haereticorum formaliter non pertineant, vel qui licet nil credant contra fidem, in factis tamen et verbis exterius profitentur sectam haereticam *receptores* h. e. hospitium praebentes; *defensores*, qui quovis modo tuentur vel errores haereticor. vel

eorum personas ob causam haeresis, non ob propinquitatem, misericordiam (1).

Clerici haeretici anathematizantur, sicut ceteri, ipso iure *C. 9. h. t.* et *Const. Apost. Sedis*. Insuper officio et beneficio privantur ipso iure. Potest etiam Episcopus clericum haeticum solemniter degradare, ita ut inter laicos abiectus appareat. Bona autem, quae intuitu Clericatus sibi Clericus acquisivit, ipsius Ecclesiae addicuntur: bona vero patrimonialia fisco vindicantur *C. 5. et 17. h. t.*

2°. Irregularitatis poenam incurrunt notorii haeretici eorumque receptores..... qua nec novos ordines recipere valeant, nec susceptos exercere possint *C. 2. et 15. h. t. in 6.* Circa quam notamus a) quod probabilius irregularitas perseverat, etiam relicta et eiurata haeresi, saltem si agatur de haeresi publica, donec a R. Pontifice quoad ordines suscipiendos fuerit dispensatum. b) Dixi notorii haeretici, ut de quaestione agitata inter DD. an haeresis debeat esse publica, ut inducat irregularitatem, indicarem nobis affirmativam placere, de qua infra. c) Certum est, et ab omnibus admissum, quod unus R. Pontifex possit dispensare in irregularitate ex haeresi publica sive haec fuerit deducta ad forum contentiosum, sive non: quod si causa fuisset ab Episcopo *iudicialiter cognita*, hic ut iudex competens haeticorum posset haeticos absolvere ab excommunicatione pro utroque foro, praevia tamen abiuratione iuridice facta. d) Si irregularitas contracta sit ex occulto haeresis delicto, probabile est non incurri irregularitatem, quae non ex ipso crimine sed ex infamia illi adnexa videtur oriri.

3°. Tertia poena contra eosdem est inhabilitas ad possidenda quaecumque beneficia, dignitates et officia ecclesiastica

(1) Generatim de his secundariis personis, quae concurrunt in actiones sub anathemate prohibitas monemus cum Laym. *l. 2. tr. 1. c. 14. n. 5.* Cum in canonibus ecclesiasticis faciens alicuius rei excommunicatur principaliter, accessorie autem mandans, consulens aut favens, tunc ii excommunicationem non contrahunt, nisi secuto effectu secundum receptam DD. sententiam. Atqui hac prima Bullae (Coenae) excommunicatione principaliter excommunicantur haeretici, accessorie et secundum quamdam extensionem, ipsorum receptatores, fautores et defensores, uti etiam Suarez docuit. Ergo isti non incurrunt excommunicationem, nisi ex favore sive auxilio malus effectus sequatur.

C. 2. et 15. h. t. in 6. Quae utraque irregularitas et inhabilitas afficit liberos eorundem haereticorum, fautorum.... si eorum parentes in contumacia demoriantur: ita ut in linea paterna hisce poenis afficiantur liberi usque ad 2^m. grad. in linea materna usque ad 1^m: censentur enim filii referre maculam et suspicionem nequitiae parentum suorum *C. 2. § haeretici h. t. in 6. et C. 15. eod. in 6.* Insuper etiam post conversionem et retractationem manet haec inhabilitas sicut irregularitas, ligans semper donec Rom. Pontificis absolutio seu relaxatio accedat.

4^a. Poena est privatio dignitatum, beneficiorum, officiorum ante eorum in haeresim lapsum obtentorum: hinc privatio etiam iurisdictionis spiritualis: quae poena afficit et receptores, fautores.... *C. 9. h. t. et C. 12. h. t. in 6.*

5^a. Poena est privatio sepulturae ecclesiasticae afficiens tam ipsos haereticos, quam eorum fautores.... *C. 8. h. t. et C. 2. eod. in 6.* Quod si quis haereticum aut receptorem.... scienter in loco sacro sepelierit iure antiquo incurrebat excommunicationem, a qua non poterat absolvi, nisi propriis manibus et publice cadaver exhumasset *citt. CC.* praesertim initio 2ⁱ. *h. t. in 6.* Sed talis dispositio correcta est per Const. *Apostolicae Sedis* Pii IX. ubi inter excomm. l. s. nemini reservatas recensetur sub n. 1. « Mandantes seu cogentes tradi ecclesiasticae sepulturae haereticos notorios, aut nominatim excommunicatos aut interdictos ». Insuper Clerici dantes sepulturam haereticis.... olim privabantur suo officio *C. 13. h. t.*: at hodie, ut plures autumant, haec poena sublata videtur per Const. *Apostolicae Sedis*: etsi maneat prohibitio gravis, nulla alia poena decernitur.

Decernitur utique quoad parochos, rectores Ecclesiarum.... quorum potestas est admittere.... poena interdicti ab ingressu Ecclesiae.... ut habet Const. cit. *Apostolicae Sedis* inter interdicta l. s. reservata n. 2. « Scienter celebrantes vel celebrari facientes divina in locis ab Ordinario, vel delegato iudice, vel a iure interdictis, aut nominatim excommunicatos ad divina officia aut eccl. sacramenta vel ecclesiasticam sepulturam admittentes, interdictum ab ingressu Ecclesiae ipso iure incurrunt... » ubi, ut commentatur D'Annib. *admittentes*: hoc verbum indicat eos, ad quorum curam spectat prohibere vel admittere aliquem

ad huiusmodi actum, i. e. eos, qui regimen habent Ecclesiae vel coemeterii: ergo alii Clerici, qui more laicorum divinis una cum interdictis adsunt vel sacramenta ab eis recipiunt, vel eorum funus comitantur, non tenentur hoc interdicto.... Caeterum, praeter interdictum aliae poenae canonicae hodie eos non tenent. Et in nota 13. heic sub. ait: « Cum nostra Constit. *de aliis poenis* mentionem non fecerit, eas sustulisse credendum est quod et Avanzin. observat ».

Coroll. Ex breviter expositis poenis patet iterum quam atrox sit crimen haereseos, eo vel magis quod pestiferum maxime sit noxiumque valde individuis et societati universae adeo, ut poenae non modo vindicativae, sed et medicinales atque exemplares esse debeant.

Inde quoque petenda ratio est cur tot ac tantae cautelae ab Ecclesia adhibeantur, ne praesertim haereseos virus effundatur. Ob periculum praecise perversionis prohibetur laicis publica cum haereticis disputatio. Ad tantum malum avertendum ex *L. 4. Cod. h. t.* omnibus civibus datur actio popularis adversus haereticos *C. ult. h. t. in 6.* et iure nostro statutum est officium denunciandi haereticos; et *C. 9. h. t.* potest Episcopus inquirere contra haereticos etiam a sua iurisdictione exemptos, nisi lapsus in haeresim fuerit delegatus Sedis Apostolicae. Insuper ex *C. 12. h. t. in 6.* potest iudex post sententiam definitivam eandem moderari, quia si haereticus resipiscere incipiat, onus poenae et sententiae pariter deficit. Conceditur et appellatio, si constet in gravamen appellationis iudicem odio damnasse haereticum. Quod si haereticus decedat pendente processu, processus nihilominus finiendus est *C. 28. de sentent. excomm.*; ratio est, ut si absolutus fuerit, suffragia pro eo fieri possint, et ne fiant, si damnatus. Cf. *Gonzal. in C. 1. 2. h. t. n. 8. seqq. in C. 13. h. t. § Quia vero et C. 14. Schmalzgr. in. h. t. n. 63. seqq. et n. 177....*

114. Ad quos pertineat de **haeresi** et de **haereticis iudicare**? Resp. Ad solos Episcopos pertinet de haeresi cognoscere, unde inter delicta ecclesiastica, quoniam a iudicibus ecclesiasticis cognoscenda sunt, praecipuum locum haeresis obtinet. Hinc a) ut inquirantur et extirpentur haeretici, ordinarie ad singulos Episcopos per suas dioeceses pertinet.

C. Excommunicamus 13. § *adiicimus h. t.*; quod si remissius agant, alii idonei, eis episcopatu remotis, in eorum locum substituuntur, *d. C. excommunicamus* § *fin.* Extraordinarie alii Inquisitores haereticae pravitatis a Romano Pontifice constituuntur ad hoc ut adversus haereticos vel coniunctim cum Episcopis, vel soli secundum formam a iure iis definitam procedant *C. cum officium* 1. *h. t. in 6. C. ut omissa* 12. *C. per hoc h. t. in 6.* Hinc *b)* ad iudices saeculares notio huius criminis nullatenus pertinet *C. ad abolendam h. t.* imo hi tenentur Ecclesiasticorum Iudicum sententias exequi *C. ut Inquisitionis* 18. *h. t. in 6.* nullo in contrarium statuto obstante *C. statutum* 9. *eod. in 6.*

115. De absolutione haereticorum: cui illos absolvendi competat potestas?

Praemitto crimen haeresis potest esse occultum vel publicum. Occultum heic sumimus quoties non est publicum i. e. notorium et famosum. Occultum ait *D'Annib. comment. cit. n. 222.* accipimus quod non est notorium et quod potest aliqua tergiversatione celari, etiamsi per aliquot testes celari possit, si modo adhuc latere queat: duobus modis occultum dicitur: *materialiter* quando latet factum: *formaliter* quando factum quidem non latet, sed ignoratur censuram huic facto esse adnexam.

Insuper crimen haeresis vel est deductum ad forum eccles. vel non. Censetur deductum iuxta plures quando accusatio vel denuntiatio coram legitimo iudice facta est et reo intimata isque citatus fuit: quia citatio est primus actus iudicis. Iuxta alios non censetur deductum, nisi post litis contestationem, quia antea iudicium proprie coeptum dici nequit. Si haereticus dimissa haeresi, coram Episcopo sponte comparet, tunc etiam causa pro ipso est in iudicium deducta. Notamus insuper quod hic non agitur de haeresi mere interna et mentali, nullo exteriori signo manifestata: quia haec non est reservata, et a simplici confessario absolvenda. Ita communis. Bened. XIV. *De Syn. L. 9. C. 4. n. 4.*

Hisce positis si crimen *est notorium* nullus praeter Papam absolvere ab eo potest: quia haeresis et excommunicatio ei adnexa reservata est R. Pontifici ex Pii IX. Const. *Apostolicae*

Sedis. Quod intellige de haeresi notoria non deducta ad forum contentiosum. Nam ab haeresi notoria et ad forum iudiciale deducta potest etiam Episcopus absolvere Bened. XIV. *de Synod. L. 7. C. 32.* Imo possunt Episcopi haereticum, suis erroribus eiuratis, ad simplicem confessarium pro absolutione remittere, ita ut absolutio data in foro interno valeat et pro foro externo: nequeunt tamen concedere facultatem absolvendi, nisi causa prius iudicialiter cognita. Supponimus hanc facultatem posse delegari ab Episcopo, quia hic in tali casu absolvit potestate ordinaria. Unde sequitur posse Episcopos absolvere protestantes notorios, qui ad fidem catholicam publice convertuntur et volunt haeresim abiurare: nec opus est Romam petere: quia haeresis est notoria et deducitur ad forum contentiosum per accessum ad Episcopum. Modus procedendi in eo consistit, ut confessione haereticorum iudicialiter accepta, et per notarium in actum redacta, abiuratio iuridice fiat.

Si crimen est occultum ex Const. Pii IX. *Apostolicae Sedis* nullus praeter Papam vel eius delegatum absolvere potest ab hoc crimine, quia huic adnexa censura speciali modo reservata R. Pontifici, quamvis in aliis censuris, quando crimen est occultum, possit. « Firmam tamen esse volumus absolvendi facultatem a Trid. Synodo Episcopis concessam *Sess. XXIV. C. VI. de Reform.*: in quibuscumque censuris Apostolicae Sedi hac nostra Constitutione reservatis, iis tantum exceptis, quas eidem Apostolicae Sedi speciali modo reservatas declaravimus ».

Porro Episcoporum appellatione usu iuris heic veniunt quotquot iurisdictione episcopali praediti sunt i. e. Vicarii generales, Capitulares et Abbates vere nullius, imo et Praelati ordinum regularium, sed tantum quoad suos subditos. Deinde haec potestas competit iis, quibus nominatim est demandata.

Haeretici occulti absolvi possunt in foro conscientiae a maiori Poenitentiario, vel de eius mandato. Cum autem affirmantur Episcopi posse absolvere ab haeresi notoria et ad forum ecclesiasticum deducta haec duo verificari simul debent; a) ut haeresis sit notoria; b) et ad tribunal Episcopi deducta.

Ex modo dictis de Haereticis patet quam merito Ecclesia

contra illos, praeter recensitas poenas, ad gravissimum hoc et perniciosissimum haereseos crimen impediendum atque eliminandum plura constituerit, uti est prohibitio librorum haereticorum, disputationis de rebus fidei cum haereticis, communicationis cum iisdem et tandem inquisitio contra haeticam pravitatem, tamquam haereseos tribunal, ad quod trahendi forent non modo auctores et disseminatores haeresis, sed etiam patroni atque de ea suspecti. Incipiamus ab hoc ultimo Ecclesiae instituto ad haeresim reprimendam extirpandamque scil.

TITULUS XXI.

DE HAERETICAE PRAVITATIS INQUISITORIBUS.

Summarium. — *a) Iudex competens in causis haereseos, b) Tribunalis Inquisitionis duplex classis, c) quatenus se porrigat competentia Inquisitorum. d) De modo procedendi ab Inquisitoribus.*

116. Decl. 1. p. Iudex competens in causa haeresis non est saecularis sed privative est solus ecclesiasticus, licet ea incidenter et non principaliter deducatur in iudicium vel sola quaestio facti moveatur. Dixi *a) non est saecularis*: etsi olim seu ante praescriptionem *C. 8. h. t. in 6.* saecularis iudex potuit cognoscere de crimine quando eiusdem insimulatus erat laicus, seu tunc ratione personae delinquentis et quando de sola quaestione facti res erat: sed hodie cognitio huius criminis sive principaliter sive incidenter in iudicium deducatur, sive de solo facto sive de iure agatur est fori ecclesiastici tantum *C. 18. h. t.*: quia haeresis est crimen mere ecclesiasticum Greg. XIV. Const. *Quia alia* 1591. quod definiri debet iuxta regulam doctrinae sacrae. *b) Dixi vel sola quaestio facti*: quia talis quaestio a quaestione iuris vix separari potest. Debet enim ferri iudicium de intentione, ignorantia, pertinacia et aliis conditionibus, quae verificari debent, ut constet an quis poenis haereticorum sit subiiciendus. Hinc nequit saecularis iudex examinare an rite condemnati fuerunt. Duo excipiuntur: 1. cum evidenter iniusta sententia foret; posset suspendere

executionem donec R. Pontifex de iniustitia informetur; 2. si res sit de diffamatis haereticis, hos capere et carcerare posset, ut remittat ad iudicem ecclesiasticum.

Unde competentes iudices haereticorum sunt: 1. Romanus Pontifex supremus in Eccl. iudex: ab ipso enim omnis aliorum iurisdictio spiritualis; 2. Legatus a latere, spectato iure communi utpote qui in omnibus vices R. Pontificis plenissime agat; quamvis de facto sine speciali commissione R. Pontificis vel S. Officii non potest vocare ad se causas iam praeoccupatas ab aliis; 3. Episcopus est iudex omnium haereticorum suae dioecesis, sive hi laici, sive clerici, sive exempti sint, sive non, saltem ut delegatus: ad Episcopum enim spectat haeresim extirpare. Vicarius sine speciali mandato nequit procedere in causa haeresis, etsi generali modo deputari possit uti iudex in causa haeresis. *Clem. 1. h. t. et C. 9. h. t.*; 4. Capitulum sede vacante, aut Vicarius Capitularis non tamen in exemptos; 5. Praelati inferiores Episcopo quasi iurisditionem Episcopalem habentes in Clerum et populum: secus de praelatis etiam regularibus non habentibus territorium.

At si hi sunt quodammodo iure nativo iudices competentes in crimine haeresis, sunt et alii delegati praesertim ii, qui S. Tribunal Inquisitionis constituunt. Porro

Tribunalis Inquisitionis duplex classis distinguitur. Nomen enim Inquisitionis et Inquisitoris heic non solum eo sensu usurpatur, quo in tit. I. libri quinti, sed ad exprimendum peculiarem processum pro haereseos crimine coercendo, atque adeo tribunalia, iudices et tota iurisdictio ad dicti criminis coercionem: tribunalis instar inquisitionis et saepe etiam S. Officii appellari solet. *Inquisitionis*, quia eiusmodi iudicibus officium haereticos investigandi, et perquirendi iniungitur: *S. Officii*, quia nullum munus magis sanctum in Eccl. quam fidem catholicam illibatam tueri, eamque sartam tectam contra novos semper insurgentium haereticorum venenatos afflatus servare. Dixi contra *novos* semper insurgentium..... ut ipsa origo historica S. Inquisitionis, Albigenis nempè praesertim haeresis ostendit, Novatorumque colluvies pravorum dogmatum deinceps exegit.

117. *Decl. 2. p. Duplex* interea distinguatur **Inquisitorum**

species ordinariorum scil. et delegatorum. Ordinarius, qui dicitur et *natus* Inquisitor, est Episcopus in sua dioecesi qui habet ordinariam ad iudicandum iurisdictionem, cum caetera, tum haereseos crimina. At alicubi, ubi forte magis opus esset in haereticos coercitione, remissius Episcopis agentibus, per delegatos a Sede Apost. iudices inquisitores illorum negligentia extimulari et suppleri coepta est. Et Inquisitores extraordinarii iudices delegati constituti sunt extraordinarii a tempore Innoc. III. pro hoc munere obeundo non exclusive, sed cumulative cum Episcopo ius habentes, ita ut in qualibet provincia, ubi hoc tribunal instituebatur, tum Episcopus dioecesis, tum Inquisitor a Sede Apost. delegatus contra reos haereticae pravitatis procedere posset. Cf. *Paramo de origine S. Inquisitionis* L. 2. t. 1. C. 1.; *Bouix de Iudic.* v. 2. p. 267. Nomine Tribunalis Inquisitionis venit munus Delegatorum.

Tribunalis Inquisitionis duplex est classis: alterum supremum, quod Romae R. Pontifice praeside existit et ad quod graviora ex toto christiano orbe negotia referenda sunt. Paul. III. *Const. Licet*; Pius IV. *Const. Cum nos*; Pius V. *Const. Sanctissimus*; *Const. Inter...*; *Const. Cum felicis...*; alterum est inferius, quod passim in christianis provinciis erectum est, etsi nunc non ubique vigeat. Cf. *Card. De Luca Rel. Curiae rom. disc. 14. n. 4. sq.* «Isto Inquisitionis nomine ubique dilato in Curia rom. Inquisitionis tribunal per ipsummet Pontificem cum aliis ministris et adiutoribus... regebatur... singularem vero dioeceseon vel provinciae inquisitionis ministris inferioribus ac subordinatis idem inquisitoris nomen dari coepit; qui cumulative cum Episcopis (qui semper fuerunt ac sunt suarum dioeceseon nativi inquisitores) idem munus exercent. Cum autem circa initia XV. saec. Lutherana haeresis.... aliquas Italiae partes inficere coepisset, hinc Pontifex Paulus III. istam S. U. Inquisitionis Congregationem erexit pro dicti tribunalis S. Officii vel Inquisitionis regimine ac meliori magisque auctoritativa directione ».

Dixi supra Episcopos esse iudices inquisitores natos, quia proprium est pastoris extirpare haereses et ab ovili suo lupos arcere, officium diligenter obeundum ipsis ex *Clem. C. Multorum* 1. de *Simon.*, etsi non natos relate ad exemptos, in quos

inquirunt ex *delegatione* ut fert communis sent. *C. 9. h. t.* Dixi *cumulative* delegati Inquisitores et Ordinarii ius habent, ita ut modus procedendi *Leur. in h. t. q. 183. n. 2.* quem in crimine haeresis observare debet Episcopus, idem sit cum eo, quem servant Inquisitores *C. statuta 20. de calumn. et C. per hoc 17. eod.* Quì vero sese ad invicem habeant iurisdictio Episcopi et iurisdictio inquisitoris delegati (cuius officium non expirat morte delegantis), in eadem dioecesi sat determinatur *cit. C. 17. de calumn. in 6. C. 1. de Simonia.*

118. Decl. 3. p. Quatenus se porrigat competentia Inquisitorum. I. Ad iurisdictionem Inquisitorum pertinent causae haereticorum et sequentium personarum qua talium: qui sunt scil. haeretici eorumque fautores *C. 11. de Haer. in 6.* quamvis exempti et religiosi *cit. C. 11. § denique, Farinac. q. 186. heic n. 26. et 28.* quoad obiectum in causa haeresis, atque in omnibus incidentibus, connexis et dependentibus ab ipsa causa haeresis. Unde iurisdictionem exercent Inquisitores; I. in haeticos; II. in apostatas a fide; III. in haereticorum credentes, qui sc. vel credunt haeticos esse in bona fide, vel cum iis communicant in concionibus, conventiculis, in libris legendis; IV. in receptatores haereticorum; V. in eorundem defensores et fautores; VI. in suspectos de haeresi.

Porro *nomine suspectorum de haeresi* veniunt: 1. impedièntes S. Inquisitionis officium; 2. qui postquam de se vel de aliis haeresim confessi sunt, postea negant; 3. haereticorum conciones audientes, cum iisque frequens commercium habentes; 4. religiosi professi et clerici in sacris, matrimonium contrahere attentantes; 5. qui fidem negant oretenus propositiones haeticas proferendo; 6. libros haereticorum legentes vel retinentes; 7. qui singulis annis peccata confiteri et S. Eucharistiam recipere negligunt; 8. sacerdotes sollicitantes ad turpia in Sacramento poenitentiae; 9. qui non ordinati presbyteri Missam celebrant; 10. sortilegi atque eiusmodi ceteri, qui pactum cum daemone expressum vel tacitum inierunt; 11. exercentes astrologiae iudiciariae artem aliasve divinationes; 12. qui hostiam consecratam apud se retinent; 13. qui crucem vel Sanctorum imagines conculcant; 14. appellantes ad futurum Concilium *Pignatelli Consult. 126.*

2. At non quoad omnes hos nominatos in qualibet Orbis plaga existentes suam iurisdictionem exercere possunt inferiores delegati, aut ordinarii inquisitores: sed contra illos omnes haereticos eorumque credentes... suspectos de haeresi... qui existant in provincia, dioecesi, civitate, aliove loco, in quo ipsis officium inquisitionis est commissum: sive laici sint, sive ecclesiastici *Leuren. in h. t. q. 184.* constat *C. Accusatus et C. ad abolendam h. t. C. ut officium h. t. in 6.* Ab hac tamen regula excipiuntur seu non subiiciuntur potestati Delegatorum Inquisitorum a) Episcopi, nisi specialiter hoc a Sede Apost. fuisset commissum: tenentur tamen Inquisitores Episcopum haereticum vel de haeresi suspectum denunciare R. Pontifici: ad quam denuntiationem possunt depositiones testium recipere et Sedi Apostol. transmittere *C. Inquisitores de Haeret. in 6. Conc. Trid. Sess. 24. C. 5. Dixi delegatorum...* quia Ordinarius si in ipsius dioecesi extet alius Episcopus lapsus in haeresim vel de ea suspectus potest contra eum procedere *C. ad abolendam h. t. b)* Item nec ordinarii, nec delegati inquisitores procedere possunt contra Sedis Apost. legatos, nuntios, aut officiales *Extrav. Matthaeus inter comm. h. t. c)* Contra inquisitores delegatos procedi nequit ab aliis inquisitoribus delegatis.

119. Decl. 4. p. De modo procedendi ab Inquisitoribus.

Modus necessario servandus ab Inquisitoribus sive ordinariis sive delegatis non est per ordinarii criminalis processus formam, sed illi possunt summarie procedere *C. statutum h. t. in 6. Alex. V. Const. Cupientes; Urb. IV. Const. Licet ex omnib.;* tametsi uti possint iudicii ordinarii forma *Leur. in h. t. q. 188.* Item licet possint per viam accusationis procedere, tamen non solent, nisi per viam denuntiationis et inquisitionis. Dixi sive *Ordinariis* sive *delegatis* ut constat ex *C. statuta 20. h. t. in 6.,* ubi unus idemque procedendi modus ab Episcopis et caeteris inquisitoribus servandus praecipitur sc. ut procedatur simpliciter, de plano et absque advocatorum ac iudiciorum strepitu et figura: quod intelligi debet dum advocatorum officium non reputatur defensionis rei necessarium.

Caeterum ut in causis aliis criminalibus ita et in processibus S. Officii 1º. necessaria est omnino rei citatio, ut possit se defendere, et ut audiat sententiam, quibus duabus citatio-

nibus omissis invalidus est processus. *Leur. in h. t. q. 188.* 2°. Requiritur necessario plena probatio. 3°. Tempus ad peragendas defensiones et exceptiones legitimas probandas a reo, sufficienter tributum. Id exigit ius naturae, perpetua DD. sententia, ius scriptum *Clem. Pastoralis de sent. et re iud. Clement. saepe de V. S. L. Ut vim. ff. de iust. et iur.*: ita ut reo non petenti defensiones et exceptiones ex officio iudicis sint concedendae.

Unde deducimus cum *Castropal. p. 1. Tr. 5. punc. 6.* I. Concedendam iudiciorum et probationum adversantium copiam.... alias non valebit reus se defendere, cum praecipue defensio consistit in purgandis contrariis indiciis et depositionibus contrariorum informandis. II. Reo dandum esse advocatum..... Neque adversus haec obstat *C. fin. h. t. in 6.* ubi conceditur inquisitoribus, ut in causis fidei absque advocatorum et iudiciorum strepitu et figura procedere possint, quia procedere possunt absque advocatis dum illorum officium non reputatur defensioni rei necessarium: eaque de causa non datur inquisitis de haeresi advocatus quousque ter moniti ab inquisitoribus de veritate dicenda negant crimen obiectum: tum inquam, propter suspicionem et dubium ex negatione proveniens, quod crimen obiectum verum non sit, datur illis advocatus. Unde si manifeste constet inquisitum haereticum esse, nullus advocatus eius patrocinium subire potest, quia esset haereticorum fautor et defensor et perpetuae infamiae subiaceret. *C. si adversus h. t.* III. Reo inquisito minori 25 annis dandum esse curatorem, ut eius auctoritate accusationi respondeat.

120. *Decl. 5. p.* Leges autem propriae ab Inquisitoribus servandae in processu efformando praecipuae sunt: 1. ut accusatoris personam agere quivis teneatur statim ac haereticum vel haeresim aliquam detexit *Farin. q. 186. n. 26.* Dixi *accusatoris personam*: quamvis inquisitor hanc viam adhibere non teneatur ad deducenda crimina in iudicium: promotor enim fiscalis in eiusmodi causis accusatorem agat: 2. ut et excommunicati et participes ac socii criminis ad testimonium perhibendum admittantur; item periurii, haeretici, mulieres, domestici, consanguinei, ita tamen ut a) numquam inimici

possint admitti: *b*) testes de iure inhabiles non sufficiant ad condemnandum, etsi ad veritatem detegendam concurrant: *c*) ut possint testes examinari lite non contestata et reo non citato.

3. Ut accusatoris et testium nomina arcano premantur silentio *C. 26. de Haeret. in 6.* Hinc facta depositione, haec et non nomina testium notificanda est reo; item peritis solus processus exhibendus, indicatis testium non nominibus sed qualitatibus.

4. Ut sententia proferri debeat ex consilio peritorum *C. ut commissi de Haer. in 6.* Periti autem dicuntur Theologi vel Canonistae ad hoc vocati, qui ex mandato inquisitoris tenentur etiam sine ullo salario consilium praestare; etsi, ut habet communis, illud inquisitor sequi non teneatur *cf. Leur. l. c. p. 196.*

5. Ut appellationis beneficium denegetur iis, qui per sententiam definitivam declarati sunt haeretici, et ut tales condemnati *C. ut inquisitionis de Haeret. in 6.*; cum enim haeresis serpat ut cancer et populos in fidei discrimen facile adducat, quo efficacius tantum damnum praecaveretur, Ecclesia ad id severitatis deveniendum esse merito decrevit. Ast quamvis proprie dicta appellatio denegetur, tamen permittitur ut habet communior Canonistarum, *a*) recursus ad superiorem per modum querelae: *b*) appellatio a sententiis interlocutoriis, si hae vim definitivae haberent, damnumque irreparabile inferrent.

Appendix. De *communicatione et disputatione cum haereticis.*

121. I. Communicatio cum haereticis an liceat?
 Resp. Martini V. Constit. *Ad evitanda* conceditur fidelibus favor, ut non teneantur vitare haereticos et excommunicatos etiam notorios, nisi sint expresse et nominatim denunciati, Pius IX. Const. *Apostolicae Sedis n. 16. 17. sect. II.* Unde tolerari potest praesentia haereticorum non denunciatorum etiam precibus ac ritibus catholicis: modo in iisdem functionibus illi nec proprios ritus adhibeant, neque ritibus catholicis sese immisceant *Schmalz. in h. t. n. 224.* Neque in hoc reputetur eorum cum catholicis communicatio in sacris, qui alias non tenentur

expellere nisi denunciatos haereticos, quamvis dicta actio de se illicita sit *Instr. S. Off. apud Giraldd. p. 562*. Communis sententia, ait *Lugo l. c. n. 2.*, negat prohibitam esse communicationem cum haeretico quamdiu haereticus non est iuridice declaratus et denunciatus. Sententia omnino vera est, et practice certa ait *Suarez De Fide disp. 21. sect. 3. n. 4.* quantumcumque haereticus sit notorius et publicus, non teneri fideles ad vitandum illum ex vi censurae huius, donec sit per sententiam nominatim declaratus et denunciatus.

In specie autem quae sit tolerata vel prohibita communicatio? Resp. in rebus civilibus et profanis hodie apud omnes orbis regiones commercia civilia iniri licet cum haereticis, cum his conversari, eos etiam adultos ad scholas Catholicorum recipere, etsi regulariter filii Catholicorum nequeant ad haereticorum scholas accedere ob perversionis periculum. Ad pacta quod attinet, si haec in civilibus ac politicis ineantur, valida sunt et servanda est fides. Ea vero pacta, quae in ipsorum sectae favorem sunt inita, tunc valida et servanda, cum ineantur nonnisi ad evitandum maius malum vel periculum religionis vel ad procurandum maius Ecclesiae bonum *Inn. X. Constit. Zelo domus Dei (1)*.

Communicatio cum haereticis in divinis seu in rebus sacris, cum vix fieri possit sine scandalo ac periculo perversionis, absque periculo participationis in ritu haeretico et schismatico, et absque contemptu catholicae religionis; ideo regulariter non est licita e. g. sacramenta ab eis recipere, templorum frequentare, conciones audire, vel lectiones in scholis, si de materia religionis quovis modo ageretur. Dixi regulariter et in praxi tenenda, tum ob indicatas rationes iuris naturalis

(1) Cf. *Reiff. in h. l. n. 157-225*. ubi fuse accurate tractat quaest. an liceat Catholicis inire foedus cum haereticis, quo ab ipsis exigunt vel accipiunt auxilium ac vicissim ipsis promittunt, vel dant pro tempore belli, quod vel actu geritur vel geretur; aut foedus ut vocant offensivum defensivum contra quoscumque. Caeterum in omnibus contractibus et actibus cum haereticis sit omnium in mente alte repostum, quod de haereticis ingeminant Patres, cum ab his vocantur *diaboli progenies, organa satanae: diaboli: pestes et lues fidei: mendacii exercitus et fraudis propugnatores: clibani impietatis: filii pestilentiae et gurgites omnium malorum.*

et divini, quae vix unquam absunt, uti docet *Bened. XIV. De Synodo dioecesis. L. 6. C. 5. n. 8.*, tum ob declarat. *S. Officii 10 Maii 1870; 14 Ian. 1818; 4 Maii 1753. apud Giralda. l. c.*

At in casu cessationis scandali, perversionis..... et gravi concurrenti causa licet ne communicare in sacris cum haereticis? Multi affirmant licere e. g. in baptismo filios haereticorum levare, in eorum templis more catholico orare, conciones audire, imo etiam sacramenta recipere modo ex una parte gravissima et urgentissima adigat causa, et haeretici a quibus petuntur, valide sint ordinati ritumque catholico sacra administrent: atque aliunde non sit externa protestatio falsi dogmatis *Schmalz. in h. t. n. 215-216. Lugo de Fid. disp. 22. n. 11.* an ab haereticis liceat sacramenta recipere, cum iis matrim. inire, absolvi in periculo mortis, quibus respondet affirmative, remotis semper supradictis periculis (1).

(1) Idem *Lugo de Fide disp. 14.* proponit varias quaest. quas distinguendo resolvit aliquo in casu etiam affirmative. *a)* An liceat catholicis honoris causa conviviis nuptialibus haereticorum, vel etiam nuptiis quas haeretici celebrant valide quidem, sed coram ministro haeretico et ritu haeretico. *b)* Quid si iisdem in adiunctis catholicus officio fungatur paranymphus, qui ad solemnitatem nuptiarum adhibeatur. *c)* An liceat catholico haeretici funus comitari et sepulturae interesse; et e contrario possuntne haeretici aut schismatici admitti ad funera catholicorum. *d)* Licetne parentibus catholicis permittere, ut filii eorum a ministro haeretico baptizentur. *e)* An possunt licite catholici adhiberi ut patrini cum baptizantur filii haereticorum. a ministro haeretico. *f)* Licetne catholici, quibus desunt necessaria ad proles sustentationem, liberos suos cum dominis haereticis collocare, a quibus timeri possit eos ad haeresim pertrahendos. *g)* An liceat templa haereticorum adire.

Resp. ad 1^m. supposito quod non agatur de vitandis et quod nulla periculi aut scandali ratio intercedat, videretur licitum conviviis adesse, quia est communio civilis permessa cum huiusmodi excommunicatis. Quod si agatur de ipsis nuptiis *non licet* iis, si adsint. munere testium fungentes conciliare auctoritatem contractui, quia tunc communicant cum haereticis in eorum re sacra: licet, si simpliciter adsunt atque honoris civilis causa id tantum faciant, cum officium civile exhibeant.

Ad 2^m. resp. *Lugo n. 157.* Si ad eum solum pertineat tradere sponsam sponso vel e contra, postquam legitime coniuncti sunt nil apparet illicitum in eo munere, cum sit actio mere civilis. Si vero eius munus sit quasi offerre sponso ministro, ut eos coniungat, iam videtur habere participationem in ritibus, quibus minister haereticus eos coniungit, et recurrere ad

Ast cum vix accidere possit ut in praxi excusari a flagitio valeant Catholici sese in rebus sacris cum haereticis admi-

ipsum tamquam ministrum Ecclesiae, eiusque ministerium approbare, quod illicitum est. *C. S. Off. 10. Maii 1770.*

Ad 3^m. quoad 1^m. id licere videtur, cum sit officium mere civile. Casu vero quo funus haeretico celebretur ritu, posse adhuc id fieri, ait *Lugo n. 159.* actione mere civili ad honorandum civiliter defunctum, dum haereticorum precibus catholicis non communicet, sed adsit merus spectator, et scandalum non sit vel aliorum offensio, et concioni, si qua futura est, se subtrahat. Quoad 2^m. resp. *S. C. S. O. 10. Maii 1753.* quâ dicti comitantes funera catholicorum meram praesentiam materiale exhibeant causa honoris civilis erga defunctos, non se immiscentes precibus aut ritibus catholicis, quibus mos est funera afferre et defunctos ad sepulcrum deducere, tolerari posse: quâ vero in illa functione proprios ritus adhibeant vel nostris se immisceant, non licere, nec esse permittendum.

Ad 4^m. resp. *Lugo l. c. n. 161.* « mera permissio licita est, quando sine gravi incommodo nequit impediri ». Quod si haec permissio haberi posset saltem interpretative seu cooperatio, « communiter dicunt, ait Lugo, peccatum esse mortale petere baptismum ab haeretico extra necessitatem » et infra « certe contingere potest, ait, ut susceptio baptismi ab haeretico ministro censeatur communicatio cum illo in religione et secta: nam per baptismum homines Ecclesiae cooptantur. Idcirco etiam in necessitate conandum esset potius per contritionem (aut caritatem) iustificari quam eum actum communicationis cum haereticis exercere, nisi praemissa protestatione non communicandi in ritu et secta, sed solum utendi iure suo ob necessitatem ».

Ad 5^m. resp. ex *S. C. S. O. 10. Maii 1770.* SS^mum decrevisse « absolute autem non licere nec per se nec per alios fungi officio patrini in baptismis, qui haereticorum filiis ab haereticis ministrantur ».

Ad 6^m. Respondeo, ait *Lugo 166*, durissimum videri filios a parentibus in eo periculo constitui. Posset id aliquando permitti, si necessitas esset gravissima, licet non extrema et filius esset pubes, et de quo probabiliter speratur perseveraturum in fide, vel si talis maneat communicatio cum parentibus, ut quasi sub eorum cura manere videatur et paternis consiliis dirigi et iuvari posse. Alioquin filium impuberem (quidni et minorem?) haereticis dare quid aliud est, quam agnum lupis committere vel filios ad Turcas nutriendos transmittere.

Ad 7^m. Lugo resp. 1°. praescindendo a scandali, perversionis et religionis contemptus periculo, ingressus in templa per se est indifferens... ob curiositatis causam, ut te forte a pluvia defendas, ut in locum te recipias contra adversarium munitum, 2°. ingressus ibi Catholicis doctis ut audiant conciones ad has refutandas ob gravem causam licet; etsi regulariter id non liceat monet decret. *S. Off. 18. Ian. 1818*, 3°. si constat extrinsecus te ingredi etiam in celebratione damnati ritus solum ad reddendum debitum civile alicui personae, quam comitantur.

scentes, hinc practice negativa sententia contra Schmalz. aliosque tenenda est. Multo minus admitti possunt ministri haeretici ut in catholicorum ministrent ecclesiis.

Praetereunda heic non est Instructio pro parochis et confessor. a Cardinali Urbis Vicario data 12. Iulii 1878. *Act. S. Sedis v. II. p. 178.* ubi inter cetera leguntur: « 1. Excommun. incurrunt Pontifici reservatam inter specialissimas omnes illi, qui etiam sine voluntate adhaerendi haeresi et solummodo humani respectus gratia sua dant nomina haeticor. sectis denominationis cuiuslibet; 2. a fortiori poenam incurrunt eandem, qui intersunt acatholicis functionibus, aut servitiis ceu dici solet, aut praedicantem audiunt eo consilio ut eidem se dedant, quatenus, ut impie dicunt, ab eo persuaderi possunt; 3. ita etiam eandem incurrunt excomm. qui alterius ruinae spiritualis fautores effecti inducunt quomodocumque et curant ut alii eant, aut veniant ad aulas vel templa haeticorum ad audiendas collationes; 4. tandem eadem innodantur poena omnes qui typis publicant invitationes ad praefatas *collationes* et themata earumdem propter favorem, quem tali actione praebent haeresis propagationi aut confirmationi ».

122. II. Disputare generatim cum falsae religionis sectoribus an Catholici possunt distinguendum prorsus est.

Disputatio alia formalis est alia materialis: haec suscipitur tantum exercitii causa ad acuendum ingenium in re, quae ab utroque disputante *certo tenetur*: illa vero initur ad investigandam vel manifestandam veritatem. Utraque autem potest esse *privata*, remotis scil. arbitris aut familiari colloquio inter paucos: vel *publica*, quae certo talis est, si in loco publico fiat, si ita, ut quilibet interesse possit, aut si saltem certa classis hominum e. g. doctorum admittatur, unde ad ceteros iudicium de re dimanet, si intercedente publica auctoritate fiat ad componendas dissensiones civium.

Porro disputatio ad investigandam veritatem, quae proinde a dubio circa fidem procederet, nequit esse permissa Catholico *S. Th. 2. 2. q. 10. a. 7.*

Disputatio vero ad persuadendam et manifestandam veritatem fidei spectato iure naturae est per se actus honestus et licitus, modo debitae adsint circumstantiae: sic Stephanus cum

pluribus Iudaismi asseclis disputabat *Act. 6. 9. 10.* Sic Paulus cum Graecis *Act. 9. 29.* et, ut caetera loca mittam, ad *Tit. 1. 9.* Episcopus amplecti debet fidelem sermonem, ut potens sit exhortari in doctrina sana et eos, qui contradicunt arguere; quod ultimum absque disputatione vix fieri potest. S. Petrus *1. ep. III. 15.* vult fideles paratos esse ad satisfactionem, omni poscenti eos rationem de ea, quae in ipsis est, spe; sed haec defensio, quae fit apud eos, qui rationem rei exposcunt, iam est disputatio quaedam. Dixi per se et iure naturae: vindictio enim et persuasio publica veritatis, profligato errore huiusque sectatoribus est honestissimus actus sive ex obiecto sive ex fine. Dixi modo adsint legitimae circumstantiae. Ex ipso enim iure naturae exigitur, ut disputator sit *firmus in fide*, ne periculo se obiiciat naufragium in fide faciendi, sit *doctus* sufficienter habita ratione auditorum et adversariorum; tum exigitur ut fructus merito speretur saltem apud *auditores S. Th. l. c. Suarez de Fid. disp. 20. sect. 1. Lugo de Fide disp. 22. sect. 5.*

Dixi iure naturae, quia disputationes publicae regulariter sunt prohibitae, ne pax et tranquillitas publica turbetur. Regulariter inquam, quia quandoque generatim admittitur publica disputatio modo impleatur triplex conditio sc. adsit maioris boni spes, ut nullum sit periculum ex parte auditorum, et tandem requiritur licentia Episcopi.

Certe laicus disputator esse nequit § 1. *C. 2. h. t. in 6.* dicitur inhibemus quoque ne cuiquam laicae personae liceat publice vel privatim de fide catholica disputare. Qui vero contra fecerit excommunicationis laqueo innodetur.

Unde *videretur clericis permissum?* Resp. Etiam clericis regulariter non licet de fide disputare etiam privatim cum haereticis *C. 36. cum quibus Cau. 24. q. 3. et C. 24. de Sanctissima Trin.* Et merito: quia eiusmodi disputationes generatim sunt periculosae vel inutiles: si clerici disputantes sunt indocti, exponunt se periculo errandi et alios scandalizandi: si vero docti, parum disputando proficiunt, cum haereticis pertinaces omnino sint. Dixi *etiam privatim*, licet *Reiff. in h. t.* putet clericos praesertim doctos, privatim disputare posse cum haereticis, quia in *citt. can.* prohibentibus agitur tantum de disputatione *dubitativa* et praxis universalis hoc permittit. At stan-

dum est regulae generali modo dictae nisi necessitas vel magna utilitas has disputationes suadeat, et Clerici sint valde periti *S. C. de P. F. 8. Mart. 1625.*

Praesertim cum agatur de publica disputatione sicut clerici sine auctoritate Episcopi nequeunt praedicare verbum Dei sive haereticis sive catholicis *C. 15. § quia vero h. t.,* ita etiam nequeunt de rebus fidei propria auctoritate disputare, aut si desit spes maioris, aut si periculum in fide adsit auditorum.

Nulla in iure constituitur poena in Clericos: at laicis sive indoctis sive doctis statuitur excommunicatio ferendae sententiae *C. 2. h. t. in 6.* quamvis admittitur quoad doctos contraria consuetudo in aliqua regione puta in Germania *cf. Pichler in h. t. n. 23. et seqq.* ubi modus agitur disputandi cum haereticis. « Dico 8. quamvis disputare privatim cum omnibus sectariis (Lutheranis et Calvinistis) in Germania vi toleratae consuetudinis prohibitum non sit Catholicis: tamen Iure naturali non omnibus licitum, minus consultum est ». Imo hodie indiscriminatim in omni regione haec consuetudo quoad privatam disputationem obtinere videtur.

TITULUS XXII.

DE LIBRIS IMPROBATAE LECTIONIS.

123. Praenotanda. Parum valeret prohibitio communicationis cum haereticis si isti per suos venenatos libros sc. pravae doctrinae refertos possent inficere fideles longe positos ab eorumque consortio interdictos. Unde iure merito Ecclesia improbavit et sub gravi interdixit haereticorum libros etiam sub anathemate ipso facto incurrendo, nec non alias quoque pravas doctrinas prohibuit sive per Trid. Synodum, sive per pontificias Constitutiones, sive per decreta S. Indicis Congregationis. Neque audiendi sunt hostes, qui Ecclesiam incusant ob censuram, quam semper adhibuit, libros prohibendo, imo comburendo, iam a tempore Apostolorum. *Act. Apost. C. 19. Dixi semper adhibuit:* sic ex decreto Conc. Nicaeni libri Arii in ignem proiecti sunt, ut cetera exempla mittam praesertim ante evulgationem Indicis.

124. Quod competat Ecclesiae Christi ius proscribendi pravos libros iam editos et censurae praeviae subiiciendi edendos, *res est manifesta*. Haec enim potestas *a)* connectitur necessario cum potestate docendi infallibiliter res fidei et morum atque in vera doctrina efficaciter pascendi fideles suos: quae potestas inanis foret, si non includeret ius damnandi libros pravos. *b)* Insuper omnis societas perfecta ius habet proscribendi omnes libros subversivos, contrarios tranquillitati et paci reipublicae. *c)* De facto R. Pontifex hanc potestatem exercet pro universo orbe et sine ulla limitatione; Episcopus vero in sua dioecesi tantum sed cum aliqua limitatione, quia episcopus res fidei definire non valet: unde quando hic damnat libros ob quasdam propositiones in eis contentas, nondum ab Ecclesia damnatas, illos libros debet mittere Romam ut a Romano Pontifice iudicium decretorium et irreformabile obtineat, ut infra patebit. Ius autem hoc prohibendi libros huiusmodi est *penes Ecclesiam* exclusivum: princeps enim civilis posset proscribere tantum libros, qui impugnarent ordinem et finem societatis civilis; non vero libros prohibendos ob haeresim, aut qua christianis moribus contrarios: licet possit princeps saecularis per suas poenales leges prohibere libros iam ab Ecclesia damnatos: quod plures christiani principes laudabiliter praestiterunt.

125. De facto Ecclesia plurimos damnavit libros vel decretis generalibus ante librum Indicis appositis, vel nominatim proscribendo per specialia decreta et Constit. pontificias. Dixi nominatim proscribendo per specialia decreta S. C. Indicis, quibus damnatur liber et refertur in Indicem librorum prohibitorum dictum, qui in dies prodit libros omnes continens religioni et bonis moribus noxios per Apostolicam auctoritatem sic declaratos. Porro relate ad hunc Indicem distinguendi sunt ii, qui per decreta generalia praedamnantur, et ii, contra quos nominatim decretum prohibens prodit per S. C. Indicis, apostolica auctoritate confirmatum. Unde patet nos prohiberi eiusmodi libris iure ecclesiastico: atque etiam quoad plures ex his iure naturali: propter periculum iure naturali; propter praesumptionem periculi iure ecclesiastico. Unde iure naturali prohibemur pravis libris (etsi ab auctori-

tate lege positiva improbat non essent), ex quibus legenti imminet periculum: iure vero eccles. iis tantum, quos Ecclesia aut per decreta generalia praedamnavit, aut per specialia proscripsit, etsi nullum legenti immineat periculum, quod prae communitate imminere praesumitur. Ceterum etiam iure civili prohibentur pravi libri sc. antiquo Gentilium iure *L. 4. § 1. ff. de Fam. hercisc.* lege ipsa naturali dictante. Unde finis prohibendi libros est, quem indicat quoque Bened. XIV. *Const. Sollicita et provida* «sc. fidelium indemnitati magis consulere» removendo de manibus eorum, qui prohibetur prout iacet perniciosus ipsis.

Hinc merito *a)* Conc. Trid. sapientissimas edit *Regulas Indicis librorum prohibitorum*, et *b)* quibus a R. Pontifice merito S. C. Indicis erecta est *c)* merito Pius IX. retinuit et confirmavit decretum Trid. Sess. IV. de editione et usu SS. librorum sub anathemate quoad illos, qui libros de rebus sacris tractantes sine Ordinarii approbatione imprimunt vel imprimi faciunt, *d)* merito alii Pontifices observationes addiderunt, ad dictas Trid. regulas ut Clem. VIII. ad 4^m. et 9^m., Alex. VII. ad 10^m., *e)* merito dictis Regulis adiecerunt tum Clem. VIII. Instructionem pro iis, qui libris tum prohibendis, tum expurgandis, tum etiam imprimendis diligentem ac fidelem ut par est, operam sunt daturi; tum Bened. XIV. Constitutionem, qua methodus praescribitur in examine et proscriptione librorum servanda; *f)* merito Pius IX. *Constit. Apost. Sedis*, quosdam pravi libros legentibus censuram inflixit: et tandem merito Leo XIII. praedecessorum suorum praedictas regulas simpliciores redditurus seu «incolumi earum natura effecturus aliquanto molliores» praeclaram edidit *Constit. Officiorum ac munerum*, VIII. Kalend. Febr. 1897 cuius iure nunc utimur.

Summarium. — **Libri pravi improbantur per Leonis XIII. Constit. Officiorum ac munerum 25. Ian. 1897.** quae una cum Bened. XIV. *Constit. Sollicita* 9. Jul. 1753. hodie 1) unice viget, 2) cuius decreta generalia ad prohibitionem librorum pertinentia singula subiiciuntur.

126. *Decl. 1. p.* Nam per *Constit. cit. Leon. XIII. de prohibitionem et censura librorum abrogatae sunt Regulae Indicis*

Trid. et variae dispositiones, quas plures RR. PP. deinceps addiderunt. Excipitur tamen ex dictis documentis una Bened. XIV. Const. *Sollicita et provida*, quae tota versatur in praescribenda methodo, quam in examine et proscriptione librorum servare debent SS. Congreg. quibus tale ius inest. Clara sunt enim verba huius Constit. exordii « Ea (decreta generalia) vim legis habere sola volumus, abrogatis Regulis sacros. Trid. Synodi iussu editis, Observationibus, Instructione, Decretis, monitis et quovis alio decessorum nostrorum ac de re statuto iussuque, una excepta Constit. Bened. XIV. *Sollicita et provida*, quam sicut adhuc viguit, ita in posterum vigere integram volumus ». Unde praeter libros nominatim proscriptos, nulli iam in universa Ecclesia prohibentur nisi qui cadunt sub decreta generalia de prohibitione et censura librorum a Leone XIII. edita. Nominatim prohibitos enumerabit Index quem R. P. iussit « *diligentissime* recognosci...; subinde maturum cum fuerit, ita cognitum vulgari » Constit. cit. Ex praedictis patet quoque peramplam esse abolitionem ita ut censu abrogatarum adnumerandae fuissent censurae contentae Const. *Apost. Sedis*, de quibus infra, nisi Leo XIII. in hac sua Const. art. 47. 48. inseruisset, ita ut suam praesentem sortirentur efficaciam.

127. Sed antequam catalogum subnectamus Decretorum, praestat de his in genere dicere: I. ea prorsus esse strictae interpretationis, cum libertatem coarctent, sint observatu difficilia, et quadamtenus poenalia indirecte, quia aliqua poena scriptorem et editorem afficiunt; II. cum autem prohibeatur *liber*, hic debet esse volumen certae molis, certaeque unitatis. III. Cum autem prohibetur, quod intelligatur prohibitus *totus* neque solum pars, quae proscriptionis causa fuit. IV. Libri porro editio si nova prohibetur, tunc etiam prohiberi emendatam, in quodcumque vertatur idioma. V. Quod prohibitio afficiat *directe* a) edentes h. e. tam qui curant ut liber vulgetur, disseminetur, quam typographus et auctor ipse; b) *legentes*, qui oculis perspiciunt intelligenda quae scripta sunt; c) *retinentes* seu qui penes se servant librum sive proprium, sive alienum: aut qui deponant, retento dominio penes alium: *indirecte* eos, qui libros vendunt, commodant, defendunt. His accedunt qui sive formaliter sive materialiter cooperantur in edendo. VI. Quod

prohibitio teneat, sive ea contineatur decretis generalibus, de quibus nos, sive specialibus pro aliquo determinato libro, quae aut a S. Sede per apostolicas literas, vel a S. Congreg. Indicis aut a S. C. S. O. vel ab Episcopo et Praelato Regularium respective pro suis subditis procedant.

128. Dixi vel ab Episcopo, quia nostra Constit. iubet n. 29. « Ordinarii etiam tamquam delegati Sedis Apost. libros aliaque scripta noxia in sua dioecesi edita vel diffusa proscribere et e manibus fidelium auferre studeant ». Quibus patet posse Episcopum sive sua ordinaria, sive ut delegati Sedis Apost. auctoritate proscribere: ideo additum etiam tamquam delegati... ne praetextu defectus iurisdictionis aut alio quaesito colore Ordinariorum sententias et proscriptiones ausu temerario spernere vel pro non latis habere praesumat.

TITULUS I. — DE PROHIBITIONE LIBRORUM.

129. Caput I. *De prohibitis apostatarum, haeticorum, schismaticorum, aliorumque scriptorum libris.* 1. Libri omnes, quos ante annum MDC, aut Summi Pontifices, aut Concilia oecumenica damnarunt, et qui in novo Indice non recensentur, eodem modo damnati habeantur, sicut olim damnati fuerunt: iis exceptis, qui per haec Decreta Generalia permittuntur.

2. Libri apostatarum, haeticorum, schismaticorum et quorumcumque scriptorum heeresim vel schisma propugnantes, aut ipsa religionis fundamenta utcumque evertentes, omnino prohibentur.

3. Item prohibentur acatholicorum libri, qui ex professo de religione tractant, nisi constet nihil in eis contra fidem catholicam contineri.

4. Libri eorundem auctorum, qui ex professo de religione non tractant, sed obiter tantum fidei veritates attingunt, iure ecclesiastico prohibiti non habeantur, donec speciali decreto proscripti haud fuerint.

130. Caput II. *De Editionibus textus originalis et versionum non vulgari Sacrae Scripturae.* 5. Editiones textus originalis et antiquarum versionum catholicarum Sacrae Scripturae, etiam Ecclesiae Orientalis, ab acatholicis quibuscumque publicatae, etsi fideliter et integre editae appareant, iis dumtaxat, qui studiis theologicis vel biblicis dant operam, dummodo tamen non impugnentur in prolegomenis aut adnotationibus catholicae fidei dogmata, permittuntur.

6. Eadem ratione, et sub iisdem conditionibus, permittuntur aliae versiones Sacrorum Bibliorum sive latina, sive alia lingua non vulgari ab acatholicis editae.

131. Caput III. *De Versionibus vernaculis Sacrae Scripturae.* 7. Cum experimento manifestum sit, si Sacra Biblia vulgari lingua passim sine discrimine permittantur, plus inde ob hominum temeritatem, detrimenti quam

utilitatis oriri; Versiones omnes in lingua vernacula, etiam a viris catholicis confectae, omnino prohibentur, nisi fuerint ab Apostolica Sede approbatae, aut editae sub vigilantia Episcoporum cum adnotationibus desumptis ex Sanctis Ecclesiae Patribus atque ex doctis catholicisque scriptoribus.

8. Interdicuntur versiones omnes Sacrorum Bibliorum, quavis vulgari lingua ab acatholicis quibuscumque confectae, atque illae praesertim, quae per Societates Biblicas, a Romanis Pontificibus non semel damnatas. divulgantur, cum in iis saluberrimae Ecclesiae leges de divinis libris edendis funditus posthabeantur.

Hae nihilominus versiones iis, qui studiis theologicis vel biblicis dant operam, permittuntur: iis servatis, quae supra (n. 5) statuta sunt.

132. Caput IV. *De libris obscenis.* 9. Libri, qui res lascivas seu obscenas ex professo tractant, narrant, aut docent, cum non solum fidei, sed et morum, qui huiusmodi librorum lectione facile corrumpi solent, ratio habenda sit, omnino prohibentur.

10. Libri auctorum sive antiquorum, sive recentiorum, quos classicos vocant, si hac ipsa turpitudinis labe infecti sunt, propter sermonis elegantiam et proprietatem, iis tantum permittuntur, quos officii aut magisterii ratio excusat: nulla tamen ratione pueris vel adolescentibus, nisi solerti cura expurgati, tradendi aut praelegendi erunt.

133. Caput V. *De quibusdam specialis argumenti libris.* 11. Damnantur libri, in quibus Deo, aut Beatae Virgini Mariae, vel Sanctis, aut Catholicae Ecclesiae eiusque Cultui, vel Sacramentis, aut Apostolicae Sedi detrahitur. Eidem reprobationis iudicio subiacent ea opera, in quibus inspirationis Sacrae Scripturae conceptus pervertitur, aut eius extensio nimis coarctatur. Prohibentur quoque libri, qui data opera Ecclesiasticam Hierarchiam, aut statum clericalem vel religiosum probis afficiunt.

12. Nefas esto libros edere, legere aut retinere in quibus sortilegia, divinatio, magia, evocatio spirituum aliaeque huius generis superstitiones docentur, vel commendantur.

13. Libri aut scripta, quae narrant novas apparitiones, revelationes, visiones, prophetias, miracula vel quae novas inducunt devotiones, etiam sub praetextu quod sint privatae si publicentur absque legitima Superiorum Ecclesiae licentia, proscribuntur.

14. Prohibentur pariter libri, qui duellum, suicidium, vel divortium licita statuunt, qui de sectis massonicis, vel aliis eiusdem generis societatibus agunt, easque utiles et non perniciosas Ecclesiae et civili societati esse contendunt, et qui errores ab Apostolica Sede proscriptos tuerentur.

134. Caput VI. *De Sacris Imaginibus et Indulgentiis.* 15. Imagines quomodocumque impressae Domini Nostri Iesu Christi, Beatae Mariae Virginis, Angelorum atque Sanctorum, vel aliorum Servorum Dei ab Ecclesiae sensu et decretis diffformes, omnino vetantur. Novae vero, sive preces habeant adnexas, sive absque illis edantur, sine Ecclesiasticae potestatis licentia non publicentur.

16. Universis interdicatur indulgentias apocryphas, et a Sancta Sede

Apostolica proscriptas vel revocatas quomodocumque divulgare. Quae divulgatae iam fuerint, de manibus fidelium auferantur.

17. Indulgentiarum libri omnes, summaria, libelli, folia, etc., in quibus earum concessionibus continentur, non publicentur absque competentis auctoritatis licentia.

135. Caput VII. *De libris liturgicis et precatoriis.* 18. In authenticis editionibus Missalis, Breviarii, Ritualis, Caeremonialis Episcoporum, Pontificalis romani, aliorumque librorum liturgicorum a Sancta Sede Apostolica approbatorum, nemo quidquam immutare praesumat: si secus factum fuerit, hae novae editiones prohibentur.

19. Litaniae omnes, praeter antiquissimas et communes, quae in Breviariis, Missalibus, Pontificalibus ac Ritualibus continentur, et praeter Litanias de Beata Virgine, quae in sacra Aede Lauretana decantari solent, et Litanias Sanctissimi Nominis Iesu iam a Sancta Sede approbatas, non edantur sine revisione et approbatione Ordinarii.

20. Libros, aut libellos precum, devotionis, vel doctrinae institutionisque religiosae, moralis, asceticae, mysticae, aliosque huiusmodi, quamvis ad fovendam populi christiani pietatem conducere videantur, nemo praeter legitimae auctoritatis licentiam publicet: secus prohibiti habeantur.

136. Caput VIII. *De Diariis, foliis et libellis periodicis.* 21. Diaria, folia et libelli periodici, qui religionem aut bonos mores data opera impetunt, non solum naturali, sed etiam ecclesiastico iure proscripti habeantur.

Curent autem Ordinarii, ubi opus sit, de huiusmodi lectionis periculo et damno fideles opportune monere.

22. Nemo e catholicis, praesertim e viris ecclesiasticis, in huiusmodi diariis, vel foliis, vel libellis periodicis, quidquam, nisi suadente iusta et rationabili causa, publicet.

Summarium. — Quibus stantibus decretis generalibus incut et specialibus pro casu particulari libros prohibitos nemo legere aut retinere potest, nisi a Sede Apostolica consequatur facultatem. *a)* Quae facultas circa quos libros, a quibus, et quatenus obtineatur, docet Cap. IX. nostrae Const. *b)* Ut vero auctoritas ecclesiastica possit improbare prohibendo libros prave necessaria est horum denuntiatio, quae, a quibus et quatenus facienda sit, tradit seq. Cap. X. Const. nost.

137. Caput IX. *De facultate legendi et retinendi libros prohibitos.* 23. Libros sive specialibus, sive hisce Generalibus Decretis proscriptos, ii tantum legere et retinere poterunt, qui a Sede Apostolica, aut ab illis, quibus vices suas delegavit opportunas fuerint consecuti facultates.

24. Concedendis licentiis legendi et retinendi libros quoscumque prohibitos Romani Pontifices Sacram Indicis Congregationem praeposuerunt. Eadem nihilominus potestate gaudent, tum Suprema Sancti Officii Congregatio, tum Sacra Congregatio de Propaganda Fide pro regionibus suo re-

gimini subiectis. Pro Urbe tantum, haec facultas competit etiam Sacri Palatii Apostolici Magistro.

25. Episcopi alique Praelati iurisdictione quasi episcopali pollentes, pro singularibus libris, atque in casibus tantum urgentibus, licentiam concedere valeant. Quod si iidem generalem a Sede Apostolica impetraverint facultatem, ut fidelibus libros proscriptos legendi retinendique licentiam impertiri valeant, eam nonnisi cum delectu et ex iusta et rationabili causa concedant.

26. Omnes qui facultatem apostolicam consecuti sunt legendi et retinendi libros prohibitos, nequeunt ideo legere et retinere libros quoslibet, aut ephemerides ab Ordinariis locorum proscriptas, nisi eis in apostolico indulto expressa facta fuerit potestas legendi et retinendi libros a quibuscumque damnatos. Meminerint insuper qui licentiam legendi libros prohibitos obtinuerunt, gravi se praecepto teneri huiusmodi libros ita custodire, ut ad aliorum manus non perveniant.

138. Caput X. *De denunciatione pravorum librorum.* 27. Quamvis catholicorum omnium sit, maxime eorum, qui doctrina praevalent, perniciosos libros Episcopis, aut Apostolicae Sedi denunciare; id tamen speciali titulo pertinet ad Nuntios, Delegatos Apostolicos, locorum Ordinarios, atque Rectores Universitatum doctrinae laude florentium.

28. Expedit ut in pravorum librorum denunciatione non solum libri titulus indicetur, sed etiam, quoad fieri potest, causae exponantur ob quas liber censura dignus existimatur. Iis autem, ad quos denunciatio defertur, sanctum erit, denunciantium nomina secreta servare.

29. Ordinarii, etiam tamquam Delegati Sedis Apostolicae, libros, aliaque scripta noxia in sua Dioecesi edita vel diffusa proscribere, et e manibus fidelium auferre studeant. Ad Apostolicum iudicium ea deferant opera vel scripta, quae subtilius examen exigunt, vel in quibus ad salutarem effectum consequendum, supremae auctoritatis sententia requiri videatur.

Summarium. — Sicut prohibitio iam editos, ita censura librorum edendos respicit libros. Porro in Tit. II. Const. nost. variae exhibentur normae pro censura edendorum: 1. quinam praelati sint praepositi librorum censurae; 2. qui censores et quatenus officium suum obire debeant; 3. quinam libri praeviae censurae subiiciendi sint; 4. quid servare debeant Typographi, Editores, Venditores librorum: quibus quae-
sitionibus totidem respondent capita Constit. Leonis XIII. et sunt seqq.

TITULUS II. — DE CENSURA LIBRORUM.

139. Caput I. *De Praelatis librorum censurae propositis.* 30. Penes quos potestas sit sacrorum Bibliorum editiones et versiones adprobare vel permittere ex iis liquet, quae supra (n. 7) statuta sunt.

31. Libros ab Apostolica Sede proscriptos nemo audeat iterum in lu-

cem edere: quod si ex gravi et rationabili causa singularis aliqua exceptio hac in re admittenda videatur, id nunquam fiet, nisi obtenta prius sacrae Indicis Congregationis licentia, servatisque conditionibus ab ea praescriptis.

32. Quae ad causas Beatificationum et Canonizationum Servorum Dei utcumque pertinent, absque beneplacito Congregationis Sacris Ritibus tuendis praepositae publicari nequeunt.

33. Idem dicendum de Collectionibus Decretorum singularum Romanarum Congregationum: hae nimirum Collectiones edi nequeant, nisi obtenta prius licentia, et servatis conditionibus a moderatoribus uniuscuiusque Congregationis praescriptis.

34. Vicarii et Missionarii Apostolici Decreta sacrae Congregationis Propagandae Fidei praepositae de libris edendis fideliter servant.

35. Approbatio librorum, quorum censura praesentium Decretorum vi Apostolicae Sedi vel Romanis Congregationibus non reservatur, pertinet ad Ordinarium loci, in quo publici iuris fiunt.

36. Regulares, praeter Episcopi licentiam, meminerint teneri se, sacri Concilii Tridentini decreto, operis in lucem edendi facultatem a Praelato, cui subiacent, obtinere. Utraque autem concessio in principio vel in fine operis imprimatur.

37. Si Auctor Romae degens librum non in Urbe, sed alibi imprimere velit, praeter approbationem Cardinalis Urbis Vicarii et Magistri Sacri Palatii Apostolici, alia non requiritur.

140. Caput II. *De censorum officio in praevio librorum examine.* 38. Current Episcopi, quorum muneris est facultatem libros imprimendi concedere, ut eis examinandis spectatae pietatis et doctrinae viros adhibeant, de quorum fide et integritate sibi polliceri queant, nihil eos gratiae duros, nihil odio, sed omni humano affectu posthabito, Dei dumtaxat gloriam spectaturos et fidelis populi utilitatem.

39. De variis opinionibus atque sententiis (iuxta Benedicti XIV. praeceptum) animo a praeiudiciis omnibus vacuo, iudicandum sibi esse censores sciant. Itaque nationis, familiae, scholae, instituti affectum excutiant, studia partium seponant. Ecclesiae sanctae dogmata, et communem Catholicorum doctrinam, quae Conciliorum generalium decretis, Romanorum Pontificum Constitutionibus, atque Doctorum consensu continentur, unice prae oculis habeant.

40. Absoluto examine, si nihil publicationi libri obstare videbitur, Ordinarium, in scriptis et omnino gratis, illius publicandi licentiam, in principio vel in fine operis imprimendam, auctori concedat.

141. Caput III. *De libris praeviae censurae subiiciendis.* 41. Omnes fideles tenentur praeviae censurae ecclesiasticae eos saltem subiicere libros, qui divinas Scripturas, Sacram Theologiam, Historiam ecclesiasticam, Ius Canonicum, Theologiam naturalem, Ethicam, aliasve huiusmodi religiosas aut morales disciplinas respiciunt, ac generaliter scripta omnia, in quibus religionis et morum honestatis specialiter intersit.

42. Viri e clero seculari ne libros quidem, qui de artibus scientiisque

mere naturalibus tractant, inconsultis suis Ordinariis publicent, ut obsequentis animi erga illos exemplum praebeant.

Idem prohibentur quominus, absque praevia Ordinariorum venia, diaria vel folia periodica moderanda suscipiant.

142. Caput IV. De Typographis et Editoribus librorum. 43. Nullus liber censurae ecclesiasticae subiectus excudatur, nisi in principio nomen et cognomen tum auctoris, tum editoris praeferat, locum insuper et annum impressionis atque editionis. Quod si aliquo in casu, iustas ob causas, nomen auctoris tacendum videatur, id permittendi penes Ordinarium potestas sit.

44. Noverint Typographi et Editores librorum novas eiusdem operis approbati editiones, novam approbationem exigere, hanc insuper textui originali tributam, eius in aliud idioma versioni non suffragari.

45. Libri ab Apostolica Sede damnati, ubique gentium prohibiti censeantur, et in quodcumque vertantur idioma.

46. Quicumque librorum venditores, praecipue qui catholico nomine gloriantur, libros de obsценis ex professo tractantes neque vendant, neque commendent, neque retineant: ceteros prohibitos venales non habeant, nisi a Sacra Indicis Congregatione veniam per Ordinarium impetraverint, nec cuiquam vendant, nisi prudenter existimare possint, ab emptore legitime peti.

Summarium. — Ad sanctiones quod attinet dictorum generalium decretorum notandae sunt *a)* poenae latae aut discernendae in eorundem violatores, et qui eisdem *b)* innodentur prout exhibet Cap. V. nostr. Const.

143. Decl. 1. p. sanctiones sunt praeter **reatum culpae** gravem, quem praecepta et prohibitiones inducunt, ubi gravis est materia; de qua TT.; praeter **libri prohibitionem**, quam ommissio exquirendae censurae praeviae infert quandoque; praeter **denuntiationem** pravorum librorum faciendam Episcopis aut Sedi Apost. statuuntur speciatim **poenae** l. et f. sent.

Latae sent: quia cit. Const. Leonis XIII. n. 47. exhibet excommunicationem l. s. « *Omnes et singuli scienter legentes sine auctoritate Sedis Apostolicae libros Apostatarum et Haereticorum haeresim propugnantes nec non libros cuiusvis auctoris per Apostolicas literas nominatim prohibitos, eosdemque libros retinentes, imprimentes et quomodolibet defendentes excommunicationem ipso facto incurrunt, R. Pontifici speciali modo reservatam* ».

Sub qua censura duo genera librorum vetantur, quorum alterum sunt libri haereticorum et apostatarum. Ut haec autem incurratur, duae conditiones requiruntur 1^a. ut auctores libro-

rum sint veri certique apostatae, vel haeretici, nec sufficeret, ut sint Iudaei vel Infideles: 2^a. ut libri haeresim non modo contineant sed propugnent; quod verum est quamvis dicti libri non agant ex professo de religione: sic iuxta communio-rem sent. Iuxta probabilio-rem auctor libri manifestam et indubiam haeresim propugnantis, etsi antea catholicus appareret, per talem librum se ostenderet haeticum manifeste e. g. Rénan per librum contra divinitatem D. N. I. C.: quando vero propugnatio haeresis non satis apparet, praesumptio stat pro haeresis propugnatione si auctor iam notus est ut formalis haeticus. Nomine porro libri *a*) venit quaelibet opera sive impressa, sive manuscripta imo et scholia haeticorum satis ampla ad libros catholicorum; *b*) non autem veniunt diaria, ephemerides, scripta breviora quae decem minora folia non attingunt: etsi in cit. Const. Leonis XIII. sub alio capite prohibeantur dicta diaria... sumus in odiosis qualis est poena gravissima: ergo standum est pro communiore, quae negat....

Alterum genus consistit in libris cuiusvis auctoris per literas apostolicas nominatim prohibitis. 1. Literae Apost. sunt quae nomine Romani Pontificis immediate prodeunt; 2. nominalis prohibitio fit *a*) expresso titulo libri et *b*) declarata prohibitione sub poena excommunicationis Rom. Pontifici reservatae: necesse est ut haec nota reservationis pontificiae adiungatur.

Item cit. Const. Leonis XIII. n. 48. habet: « *Qui sine Ordinarii approbatione SS. Scripturarum libros, vel earundem adnotationes, vel commentarios imprimunt, aut imprimi faciunt, incidunt ipso facto in excommunicationem nemini reservatam* » quae est poena constituta a Concil. Trid. sess. 4. de editione et usu sacrorum librorum, ubi sunt verba *imprimentes et imprimi facientes sine Ordinarii approbatione* libros *de rebus sacris* ita sunt intelligenda, ut non amplius includantur vendentes, aut apud se retinentes; et *de rebus sacris* sint libri sacri seu SS. Scripturae, ut clare patet ex Pii IX. Const. *Apostolicae Sedis* et clarius ex Leonis XIII. cit. const.

Ferendae sent. In hac Leonis XIII. Const. n. 49. habet « *Qui vero caetera transgressi fuerint, quae his Decretis Generalibus praecipiuntur pro diversa reatus gravitate serius ab Epi-*

scopo moneatur: et si opportuna videbitur, canonicis etiam poenis coerceantur ». Quae sub hoc num. indicantur v. *canonicis poenis*, profecto sunt ferendae sententiae.

His ergo tota lex poenalis in hac materia absolvitur si addatur excommunicatio l. s. R. Pontifici reservata in « *Docentes vel defendentes sive publice sive privatim propositiones ab Apostolica Sede damnatas sub excommunicationis poena l. s.; item docentes vel defendentes tamquam licitam praxim inquirendi a poenitentibus nomen complicitis, prouti damnata est a Bened. XIV. Const. Suprema 7. Iulii 1745., Ubi primum 2. Iunii 1746.* ».

Cum ea quis docere aut defendere possit verbis aut scripto, hinc ratio hanc censuram heic memorandi. Quì autem debet intelligi *cf. D'Annib. comment. in Pii IX. Const. Apostolicae Sedis sect. 2. n. 1. cf. Const. nost. n. 4.*

144. Decl. 2. p. Qui innodentur poenis Const. Leon. cit. n. 47. Resp. 1°. *Legentes scienter*. Legere est oculis perspicere et intelligere quae sunt scripta: proinde nec is peccat, qui legentem audit; nec qui legit ipse, si ignorat linguam, qua scriptus est liber; et si eam calleat non peccat graviter, si parum quid legit i. e. paginam: nisi in doctrinam erroneam inciderit. At vero libro prohibito, non ea solum pars, quae causam prohibitioni dedit, sed totus liber prohibetur legi et praeterea quaecumque pars libri esse intelligitur: e. g. epistola dedicatoria, prologus, index. Attamen prohibitio cessat si eam partem, quae prohibitioni causam dedit, detraxeris vel deleveris, vel induxeris ut amplius legi nequeat: dum ne liber proscriptus fuerit quia tractat de religione ex professo vel in odium auctoris. Sed a lethali non excusatur qui legit librum confutandi eius causa (nisi forte graviter urgeat confutatio) sive bono sive malo fine legat sive nil timendum sive periculum sibi imminere iudicet. Dixi supra si parum legat..... non conveniunt DD. in determinanda parvitate materiae in legendo vel brevitate temporis in retinendo. Dicitur *scienter* h. e. cum cognitione iuris et facti quovis modo acquisita tam prohibitionis et censurae, quam librorum qualitatis supra enumeratorum.... *Cf. D'Annib. heic.*

2°. *Retinentes*: retinere heic intelligimus seu proprietatem libri seu possessionem, adeoque sive suum penes alium, sive

alienum penes se. Nec caret lethali eo quod forte ipse legere nescit et cavet, ne ad aliorum manus perveniat. Itaque tradendus est Inquisitoribus aut Ordinario: vel comburendus. Ceterum si tibi certum sit eum tradere: vacas lethali si distuleris biduum vel triduum; vel ulterius forte dum expectes tradendi opportunitatem, vel petitam legendi veniam: dum ne haec diu expectanda sit. *Cf. D'Annib. l. c.*

3°. *Defendentes* qui scil. sub quolibet praetextu eiusmodi libros laudant et exaltant, vel ipsorum auctorem defendunt, aut doctrinam in eis contentam approbant quomodolibet seu verbis seu scripto seu palam seu clam vel etiam disputandi causa, imo etsi laudaveris eruditionem elegantiam.... si laus in libri approbationem redundet, vel libros ipsos seu Codices abscondunt ne intereant e. g. si prohibetur, ne tradantur igni aut Ordinario; scil. non modo doctrinalis defensio sed et corporalis prohibetur sub poena excommun.

4°. *Imprimentes*.... Imprimere est typis edere: huc autem pertinent quotquot ad *impressionem proxime cooperantur* adeoque 1°. qui huic rei quamcumque proximam operam praestant e. g. si typis componunt, atramento eos tingunt, cartas madefaciunt.... 2°. qui eorum operas velut conducit, i. e. typographus, a fortiori editor, qui utrorumque operas conducere intelligitur; et auctor libri, si huius *cura* editur liber. De correctoribus et de iis, qui editionis impensas faciunt, disputant Canonistae.

Sed dicti omnes hanc excomm. incurrunt sub ea conditione *a)* ut sciant librum esse editum ab auctore haeretico aut apostata; *b)* ut haeresim propugnet; *c)* agat de religione vel contineat haeresim; *d)* vel ut nominatim prohibeatur per litteras apostolicas expresso operis titulo; *e)* ut dicti careant legitima legendi facultate. *Reiff. in t. de Haer. n. 35. seqq.*

TITULUS XXIII.

DE SCHISMATICIS.

Summarium. — Explicatur 1) *quinam schismatis improprii quinam proprii sint rei*; 2) *tum poenae recensentur in ipsos: scil. excommunicatio, inhabilitas ad beneficia et dignitates, privatio ecclesiasticae iurisdictionis*; 3) *tandem quis cognoscere schisma ab eoque absolvere valeat.*

145. Decl. 1. p. Sequitur de Schismaticis, quia omnis haereticus est schismaticus; licet non omnis schismaticus *per se* sit haereticus *C. inter haeresim 24. q. 3.* Schisma graeca vox, scissuram seu divisionem ac separationem latine significat. Ergo quaecumque divisio et a quacumque societate separatio vocari potest schisma. In Ecclesia cum plures non desint divisionum species, hae quasi schismata saltem improprie dicta reputantur. Nec raro olim fiebat ut Christi fideles quidam sponte suoque arbitrio se dividerent a peculiari Ecclesia cui erant addicti: saepius Episcopi et particulares Ecclesiae cum aliis Episcopis et particularibus Ecclesiis communicare recusabant, unde schismata. Coeterum nonnisi improprii schismatis reus est qui ita se separat ut caeteris Ecclesiis et praesertim R. Pontifici adhuc adhaereat.

Proprii enim schismatis rei dicendi sunt qui se separant ab unitate universalis Ecclesiae *Reiff. n. 2. de Schismat.* Dixi ab unitate *universalis Ecclesiae.* Nam qui a dogmate Ecclesiae, contrarium tenendo, recedunt, haeretici sunt: schismatici autem tantum illi qui a Praelato universali et eius Ecclesia catholica recedunt *d. C. inter haeresim*, Ecclesiam Dei et corpus eius lacerantes ut dicitur *in C. de liguribus 23. q. 5.*

Consonat *S. Th. 2. 2. q. 39. a. 1.* docens quod « Schismatici proprie dicuntur qui propria sponte et intentione se ab unitate Ecclesiae separant, quae est unitas principalis » h. e. non unitas tantum partialis aliquorum membrorum corporis ad invicem, sed unitas totalis omnium membrorum ad totum corpus. Porro Ecclesiae unitas ex duobus pendet; ex connexione seu communicatione membrorum Ecclesiae ad invicem, et ex

ordine omnium membrorum ad unum caput: h. e. talis coordinatio exigitur, ut singuli fideles vel singuli particulares coetus non solum sint et agant ut partes totius, sed sint alter alterius membrum *ad Rom. 12. 5*. Cum autem socialis unitatis Ecclesiae tum totius, tum etiam cuiusvis particularis principium sit caput ipsius h. e. R. Pontifex, concludimus cum S. Thoma: « Et ideo schismatici dicuntur qui subesse renuunt summo Pontifici et qui membris Ecclesiae ei subiectis communicare recusant ». Haec porro negatio subiectionis iuxta *S. Th. l. c. ad 2.* intelligi debet sic « quod non obedire praeceptis cum rebellionem quadam constituit Schismatis rationem. Dico autem cum rebellionem, cum et pertinaciter Ecclesiae praecepta contemnit et iudicium eius subire recusat ». Recusari autem potest praeceptum vel iudicium 1. *ex parte rei iudicatae* seu praeceptae, cum quis scil. nolit obedire aut exequi quod mandavit Papa; 2. *ex parte iudicantis vel praecipientis*, cum quis hunc Papam suspectum habet ceu ductum affectu minus recto, paratus ad non suspectos iudices ab eo suscipiendos; 3. *ex parte officii ipsius*, cum nempe quis Papae praeceptum vel iudicium recusat ex parte sui officii non recognoscens ut suum superiorem. Iamvero iuxta hunc sensum, ait Caiet., « intelligenda verba literae huius et similium. Inobedientia enim quantumvis pertinax non constituit schisma, nisi sit rebellio ad officium Papae vel Ecclesiae, ita ut renuant illi subesse, illum recognoscere ut superiorem ».

Et cum vel sola recusatio communionis cum caeteris membris directe possit esse ratio, cur quis schismaticus reputetur quaer. quae recusatio communionis intelligenda sit? Respondet *Caiet. comm. in s. Thom. l. c.* « Ex eo aliquis est schismaticus quod renuit ut pars Ecclesiae operari. Nec refert ex quacumque causa hoc oriatur: dummodo enim ad hoc deveniatur quod renuit se habere ut pars unius Ecclesiae Catholicae, incurrit schisma. Ex quacumque siquidem diversitate vel sententiarum vel affectionum in tantum aliqui exorbitent, ut velint sanctificare vel sanctificari, docere vel doceri, providere vel provideri, non ut pars Ecclesiae: sed tamquam ipsimet sint velut quoddam totum seorsum, schismatici sunt ».

Diximus supra quod si omnis haereticus est schismaticus,

tamen non omnis schismaticus per se est haereticus, quia non semper schisma per se haeresim adnexam habet. Nam triplex actus distinguendus est in schismate, sive hoc recuset communicare membris Ecclesiae subiectis Papae, sive dicat rebellionem adversus caput Ecclesiae: 1us. actus est actus formaliter intellectus, quo quis vel non credat seu neget necessariam esse unionem cum membris, vel non credat oportere subiici auctoritati Pontificis: 2us. actus est, quo quis nolit esse nolique se gerere ut partem Ecclesiae et habere communionem cum Ecclesia Catholica, vel nolit recognoscere et habere, ut superiorem suum R. Pontificem: 3us. actus est, quo quis vel peccet contra debitam charitatem socialem erga membra, vel in his et illis rebus obedire detrectet. Iamvero schisma proprie continetur in 2°. actu, cuius tertius est manifestatio. Primus autem continet haeresim, sed non est semper causa 2ⁱ. i. e. schismatis, cuius ratio esse potest aliqua alia inordinata affectio.

Iamvero schismatici per talem negationem communionis cum membris et subiectionis Capiti Ecclesiae ab hac desciverunt neque amplius illius membra sunt: sese enim extra fecerunt. Nam Ecclesia est una unitate sociali, ita ut sit unum corpus sub uno capite atque adeo singuli ad Ecclesiam spectantes sint membra de membro, h. e. membra partialia, sint alter alterius membra, cohaereant scil. invicem ut partes et potissimum capiti Vicario Christi. Haec autem unio *actualis* esse debet, quia membra in corpore *actu* sunt unita et non potentia tantum vel obligatione: secus non erit membrum actu, sed in potentia, ideo quia deficit ab illa unica communionem, sine qua societas non est, et praesertim non est unica. Ergo schismatici non sunt Ecclesiae membra.

146. Decl. 2. p. Poenae in schismaticos sunt: I. Excommunicatio latae sent. R. Pontifici speciatim reservata *n. III. 1^{ae}. sect. Const. IX. Apost. Sedis*. « Schismaticos et eos, qui a R. Pontificis pro tempore existentis obedientia pertinaciter se subtrahunt, vel recedunt ». Hanc incurrunt qui et a corpore et a Capite Ecclesiae secedunt, vel qui a Capite tantum, seu Pontificis obedientia i. e. non ii, qui obtemperare renuunt propter rem praeceptam, sed ii tantum, qui spirituale imperium

auctoritatem R. P. abiiciunt: etsi successori illius sese obtemperaturos polliceantur, quia dicitur *Pontificis pro tempore existentis*. *Conditio* praesertim duplex est 1^a. ut quis dictam obedientiam de facto abiiciat, et 2^a. ut *pertinaciter* abiiciat h. e. sciens volens.

Dices: cur Ecclesia excommunicat schismaticos, si hi iam foris sunt. Resp. a) Nihil impedit quominus Ecclesia lege sua sanciat illud idem, quod iure divino statutum est. b) Excommunicatio habet quosdam proprios effectus ab una Ecclesiae lege dependentes.

II. Alia poena sunt inhabilitas, amissio Ecclesiasticae iurisdictionis.... Unde dicuntur schismatici esse sine iustitia, charitate et mercede *C. ubi sana fides 24. q. 1.* Spiritum sanctum *C. loquuntur 24. q. 1.* et omnem potestatem in rebus ecclesiasticis amittunt, quia foris sunt, extra Eccl. *C. 31. didicimus 24. q. 1. C. 1.; C. 1. heic.* Proinde ordinationes, beneficiorum collationes, rerum eccl. alienationes per illos factae sunt irritae *C. 1. hic ordinationes 1. q. 1.*, ab iis ordinati ab officio repelluntur, nisi cum iis dispensaverit is, qui dispensandi habet potestatem *C. 2. h. t.*

III. Poenis haereticorum subiiciuntur omnibus si eorum schisma haeresim adnexam habeat.

147. Decl. 3. p. Quis cognoscere schisma possit? Resp. Iudices Ecclesiastici et in primis R. P. et Episcopi possunt de crimine schismatis cognoscere: etsi Bordonus *Lib. IX. sac. Trib.* tradat schismatis cognitionem et animadversionem peculiariter spectare ad Tribunal Inquisitionis.

Quod unus Rom. Pontifex possit schismaticos absolvere patet ex *Pii IX. Const. Apost. Sed. 1. c.*

TITULUS XXIV.

DE IUDAEIS ET SARACENIS.

Summarium. — Si causa inquiratur cur ius nostrum spectet Iudaeos et Saracenos, atque contra ipsos leges ferantur; respondemus praecipue ne populum christianum iniuriis laessere, atque ne per suam communicationem erroribus fidelium mentem inficere pergant.

148. Continuat hic titulus tractare de iis, quae ad schisma, haeresim atque apostasiam pertrahere possunt: inter quae maxime sunt tentamina Iudaeorum et Saracenorum, qui christiano nomini per peccata sua infidelitatis infensissimi usque extiterunt. Iudaeos hic dicimus non secundum carnem sed secundum fidem; i. e. non eos, qui sunt ex natione iudaica (tales enim possunt esse christiani); sed eos, qui veteri testamento ad literam superstitiose intellecto fidem habent; novum vero reiiciunt *C. Marthae* § *caeterum de celebr. missarum* et *C. translato de Constit.* Saracenos pariter intelligimus non in gente, sed religione. Pro Saracenis intelligimus etiam paganos, infideles seu gentiles, qui idola colunt eisque sacrificant *L. 2. C. de Paganis*. Dixi *etiam*: nam Saraceni proprie sunt, qui utrumque testamentum vetus et novum ex parte saltem admittunt, etsi multifariam peccent Christum Salvatorem esse negando. Horum et quorumcumque aliorum infidelium peccatum infidelitatis gravissimum quidem est, utpote quod in deneganda contumaciter fide universae christianae revelationi, in respuendo baptismo atque in detrectando ingredi ecclesiam catholicam consistit, tamen Ecclesia propter hoc contra ipsos leges non tulit usque dum iniuriis afficere fideles non coepissent, eosque adoriri per blasphemias contra christianam religionem prolatas, per raptus mulierum christianarum, per pravorum librorum divulgationem atque per omnimodam christianorum corruptionem. Hinc Ecclesia in ipsos leges condidit non tamquam subditos sed tamquam externos hostes, suum ordinem ecclesiasticum turbantes atque ne fidelium mentes suis erroribus inficerent libere cum ipsis conversantes. Ad hoc

bene serviverunt Ecclesiae civiles leges, ut scil. utroque gladio spirituali nempe et materiali *resecaverint* communicationes cum infidelibus et Hebraeis, atque per hos obiecta rescinderentur obstacula ad liberum Catholicae religionis exercitium (1).

(1) Profecto Ecclesiae est eniti quacumque possit ratione, ut hos hostes ad Catholicam religionem adducat. Sed quomodo id consequetur Ecclesia nulla in infideles iurisdictione pollens? cum nullam ecclesiasticam poenam in eos constituere possit: si quidem huiusmodi poenae in privatione iurium, quae alicui competunt, vel qua Christianus est, vel qua Clericus potissimum consistunt? *Resp.* 1°. Illud scil. indirecte facit Eccl. ea, adhibens media, quae pro temporum diversitate magis iudicat opportuna: nimirum aliquid vel praecipiendo, vel prohibendo Christianis quod indirecte saltem feriat infideles, ne fidelibus noceant *Schmalz. in h. t. n. 36.* et, quo citius fieri potest, ad veram fidem veniant: aut etiam curando, ut ad hunc finem Principes saeculares in subditos suos infideles aliquid constituent *C. 13. de Haer. § moneantur C. 15. et 18. h. t.:* 2°. at semper cautum fuit in Ecclesia « directe neminem vi cogendum esse ad fidem » imo errantes esse tolerandos, quia supponuntur in bona fide *C. 9. h. t.* quousque periculum inter fideles aliud exigat. 3°. Conversos ad fidem privilegiis esse honestandos *C. 15. et ult. h. t.*

Dixi infideles *directe cogi non posse* ad suscipiendam fidem Christi, ut constat ex *C. 3. §. dist. 45, C. 9. h. t.* ubi expresse prohibetur. Per *accidens* tamen cogi possunt, si nempe resistant praedicationi Evangelii a Christo Domino praeceptae per totum mundum, quia tunc propter iniuriam, quam Christi praecepto inferunt recte expugnantur et coguntur a Principibus christianis. Item possunt *cogi indirecte* negando e. g. habitationem inter christianos, nisi se convertant, rigide (non tamen iniuste) eos tractando e. g. exigendo ab eis secundum rigorem tributa debita, non permittendo supersticiosos eorum ritus, compellendo ad audiendam praedicationem fidei subiectos in suo territorio. Imo P. Engel, Alph. a Castro..... et quidam alii censent valde probabile, quod liceat movere bellum in ipsos ob peccata contra Ius divinum ac naturale ab ipsis committi solita, saltem accedente consensu R. Pontificis, cuius est tueri Ius divinum et naturale, et cui ratione delicti competit iurisdicctio in omnes, qui dicta violant iura: quia si licet iurisdictionem habenti vindicare iniuriam homini illatam, a fortiori licebit vindicare vel praevenire iniurias in Deum illatas vel inferendas per Idololatriam, Iudaismum atque alia peccata contra Ius divinum et naturale.

Iudaeorum ac Paganorum infantes extra mortis periculum valide, non tamen licite baptizantur, invitis ambobus parentibus, aut his sponte offerentibus suos ob superstitionem, vel cum periculo gravi perversionis manentes sub parentum potestate. Dixi *valide* baptizari patet, ut fatentur omnes: *illicite* quia a) cum filii nondum habent usum liberi arbitrii, sunt secundum ius naturale sub cura parentum: unde his invitis fieret iniuria: b) periculosum esset,

149. Speciatim ad Iudaeos quod spectat, dico quod ob impietatem et blasphemias in Christum eiusque religionem, quam Iudaei semper praesetulerunt, atque ob omne genus crimina, quae continuo in Christianos usque patrarunt Hebraicum genus, atque ob odium perpetuum, quo in Christi nomen fertur gens Israelitarum, unde malum semper expectandum erat, adeo ceu infensissimi hostes habiti sunt, ut ab omnibus Christianorum regnis pluries expellerentur. Unde iactati veluti in medio mari ad litora illius ditionis i. e. Romanae Sedis implorarunt atque consecuti sunt misericordiam, a qua omnem damnationem ac poenarum genus referre debuissent. Pietas nempe illa, qua Christus e cruce pendens aiebat: *Pater dimitte illis; non enim sciunt quid faciunt*, suasit Ecclesiae, ut aliquo modo hos vaferrimos simul ac miserimos homines toleraret in territorio fidelium, ita ut dum eorum misereretur, caveret suum a lupis gregem. Hinc ob istam tolerantiam factum est ut

I. Licitum absolute sit, Christianis principibus in sua territoria recipere Iudaeos et tolerare, eorumque ritus et Synagogas: quamvis plerumque non expediat. Alterum enim patet

et fieret iniuria sacramento, si postea sub parentibus perverterentur: c) quia est contraria Ecclesiae consuetudo. Dixi *infantes* qui nimirum carent adhuc usu rationis: hoc enim praediti si vellent baptizari licite possent invitis parentibus, cum liberi sint in negotio salutis aeternae. Dixi *extra mortis periculum*: quia in probabili periculo mortis, invitis parentibus, possunt baptizari. Item dicendum de amentibus a nativitate, in quibus nec praesens est, nec futurus speratur usus rationis. In dubio amentiae... standum pro favore religionis et fidei christianae ac spirituali salute baptizandi *S. C. de Prop. F. 17. apr. 1777*. Dixi *ambobus* parentibus, quia si alter parentum petat aut consentiat, tunc iusta huius voluntas alterius iniustae praeferenda est, in favorem prolis ac fidei. Dixi aut sponte offerentibus *ob S. C. S. Off. 1867*. qua si parentes sponte offerant ad baptismum infantem ut hic a morbo liberetur: at si baptizatur, avellendus est a parentibus et christiane educandus. Dixi manentes sub parentum potestate, quia si parentes sint tui servi aut mancipia, censentur infantes tui potius esse quam illorum... Dixi vel cum gravi periculo perversionis: etsi unus vel duo consentiant.

Hinc hoc amoto periculo sequitur posse baptizari a) expositos infantes seu obiectos a parentibus infidelibus, qui sic suo iuri censentur renuntiassent... b) si parentes aliquando fuerunt baptizati vel uterque vel saltem alteruter: quia ipsi tunc iniuste se opponerent suorum infantium baptismi, et quia Ecclesia in dictos parentes ius habeat.

ex C. 9. et 13. h. t. quia Iudaei eorumque ritus perpetuum dant testimonium non modo Scripturae V. T. (ne Athei vel Pagani, vel Gentiles ut olim fecerunt eam esse primum a Christianis confictam obliicere iisdem valeant), utpote clarum testimonium perhibentes de persona, gestis et miraculis Christi, quibus Messias demonstratur esse promissus in lege V.; sed etiam religionis christianae veritati, cum ritus Iudaeorum ceu figurae veritatem evangelicam velut figuratum confirmant. Quae dico praxis confirmat tum Principum Christianorum, tum RR. Pontificum in suo Pontificio territorio hos Iudaeos tolerantium: qui, ut bene notat *Aug. contra Faustum* C. 23., ubique terrarum dispersi, profugi, oppressi atque contempti exemplum efformarunt atque sub oculis omnium subiecerunt divinae vindictae detestandam ipsorum ingratitude ulciscantis. Alterum scil. non expedire, ut Iudaei, ubi non sunt recepti, recipiantur et tolerantur: praeter enim ea, quae hucusque in Patres maioresque nostros per iniustitias omnes patrarunt, praeter maledictiones atque blasphemias, quas in diem contra Christum Dominum effundere solent, praeter usuras iniquissimas fraudesque innumeras atque alia nefandissima crimina, quae undique palam aut clanculum committunt; odio insatiabili et essentiali in Christianos flagrant, ita ut omne malum sibi expectare debeat Christiana Respublica ab huiusmodi reprobata atque divinis maledictionibus oppleta gente. Cf. *Pignat. Consult. t. 5. Consult. 4.* ubi terribilia Iudaeorum scelera ac gravissima, quae Reipublicae inferrent damna: *Martinez, L'Ebreo, ecco il nemico*; item *Che cosa sono gli Ebrei? Lettera d'un cittadino romano al Sig. Salvadori. Cf. et Bullae Romanorum Pontificum e. g. Innocentii IV, Pauli IV, Pii V, Gregorii XIII, Clementis VIII..... nec non decreta Concilior. Lateranen., Basileen., Agathen., Aurelianen.,* quibus Iudaei proscribuntur ob innumera atque ingentia mala, quibus semper illi christianos affecerunt.

II. Sit autem Christianis prohibita cum Iudaeis ubi tolerantur, illa communicatio quae fit in sacris: in politicis vero illa, ex qua propter familiaritatem cum iis oritur periculum perversionis ac scandali, nec non christianae religionis contemptus. Assertum fundatur iure naturae et *can. 67. dist. 1. de*

Consecr., can. 12. 13. 14. Cau. 28. q. 1.; C. 3. 5. 7. 8. 18. h. t. Unde Christianis *a)* prohibentur ritus, azyma Iudaeorum, ingressus in eorum synagogas tempore caeremoniarum; *b)* prohibetur, permittere ut Iudaei publice exerceannt suos ritus, aut in fidei christianae contemptum. Synagogas novas aedificare Iudaei non possunt, neque in formam augustiorem antiquas redigere, etsi iuxta pristinam formam antiquas valeant reparare. *c)* Prohibetur Christianis cum Iudaeis cohabitare, eodem cum ipsis balneo uti, medicos vel chirurgos Iudaeos, vel pharmaca ab ipsis praeparata et applicata adhibere, adire eorum convivia, nuptias, ludos, choreas..... aut illos ad sua convivia invitare, lactare aut nutrire eorum liberos saltem intra domos ipsorum Iudaeorum. *d)* Insuper prohibetur officium publicum aut iurisdictionem ipsis in Christianos concedere, aut hos illis servire vel famulari, probabilius: quia non decet ut filii Liberae qui sunt christiani, subsint, serviant, vel famulentur filiis ancillae, qui sunt Iudaei *C. 13. h. t.*; neque vicissim licet christianis habere Iudaeos famulos intra proprias aedes et cum familiaritate continua.

III. Iudaeis e contra inter Christianos toleratis impositum sit: 1. Christianos ut dixi non habere pro mancipiis: 2. ut a blasphemis, contumeliis et maledictis in Deum et Christum sibi temperent: 3. ne quid dicant vel faciant in contemptum religionis christianae: 4. ne Christianos turbent in cultu divino, aut ipsis molestiam creent; in hebdomada sancta non prodeant in publicum, in die parasceves, aperta ostia vel fenestras non habeant: 5. ne usuras exerceannt aut fraudibus Christianos emungant: 6. ne res christianorum furentur ipsi, nec a furibus illas coemant: 7. ne christianorum quemquam ad suam superstitionem seducere praesumat: 8. at modeste ne ullius offensione et iniuria vivant. Porro si haec sibi imposita ceu conditiones gravissimas non servant, secundum quas recepti sunt in territorio christianorum, vel alias per sua flagitia se reddant indignos, possunt eiici ex *L. 11. 14. 16. 18. Cod. h. t.* et *Novel. 146. in fin.* cum frangenti fidem fides frangatur eadem. Consonat praxis: qua saepe ex multis provinciis fuerunt expulsi, gravissimis affecti suppliciis praesertim anno 1348....

Quod si semel in territorio recepti sint sub tuitione le-

gum et magistratus, expelli non possunt si pacifice, iuxta leges et conditiones sibi praescriptas vivant: ita tamen ut omnis magistratus diligentissime in illos ceu in hostes invigilet adsiduis curis, memor dicti Bondeni quod Iudaeorum sit: *Gens assueta dolis, truffis et fraudibus apta. In qua nulla fides, numquam servatur honestum. Quae spernit iuris leges.*

Ad quaes. *Quis Iudex proprius adversus Iudaeos delinquentes.* Resp. si delictum cedat in contemptum Religionis, Iudex est Inquisitionis officium, vel Episcopus Const. *Antiqua Gregorii XIII. 70.*: in aliis delictis est iudex territorialis laicus *C. 14. h. t.* Quod si iudex saecularis omitteret punire Iudaeos criminosos, tunc iudex ecclesiasticus interdiceret christianis ne cum iudaeis commercia tractent, donec satisfecerint Iudaei. Nullus autem ex Iudaeis potest esse iudex.....

150. Relate vero **ad Saracenos**, hi eisdem fere poenis, quibus Iudaei, subiacent. Nam Meschitas extruere vetantur *Clem. un. De Iudaeis*: simulacra extruentes deiiciuntur et morte afficiuntur *C. non solum 28. q. 1.* mancipium christianum habere prohibentur *C. Iudaei 5. de Iudaeis*; honoribus et dignitatibus remonentur *C. cum sit; C. ex speciali 18. eod.*... ut supra de Iud.

Ast hae leges etsi non omnes plene vigeant, ut ante, praesertim poenales, tamen quae ex iure naturali procedunt, adamussum servandae, atque idem esse debet semper spiritus, ut, etsi civiles societatum modernarum leges, errori, impietati, et corruptioni libertatem omnimodam permittant, ita tamen segregati prorsus ab iis debeant esse fideles, ne ob communionem qualemcumque cum iis eorundem moribus erroribusque inficiantur.

§ 2. DE DELICTIS CONTRA RELIGIONEM.

151. Praenot. A delictis directe contra fidem tendentibus vel affinis, quae plus minusve extorem ab Ecclesia faciunt, ad illa descendamus, quae directe sunt contra religionis virtutem, atque ad primam tabulam pertinent, quaeque committuntur etiam ab iis, qui manent in Ecclesia. Praecipua autem sunt blasphemiae, periuria, sortilegia, sacrilegia et simonia.

Directe autem fiunt contra Religionem vitia, quae huic opposita dicuntur: scilicet superstitio et irreligiositas. Superstitio etiam *sortilegium* dicitur. Nam.

Apud rei criminalis scriptores sortilegium est nomen generale et omne genus superstitionis continet. Superstitio autem definitur « vitium, quod exhibet cultum divinum vel eo modo, quo non debet, vel ei, cui non debet » s. *Th.* 2. 2. q. 92. a. 1. et 2. Eo modo quo non debet, Deum colit qui cultu *falso* Deum prosequitur e. g. iudaico, aut *superfluo* cum nihil valet ad pietatem et devotionem fovendam e. g. nudis pedibus ab extrema unctione non incedere. Exemplum falsi cultus exhibent etiam qui falsas reliquias ss. venditant, qui falsas prophetias, revelationes, miracula in vulgus spargunt.

Porro cum *superstitionis rei cultae* triplex genus distinguitur Idololatria, Divinatio, et vana observantia, de his omnibus prout etiam aliis nominibus obtinent hac nostra aetate sub titulo de sortilegiis agemus. Ad *irreligiositatem* quod attinet, cum haec sit vitium quod Deus in se vel in rebus sacris inhonoratur, seu quod consistit in irreverentia in Deum, et cum ob irreverentiam in Deum peccatur vel *directe*, in iis scil. quae ad ipsum immediate spectant, e. g. blasphemia, tentatione, et periurio, vel *indirecte*, in iis scil. quae ad cultum eius pertinent e. g. sacrilegio, cuius species est Simonia, hinc patet quod nos logico ordine procedimus etiam in sequentibus.

TITULUS XXV.

DE SORTILEGIIS, SPECIATIM DE DIVINATIONE ET MAGIA.

Summarium — a) **Superstitionis rei cultae triplici genere distincto idololatria scil. divinatione, vana observantia seu magia** b) **cuiuslibet ex his notio, divisio atque poenae exponuntur, in quas incurrunt delinquentes.**

152. Decl. distinctio. Quamvis **sortilegium** strictius et in specie sumptum valeat, ut infra dicemus, observatio alicuius casus fortuiti, iuxta cuius eventum aliqua actio instituitur vel occultum cognoscitur, aut futurum praedicatur, generalius tamen et nomine sortilegii de rubrica huius tit. XXI. (l. v.

decr. in quem cf. commentat. praesertim Reiffen., Engel, Schm.) veniunt superstitiones, divinationes et magiae.

Porro *superstitio dividitur* in superstitionem indebiti modi colendi Deum, seu quae exhibet cultum divinum modo, quo non debet, et in superstitionem rei cultae. Omittimus 1^{am}. speciem et de 2^a. loquentes dicimus superstitionis *rei cultae triplex genus* est, *idololatria*, *divinatio*, et *vana observantia*, quae etiam in magiam, ut mox patebit, contrahitur.

153. Idololatria definitur cultus divinus imaginariae divinitati vel creaturis exhibitus. Idololatria est *perfecta* si is, qui creaturae huiusmodi cultum praestat, Deum eam putet: secus imperfecta audit. Idololatriae species est *daemonolatria* quae strictius est offerre sacrificia daemoni, eum adorare et per eum iurare: at latius cum invocare dicit ad aliquid cognoscendum vel faciendum: qua in re, si de iis agatur, quae scire aut facere sit solius Dei, eadem tribuere daemoni est vera et propria daemonolatria: atque adeo plena et perfecta est apostasia a Deo prout est omnis vera idololatria: et de hac egimus supra in tit. de Apostasia.

Cum vero auxilium a daemone invocatur ad aliquid cognoscendum vel faciendum, si de iis agatur, quae scire aut facere proprie daemonis est, tunc committitur daemonolatria minus propria et lata, quae societas cum daemone est et initium apostasiae a Deo. Iamvero daemonem invocare ad aliquid cognoscendum *divinatio*, si ad aliquid faciendum *vana observantia* dicitur. Haec autem societas utraque supponit daemonis invocationem, vel *expressam*; si non solum expressis verbis ipsum compellere audet, sed etiam si quibusdam utatur signis a daemone constitutis, vel *tacitam*, cum quis conatur aliquid scire vel efficere mediis ineptis, *sciens* inepta esse.

154. Divinationis 1°) *definitio* « superstitiosa inspectio aut praedictio rerum occultarum aut futurarum (*Ala, Il Foro criminale Trat. X. n. 51*) vel brevius Divinatio est « *inquisitio occultorum ope daemonis* » quae generatim appellatur *Necromantia* et fit expressa vel tacita daemonis invocatione.

2°) *Divisio* pro varietate rerum, per quas exercetur et daemon dat signa, est in *Geomantiam* si terra, *Areomantiam*, si aer, *Hydromantiam* si aqua, *Pyromantiam* si ignis, *Harumspi-*

cium si exta animalium, *Auspicium* si avium volatus, *Augurium* si avium garritus, *Pedomantiam* si pedes, *Chiromantiam* si manus, *Omen* si hominum voces, *Onyratiticam* vel *Oniromantiam* si hominum somnia, *Physiognomiam* si totum corpus, *Spatulamantiam* si pectus, *Metoposcopiam* si frons, *Negromantiam* si corpora mortuorum, *Astrologiam iudiciariam* si astra inspiciantur *cf. Reiff. de sortilegiis n. 6.* quibus addenda virga divinatoria, et sortilegium in specie dictum. De his duobus tantum atque de oniromantia deque astrologia iudiciaria aliquid praestat dicendum.

155. Virga divinatoria quid sit, patet: potius « huius usus, (*utar verbis d'Annib. heic in n. 20*) utrum licitus sit an illicitus in rebus physicis (velut aquis, metallis) et sine morali cuiusquam influxu inquirendis, quaestionis est (*V. Croi. III. I. 25.*)..... Quocirca omnibus exploratissimum est illicitum esse huiusmodi virgam adhibere rebus moralibus, vel qua morales sunt inquirendis utputa furibus, vel transpositis agrorum *limitibus*: et 2°. quoties eius motus ex circumstantia aliqua morali pendet, et in primis si virga non semper movetur, sed cum vult is, qui ea utitur; nam in moralibus naturalis attractio ne intelligi quidem potest. Erit tunc igitur superstitio proxima *divinationi per virgam*, seu lituum auguralem quae *Oseae IV. 12.* graviter reprehenditur ».

156. Oniromantia est *divinatio per somnia*. Quae somnia excitantur vel ex *causa naturali*, quae esset affectio vel corporis vel animi, vel ex spirituali, quae est vel Deus vel daemones. Porro ex causis naturalibus licet coniectura assequi indolem, valetudinem, studia.... Utrum vero ex causis spiritualibus sit Deus seu bonus Angelus vel daemon, aestimare difficile et periculosum est *Cf. P. del Rio l. IV. c. 3. q. 5.*

157. Sortilegium in specie dictum est *divinatio per sortes*. Et cum *sortes* sint vel *divisoriae* ad quaestiones dirimendas, vel *divinatoriae* ad occultum aliquod praesens aut praeteritum vel futurum detegendum, vel *consultoriae* quasi ad Deum consulendum, cum ignoramus quid agere debeamus, divisoriae licitae, divinatoriae superstitiosae atque illicitae sunt, consultoriae regulariter illicitae, quia continent tentationem Dei.

158. Astrologia est *divinatio per astra*, quae scil. ex si-

derum ortu, situ, cursu, lapsu, futura praedicit. Si ex astris coniectantur ea, quae naturaliter evenire solent, e. g. pluviae, tempestates, sterilitates.... *naturalis* audit; secus dicitur *iudiciaria*, quae scil. liberas hominum actiones ex astris praenoscere studet. Porro naturalis licita, iudiciaria illicita prorsus est.

159. Ad poenas Divinationibus hisce inflictas quod attinet, sciendum est 1°. in his omnibus modo dictis ubi daëmonis commercium intervenit, delinquere generatim est grave imo gravissime prohibitum. 2°. Poenae autem ex iure civili est concrementatio *L. 3. Cod. De Maleficiis*. Ex iure canonico poena est excommunicatio licet ferendae sent. (*Can. 7. Ca. 26. q. 5.*). Cf. et alias qq. a 1^a. ad 5. eiusdem *Ca. 26.*: nec non tit. de sortilegiis *Ferraris V. superstitio n. 40.*

160. *Vana observantia seu magia est superstitio, qua quis nititur efficere aliquid ope daemonis:* qua in re magiam summus generalius et aequivalenter ad vanam observantiam iuxta *Laym. l. IV. tract. X. c. 3. et 4.* etsi plures magiam habeant unam ex speciebus vanae observantiae. Nos distinguimus magiam sicut malam observantiam. Hinc magia triplex est: 1^a. quae non recipit aliud nomen et dicitur magia in specie, qua daemonis auxilium invocatur ad aliquid mirum et insuetum patrandum: 2^a. dicitur observantia sanitatum aut futurorum eventuum, directa scil. ad sibi aliisve prospiciendum: 3^a. est ars notoria ad scientiam aliquam adipiscendam directa. Magia prima cum sit ars efficiendi mira et insolita, si hoc accidit virtute propria naturalis, si ope daemonis superstitiosa atque illicita est: quae si in alterius nocumentum adhibeatur, *maleficium* audit.

Vana autem observare ad salutem sive conservandam sive recuperandam vel ad futuros casus praecavendos est superstitio, ita ut illa sanitatum, haec futurorum eventuum observantia dicatur.

161. *Ars notoria* est superstitio, qua quis certa prece adhibita vel poculo hausto, illico se doctum fieri censet.

Ex dictis patet sicut quaelibet divinatio graviter prohibetur ita et magia seu vana observantia, cuius rei sunt qui ope daemonis mira agunt *Reiffen. de sortileg. n. II.*

162. Poenae magiae in laicos est excommunicatio, in clericos etiam degradatio *Can. 15. Ca. 26. q. 7.*

Summarium — Duplex magiae species hodie praesertim obtinet, magnetismus nempe animalis et spiritismus, qui *a)* quid sint et *b)* quatenus prohibiti, paucis indicamus.

163. *Decl. Spiritismus* nihil aliud est quam quae hucusque vocata fuit *necromantia* scil. evocatio mortuorum, non eo sensu quod reapse defunctorum animae evocentur et veniant, sed quod haec sit intentio evocantis, quamvis revera daemones sint, qui evocantur et respondent. Nam fide constat Deum nolle animas defunctorum evocari ab hominibus, nec pariter velle ut arte aliqua aut nutu aut voluntate commercium ab his cum illis instituatur, ita ut nedum illicita sed et inefficax prorsus sit talis evocatio. Qua posita doctrina Ecclesiae sic concludit *Ballerini Palm. Opus theol. mor. v. 2. n. 99-100.* « Cum ergo tales evocationes fiunt, non animae vocatae respondent neque Angelus bonus, qui nequit Dei contradicere decreto et tamen spiritus aliquis respondet; restat ergo ut hic ille sit, qui est princeps huius mundi, qui est tentator, qui contra Deum agentes decipere permittitur h. e. Satanas aut aliquis angelus eius. Est ergo spiritismus commercium cum diabolo, cui se tradunt homines docendos et regendos, et a quo ut rerum eventus testantur, a vera Ecclesia abducuntur et in haereses ac infidelitatem abripiuntur ». Discrimen quidem est inter hodiernos et pristinos necromantas. Hi enim diabolum esse credebant et cum eo paciscebantur: isti non credunt vel simulant se non credere: hi in abominatione erant apud omnes, isti sunt in honore: hi clam artem suam exercebant, isti publice » (1).

(1) Non est praetereunda resp. *S. C. S. O. data 30 Mart. 1898* ad dub. « Tizio escluso ogni accordo collo spirito maligno usa evocare le anime dei trapassati. Egli opera così: solo senz'altro dirige una preghiera al capo della milizia celeste perchè voglia concedergli di parlare collo spirito di quella determinata persona. Passano instanti; ed egli preparata la mano a scrivere, sente muoversi la stessa che lo avverte della presenza dello spirito. Egli espone quanto desidera sapere, e la mano scrive in risposta alle proposte di lui.

164. Ad *magnetismum* quod spectat in primis animadvertendum est somno magnetico omnia magnetismi portenta esse superstructa. E somno enim magnetizatus seu Crisiacus 1°. in somnambulismum: inde 2°. in luciditatem seu claram intuitionem (chiaroveggenza), ex qua demum 3°. nonnumquam in *extasim*, uti vocant, magneticam transit. In somnambulismum Crisiacus ingressus sponte vel ad nutum magnitizatoris videtur velut somno expergisci et cum illo vel cum alio, si ei placuerit, etiam longe agente conversari incipit; et hoc stadio sistit phaenomena fere omnia physica e. g. transpositio sensuum, communicatio affectionum corporis, attractio, paralysis. In 2°. vero stadio quod est clara intuitio, phaenomena fere omnia psychologica sunt, quorum potiora recensentur, scientia subito acquisita, et occultorum cognitio: nam magnetizatus, qui est vel maxime rudis, de iis disserit, quae penitus ignoraverat, ut de Deo, anima.... tamque diserte, sapienter et acute ut ipsos doctos et sapientes expugnet, et praesertim artis medicae peritissimum sese exhibet: docet efficacissima remedia, prius ignota una cum tenore curationis. In hoc stadio constitutus Crisiacus omnia novit, praeterita autem sibi ignota vel ab ultima antiquitate repetit: futura praedicat etiam libera: praesentia spectat remota locis et abdita cordibus. 3°. E statu luciditatis saepe in *extasim* abit Crisiacus: qui cum in stadio 2°. cum aliis conversari visus fuerat, *nunc* subito ab eis recedere et extra se rapi videtur: mox colloqui secum ipso, dein velut cum Angelis, vel cum animabus defunctorum: tum invisibilia conspicere, caelestia et arcana verba fari, et quasi ad sedes beatas evector magnetistam orare, deprecari, obtestari ne se ad sensus et vitam revocet. Et tamen nisi ab hoc statu Crisiacus revocetur, hunc in magno vitae discrimine versari ipsi magnetologi affirmant.

» Le risposte sono tutte in conformità colla fede e l'insegnamento della Chiesa sulla vita futura. Riguardano per lo più lo stato in cui trovasi l'anima d'un defunto, il bisogno che potrebbe avere di suffragi, le lagnanze di essa sulla ingratitudine dei parenti ecc. Ciò posto è lecito l'operato di Tizio? »

S. C. S. O. respondit « uti exponitur, non licere » quam resolutionem de more confirmavit R. P. 1. *Aprilis eiusd. an. 1898.*

165. Porro de magnetismo triplex responsum habemus ex S. R. U. Inquisitione et Poenitentiaria quatenus hic prohibeatur: 1. « Remoto omni errore, sortilegio explicita vel implicita invocatione daemonis, merus actus adhibendi *media* physica aliunde licita non est moraliter vetitus, dummodo non tendat ad finem illicitum aut quomodocumque pravam. Applicatio autem principiorum et mediorum pure physicorum ad res aut effectus vere supernaturales ut physice explicentur, non est nisi deceptio omnino illicita et haereticalis ». S. U. I. 23. Jun. 1840. et 28. Jul. 1847. 2. S. Poenit. ad Episcopum Genuensem exponentem potiora, quae modo vidimus magnetismi phaenomena, Responsum est « Usus magnetismi prout exponitur, non licere ». 3. Responsum est S. U. I. 4. Augusti 1856., quo omnes Episcopos monuit « *Novum quoddam superstitionis genus invehi ex phaenomenis magneticis, quibus haud scientiis physicis enucleandis, ut par esset, sed decipiendis ac seducendis hominibus student Neoterici plures: rati posse occulta, remota, ac futura detegi magnetismi arte vel praestigio praesertim ope muliercularum, quae unice a magnetizatoris nutu pendent: Eosque damnavit, qui in somnambulismo et clara intuitione se invisibilia quaeque conspiciere effutiant, ac de ipsa religione sermones instituere, animas mortuorum evocare, responsa accipere, ignota ac longinqua detegere aliaque id genus superstitiosa ausu temerario exercere praesumunt* ».

166. Ex his resp. patet phaenomena physica in stadio somnambulismi non omnia, (secluso pravo fine et circumstantia inhonesta), esse vetita, si non excedunt naturae vires. At phaenomena omnino spiritualia e. g. invisibilia quaedam conspiciere, animas mortuorum evocare, responsa accipere.... diabolica prorsus sunt, deceptionem omnino illicitam et haereticalem continent.

« Supersunt phaenomena *psychologica*, ait d'Annib. heic, quae in statu *clarae intuitionis* locum habent. Ex his diabolica indubitanter esse dixerim 1°. ea omnia, quae *arti notoriae* proxime accedunt, uti eum legere qui literas nescit, vel linguam ignorat, qua scriptum est, de his disserere, quae numquam didicit, ac praesertim de ipsa Religione sermones instituere: 2°. quae proxime accedunt *divinationi*: et in primis, *detegere*

seu praeterita si prius illa ignoraverat (ignota): seu praesentia, sive quae animo et cogitatione habent (occulta); sive quae in remotis aguntur (remota ac longinqua) seu libera ea sint seu contingentia ».

Cum maxima intercedat similitudo inter phenomena quae a magnetismo animali oriebantur paucis abhinc annis et phaenomena quae nunc praesertim hypnotismo adscribuntur, solet hic haberi veluti forma recentior illius, eique proin applicanda quae de magnetismo diximus, eisdemque regulis subiiciendus, quibus magnetismus.

167. Idem prorsus iudicium ferendum est de tabulis semet moventibus et de spiritismo Americano *cf. D'Annib. l. c. n. 5. et seqq.* qui *n. 59.* concludit « Uti patet ex dictis tabularum rotantium, et spiritismi multa in primis ipsis eorum initiis communia sunt: pedetentim vero alterum ad alterum prope, propius, proxime accedit ac demum utrumque in apertam necromantiam, imo in propriam ac veram daemonolatriam desinit ».

Hinc applicandae erunt poenae, quae in necromantes statutae sunt.

TITULUS XXVI.

DE MALEDICTO ET BLASPHEMIA.

Summarium. — Notio, definitio, divisio blasphemiae; poenae et cognitio iudicialis.

168. Notio, definitio. De hoc gravissimo in Deum peccato agunt Canonistae in tit. XXVI. l. V. *De maledicis*, qui sub rub. veniunt blasphemi. Licet enim vox maledictum sicut blasphemia significet etiam verbalem iniuriam homini illatam: tamen stricte sumitur pro locutione contumeliosa in Deum. Hinc blasphemia definitur « maledictio sive verbum contumeliae adversus Deum ». *Cf. Suarez de Relig. t. I. l. I. c. 6. n. I., et Lessius de Iust. et Iure II. 45. 23.* ubi pulchre ait « quod in homines est contumelia, in Deum est blasphemia ».

Est igitur blasphemia *verbum contumeliosum in Deum*: 1. ver-

bum, quia quae fit rebus aut factis contumeliosis est potius sacrilegium; 2. *contumeliosum* quod scil. contemptum, iniuriamque redoleat: idque aestimari debet ex verborum significatione, modo loquendi ceterisque rerum adiunctis; 3. *in Deum* qua in re advertimus quod sicut laudatur ita et blasphematur Deus in operibus suis seu gloriae seu gratiae, seu etiam naturae, si de operibus nobilioribus sermo sit et prout ad Deum referuntur. Tandem sicut necesse est, ut quis proferat verbum sciens et volens, ita non est necesse, ut sit ore prolatum, nam sufficit mente tantum conceptum verbum.

169. Divisio. Praecipua est in *enunciativam* seu haereticalem, et in *imprecativam* seu simplicem. In enunciativa vel Deo tribuitur quod ipsi non convenit e. g. esse peccatorem, vel Deo detrahitur, quod ipsi convenit v. g. quod non curet res nostras, non sit omnipotens, vel creaturae tribuitur, quod uni Deo est proprium, ut si mulier vocet amasium Deum suum. In blasphemia imprecativa aliquid mali imprecamur Deo; e. g. ut pereat, vel aliquod verum de ipso enuntiamus per *modum despectionis*. Cf. Engel *De Maledicis* n. 1. 2. Dixi *praecipuam* divisionem, quia alia est directe in Deum, vel in B. V. Mariam, aut in sanctos: externa autem alia occulta, alia publica est.

170. Poenae ex iure civili videntur fuisse usque ad ultimum supplicium *Novel. 77. in fine*. Ex iure can. publica poenitentia ante Ecclesiae fores, ieiunium, mulcta *C. 2. de maled.* Insuper de haeresi suspecti habentur qui blasphemiam hereticalem proferunt, atque adeo contra eos inquisitio per Ordinarios fieri debet.

Praeter has ex statutis locorum particularibus speciales poenae blasphemis sunt indictae e. g. fustigatio, sectio linguae, amputatio labii quamvis hae omnes in arbitrarias ex qualitate personae, blasphemiae aliisque circumstantiis mutari soleant. Ex supradictis patet quod simplex ab utroque foro; quia est mixti fori, haereticalis a solo foro ecclesiastico cognosci potest ac iudicari ad condignam punitionem.

171. Affinis est *tentatio* Dei quae sonat « *dictum vel factum quo quis aliquid circa Deum experiri vult* ». 1°. Utrum certam aliquam perfectionem habeat; 2°. utrum aliquid velit, idque

per signum aliquod extraordinarium, cum id opus non sit; porro gravis videtur committi irreverentia etiam in 2°. praesertim si ex arrogantia id fiat, aut in re graviter periculosa. Quae *tentatio Dei formalis et expressa* dicitur, quia circa Deum aliquid exploratur: secus *interpretativa* audit, cum quis periculum aliquod sponte subeat a quo liberari non poterit, nisi a Deo facto miraculo, vel cum in aliquo periculo aut negotio, quod versatur, media praetermittens, quae sunt in sua potestate, confidit solo Dei adiutorio.

TITULUS XXVII.

DE PERIURIO.

Summarium. Periurii *a)* notione et divisione tradita, statuitur *b)* quando nec ne periurium committatur, *c)* et quibus poenis puniatur.

172. Ad 1^m. **Notio.** Ex iureiurando falso habetur *periurium* quando scil. Deus aut in falsae rei testem adducitur, aut quae ipso velut sponsore dato promissa sunt, vel non implendi animus usque ab initio habetur, vel haud nunquam revera praestantur. Hinc *apud Bohemer. elem. iurisp. crim. sect. 2. c. 3. § 40.* brevior traditur definitio ut periurium sit *dolosa iuramenti violatio*: unde **Divisio periurii** ut iuramenti, in *assertorium* et *promissorium*: assertorium cum falsa res tamquam vera interposito iureiurando affirmatur: promissorium cum iurans animum fallendi habet, statim contrahitur ac iusiurandum emittitur, secus tunc solum, cum iurans promissa non implet, fidemque non solvit, vel solvere atque implere detrectat. *Renazzi heic.*

173. Ad 2^m. Ast, cum non semper, ut patet ex dictis, quod interponitur iusiurandum, iustum sit, vimque habeat obligandi, sequitur non semper committi periurium, si non impleatur quod permittitur. Quando enim verosimiliter vel certe nulla sunt iuramenta, non peierat, si quis haec non servet e. g. 1. si iurans sit sub dominio alterius vel iuramentum sit circa ea, quae superiorum potestati subduntur; 2. si iuramentum servari nequeat sine damno communi e. g. iuramentum de non

denuntiando reo, vel si sit super contractum a lege vetitum, et generalius si adversus reverendam legum auctoritatem promissa sunt; 3. imo si talis materiae mutatio facta sit, ut contra bonos mores esset ea praestari, quae promissa sunt; 4. si autem iuramentum sit dolo aut metu extortum, ut metus ac dolus dederit causam contractui, irritum est, quia deest debitus consensus *C. Verum de iureiurando*. Neque 5. tandem committitur periurium quoties iuramenti obligatio cessat vel huius irritatione, vel relaxatione, vel remissione, vel commutatione.

174. Ad 3^m. Ingens, immane scelus est periurium ita ut merito apud omnes gentes ipsi utroque iure magnae poenae correspondeant. *Immane crimen*, quia si nefas est sanctum ac venerandum Dei nomen frustra, vel non ea, qua decet reverentia pronunciare, quodnam scelus erit aut Deum ipsum, qui est veracissimus, a quo ceu a fonte omne verum dimanat, in falsi testem inducere, aut fidem eius invocato nomine datam non servare? Adeo grave habetur, ut parum differre a blasphematore periurus censeatur.

Insuper periurium ingens malum est ipsi societati; cuiuscumque enim humanae societatis moles mutuae innititur fidei: porro nullum fortius atque securius ad astringendam hominum fidem vinculum est ipsa iurisiurandi religione interposita.

175. Circa **poenas** animadvertendum, quod etsi contra periurum ipso iure statutae non sint censurae latae sententiae: tamen a iudice ecclesiastico puniri possunt, praesertim Clerici a suspensione usque ad privationem officii vel beneficii, quin imo usque ad depositionem. Communes autem poenae sunt 1) infamia (*can. 7. Ca. 22. q. 5.*); 2) privatio ecclesiasticorum beneficiorum *C. II. de iureiurand. ibiq. Gonzalez n. 8*; 3) inhabilitas ad ferendum testimonium *C. 54. de Test.* Nominatim falsi testes, si scandalum publice datum reparare nollent, per excommunicationem f. s. ad satisfactionem compelli possunt. Dictae omnes poenae ipso facto non incurrunt, sed omnes, sicut etiam irregularitas, applicantur a iudice ex probata periurii infamia post scil. sententiam declaratoriam aut condemnatoriam notorietatis criminis.

176. Caeterum, advertunt DD., donec non constat eum, qui iuravit aut mentitum aut perfidum esse, non poterit ipse tra-

duci ut reus periurii, de quo, detecto demum mendacio aut patefacta perfidia, fit locus in foro querendi. Cum autem periurium sit mixti fori, ad utrumque pertinet eius cognitio et punitio. *C. 3. de iureiur. C. novit. de Iudic. Bened. XIV. de Synod. L. 9. C. 9. n. 8.* De punitione facta ex lege rom. *cf. Matheus ad L. 47. D. t. ult. C. 1. n. 1.* ubi recenset leges, quae occurrunt in libris Iuris Iustin. unde patet tam generalem esse periurii poenam, quam speciatim periurios nunc infamia notari, nunc exui dignitate, tandem fustibus caedi superaddito elogio «*petulanter ne iurato*». In Iure civili *nunc* poenae adversus peierantes peculiaribus legibus constitutae sunt.

TITULUS XXVIII.

DE SACRILEGIO.

Summarium. — **Sacrilegii** *a)* notio, *b)* species et *c)* poenae traduntur breviter, et indicatur *d)* quī procedatur in causis sacrilegii.

177. *Decl. 1°. Notio et definitio sacrilegii.* A criminibus, quibus immediate et directe inhonoratur ipse Deus, ad ea nunc gradum facimus, in quibus indirecte peccatur contra ipsum Deum, quaeque ad cultum eius pertinent. Porro quidquid *cultui Supremi Numinis* consecratur sacerdotali benedictione illud «*eficitur, ait S. Th. 2. 2. q. 99. a. 1., quiddam divinum et sic ei quaedam reverentia debetur*». In huius autem reverentiae laesione sacrilegium committitur et proprie definiri potest «*Rei sacrae violatio*». *Rei* ut indicetur obiectum materiale sacrilegii esse *res sacras* latiori sensu acceptas, *quidquid* scil. *ad divinum cultum ordinatum est*, *S. Th. 2. 2. q. 99. a. 1.; violatio rei sacrae* scil. formaliter sacrilegium consistet in irreverentia erga res sacras sive in faciēdo sive in omittendo: ergo si res non est sacra, aut nulla fit irreverentia, sacrilegium non habetur. Unde patet heic sumi rem sacram de qualibet re creata, etiam persona, quae sancta sive sacra effecta sit ex dedicatione ad cultum divinum per auctoritatem publicam facta, ex iure divino aut ecclesiastico.

178. *Ad 2^m. Divisio sacrilegii.* Cum ad divinum cultum or-

dinentur personae, loca, res; hinc sacrilegium distinguitur in *personale, locale et reale*. Sacril. *personale* est quo violatur persona Deo sacra. Porro Deo personae sacrantur cum mancipantur cultui divino: minus proprie ex suscepta tonsura, ita tamen, ut qui in tonsuratum violentas manus iniicit suadente diabolo, aut alia privilegia ei constituta laedit, est veluti sacrilegii reus. Magis proprie personae sacrantur inita professione religiosa vel ordine sacro, ex quibus Deo clericus in perpetuum mancipatur. Hinc sacrileg. *personale* habetur vel I. cum in personam sacram violentae manus iniiciuntur; vel II. cum persona sacra trahitur ad Tribunal saeculare; III. vel cum persona sacra luxuriose violatur.

Reale sacrilegium est, quo violatur quidvis aliud sacrum aut sanctum, quod persona aut locus non sit: quodque sacrum aut sanctum sit 1. sive per se, 2. sive ad nostram sanctificationem fiat: sive demum 3. ad divinum cultum obeundum consecratum fuerit. Hinc reale sacrileg. committitur cum I) *iniuriose tractantur* quae proxime et immediate ad cultum vel sanctificationem pertinent e. g. sacramenta, Vasa sacra, Reliquiae sanctorum, Sacrae imagines, sacra ornamenta vel instrumenta. Unde sequitur α) sacrilegium etiam Sanctorum reliquias et imagines non solum irreverenter tractare, sed et eas procaciter pingere: SS. Dei vel Christi nomen aut Deiparae ac Sanctorum minus reverenter usurpare: S. Scripturae verba et sententias ad scurrilia, vana, ludicra detorquere; β) sacra et sacramenta vel sacramentalia in lethali obire; ad sacram suppellectilem quod attinet, sacrilegium est eam adhibere in usus profanos nedum quamdiu *consecrationem retinet*, sed et postquam illam amiserit *Trid. Sess. XXI. de Ref. C. 7.* Quod enim semel Deo consecratum est ad humanos usus transferri non decet *C. 3. de rer. perm. C. 51. de Reg. Iur. in 6.* hinc aede sacra diruta nec lapides inaedificati postquam remoti sunt, vindicari possunt *L. 44. de Reg. I.*

Sacrileg. reale committitur II) quoque cum iniuriose tractantur ea, quae, etsi remote, ad Dei cultum animarumque sanctificationem pertinent, vel cum furantur bona Ecclesiae, vel cum supprimuntur Pia Legata, vel cum fraudantur iura Ecclesiae.

Sacrilegium locale est quod loci sacri reverentiam laedit, quavis actione *externa* quae loci sanctitatem decedet, etsi alias licita: seu committitur hoc sacrileg. per omnia quae fiunt contra sanctitatem loci et sunt 1. malitiosa templi vel altaris destructio; 2. occisio hominis; 3. iniuriosa humani sanguinis vel seminis effusio; 4. humatio cadaveris excommunicati vel non baptizati; 5. violenta extractio reorum; 6. profani actus; 7. furtum.

179. Ad 3^m. *Poenae* statutae in iure contra sacrilegos sunt I. *Censurae ex Pii IX. Const. Apostolicae Sedis* ita ut incurrant ipso facto 1°. Excommunicationem R. Pontifici speciali modo reservatam qui committunt sacrilegium a) personale scil. (*cit. Const. n. V.*). « Omnes interficientes mutilantes, percutientes, capientes, carcerantes, detinentes, vel hostiliter insequentes S. R. E. Cardinales, Patriarchas, Archiepiscopos, Episcopos, Sedisque Apost. Legatos, vel Nuncios, aut eos a suis dioecesibus, Territoriis, Terris seu Dominiis eiicientes, nec non ea mandantes, vel rata habentes seu praestantes in eis auxilium, vel favorem. C. 2. de sent. excom. in 6 ».

Et n. VII. *cit. Const.* « Cogentes sive directe sive indirecte iudices laicos ad suum tribunal personas ecclesiasticas praeter canonicas dispositiones: item edentes leges vel decreta contra libertatem aut iura Ecclesiae ».

b) Qui committunt sacrileg. *reale* scil. n. XI. usurpantes vel sequestrantes iurisdictionem, bona, redditus ad personas ecclesiasticas ratione suarum Ecclesiarum aut beneficiorum pertinentes. Et n. XII. Invadentes destruentes, detinentes per se vel per alios Civitates, Terras, loca aut iura ad Ecclesiam Romanam pertinentia, vel usurpantes, perturbantes, retinentes supremam iurisdictionem in eis, nec non ad singula praedicta auxilium, consilium, favorem praebentes.

2°. Excommunicationem simpliciter reservatam R. Pontifici item ipso facto incurrunt qui committunt sacrilegium a) personale n. II. c. *Const.* Violentas manus, suadente diabolo, iniicientes in Clericos, vel utriusque sexus Monachos, exceptis quoad reservationem, casibus et personis, de quibus iure vel privilegio permittitur, ut Episcopus aut alius absolvat; vel

b) reale ex *Trid. Sess. XXII. C. II. de R.* quicumque existunt occupatores bonorum cuiuscumque Ecclesiae et loci pii.

3°. Excommunicationi item l. s. Episcopis sive Ordinariis reservatae subiacent Clerici in sacris constituti vel regulares aut moniales post votum solemne castitatis, matrimonium contrahere praesumentes, nec non omnes cum aliqua ex praedictis personis matrimonium contrahere praesumentes *Pii IX. cit. Const.*

II. Statuta erat insuper poena traditionis brachio saeculari in eos etiam minores qui hostias consecratas surripiebant: sed ecqua natio porrigit nunc Ecclesiae brachium saeculare pro tantis criminibus coercendis? si excipiatur degradatio realis in Clericos caeterum manent poenae arbitrio iudicis decernendae.

180. Ad 4^m. tandem cognitio huius criminis et punitio spectat ad utrumque forum: est enim crimen mixti fori, quod si adiunctam habeat suspicionem haeresis, cognitio et punitio spectat ad Inquisitores quoque haereticae pravitatis.

TITULUS XXIX.

DE SIMONIA.

181. **Praenot.** A sacrilegio in genere, de quo tit. antec. deveniamus ad unam eius speciem tantum, quae proprio nomine Simonia a Simone Mago procedens appellata est. Species violationis rerum sacrarum, commercium earum facere rerum est sc. id genus cum rebus temporalibus permutatio ut vulgo emptionis venditionis nomine significetur. Adeo grave visum est legislatori Simoniae crimen, ut ab eo in suo codice criminali exordium sumpserit: non quia ex obiecto suo sit omnium delictorum gravissimum, sed ideo quia est maxime perniciosum praesertim tempore Gregorii IX. *C. 9. h. t.* dicitur crimen horribile nimis, comparandum blasphemiae Iudaeorum et peccato Iudae proditoris, lepra, tabes et pestis tanta, ut sua magnitudine alios morbos et haeresim ipsam vincere dicatur. *C. quotiens et seqq. h. t. (I)...* Et merito: quia vix aliud crimen

(1) Cf. ad *h. t. Gratiani Decret. Can. 1. q. 1. et 7. ac caeteras Decretal. collectiones in his ll. parall. Trid. Sess. XI. C. 1. 9. de Ref.*

magis iniuriosum Deo: quia eius praestantissima dona et gratias temporali aestimat pretio; vix aliud magis Ecclesiae perniciosum, quia viam ad beneficia et dignitates ecclesiasticas adstruit indignis et saepe scelestis hominibus. Unde longior a nobis de Simonia discursus instituendus. Interim *cf. Schmalz. Reiff. Pirhing. Pichler alique DD. comment. in t. h. de Simon. Ferraris v. Simonia; Thesaurus de Poenis.*

I. NOTIO. DIVISIO SIMONIAE.

Summarium. — Explicata Simoniae a) definitione exhibentur eius b) species aliquot h. e. Iuris divini et ecclesiastici mentalis, conventionalis et realis. c) Circa beneficia distinguitur simplex et qualificata seu confidentialis sc. cum reservatione accessus, vel ingressus vel regressus.

182. Decl. 1. p. Notio. Crimen quo spirituale aliquid in contractum deducitur temporali pretio exhibito a *Simone Mago* dixi simoniam appellari. Definitio ex *S. Th. in 4. dist. 25.* desumitur comm. quod sit *Studiosa voluntas emendi vel vendendi aliquid spirituale vel spirituali adnexum.* 1. *Studiosa* voluntas, non solum quia deliberata et cum advertentia ad malitiam, ut natura criminis patefiat, quae in fraude doloque consistit: sed etiam quia ad essentialem eius malitiam non requiritur ut pactum mutuo consensu vel reipsa perficiatur, sed sufficit interior vel unius affectio simoniaca, pascendi nempe seu obligandi voluntas: 2. *voluntas* sc. actualis seu actio voluntaria ac deliberata: 3. *emendi vel vendendi*: quia *crimen* simoniacum non in simonia mentali proprie consistit, sed in simonia exterius per contractum quemlibet, in quo res spiritualis aestimatur, patrata. Dixi per contractum quemlibet scil. onerosum (non gratuitum) quo res spiritualis commutatur, datur, vel promittitur pro temporali, uti est permutatio, transactio, remissio delicti, aut debiti etc. pro spirituali. Quibus adsignificatur et

Sess. XXII. C. 1. de observ. et vit. Sess. XXIV. C. 14. 18. Paulus IV. Const. 23 Nov. 1557. Pii IV. Const. Romanum Pontificem 17. Oct. 1564. Pii V. Constit. Cum primum 1. Apr. 1566. Const. Intolerabilis 1569. Const. Durum nimis 1. Iun. 1570. Bened. XIV. Const. In sublimi 29. Aug. 1741. Pii IX. Constit. Apostolicae Sed.

tota malitia simoniae, in eo sita, quod quis res sacras vel spirituales, aut spirituali adnexas adeo vilipendat, ut eas pro temporalibus et profanis, quae ab illis utpote altioris ordinis longe superantur, comparari posse vel perverse existimet vel comparare malitiose attentet: 4. *Spirituale vel spirituali* adnexum, quibus denotatur materia simoniae sc. merx seu res, quae sacrilege emitur, vel venditur. Quia vero nulla datur emptio vel venditio sine pretio in omni simonia rem temporalem intervenire necesse est tamquam pretium, quod pariter ad simoniae materiam pertinet: hinc *pro pretio temporali*, quod in definitione data nonnulli addunt, videtur redundare, quia iam continetur verbis emendi vendendi: 5. In dictione spirituale vel spirituali adnexum notandum est: quod rerum spiritualium nomine veniunt ea, quae immediate cultui divino inserviunt sive ex Dei sive ex Ecclesiae institutione: spiritualibus vero adnexae dicuntur eae res, vel sine quibus res spiritualis esse nequit, vel quae a spiritualibus in sui institutione dependeret. Per emptionem venditionem significatur quod voluntas saltem aliquo signo debeat extrinsecus prodire; debet autem locutio accipi ut, quod speciale est in simonia, possit emptio venditio simoniaca, claudicare ut aiunt et consistere emptio sine venditione et vicissim, quatenus simonia est in voluntate unius nempe *intentionalis* (1).

Unde tria requisita patent, quae necessaria sunt ad constituendam omnem simoniam saltem quae est proprie talis ex iure divino prohibita, sc. 1. pactum vel contractus emptionis venditionis vel alius quilibet onerosus commutationis, vel saltem actus voluntatis emendi vendendi aut commutandi positus sive ab uno sive a pluribus: 2. pretium sive res temporalis: 3. merx sive res spiritualis vel spirituali adnexa.

Inde patet et pravitas simoniae, quae in eo est quod res sacras et sanctas, quasi profanas, venales habeat, vel habere

(1) Emptio venditio ponitur in definitione ideo etiam, quia in simonia intercedere debet commutatio. Et cum in qualibet commutatione duo saltem elementa, quae commutantur, dari debent: sc. merx aliqua et pretium quoddam; etiam in simonia dantur. Insuper duo dicta elementa sint ordinata inter se mutuo, ut exurgat commutatio et quidem quae est instar emptionis venditionis.

videatur. Hinc est quod in simoniae vitio parvitas materiae non datur, sed est semper gravissimum peccatum: imo quo minus pretium temporale datur vel offertur pro re spirituali, eo maior est contemptus rei spiritualis et sic maius peccatum.

183. Decl. 2. p. Variae Simoniae species. Scil. dividitur Simonia I. in eam quae est iuris divini seu proprie dictam, et in eam quae est iuris ecclesiastici seu minus proprie talis. *Iuris divini* ea est, qua res spiritualis cum temporali commutatur: *iuris ecclesiastici* vero simonia tum obtinet, cum nulla quidem eiusmodi commutatio apparet; sed plerumque ex adiunctis, quae Ecclesia determinat, simoniacum lucrum paritur, quod accidit v. g. in simonia confidentiali, de qua postea. Dixi in simonia iuris divini *commutatur*, quatenus temporale datur pro spirituali sc. pro re de se vere spirituali, uti gratia sanctificans, ecclesiastica iurisdictio. In simonia iuris ecclesiastici non habetur commutatio dicta, sed tantum contra Ecclesiae prohibitionem datur spirituale pro spirituali, e. g. in permutatione beneficii pro beneficio propria auctoritate facta, vel quando datur temporale pro temporali e. g. cum quis emit officium oeconomi, thesaurarii, advocati Ecclesiae. Ex natura rei non repugnant tales permutationes, spirituale sc. pro spirituali, temporale pro temporali: adeoque simonia est iuris positivi ecclesiastici.

Haec divisio impugnatur a quibusdam ut inepta et DD. antiquis incognita: sed retinenda prorsus est contra Gonet in *dissert. de probabil. n. 148.*: fundata namque est in ipso Iure: praeter simoniam iuris divini, simonia iur. eccl. continetur C. 5. et 7. de rer. permut. et C. fin. de pactis. Ita fere omnes TThh. et Canonistae, Gloss. in C. 1. de off. deleg. V. *dimittere*.

Iuris divini nomine, non venit ius positivum divinum, quod non extat circa simoniam; sed venit ius naturale mentibus nostris a Deo insitum, vetans rem sacram et spiritualem inhonorare ac indigne tractare.

Simonia iuris ecclesiastici licet minus proprie simonia sit, potest tamen venire sub hoc nomine: quia pacta illa relationem habent ad spiritualia, et dum ab Ecclesia praecipitur res indifferens ex motivo religionis vel alterius virtutis, res illa

fit obiectum illius virtutis et humanis permutationibus subtrahitur. Cf. *Suar. De relig. l. 4. C. 2. et 7.*

II. Utraque simonia dividitur in *internam*, quae uno interno animi proposito consummatur, quin ullatenus prodeat in actum externum: et *externam*, quae in actum exteriorem prorumpit. Interna a Canonistis non attenditur, utpote qui simoniam non pro interno sed externo foro spectant.

Porro externa partitur in mentalem, conventionalem et realem. *Mentalis* seu inchoata est, in qua datur temporale cum animo obligandi ad reddendum spirituale aut e converso, sed nullo intercedente pacto expresso vel tacito: attamen dans animo suo intendit alterum obligare e. g. patronus te praesentat ad beneficium, ea intentione, exterius tamen non manifestata; ut illius intuitu atque ex debito tu eidem des pecuniam vel compensationem. Dicitur ergo mentalis, non quasi mente retineatur, sed quod temporale *ea mente* datur, ut alter obligetur tamquam ex iustitia dare spirituale vel e contra. Unde simoniacus mentalis efficitur, qui inservit Episcopo nulla quidem conventionione, sed ea mente, ut pro mercede ei conferat beneficium.

Conventionalis est in qua intervenit pactum seu conventio expressa aut tacita de dando spirituali pro temporali: ad hanc ergo habendam non sufficit *sola promissio* rei spiritualis pro temporali aut vicissim, sed ea debet esse a promissario acceptata: secus simonia esset mentalis tantum. Dicitur conventionalis, quia adest vera conventio, verum pactum. Conventionalis est duplex: scil. *pura*, cum traditio ex neutra parte secuta est: sive vero ex alterutra tantum parte facta iam sit traditio, *mixta* vocatur.

Realis est, in qua pactum completur mutua traditione rei spiritualis et temporalis, sive totum pretium semel tradatur, sive pars illius: et, iuxta communioem sententiam poena illius simoniae non incurritur nisi facta sit traditio aliqua ex utraque parte.

184. *Decl. 3. p.* Circa beneficium committi potest simonia iuris communis seu *simplex* et potest committi simonia *qualificata*, iure speciali ecclesiastico introducta, quae *confidentialis* audit. Haec autem species est simoniae conventionalis et tunc

locum habere dicitur, cum non traditur quidem res spiritualis pro temporali, sed res spiritualis cum spirituali commutatur, eo fine, ut aliquod inde lucrum captetur, quod accidit vel in permutatione beneficiorum, vel in eorundem collatione eo pacto facta, ut illud beneficium sibi vel alteri resignetur, vel pensio constituitur. Hanc ergo confidentialem simoniam quis committit cum alteri procurat beneficium quocumque modo (sc. vel conferendo, vel eligendo, vel praestando, vel in eius favore resignando...) cum certa confidentia h. e. cum pacto vel expresso vel tacito ut is, cui procuratur, idem beneficium post aliquod tempus resignet, aut relinquat procuranti vel alteri cuidam, aut certe pensionem vel fructus ex eodem praestet. Ex dictis patet ad hanc simoniam requiri *pactum*: secus esset simonia mentalis, non autem confidentialis, quamvis expressus recipientis beneficium consensus non requiratur. Haec simonia dicitur a) *qualificata*, quia fit cum speciali qualitate et facto, et etiam sub speciali poenarum qualitate: b) *confidentialis* ob confidentiam, quam unus alteri praestat.

Dicta autem confidentia tripliciter contingere potest: 1. scil. cum reservatione *accessus* h. e. cum pacto ut is, cui procuratur, ex post facto idem resignet iterum procuranti, vel alteri, quod hic et nunc ob impedimentum e. g. ætatis non est illius capax, et sublato impedimento *pateat ipsi liber accessus* ad beneficium propria auctoritate. 2. Cum reservatione *ingressus* h. e. quando quis obtinuit beneficium necdum tamen possessionem, et illud cedit alteri cum pacto ut post cessionem, mortem vel resignationem idem beneficium ingredi, eiusque possessionem capere valeat. 3. Cum *reservatione regressus* quando quis beneficium, a se iam possessum, cedit alteri eo pacto, ut sibi vel alteri post cessionarii mortem vel resignationem liceat ad illud regredi, vel recuperare... In quibus tribus modis patet nil temporale intervenire; ideoque iuris esse ecclesiastici. At iuris naturalis est hac in re 4us. modus quo sc. conferens, vel renuntians, vel aliter procurans alteri beneficium reservat pensionem sibi vel alteri solvendam.

II. DE MERCE SIMONIAE.

Summarium. — Mercem 1) simoniae constituit res spiritualis sive formaliter, sive causaliter, sive effective 2) vel quae connexive spirituales sunt, cum in se sint temporales tamen antedecenter, concomitanter, aut consequenter adnectuntur spiritualibus, 3) in quibus exponitur quid certe sit simoniacum.

Utraque res, quae in contractum venit, tam spiritualis, quam temporalis, *materia* est, circa quam versatur animus et conventio simoniaca, dum una aequiparatur, vel commutatur cum altera: sicut pactum ipsum est forma essentialis simoniae, qua imponitur vel intenditur imponi alteri obligatio ad dandum vel conferendum aliquid spirituale pro temporali aut vicissim. Agemus infra de hac: nunc de materia.

185. *Decl. I. p.* Itaque materia adaequata simoniae est res spiritualis per modum mercis et res temporalis per modum pretii. Ad *Mercem* quod attinet: nomine rei spiritualis hic intelligitur id, quod simul est aliquo modo supernaturale vel ad Dei honorem seu cultum divinum aut ad spiritualem animarum salutem ordinatum. Aliis verbis constituunt mercem ea sola, quae ex supernaturali institutione aut potestate procedunt, atque ad spiritualem finem proxime ordinantur sive morale sive physicum aliquid sint. Eiusmodi res spirituales sunt triplicis generis. Nam 1. alia sunt spiritualia *formaliter* intrinsece, et quoad essentiam suam, quae ipsa sancta sunt e. g. gratia sanctificans, gratiae gratis datae, dona Spiritus Sancti, virtutes tum theologicae tum morales divinitus infusae: 2. alia sunt spiritualia *causaliter* quia sunt causa bonorum supernaturalium donorum spiritualium ut Sacramenta, potestas, iurisdictio et officia ecclesiastica, utpote quae vi sua vel ex institutione Christi aut Ecclesiae sanctitatem pariunt e. g. praeter Sacramenta etiam Sacramentalia uti consecrationes, benedictiones aquae, numismatum, templorum.....: 3. quaedam sunt spiritualia *effective*: quae sunt effectus et usus sacrae potestatis i. e. omnis actus ordinis et iurisdictionis v. g. consecrare ecclesiam vel calicem, exorcizare, censuras irrogare vel absolvere, conferre beneficia, dispensare in legibus Eccl.; item actus

virtutum et operationes sanctae, functiones sacrae; divina officia celebrare, prophetare, patrare miracula.

186. *Decl. 2. p.* His additur 4^m. genus, earum scil. quae *connexive* spirituales sunt. Hae scil., etsi temporales in se sint, tamen ob connexionem cum spirituali evadunt spirituales et ad finem supernaturalem ordinantur. Itaque spirituale *connexive* dicitur aliquid in se quidem temporale, quod tamen rei, iuri vel officio spirituali aut Dei, aut Ecclesiae ordinatione adnexum est, vel sibi coniunctum habet aliquid spirituale. Porro tripliciter id contingit, 1°) vel *antecedenter*, si nempe talis res in se non spiritualis, ceu causa vel aliquid praesuppositum ordinatur ad aliquid spirituale seu sacratur vel benedicitur in ordine ad aliquid spirituale: qualia sunt sacramentalia et ceremoniae sacrae, res consecratae vel benedictae, uti templa, altaria, calices, paramenta, vestes sacrae, quae ordinantur ad sacrificium: rosaria, quae ad preces, numismata, quae ad devotionem, ius patronatus, ius eligendi, et ipsa electio, collatio beneficii.... quae referuntur ad beneficium et officium ecclesiasticum: 2°) *concomitanter* si spiritualibus intrinsece est coniuncta, ut labor corporis et omnis actio, quae necessario suscipitur et fit in sacrificio Missae, in administrandis Sacramentis, divinis officiis peragendis, in verbo Dei praedicando: 3°) *consequenter* si sc. uti effectus praesupponit causam spirituales e. g. oblationes, decimae, beneficia ecclesiastica, quae sunt ius percipiendi res et fructus temporales: quia hoc ius praesupponit et respicit officium spirituale. Hisce positis

187. *Decl. 3. p.* Certum est I. simoniacum esse vendere vel emere res, quas diximus esse formaliter, vel causative, vel effective spirituales, prout habet communis omnium catholicorum fundata in iure naturali et positivo *C.I.8.9.10.14. etc. h. t.*

Certum est II. simoniacum item esse temporale ceu premium dare vel accipere *a)* pro administrandis sacramentis *b)* pro labore intrinseco: *c)* pro collatione ordinum clericalium etiam 1^{ac}. tonsurae tantum, pro literis dimissoriis, pro examine clericorum, in concursu pro beneficio parochiali ita ut simoniacum quoque sit id vel sponte oblatum accipere. Liquet enim 1^m. *C. 9. et 42. in h. t.* atque ex simoniae natura: 2^m. est indubitatum penes Suarez *de relig. l. 4. c. 21. n. 15. 18.* 3^m. patet.

ex Trid. *sess. 21. C. 1. de R.* quoad collationem ordinum et literas dimissorias: quo correctus est textus *C. 18. et C. 30. h. t.* permittens accipi sponte oblata.

Certum est III. simoniam esse accipere vel dare pretium temporale *a)* pro officiis divinis, quales sunt horae canonicae, litaniae et aliae publicae orationes decantatae vel recitatae in choro vel extra: quod idem dicendum de praedicatione verbi divini et privatis orationibus ex *C. 2. h. t.* quia haec ministeria et officia praecipue ordinata sunt et tendunt ad supernaturales gratias et dona spiritualia consequenda: *b)* pro iurisdictione eccl. aut eius concessione *C. 2. cit. C. 8. C. 38. h. t.* nam iurdictio ecclesiastica tam ex parte principii sc. Dei auctores supernaturalis, quam ex parte finis, qui est utilitas et salus animarum, qui est spiritualis: *c)* pro actibus eiusdem iurisdictionis, sive interni sive externi fori: *interni* ut audire confessiones, absolvere a peccatis aut a censuris, delegare potestatem audiendi confessiones vel absolvendi a censuris: *externi* uti dispensare in voto vel iuramento, dare indulgentias, dispensare in impedimentis ordinum, matrimonii, in legibus, confirmare electiones, instituere in beneficio,.... item ferre censuras, vel alias poenas ecclesiasticas infligere *C. 9. 14. 21. 24. 36..... h. t.* et *C. 10. et vita et hon. Cl.* quia iurisdictionis ecclesiasticae actus supponit principium spirituale et tendit ad finem supernaturalem non minus ac exercitium et actus ordinis potestatis.

IV. Ad res connexive spirituales quod attinet, simoniam esse vendere in concreto res antecederet spiritualibus adnexas sc. quae secundum se praecedunt spiritualitatem sc. consecrationem, vel benedictionem, uti sacramentalia permanentia et habent effectum permanentem et sunt res consecratae, vel benedictae.... e. g. templa, altaria, calices, patenae.... Est communis et prob. *C. 7. et 12. Cau. 1. q. 3.*; ratio est, quia sacramentalia permanentia seu res et benedictae in concreto involvunt consecrationem et benedictionem, seu aliquid spirituale.

Dixi in *concreto*, quia e. g. calices consecrati, paramenta et loca sacra... ut accipiuntur adaequate et ordine ad finem supernaturalem, materia quidem sunt simoniae, quia sic acce-

ptae sunt omnino sacrae, nulli temporali pretio aestimabiles: attamen in *abstracto* e. g. calices et aliae res, cum habeant materiam pretio aestimabilem, secundum hanc vendi possunt absque ulla simonia: ut habet communis contra quosdam docentes vasa sacra vendi non posse, ni prius per confractionem excrentur. *Arg. ex Can. 2. Cau. 10. q. 3. Can. 70. Cau. 12. q. 2.* et ratio est, quia res sacrae per consecrationem non amiserunt suum valorem naturalem. Nihilominus ex *S. Th. 2. 2. q. 100. a. 1. 2. 3.* aliisque res istae si integrae sint, vendi nequeunt nisi pro aliqua Eccl.; confractae vero ad quemcumque usum vendi possunt. Rosarii vero vel numismatis usus etiam ad laicos pertinet, iisque tradi.

Notandum insuper est *a)* quod res benedictae exigui valoris ut oleum et chrisma vel pretiosae, in quibus oriri posset suspicio de autione pretii intuitu benedictionis, prohibentur vendi *C. 105. Cau. 1. q. 2. et C. 8. h. t.* tamen aliqui excusant a labe simoniae praxim, qua Cathedralis Ecclesiae aliquid accipiunt ab Ecclesiis particularibus pro sumptibus ad comparandam materiam olei vel S. Chrismatis. *b)* Pluribus decretis S. C. Indulgent. interdicitur ne rosaria, cruces, numismata benedicta venditioni exponantur; attamen plures excusant a labe simoniae eos qui huiusmodi res vendunt ratione pretii temporalis modo ob benedictionem carius non vendantur. *c)* Interdicitur quoque venditio Ecclesiae et coemeterii *C. 15. et 41. h. t. C. 13. de sepult.* quia haec duo non solent esse in commercio humano: intellige tamen ecclesiam et coemeterium commune fidelium: quia probabile est proprietatem ecclesiae et sepulcri proprii vendi posse iuris solemnitatibus servatis.

V. Praebenda seu beneficium, ut est ius percipiendi fructus temporales, non potest vendi citra simoniam iuris naturalis: ita commun. contra docentes esse iuris ecclesiastici *C. 8. Cau. 1. q. 3. et C. 9. eiusd. Cau.* Nam simonia iuris naturalis est violatio rei sacrae per venditionem: sed praebenda est res sacra connexive cum auctoritate Rom. Pontificis adnexa est officio spirituali. Idem de iure patronatus dicendum.

III. DE PRETIO SIMONIACO.

Summarium — 1). Quod dicitur munus a manu, a lingua, ab obsequio constituere pretium simoniacum, non ambigitur. 2). Unde sequitur simoniam non esse, si temporale accipiat pro titulo sustentationis, consuetudinis licet suo modo pro titulo obligationis, gratitudinis et laboris extrinseci, titulo redimendae vexae, quam quis pateretur in iure speciali.

188. *Decl. 1. p.* Alterum elementum constituens materiam simoniae est pretium, quod in iure can. *munus* appellari solet, non prout haec vox denotat vel donum gratuitum vel officium, sed prout dicit onus, obligationem alicui impositam. Triplex autem distingui solet iuxta *C. sunt nonnulli 24. Cau. 1. q. 1.* 1°. *munus a manu* per quod intelligitur pecunia vel quaecumque res corporea vel incorporea pretio aestimabilis, mobilis vel immobilis in alium transferibilis: huc revocatur debiti solutio, vel solutionis dilatio, aut anticipatio. 2°. *munus ab obsequio* per quod intelliguntur servitia temporalia uti famulatus, negotii gestio, rerum administratio.... 3°. *munus a lingua* per quod venit omne genus temporalium, laudum, commendationum.... quae fiant ex pacto vel intentione obligandi aliquem ad obtinendum per et propter illas aliquid spirituale, vel ad compensationem pro illo obtento.

Munus a manu constituere pretium simoniacum non ambigitur. De aliis ergo. I. Ad simoniam constituendam sufficit etiam *munus a lingua* ut, si quis pecunias vel aliud temporale promittat, vel det non ipsi Episcopo, a quo vult ordines vel beneficium eccl. consequi, sed cuidam tertio potenti in sermone apud Episcopum ut suas preces, intercessionem interponat et per has impetret spirituale, quod intendit, *Can. 3. Cau. 1. q. 5.*, ubi tamquam simoniaca damnatur promotio ad sacerdotium obtenta per pecuniam non Episcopo, sed cuidam principum eius datam. Intercessio enim et preces sunt causa moralis totius ordinationis vel collationis beneficii, et hanc virtute continent: ergo qui emit preces censetur virtualiter emere ipsam promotionem: non enim preces aestimat

et sibi comparat, nisi quia virtute continent vel promotionem moraliter causant. *S. Th. 2. 2. q. 100. a. 2. ad 7.* ait simonia-cum esse si per pecunias (sive mediate sive immediate) pa-retur via ad rem spiritualem.

Qua in re tria iuxta DD. notentur: *a*) a Simonia excu-sari eum, qui pecuniam dat tertio v. g. familiari Episcopi ut petentis tantum merita proponat vel explicet, ut aditum ei impetret apud Episcopum....: at *b*) simul caveatur periculum, ne merita proponens excedat officium informantis vel mo-nentis, vel ne procedat instar intercessoris.... et ne intuitu mercedis vel pecuniae id exequatur: item *c*) licere rogare alium ut intercedat: quia, ut habet Suarez *l. c. C. 40. n. 9.* si preces, quibus immediate quis e. g. beneficium sollicitat per se, non faciant simoniam, multo minus preces precum.

II. Ad simoniam pariter sufficit munus ab obsequio: *C 11. et 12. h. t.* quia vere exhibetur temporale scil. servitium pretio aestimabile pro spirituali: modo non illud munus praestetur ex obligatione iustitiae, ut dum intuitu illius detur spirituale, vel quia datum est spirituale, pro tali munere praestito vi pacti expressi vel taciti. Unde simoniacum est servire Episcopo sine, vel cum modico salario, si ex pacto expresso vel tacito beneficium loco salarii servienti conferatur (1).

189. *Decl. 2. p.* Ex dictis sequitur simoniam non esse si accipitur temporale: 1°. *Titulo sustentationis* seu per modum stipendii ad congruam ministri sustentationem pro administra-

(1) Unde sequitur non esse simoniam saltem regulariter dare spiri-tuale pro spirituali, aut temporale pro temporali v. g. si duo permutent diversi generis res sacras puta S. Reliquias modo temporale non interve-niat: patet ex definitione simoniae. Hinc non est simonia si quis alicui conferat beneficium intuitu consanguinitatis, amicitiae, familiaritatis..... quia gratis confert. Si quis beneficium debitori metu amittendi debitum, modo non apponat pactum securitatis, seu conditionem ut beneficiatus de-bitum solvat.

Dixi saltem *regulariter* si pretium consistit in re spirituali: quia ex-cipiendum est ne beneficium commutetur pro alio beneficio: tunc esset simonia iuris ecclesiastici.

Neque est simonia si imponatur onus quod de iure inest v. g. con-fero tibi beneficium ut alterum incompatible resignes: secus si onus, quod de iure non inest, imponatur ob novam obligationem pretio aestimabilem e. g. confero tibi beneficium ut alterum compatibile resignes.

tione sacramentorum, officiis divinis, celebratione Missarum, sepultura mortuorum, predicatione verbi Dei, pro exercitio iurisdictionis ecclesiasticae. Nam ipse Christus Dominus *Luc. 10.* permittit, et S. Paul. *1. Cor. 9.* ait: *Nescitis quoniam, qui altari deserviunt, cum altari participant?* Ita et Dominus ordinavit iis, qui Evangelium annuntiant, de Evangelio vivere. Ipsa natura dictat, ut qui aliis servit sive in temporalibus, sive in spiritualibus, mercedem et alimenta ab his recipiat, unde sustentetur *Can. fin. Cau. 1. q. 2. C. 16. de praeb.* Quod procedit etsi clericus iam aliunde habeat congruam sustentationem v. g. ex bonis patrimonialibus; quia nemo tenetur in aliorum gratiam gratis laborare iuxta *cit. 1. Cor. 9. Nemo militat suis stipendiis unquam.* Quod si e. g. parochus ex officio iam esset obligatus ad functiones.... et inde sufficientes redditus ad sustentationem haberet, nil posset exigere, nisi vel legitima consuetudo, vel Ius, aut superior ecclesiasticus id permetteret in partem stipendii aut reddituum.... Dixi nisi legitima consuetudo: quia

2°. *Titulo consuetudinis* sed *suo modo*, ut aiunt DD., potest aliquid temporale recipi pro spiritualium administratione. *Potest recipi* ut praxis e. g. parochorum passim testatur aliquid exigi pro s. sepultura, pro assistentia matrimonii, pro Missis; prout *arg. ex rub. et text. C. 42. h. t. Suo modo*: quia DD. requirunt ut temporale accipiatur vel exigatur postquam spirituale iam est datum, ut primum exigatur moderate, et sine violentia, ita ut clericus sit paratus ministrare, etsi forte nil postea accipiat. Unde clericus non neget, vel altercetur, donec securum reddat se de temporali postea dando. Hisce non servatis animus simoniacus adesse censetur, saltem species simoniae, ni excuset necessitas....

3°. *Titulo obligationis* (ut tradit P. Schmier et alii contra Zoesium, Suarez....) quam aliunde non habuit minister rei sacrae, sed in se suscipit in aliorum gratiam: quia obligatio ad functionem sacram distinguitur a functione sacra atque reputatur pretio aestimabilis, utpote hominem privans sua morali libertate, eique varia incommoda pariens: modo non detur aliunde haec obligatio v. g. ex officio, sed in ulterius gratiam libere suscipiatur: hinc

4°. *Titulo gratitudinis* potest quis aliquid temporale recipere: ad gratitudinem enim licet indeterminatam obligatur iure naturali quisquis aliquid sive temporale sive spirituale ab altero recipiat: licite ergo clericus recipiet, modo quod datur titulo gratitudinis ad beneficium iam acceptum subsequatur, non antecedit.

5°. *Titulo laboris extrinseci* e. g. si minister Sacramentorum debeat conficere iter, adire certum locum, esse paratum ad certam horam, vel nutum petentis, vel aliud incommodum a functione sacra subire, sua negotia negligere. Eiusmodi enim labor est aliquid temporale et pretio aestimabile: modo hic labor aliunde non sit debitus.

Hinc ex ipso Trid. *sess. 24. C. 1. de R.* quoad ordinandorum dimissorias, testimoniales... excipiuntur notarii, qui decimam partem aurei accipere possunt modo nullum salarium sit eis constitutum, nec Episcopus inde aliquid accipiat directe vel indirecte. Cancellarius ex taxa Innoc. XI. decem Iulios recipere potest pro conficiendis instrumentis collationis beneficiorum (1).

(1) Et quoniam incidit sermo de taxis, notentur heic quaedam taxae quae ex variis titulis cohonestantur. Et 1. in curia apostolica statutae sunt taxae pro confirmatione Episcoporum, pro dispensationibus et aliis expeditionibus spiritualibus. Sed hi actus gratis reapse expediuntur: taxae autem istae exiguntur sive titulo commutationis, dum vota commutantur in alia pia opera: sive titulo coercionis, poenitentiae instar dum ob praecedens delictum petitur dispensatio; sive titulo sustentationis pro officialibus Papae. 2. In curiis episcopalibus quandoque taxae praescriptae sunt pro dispensationibus, investituris, aliisque spiritualibus negotiis. An immunes sint hae taxae a labe simoniae litigant DD. At qui affirmant aiunt Conc. Trid. *sess. 24. C. 5. de R. matr. et sess. 25. C. 28. de Ref.* videtur penitus damnare has taxationes et consuetudines etiam immemorales « quae potius abusus et corruptelae, simoniacae pravitati faventes, nuncupari possunt ». Plures alii DD. negantes, docent illas taxas non dari pro actu spiritualis iurisdictionis, sed titulo sustentationis pro officialibus curiae episcopalis: atque adeo immunes esse a labe simoniae: modo non respuantur pauperes, seu officiales non recusent dispensare, non numerata pecunia.

Cf. quoad dispensat. matrimoniales causam agitatam in *S. C. C. die 28. Ian. 1882.*; et generatim quoad taxationem Cancellariae cf. decretum *S. C. C. 8. oct. 1678.* editum iussu Innocentii XI. ideoque *taxa inno-centiana* vocari solet.

6°. *Titulo redimendae vexae*, quam quis pateretur in iure speciali. Vexam creare alicui seu vexare aliquem est alicui infensum esse, sive faciendo sive omittendo ne aliquid retinere vel obtinere possit seu spirituale seu temporale, iamvero huic infenso aliquid aut praestare aut promittere ut desinat esse infensus, est redimere vexam. Porro

a) generatim licet vexam redimere ei, qui habet ius in re vel ad rem ne hoc amittat. Hinc α) licet e. g. in necessitate constituto, imo etiam nullam necessitatem habenti, cui nisi promittat vel det pecuniam, iniuste negetur Sacramentum vel aliud bonum spirituale, quod iuste petit: modo promittens et dans praecise intendat tollere vexam et impedimentum iniustum: quia necessitas vel utilitas spiritualis, ad quam quis ius habet, praebet iustam causam permittendi malitiam alterius, atque ex parte dantis aufert irreverentiam erga rem spiritua-lem. Unde β) si vexatio venit iuri iam plene quaesito in praelatura aut beneficio, redimere pecunia hanc vexationem nulla erit simonia: quia tunc non datur temporale pro spirituali; sed pro temporali, seu pro tollenda vexatione: sic Episcopus confirmatus si iniuste vexetur, potest pecuniam dare pro tollenda hac iniusta vexatione. At si iusta sit vexatio v. g. ob dubium legitimae electionis, non licet eam pecunia redimere, quia per pecuniam reapse ascenderetur ad praelaturam vel beneficium.

b) Si vexatio obstat iuri speciali nondum quaesito, sed adhuc acquirendo e. g. antecedit electionem seu acquisitionem praelaturae vel beneficii: etsi communiter tradatur quod regulariter non licet eam pecunia redimere; tamen distinguendum est iuxta plures (nominatim S. Ligor. et D'Annib.) inter eos qui prodesse possunt, vel non: si 1^m. e. g. cum agitur de aliquot electoribus vel collatoribus beneficii aut praesentantibus ad illud, redemptio esset simoniaca: si 2^m. sc. si vexa veniat ab eo, qui tantum nocere potest nulla erit simonia hanc vexam redimere.

Nec ad rem pertinet, ait *D'Annib. heic n. 402.*, quis te aut quomodo vexet, quia haec non mutant ius tuum. Ideo licite redimis 1°. ne dum ab eo, qui (tibi obsistendo) iustitiam sed et ab eo qui solum charitatem laedit, imo et ab eo, qui ne

charitatem quidem. Et 2°. ne dum ab eo, qui solum obesse potest, sed et ab eo, qui potest etiam prodesse, quia hoc per accidens fit, dummodo redimas ab eo *qua* obest. Quin 3°. si tu ad eam rem ius quaesitum habes, licet vexationem iniustam redimere etiam ab eo qui non potest desinere obesse, quin incipiat prodesse, adeoque et quia prodesse potest, dando sibi scil. eam rem i. e. baptismum, Eucharistiam...

IV. DE FORMA SIMONIAE.

Summarium. — Forma essentialis simoniae est in illo pacto seu onerosa conventionione, qua imponitur vel intenditur imponi alteri obligatio ad dandum vel conferendum quid spirituale pro temporali aut vicissim. *Regulae ex quibus diiudicetur in dubio qua mente datum sit vel promissum temporale gratis ne an ex pacto.*

190. Decl. Formam essentialem simoniae diximus esse pactum ipsum simoniacum, consistens nempe in illa onerosa conventionione, qua imponitur, vel intenditur imponi alteri obligatio ad dandum vel conferendum aliquid spirituale pro temporali aut vicissim, si est simonia iuris divini, prout indicant verba emendi vel vendendi: quod praecise denotatur per particulam *pro*, per quam scil. exprimitur commutatio, compensatio, adaequatio, vel appretiatio spiritualis rei cum temporali *C. 9. et 39. h. t.* Quod si non pro temporali, sed ex alio motivo aut titulo detur vel promittatur spirituale aut vicissim, simonia non committitur.

Inde liquet ut completa sit forma actuans materiam, in concreto requiri 1. ex una parte spirituale et altera temporale aliquid: unde alterutro deficiente cessat simonia: 2. obligatio seu datio ultro citroque necessaria ad conceptum commutationis generice sumptae, qui continetur pro pacto in conceptu emptionis venditionis: unde cessat simonia, si tum temporale tum spirituale cederet in utilitatem unius: quia tunc non haberetur commutationis relatio: 3. ut *unum detur pro altero*: porro iuridice valet *uti pretium* dare pro altero. Et quamvis idem non sit *dare unum propter alterum* ac dare unum pro altero: tamen saepe saepius etiam dare unum propter alterum est dare unum

uti pretium alterius, iuxta commuam aestimationem. Iuxta communem aestimationem dare unum propter alterum est dare propter aliquam causam tum *praeteritam* sub nomine gratuita compensationis, vel retributionis, vel mutuae donationis, quae est palliata commutatio; tum *futuram* (motivum sc.) sub nomine specioso gratuita remunerationis, quia quod datur sub hisce titulis, revera datur *ut debitum*. Cf. Pichler in *h. t.*

191. In dubio autem utrum pro temporali vel ex alio titulo sit datum, in benigniorem partem praesumendum est *arg. ex C. 18. in fin. eod.* Iterum in dubio, qua mente datum vel promissum sit temporale gratis ne an ex pacto vel intentione obligandi alterum ad reddendum spirituale pro foro externo argui potest iuxta *C. 28. h. t. ex tribus* 1. vel ex dantis aut accipientis qualitate, quia si sunt consanguinei, intimiores amici, aut valde honesti, praesumitur donatio gratuita: 2. ex quantitate rei temporalis: quia si haec est modica vel absolute vel respectu dantis non censetur data uti pretium pro re tam praestanti, ut est spiritualis, sed prorsus donata: 3. ex tempore largitionis: quia si munus antecedit vel immediate sequatur collationem rei spiritualis non facile praesumitur ex liberalitate, sed ex pacto vel obligatione datam, tunc praesumitur simonia: si vero ex intervallo sequatur, tunc praesumitur ex liberalitate vel gratitudine data.

192. In simonia *conventionali* patet quod requiratur vera conventio, contractus, vel pactum sive tacitum sive expressum: nec sufficit nuda promissio rei spiritualis pro temporali, quae ab altero acceptata non sit, quia tunc verum pactum et conventio dici nequit *L. 1. ff. de Pactis*. Dixi pactum *expressum* quod tunc datur cum disertis verbis dicunt contrahentes vel paciscentes promitto, do, dabo tibi hoc vel illud spirituale. Potest id praestari literis quoque ceterisque signis. Dixi vel *tacitum*: quod erit si contrahentes aliquid faciunt in quo continetur, aut ex quo elicitur, vel praesumitur consensus et voluntas obligandi ad dandum spirituale pro temporali aut vicissim. Quod si nullum intercedat pactum inferens obligationem, etsi dando temporale accipiatur aut speretur spirituale, aut vicissim, simonia nulla est: eo quod gratis et non pro pretio accipiatur vel promittatur spirituale. Itaque omnino li-

quet ex dictis simoniaca prorsus esse pacta, quibus datur vel promittitur temporale ut pretium pro spirituali (1).

(1) Sed *quaer. an simoniacum sit a)* dare temporale in compensationem gratuitam pro spirituali: *b)* aut si detur temporale sub spe vel etiam pacto gratitudinis in genere: *c)* quid si detur ut motivum aut finis obtinendae rei spiritualis: *d)* et an absque labe simoniae possint Clerici accipere etiam sub pacto temporalia pro missis ac functionibus sacris: *e)* quid si temporalia promittantur vel dentur sub conditione vel modo ut pia opera obtineantur.

Resp. ad 1^m. Pactum simoniacum est *dare vel promittere rem temporalem in compensationem gratuitam aut e contra*. Nam *a)* hoc eruitur ex prop. 45. ab Innoc. XI. damnata « *Dare temporale pro spirituale non est simonia, quando temporale non datur tamquam pretium, sed dumtaxat tamquam motivum conferendi, vel efficiendi spirituale: vel etiam cum temporale sit solum gratuita compensatio pro spirituali, aut contra* ». *b)* Constat ex C. 34. h. t. ubi receptio clerici in canonicum dicitur esse simoniaca, si ille bona sua obtulit pro praebenda sua cum conditione, ut ipse recipiatur in canonicum. *c)* Merito autem damnatur ut simoniaca dicta compensatio: Nam ut actio aliqua ex ipsa natura rei sit proprie simoniaca, requiritur quod datio et receptio rei temporalis pro spirituali aut vicissim, sit datio et receptio onerosa et danti et recipienti, quocumque donetur nomine contractus aut obligationis. Sed vox compensatio supponit debitum vel obligationem iustitiae, quae tolli videtur per *to gratuita*, quaeque tamen unita cum alia voce *compensatio* (ne sit contradictio) supponit debitum vel obligationem gratitudinis non in genere tantum, sed *determinato modo* sub hac specie ut pro hoc temporali, grati animi ergo obligetur ad dandum spirituale, vel vicissim. Quae sane differt a donatione antidotali seu remuneratoria, quam aliquis facit sponte ad remuneranda beneficia sibi collata, modo quo voluerit. Ex lege naturali habet obligationem ut sit gratus, sed *non certo determinato modo*. Unde si dans spirituale intendat alterum obligare ad gratitudinem determinate exhibendam per aliquid temporale, imponit alteri obligationem gratitudinis novam, qua neque ex iure naturae neque aliunde adstringitur. Sed adstringitur ad hoc temporale dandum pro spirituali, uti huius vera compensatio: quod est simoniacum. *d)* Ita certa nunc, et communis DD. sententia: qui explicant rem exemplo. « *Do tibi ex liberalitate beneficium ecclesiasticum, ita tamen ut ex gratitudine obligeris mihi dare 100 scutata* ». Sed qui ita loquitur, ludit in voce gratitudinis, cum reapse velit emptionem-venditionem.

Resp. ad 2^m. Licitum est absque labe simoniae, *a)* promittere, dare, vel exhibere aliquid temporale sub spe obtinendi aliquid spirituale et vicissim: *b)* vel sub *spe* etiam exterius manifestata gratitudinis seu gratituae et antidotalis remunerationis per spirituale donum exhibendae: *c)* vel imposita etiam obligatione gratitudinis in genere, interposito pacto, saltem

V. DE QUIBUSDAM SIMONIAE SPECIEBUS.

Summarium. — **Simonia** 1. in ordinum collatione: 2. et in Sacramentorum administratione: 3. in acquisitione iurium spiritualium e. g. iurispatronatus: 4. in iure decimandi: 5. in iure sepulturae: 6. coadiutoriae: 7. in exercitio iurisdictionis: 8. in beneficiis ecclesiasticis: 9. in religionis ingressu et professione.

Iam ad quasdam materias in particulari venimus, circa quas simonia committi frequentius solet, maxime circa beneficia ecclesiastica, quae cum magnam afferunt utilitatem tum ad ipsa iniuriose emenda aut vendenda hominum avaritiam valde alliciunt aut pertrahunt. Sed antequam ad beneficia deveniamus,

per se et ad vitandam simoniam iuris divini. Triplex membrum huius asserti tenet Suarez *l. c. C. 45. n. 4.* ita ut, 1^m. teneant omnes, 2^m. quamplurimi, 3^m. plures cum ipso Suarez. Ratio 1^a. patet: quia qui sperat tantum sibi spirituale, intuitu temporalis dandum, si ex gratitudine et benevolentia dandum speret, non obligat, nec intendit obligare alterum. Ratio 2^a. est quia quod licitum est sperare et optare, nullum est prohibens, illud ipsum signis exterius manifestare. Ratio 3^a. est, quia licitum est in pactum deducere ad quod alter iam est obligatus ita ut non sit nova obligatio sed nova expressio...: sed alter recipiens a te aliquod beneficium hoc ipso obligatur iure naturali ad gratitudinem in genere... ergo ad hanc obligare potest qui dat temporale aut spirituale... quia sic non imponit ipsi novam obligationem a gratitudine aliunde orta distinctam. Dixi *per se* et *ad vitandam simoniam iuris divini*: quia per accidens, si scil. huiusmodi pactum fieret in materia beneficii, esset simonia iuris ecclesiastici.

Resp. ad 3^m. *Saltem virtualiter simoniacum pactum* est dare temporale pro spirituali et vicissim, a) si temporale non detur ut pretium, sed ut motivum conferendi spirituale: b) aut si temporale intendatur ut finis ipsius rei spiritualis. Ita tenere c) cogimur omnes *ob damnatam propos. 46.* ab Innoc. XI.

Ratio 1^a. patet a) ex *C. Tua nos 34. h. t.* b) quia heic verificatur simonia mentalis: nam in isto casu datur temporale cum interna intentione ac fine, ut inde obtineat aliquid spirituale aut vicissim: sed haec est vera simonia mentalis. Pariter ex communi hominum sensu et iudicio censeri, quod iudex saltem *aequivalenter* tunc vendat iustitiam, quando muneribus inducitur ac movetur ad dicendam sententiam pro eo, qui munera dedit. Nam sicut dicitur *formaliter* ministrare iustitiam: sic si ex muneribus acceptis inclinatur ad idem, dicitur pretio aequivalenti dare, et ideo communi hominum aestimatione in tali casu eiusmodi munera censentur *aequiva-*

alias materias, in quibus simonia locum saepe saepius habet, breviter exponemus.

193. I. *Simonia in ordinum collatione*, et II. *in sacramentorum administratione*. Ad 1^m. quod attinet conferre vel recipere ordines sacros ob aliquid temporale simoniacum esse constat et CC. 1. 8. 10. h. t. Cf. Gonzalez in h. t. C. 1. et 4. n. 9. et 16.; Schmalz. in h. t. 178. et seqq., in C. 4. de haereticis.

Sed 2^m. simonia pariter est aliquid dare vel recipere ratione Sacramentorum, praedicationis, officii divini, processionum, consecrationis Ecclesiae.... quod intellige, nisi detur vel accipiatur titulo sustentationis, stipendii, laboris extrinseci C. 13. 9. 41. h. t. Item vendere aut emere res consecratas ut chrisma,

lenter pretium. Ratio 2^a. est quia dans vel faciens spirituale principaliter ob temporale censetur dare vel vendere spirituale pro temporali ceu pretio, quod omnino simoniacum est.

Resp. ad 4^m. Simoniacum non est si sacerdos vel alii clerici redditus temporales, decimas vel alia emolumenta temporalia accipiunt ob s. ministerium, functiones, Missas: etiamsi exigant et in pactum deducant. Ratio 1^a. est in evang. fundata Luc. 10. 1. Tim. 5. *dignus est operarius mercede sua* et in Mth. 10. *cibo suo*: quae verba directa Apostolis et successoribus regentibus, docentibus, sanctificantibus dicunt rationem iustitiae, qua obligantur ii, qui haec ministeria exhiberent, ad dandam scil. mercedem non proportionatam operi spirituali, sed conditioni *personae operantis*. Sed hoc pacto licet temporalia SS. ministris debeantur, non tamen ut pretium vel compensatio, sed ut stipendium vel medium ad sustentationem: atque ita *gratis* spiritualia ministrantur. Ratio 2^a. quod Suarez l. c. C. 36. n. 3. et C. 46. n. 4. cum comm. est, quia quod est debitum alicui ex iustitia et iure naturali, iure et licite exigitur, et si nec lege, nec consuetudine esset determinatum, etiam licite in pactum deducitur: modo caveatur, ne ex pacto exigatur temporale, ut compensatio, vel pretium pro spirituali.

Resp. ad 5^m. Simonia non est, si temporalia promittantur vel dentur aliis sub conditione et modo, ut pia opera exercent: e. g. cum parentes munera propria liberis promittant *si* vel *ut* frequentent sacramenta et templa, cum alatur studiosus ut ingrediatur religionem; cum haeretico promittatur officium saeculare, si se convertat ad fidem cathol.... Fundatur in comm. sensu DD. et praxi piorum fidelium, probata SS. canon. C. fin. de Test. C. 2. de sepult. C. 2. 4. de condit. appositis, C. 3. 31. de V. S. Ratio est, quia in eiusmodi promissionibus, legatis, donationibus sub conditione vel modo non intervenit contractus onerosus, ita ut temporale munus detur vel promittatur ut motivum rei, vel operis spiritualis: nec uti pretium, vel compensatio.

res benedictas.... intellige si materia, quae antecederet extabat, maiori pretio vendatur ratione consecrationis, benedictionis... *C. 7. de iure patr. CC. 15. 19. 28. 35. h. t.; Schmalz. in h. t. n. 97. 162. 165. 182. seqq.*

III. *An in iurium spiritualium acquisitione* admitti possit simonia e. g. *quoad ius patronatus?* Resp. Porro scimus eiusmodi ius neque emi nec vendi, nec redimi posse, ut patet *ex tit. de iure patron.* et ex Conc. Trid. Ratio huiusce dispositionis ut ex *C. 3. de iudic.* est quod ius patronatus res spiritualis sit, vel spirituali adnexa scil. antecederet *Schmalz. in h. t. n. 212. seqq.*

At, inquires, ius patronatus transferri potest per successionem, imo et praescribi. Et verum: cum enim laicus huiusce iuris possidendi capax factus sit, cur eo frui non poterit? Attamen tamquam iure sacro eo uti debet. Porro iuspatronatus vel ad personas spectat vel ad fundos: si pertinet ad personas, profecto vendi non potest. Quid vero si fundo cohaereat? Et placet, hoc in casu fundum quidem vendi posse sed translato in emptorem hoc iure, ita ut ipsius ratione nihil amplius iusto fundi pretio exigi queat.

IV. Rursus admitti simonia potest in *iure decimandi*, si nempe a parochio tale ius vendatur (I).

V. *Nec ius ecclesiasticae sepulturae vendi potest*; e. g. ius quartae funerariae parochorum. Haec quarta id valet, ut parochus ius habeat ad quartam partem omnium, quae occasione funeris obveniunt. Ius vero in sepulcrum seu in hocce cadaver inferendi dummodo nihil exigatur ratione iuris sacri, vendi utique potest *C. 28. 41. h. t. ibiq. Gonzalez n. 4. 9.; Schm. n. 182. et seqq., 217. seqq.*

VI. Quid vero de *iure coadiutoriae*? Si clericus senio con-

(I) Distinguunt interpretes inter ius decimandi laicum et ecclesiasticum. Cum enim XI. saec. ius decimandi, quod erat proprium parochorum, sibi Barones sumpsissent, congrua parochis data; in Concilio Lateran. III. cautum fuit, ut illud parochis redderent, vel saltem domibus religiosis, vel demum si Barones obtemperare nollent, post eorum mortem ad haeredes illud in nullo pacto transiret: hoc igitur ius decimandi laicale dicebatur, cuius tamen hodie nullus usus.

fectus cum alio clerico paciscatur, ut pecunia sibi detur ab eo, si coadiutoriae ius exercere velit, simoniacus est; nisi forte coadiutor aliquid exigat in propriam sustentationem. *Schmalz. l. c. n. 228.*

VII. Simoniacum pariter est *per pecuniam quaerere vel exercere iurisdictionem* C. 23. 38. h. t. *Schmalz. l. c. n. 170. seqq. 190. seqq. et rursum n. 205. et seqq.*

194. VIII. In *beneficiis ecclesiasticis* simonia multipliciter admitti potest, tam iuris divini quam iuris eccl. In primisque cum beneficium eccl. sit « *ius perpetuum percipiendi redditus temporales ratione officii spiritualis auctoritate Ecclesiae constitutum* » seu cum tribus constet elementis, qualia sunt ius et obligatio sacras functiones obeundi: ius inde ortum percipiendi redditus temporales dictis functionibus adnexos et a nemine nisi a conditore iuris R. Pontifice ab officio spirituali separabile; ac demum ipsi fructus et redditus temporales ex Ecclesiae bonis provenientes; quaeritur

An aliquod ex his elementis vendi possit sine labe simoniae: an totum beneficium?

Resp. 1°. Ipsum officium spirituale patet neque emi neque vendi posse. 2°. Sed neque ipsum ius percipiendi fructus: seu ratione huiusce iuris habendi aliquid temporale dare est simonia: quia nempe huiusmodi ius pendet ab officio sacro tamquam a causa illique *adnectitur consequenter*. Unde 1. *Aliquid temporale e. g. pecunias promittere vel dare, exigere vel accipere pro consecutione vel collatione beneficii proprii dicti ex pacto tacito vel expresse vel intentione obligandi, est simonia iuris divini*: ex dictis patet. Est simonia ob claros iuris textus *Can. 2. 8. 9. Cau. 1. q. 3. C. 34. h. t., C. 4. 6. fin. de Pact. C. 4. et 7. de trans.* quia beneficium, totum sc. ius datur propter officium, *C. ult. de rescrip. in 6.* adeoque venderetur ius spirituali adnexum. Est iuris divini simonia, ut habet communissima sent. cum *S. Th. 2. 2. q. 100. a. 4. in 9.* Tanta est enim inter ius percipiendi redditus temporales et ius officii spiritualis connexio, ut censeatur esse unum *C. 25. de Praeb.* et unum sine altero vendi nequeat, quamdiu a R. Pontifice unum non separetur ab altero *C. si quis obiecerit 7. Cau. 1. q. 3.* Sed vendere ius

sacri officii, vel ipsum officium spirituale est simonia iuris divini. E (1).

At quid *quoad pensiones* tenendum? Resp. Pensio est certa fructuum portio a gravato solvenda alteri clerico auctoritate ecclesiastica data et concessa: porro cum quaeratur an in illa constituenda admitti quandoque contingat simoniam, distinguenda est varia species. Cum medio aevo Ecclesiae et advocatum haberent et custodes, pensio illis assignabatur; aliquando etiam laico benemerenti concessa fuit, vel etiam clerico sed ratione gestionis temporalis. Deinde clericis data est pensio ad aliquod sacrum officium exercendum vel ad obtinendam ordinationem. Hinc pensio alia *laicalis*, quae nimirum vel clerico datur ratione temporalis gestionis, vel etiam laico;

(1) Nec tantum simonia est si clericus, qui beneficium optat, ipsemet aliquid solvat ad illud habendum, sed etiam si pro ipso faciant alii, puta ipsius amici aliquid temporale collatori dantes. Quo in casu si clericus conscius fraudis sit et amicorum factum ratum habeat, nulla collatio est, ipseque simoniacus habetur; si vero amicorum factum ignoraverit, ipse simoniacus quidem non habetur, sed collatio utpote simoniaca nulla est. Quod si clericus sciat quidem simoniam sed amicorum gestionem aperte contradicat, et quantum in se est simoniam avertere studeat, tunc nec simoniacus ipse habetur C. 32. h. t. et collatio valida est. Valida item collatio est licet simoniaca cum inimici Clerici eligendi dant pecuniam, ut electionem irritam faciant ne cui scil. fraus et dolus patrocinetur.

Dixi 1. *promittere*: quia si temporale offeratur sponte et quidem ex aliquo intervallo post collationem vel adeptionem beneficii, nec spes simoniae datur; si tamen sponte et absque pacto detur temporale ante adeptionem beneficii, vel dum istud confertur, vel immediate post, simonia iuris eccl. tantum committitur, quia Ecclesia damnat omnes simoniae species in materia beneficii. Dixi 2. *pro consecutione vel collatione* beneficii, quibus comprehenduntur omnes modi, per quos obtinentur beneficia scil. praesentatio et institutio, electio et confirmatio, postulatio et huius admissio, collatio libera, permutatio et resignatio: si interveniat temporale ex pacto vel intentione obligandi ad providendum de beneficio. Dixi 3. *beneficii proprie dicti* e. g. quae conferuntur in titulum perpetuum, sive curata sive simplicia, dignitates vel praelaturae. Idem dicendum de beneficiis *minus proprie dictis*, et quae ex parte beneficiati perpetuitatem non habent modo sint ius spirituali adnexum e. g. *Vicaria*, et *Commenda* spiritualis, tam temporalis quam perpetua, Cappellania Episcopi auctoritate erecta, Praestimonia si cum spiritualis obsequii obligatione coniungantur, Hospitalia auctoritate Episcopi erecta et spirituales administrationem vel functionem sibi adiunctam habentia: item beneficia manualia.

alia spiritualis quae clerico datur ratione officii sacri: alia denique mixta, quae ad sustentationem clerici simul et officium sacrum datur. In 1^a. specie nulla adesse potest simonia: in aliis speciebus admittitur si pensio per pecuniam constituatur. Quod si clericus pensionis fructus vendat simoniacus non est, quia ius sacrum non vendit *Schmalz. l. c. n. 234. seqq.*

Quaeritur hic *an redimere liceat pensionem* i. e. dare summam ei, qui ius pensiones habet ut ab ea solvenda quis liberetur. Et prima quidem fronte licere videretur, quia quomodo ius sacrum, id agendo vendatur non apparet. Attamen iure praesumitur simonia, si solemnitates in redimenda pensione servatae non fuerint: hinc in tali negotio Apostolicam Sedem oportet consulere: quae per Bened. XIV. Const. *in Sublimi*, et Const. *Universalis Ecclesiae* (29. Aug. 1741.) irritas declaravit conventiones, quae fiant inter pensionarium et beneficarium, ita ut probabiliter supputatis annis, quibus pensionarius vitam potest degere, una vice totidem rependantur annuae solutiones: quo pacto pensio dicitur *redimi repraesentatis solutionibus* (1).

Ex dictis sequitur simoniam committi 1. si quis sua bona temporalia offerat Ecclesiae ad foundationem novi beneficii et *paciscatur*, ut hoc beneficium sibi conferatur *C. 34. h. t.* quia offerens censetur illud emere; 2. si detur pecunia vel accipiatur pro electione certae personae licet dignissimae, quia sic emitur spiritualis actio scil. electio; 3. si pro suffragio dando in electione danti promittatur beneficium *C. 10. h. t.*; 4. si quis conferat beneficium alteri ut dimittat vel cedat beneficium cum novo compatibile iam prius habitum: quia per tale pactum cessionarius subiret onus indebitum et obligationem aliunde

(1) Atque hic notandum, quod a Sixto V. statutum fuit sc. ut pensionarius clericali habitu incedat, officium aliquod in Ecclesia habeat, et caelibatum profiteatur. Item ex const. S. Pii V. debere pensionarium recitare officium B. M. Virginis. Insuper pensio constitui potest vel in resignandis vel in permutandis beneficiis *C. 4. de praeb.* Iamvero auctoritate privata his in casibus constitui pensio non potest absque simoniae labe *C. 21. de praeb.* Item reprobatum pactum vi cuius, qui beneficium in lite habet, alteri pensionem promittit. Denique prohibitum est pactum *triangulare*.

non existentem adeoque cessio et dimissio beneficii haberet rationem pretii simoniaci saltem ex iure ecclesiastico.

2. *Nulla committitur simonia si praecise fructus beneficiales sive pendentes adhuc vel futuri sive a solo iam separati, vendantur, permutentur, locentur pro pensione temporali vel alio contractu oneroso distrahantur.* Quae assertio per se patet: quia fructus beneficiales sunt aliquid mere temporale nec ex natura sua, nec ex dispositione Ecclesiae sunt adnexi iuri vel rei spirituali sicut adnexum officio spirituali est ius illos percipiendi.

3. *Est simonia iuris ecclesiastici resignare beneficium in favorem alterius seu sub conditione, vel modo a)* ut certo cuidam, quem resignans nominat, conferatur, in manibus Praelati Papa inferioris; *b)* vel probabiliter sub spe exterius manifestata, ut alicui certo conferatur. *c)* Est autem simonia iuris divini si resignetur cum reservatione pensionis ex beneficio libere et non in favorem resignato sibi solvendae; *d)* uti et si resignetur cum pacto, ut resignatarius solvat expensas resignanti, quas hic facere debuit in obtinendo beneficio, vel in litem, quam sustinere debuit ut consequeretur beneficium; 1^m. constat ex *C. fin. de Pact.* et ex Pii V. Const. *Quanta Ecclesiae* ubi prohibetur omnis pactio et onerosa conventio in beneficiis ecclesiasticis etsi non interveniat temporale pretio aestimabile *cf. et C. un. de rer. perm. in 6. Clem. un. eod.*; 2^m. ex cit. constit. Pii V. ubi est recepta: hinc dixi probabiliter: quia de iure communi non reperitur prohibitum resignare sub *spe tantum* etiam *manifestata* et non sub pacto; 3^m. patet ex eo, quod reservata pensio sit mere temporalis, adeoque ita resignans coram Praelato, qui est Papa inferior, (in cuius potestate non est separare ius percipiendi redditus a titulo spirituali in beneficio) det spirituali adnexum pro temporali; 4^m. inde patet quod tali casu beneficium non detur gratis, sed titulo oneroso, et sub nova obligatione solvendi expensas, quae per se beneficio adnexa non est, imposita resignatario.

195. IX. *De simonia in religionis ingressu et professione.* Restat ut videamus quid locum habere possit in Professione religiosa. Professio religiosa in eo consistit, ut quis solemniter sese addicat alicui Religioni ab Apostolica Sede adprobatae

emittendo simul tria illa vota paupertatis sc. castitatis et obedientiae. Ex hoc actu veluti consequentia acquiritur ius ad alimoniam. Hinc quaer. num quid possit a proficiente exigi ratione professionis suae. Et cum tam novitiatus quam ipse ingressus sint ordinati ad professionem quaer. adhuc an exigi quid possit pro novitiatu et pro ingressu in ipsam religionem. Ut his quaest. satisfiat

Resp. 1°. *Est simonia iuris divini promittere vel dare, exigere vel accipere aliquid temporale pro ingressu Religionis* sc. interveniente pacto, sive dein ingressus late sumatur pro ingressu in Novitiatum, sive stricte pro ipsa professione, sive pro admissione in Novitiatum, aut ad Professionem. Assertum patet ex C. 8, 19, 25, 40, 41. et Extravag. sane 1. int. comm. h. t. Uterque enim ingressus ordinatur ad supernaturalem finem i. e. salutem animae et perfectionem charitatis: unde spirituale est. Admissio quoque eodem tendit, et insuper est actus iurisdictionis vel potestatis spiritualis. Profecto si donatio fiat monasterio ante professionem nullo pacto intercedente simonia non est; e contra si quis monasterio donavit, ita ut *sine donatione receptus non fuisset*, simoniacus est. Quid vero si quid in ipso professionis actu donetur? C. 25. h. t. Et si quidem ratione professionis id fiat, simonia est C. 41. h. t.: ratio dicti est, quia professio religiosa tendit ad cultum supernaturalem. Quid demum si post professionem aliquid donetur? Si monasterium dives sit, ut possit tum receptos, tum recipiendos alere, si quid exigatur colore simoniae fieri videtur; sin vero pauper sit, ut nec recipiendos alere posse videatur, dotis nomine aliquid exigere potest non quidem ratione professionis, sed sustentationis. Verum haec ex veteri disciplina. Hodie enim dos a monialibus exigi solet sive pauper sit monasterium, sive dives: ratio est, quia longe asperior est vita Monialium, quam ceterorum, ut si forte deficerent opes, periculosum omnino esset moniales extra claustra vagari debere Schmalz. l. c. n. 193-200. seqq. Gonzalez in C. 18. h. t. n. 4. C. 7, 18, 29. h. t. Hinc

Resp. 2°. *Licetum et non simoniacum est ab ingressis vel ingressuris Religionem aliquid temporale non tantum accipere a) sponte oblatum, sed etiam de eo pacisci b) titulo sustentationis, si mo-*

nasterium est inops et c) titulo dotis licet sit dives et probe fundatum vel dotatum 1^m. clare decidum est in *C. 30. et extravag. cit.* 2^m. tenet comm. cum *S. Thoma 2. 2. q. 100. a. 3. ad 4. Suarez L. 4. de Simon. C. 17. n. 18.*; quod eruunt DD. 1) ex *Trid. sess. 25. C. 16. de Refor. Regul.* ubi permittitur pro victu et vestitu Novitii aliquid accipere: cur ergo et non pro reliquo tempore post professionem: 2) ex consuetudine: 3) ex ratione quod in tali casu temporale pro temporali exigatur et accipiatur iusta de causa; 3^m. constat a) ex privilegio Innoc. VIII. monialibus expresse indulgentis, ut ab ingressis vel ingressuris accipiant vel exigant dotem congruam. *Tambur. de iure Abbatissar. d. 5. q. 2. et 3.* modo nil exigant vel recipiant pro ipso ingressu: vel inhabilem non admittant ex sola spe et intentione recipiendi temporalia; quia talis intentio pro fine principali vel unico habens non excusaretur a simonia: b) ex consuetudine generali.

VI. DE POENIS IN SIMONIAOS.

Summarium. — *Quibusdam in genere prænотatis indicantur poenae quibus speciatim ipso iure plectitur simonia in susceptione ordinum, in beneficiis ecclesiasticis, in ingressu in religionem.*

196. Quoad poenas in simoniacos, I. *generatim* a) poenas eas non intelligimus, quas iusto iudicio Deus infligit peccatoribus; b) sed quibus Eccl. in foro externo vindicat tam atrox simoniae crimen. Et primo quidem notandum est, simoniae crimen aliquando non puniri: aliquando ordinariis, extraordinariis aliquando poenis puniri; aliquando denique ipso iure, aliquando non ipso iure. Etenim 1°. poena nulla plectitur simonia *mentalis* *C. 32. h. t.* quia nimirum de occultis Ecclesia non iudicat. At 2°. simonia realis, quae et pactione et traditione perficitur, poenis ordinariis coercetur: tamen si occulta sit, punitur tantum poenis ipso iure latis; si vero in iudicium sit deducta, pariter poenis tum ipso iure latis, tum a iudice ferendis. 3°. Simonia conventionalis non punitur, nisi poenis extraordinariis: ratio est, quia canones cum loquuntur de puniendis simoniaco realium respiciunt simoniam *C. 8.* nec non *Extravag. 1. et 3. eod. t. inter comm.*

Excipitur tamen negotium electionis Rom. Pontificis, quod cum maximi momenti sit pro universa Ecclesia, peculiaribus dispositionibus regulatur: atque adeo tam promissiones quam resignationes in electione Rom. Pontificis, specialibus subiiciuntur poenis ex Iulii II. *Constit. Cum tam divino*.

Quid vero de simonia mixta? Et quidem si solum adfuit traditio rei temporalis, non ordinaria poena puniri debet simonia: cum maximum illius elementum hoc in casu deficiat. Si vero res tantum spiritualis tradita sit, maxima est inter interpretes controversia. Qui dicunt ordinaria poena puniendum esse tunc simoniacum arguunt ex *C. 34. h. t.*: et ratio, quae ipsis suffragari videtur, est quia simonia comparatur venditioni: sed venditio perfecta censetur, si res tradita sit, habita fiducia de pretio: ergo et hic censenda est perfecta simonia, et ordinario iure punienda. Et idem dicunt si pretii tantum pars soluta sit, vel tradenda post tempus sit res: quum ad tempus pactionis poenae retrahantur. Qui tenent vel nulla vel arbitraria tantum poena puniendos esse huiusmodi simoniacos, ducunt *arg. ab Extravag. 2. cit.* ubi *dantes* et *accipientes* poenis subiiciuntur: insuper versamur in materia poenali, in qua benignior pars tenenda est *C. 49. de Reg. Iur. in 6.* et alias odia sunt restringenda *C. 15. eod.*

Attamen Pius V. contra simoniam confidentialem, de qua postea, statuit suas poenas, quamvis ex una parte tantum conventio sit servata.

II. *speciatim* notandum poenas legibus eccl. statutas ipso iure plectere crimen simoniae specificè in susceptione ordinum, in beneficiis ecclesiasticis, in ingressu in religionem. De hoc enim triplici simoniae capite loquuntur canones, praesertim *Extravag. cit.* nec non Bulla Pii V. *Cum primum*.

197. *Decl. 2. p. De poenis in simoniaca Ordinum collatione ante Pii IX. Const. Apostolicae Sedis; ex C. 32. et 34. h. t.* si Episcopus ordines contulerit simoniace, suspendatur perpetuo ab ordine conferendo. At obstare videbatur *C. 44. h. t.* ubi dicitur Episcopus non perpetuo, sed triennio suspendendus. Verum notandum in Concilio Later. IV. constitutum fuisse, ut nemo ordinetur, nisi habeat vel patrimonium vel beneficium: secus Episcopum illum ordinantem ad illum alendum teneri.

Porro in casu *C. 44. Episcopus* pactus fuerat de non petendis alimentis: unde vera simonia non est.

Insuper Xyxtus V. in Bulla *Sanctum* edita nonis Ian. 1588. voluit, ut Episcopus nedum perpetuo suspendatur a conferendo ordine, in quo peccavit, sed ab omnibus conferendis imo etiam a tonsura. Praeterea interdicitur a peragendo pontificali: demum etiam interdicitur ab ingressu Cathedralis, atque istae poenae ipso iure incurrendae. Quod si Episcopus has poenas spreverit, suspenditur a regimine Eccl. et a perceptione fructuum mensae episcopalis: tum fit ipso iure irregularis. Atque haec valent, etsi crimen fuerit occultum. Quod si in iudicium fuerit deductum, Episcopus deponitur.

Ille autem, qui simoniace ordinem susceperit, suspenditur a susceptis ordinibus. Quod si in his ministraverit 1°. fit irregularis; 2°. inhabilis ad officia vel beneficia iam quaesita retinenda; 3°. fit inhabilis ad alia beneficia et officia in posterum recipienda. Quod si crimen fuerit in iudicium deductum, Clericus simoniace ordinatus deponitur. Ad quaest. vero *an simoniacum occultum possit Episcopus ab irregularitate dispensare*: negative respondendum videtur ex *Extravag. 2. inter comm.*

Ast post Pii IX. cit. const. Apostol. Sedis; non videntur amplius vigere dictae suspensiones, qua censurae sunt latae sent. Nam ibi statuitur excommun. l. s. Romano Pontifici reservata simpliciter I. *in reos simoniae realis in beneficiis quibuscumque eorumque complices*; II. *in reos simoniae confidentialis in beneficiis quibuscumque, cuiuscumque sint dignitatis*; III. *in reos simoniae realis ob ingressum in religionem*. Praeter has relate ad simoniam omnes aliae censurae l. s. in simoniacos iure decretal. inflictae atque a Concil. tantum renovatae, quae a Pio IX. in cit. Const. omissae fuerunt, non amplius vigere dicendae sunt. Sed aliae quae ante Pii IX. Const. erant contra simoniacos collatores vel receptores ordinum, non fuerunt neque in dicta Pii IX. Const. insertae, neque a Trid. synodo expresse et directe inflictae. Ergo. *Cf. Santi in h. t. n. 18. seqq.*

De poenis in simoniacos quoad beneficia. 1°. Quaevis collatio ipso iure nulla est, si est facta simoniace, sive ab ipso, qui assequitur beneficium, sive a tertio commissa sit simonia *C. 23. h. t.* 2°. Ut qui recipit simoniace beneficium non modo illud

dimittere eiusque fructus restituere teneatur, sed fiat inhabilis ad idem beneficium vel officium ecclesiasticum unquam denuo consequendum: quin etiam ad quaelibet alia beneficia ecclesiastica obtinenda saltem postquam sententia declaratoria patrat delicti lata sit. *Const. Pii V. Cum primum.* 3°. Ut privetur per iudicis sententiam quolibet alio beneficio, quod simoniace provisus iam legitime obtinuit. Ita DD. in *C. de confes-sis*, ubi dicitur « beneficio et officio esse deponendum » ergo per sententiam iudicis. 4°. Perpetua depositio ab altaris ministerio i. e. ab officio et beneficio per sent. iudicis. 5°. Carentia beneficii *regulae* 36. *Cancellar. Apostol.* de triennali possessione, nisi provisus ignoraverit simoniam. 6°. Poena degradationis ab ordinibus eccl. si quis tale crimen pluries commisisse convictus fuerit. 7°. Singulares poenae vindictivae latae a *Trid. sess. 24. C. 18. de R.* in simoniacos examinatores synodales, atque in dantes ipsis pretium simoniacum.

Contra *simoniam confidentialem*, quae ex una tantum parte perficitur sive conventionalis tantum mixta existit, iam innuimus, per *Trid. sess. 25. C. 5. de R.* et a Pio V. *Const. Intolerabilis* § 3. statuta est. I. Poena privationis beneficii eccl. circa quod simonia est admissa ipso iure incurrenda: imo saltem post sent. declaratoriam iudicis etiam beneficiorum aliorum, aliarumque pensionum, quas quis iam legitime obtinuit. II. Inhabilitas ad idem benefic. simoniace quaesitum atque ad alia obtinenda. III. Collatio beneficii eccl. per simoniam confidentialem acquisiti R. Pontifici reservata.

Superest ut loquamur *de poenis simoniacae professionis*. Hac igitur sunt infamia, irregularitas, excommunicatio R. Pontifici reservata, prout supra memorata est ex Pii IX. *Const.* Quod si totum collegium fuerit simoniae particeps, fit eius suspensio a iuribus Capituli. Quoad individuum vero valet Professio: sed ad poenitentiam agendam detruditur in monasterium rigidioris disciplinae. *Gonzal. in C. 18. h. t.*: quae ultima ferendae sent. sunt *Thesaurus v. simonia C. 1. 2. Schmalz. in h. t. n. 277.*

De poenis in simoniacos circa alias materias notamus duas alias censuras pariter R. Pontifici simpliciter reservatas scil. in Pii IX. *Const. cit.* Omnes qui quaestum facientes aliisque

gratiis spiritualibus excommunicationis censura plectuntur. S. Pii V. *Quam plenum*, 2. Ian. 1569. colligentes eleemosynas maioris pretii pro Missis, et ex iis lucrum captantes faciendo eas celebrari in locis, ubi missarum stipendia minoris pretii esse solent.

198. Circa poenas in simoniacos supra expositas illud adhuc inquirenda ducimus: scil. an Episcopus ab hisce poenis possit dispensare. Resp. Quoad censuras l. s. Rom. Pontifici simpliciter reservatas iam diximus. Quoad ceteros si attendantur *Can. 1. et 2. Cau. 1. q. 1. C. 26, 45. h. t. et Extravag. 1. et 2. h. t.* facultas istiusmodi Episcopis sublata est et R. Pontifici reservata. Itaque dispensatio petenda est a S. Poenit. si crimen sit occultum, secus a Dataria. Attamen in nonnullis casibus potest etiam Episcopus dispensare: et 1°. si beneficium fuerit simplex et clericus inscius simoniae sui favore admissae, 2°. potest Episcopus a nota irregularitatis dispensare ob simoniae crimen occultum contracta. Numquam tamen efficere potest, ut convalidetur actus collationis ipso iure nullus: quia iuris quidem custos non autem conditor est Episcopus. Discrimen itaque est inter eum, qui bona fide, et eum qui dolo malo beneficium simoniace recepit. Nam prior poenam prorsus evadit, quamquam irritus omnino sit actus collationis, eo quod actus invalidatur non in poenam, sed ad decus Ecclesiae tuendum. At posterior fructus non facit suos, quod bonae fidei possessori non contingit saltem donec talis est, idest quoad mala fides non supervenit *C. 33. h. t.* Dixi quod posterior simoniacus fructus non faciat suos adeoque tenetur omnes ex beneficio perceptos restituere « sub animae suae periculo » ante ullam sententiam iudicis: quia, retentio fructuum esset contra iustitiam, cum sine ullo titulo fructus retinerentur. Non tenetur tamen restituere fructus stolae, qui presse non sunt fructus beneficii, sed stipendia officii. Insuper si clericus beneficium bona fide per triennium pacifice possedit ius ad illud praescripsit dummodo adsit titulus coloratus. Ast si commissa fuit simonia ingressus i. e. ad possessionem habendam, hoc beneficio uti non licet. Idem dicitur si agatur de beneficio Pontifici reservato: quia ignorantia iuris non excusat. Tandem ex regula *Cancell. 36.* possessor bonae fidei

recipit beneficium per annum possessum adversus eum, qui impetravit idem beneficium per rescriptum non exprimens beneficium esse possessum.

VII. DE PROCESSU IUDICIALI IN CAUSIS SIMONIAE.

Summarium. — 1) Iudex in crimine simoniae est ecclesiasticus privative: 2) accusare simoniae potest quilibet catholicus, etsi criminosis etsi complex fuerit delicti, modo non sit capitalis inimicus: 3) ad testificandum pariter admittuntur omnes etiam mulieres, nisi exceptionibus probatis appareat testes malignitate potius, quam iustitiae zelo adductos testificari. 4) Ad condemnandum sufficiunt etiam praesumptiones violentae.

199. I. Prob. 1^a. **pars** cum glos. in *C. 8. de Foro comp. v. Malefactores*; **pars** 2^a. prob. ex *C. 3. 7. h. t.*; **pars** 3^a. ex *C. 31. eod. C. licet Heli 21. circa fin. h. t.* salvo semper iudicis arbitrio quantum fidei testibus alias minus legalibus tribuendum sit; **pars** 4^a. ex *C. 6. eod. Mascar. in Concl. 1311. n. 12. 27. de Probat.*

200. II. Accusari autem de simonia potest tam dans quam accipiens *C. non satis 8. § unde quisquis, C. veniens 19., C. dilectus 30. h. t.* item is, pro quo sciente et consentiente alius dedit *C. Matthaeus 23., C. sicut tuis 33;* non autem is, pro quo ignorante aut invito dedit alius aut promisit *C. nobis fuit eod.*

201. III. Ad cognoscendam simoniam considerandum est quid, quale, a quo, pro quo, qua intentione, quantum offeratur. *C. servi dist. 19. C. penul. et ult. dist. 49.; a. C. in gravibus 3. q. 7.; C. in scripturis 8. q. 1.; C. officii de elect. C. Ananias 15. q. 1.; C. etsi quaestiones heic (1).*

(1) Iudex porro antequam applicet poenas praeter requisita communia supra exposita probe advertat specialia scil. 1. Ut tamquam peccatum a Deo tantum modo puniatur, requiritur rei spiritualis pro temporali, aut e contra dationis vel sola conceptio, vel etiam perfectio, quin pravae cogitationis signa extrinsecus prodeant *C. 34. de Sim. Reiff. in h. t. n. 11.* 2. Ut tamquam crimen poenis arbitrariis ab Ordinario coerceatur requiritur vel sola pactio de re spirituali pro temporali, aut e contra, vel pactioni dationis accessio ex una tantum parte. 3. Ut tamquam crimen poenis a iure statutis plectatur, requisita sunt duo: I. traditio rei spiritualis et tem-

Hinc patet cur hoc crimen delictis exceptis adnumerandum sit: propter eius nempe atrocitatem, et propter delinquentium calliditatem ad tegendam simoniacam intentionem, in qua eiusmodi reatus continetur.

Quaestiones quaedam solvuntur ex dictis.

202. I^a. Quaest. an ignorans poenas a Iure in simoniacos statutas incurrat eas, et an nihil ipsi prosit ignorantia sc. invincibilis.

Resp. 1. cum *P. Pichler in h. t. 68.* Censuras non incurrit, quia haec requirunt contumaciam... Resp. 2. Reliquas in foro interno forte etiam non incurrit iuxta nostra principia *ad tit. de eo qui duxit quam polluit...* Resp. 3. Ignorantia invincibilis quamvis non excuset eum, qui postea rescit ante completam praescriptionem, tamen prodesse potest ad pretium vel fructus retinendos post completum tempus ad praescriptionem, quod respectu rerum mobilium est triennium...

203. II^a. Quaest. *An restituenda sint ante sententiam Iudicis simoniace accepta.*

Resp. cum *Schmalzgr. h. t. n. 286. et seqq.* Reg. I. *Si intercessit peccatum solummodo simoniae non vero iniustitiae non datur obligatio restituendi pretium ante sententiam iudicis condemnatoriam, nisi pretium excedat aestimationem commodi temporalis, quod cum re spirituali in alterum translatum est.*

Hinc sequitur non obligari ad restitutionem 1) qui vendidit vasa sacra, chrisma vel oleum sacrum, si id quod accepit non excedat valorem illius materiae: res enim per consecrationem non amittunt suum pretium: etsi teneatur restituere, si quid acceperit vi consecrationis; 2) qui contra ss. canones alteri vendit officium temporale Ecclesiae e. g. custodis, syndici, oeconomi.... quia etsi committit simoniam, non tamen iniustitiam, et qui dat tale officium privat se commodo temporali; 3) ne-

poralis ex utraque parte saltem inchoate *Reiff. in h. t. a n. 239-249:* nisi a) aut agatur de electione Rom. Pontificis, in qua simplex pactio coercetur *Fagn. C. 27. n. 13. h. t.* aut b) agatur de simonia confidentiali, in qua ex una tantum parte traditio rei sufficit ut simoniacus poenas a iure statutas incurrat *Reiff. in h. t. n. 274.* II. requisitum est criminis huius admissio vel in ordinum collatione aut susceptione, vel in religionis ingressu *Reiff. h. t. n. 163-164,* vel in beneficiorum collationibus, *Reiff. l. c. n. 229.*

que eum, (si spectetur solum ius naturale) qui alteri vendit suum beneficium, etsi huius non sit dominus, sed instar usufructuarii commodum rei beneficiariae; quia etsi simoniam, tamen non iniustitiam committit; 4) neque monasterium pecuniam accipiens pro admissione alicuius ad religionem, quia etsi committat simoniam, tamen non peccat contra iustitiam, si ad onus temporale sustentandi personam pecuniam retineat, quae est pretio aestimabilis, et non excedat aestimationem necessariorum; 5) neque eum, qui carius vendat castrum ratione iurispatronatus adiecti, quia in gratiam alterius privat se commodum temporali, quod iuspatr. afferre solet e. g. honore humano, qui est pretio aestimabilis: propter quem (etsi simoniaca) non est *iniusta* talis venditio. *Schmalzgr. l. c. n. 290.*; 6) neque eum, qui vendit imaginem miraculosam, ex qua lucrum percipiebat.... 7) neque eum, qui *titulo substantiationis* aliquid temporale accipiat contra legem Ecclesiae prohibentem pro functione spirituali, ad quam neque ex officio, neque ex iustitia tenetur.

Reg. II. « Contra vero ad pretium restituendum ante omnem sententiam obligatur quando acceptio repugnat iustitiae commutativae ».

Hinc restituere tenetur 1º. qui pretium accipit pro re mere spirituali nullum temporale commodum afferente: quia vendere pro pretio rem, cuius nullum est pretium, est contra iustitiam: sed ex violatione iustitiae exurgit obligatio restituendi: 2º. qui pretium accipit pro re spirituali etiam commodum afferente, ad quam iam tenetur e. g. ex officio parochiali: 3º. Episcopum vel alium Eccl. Praelatum, si vendat beneficia vel officia ecclesiastica, quae ut *dispensator* a Deo constitutus ex vi muneris sui dispensare seu conferre gratis tenetur.

Reg. III. Si datum sit pretium, sed nondum tradita sit res spiritualis, illud restitui debet *danti*, et non pauperibus vel Eccl. nisi id exigat iudicis sententia. Traditione autem ex utraque parte sequuta, restitui debet pretium acceptum pro *beneficiis* Ecclesiae, in qua beneficium situm est *C. de hoc II. h. t.* in aliis porro causis, ante sententiam iudicis, qua condemnatur simoniacus restituere Ecclesiae vel pauperibus, restitutio facienda est *danti*, qui laesus fuit.

204. III^a. Quaest. *De mercede et muneribus non accipiendis.* Cum latissimo sensu simonia sit quidvis accipere mercedis nomine, vel sponte oblatum, quando id iure can. vetitum est; haec ratio est, cur hanc quaes. praecedenti subnectimus. Vetatur autem mercedis vel muneris nomine accipere 1. in s. Ordinatione, praeter quam Notariis, quibus nullum stipendium constitutum est, nisi forte oblatum postea. *Trid. Sess. XXI. de R. C. 1., S. C. C. 21. Ian. 1594. apud Gallem in cit. C. 1. can. 4. C. 1. q. 2.* 2°. In dispensationibus concedendis. *Trid. Sess. XXV. de R. c. 18.* 3°. Examinatoribus in concursu ad parochias, occasione examinis vetatur quidvis prorsus ante vel post concursum accipere, vel eis dari *Trid. Sess. XXIV. de R. C. 18. Pirrhing. h. t. 133.* Ast cum haec et similia (quia simoniam iur. div. aut speciem aut periculum continent) prohibita sunt lege positiva et ideo mala quia vetita; hinc admittunt parvitatem materiae, et contraria Eccl. lege vel consuetudine vel dispensatione Rom. Pontificis evanescere possunt.

205. IV^a. Quaest. *Ne Praelati vices suas vel Ecclesias sub annuo censu concedant.* Est hic *Tit. IV. L. V. Decretal.* qui cum seq. est veluti appendix *tit. III.* prohibetur enim Praelatis ut Simoniacum *vices suas* nempe iurisdictionis, potestatis, aut regiminis sui exercitium committere, aut Ecclesias ipsas ad usum concedere pro *annuo censu* h. e. pensione temporali quotannis solvenda. Hinc Praelati, Officiales Ecclesiastici, qui exercitium potestatis aut administrationis Ecclesiasticae e. g. Vicariatum, Decanatum, consecrationem Eccl., curam animarum, dispensationem aliis elocant, committunt simoniam poenis obnoxiam *C. 1. 2. 3. h. t.*

Pars posterior cit. rubrica exigit ne Praelati ipsas Ecclesias pro pensione annua dare e. g. ut quis ibi pro lubitu celebret...

Ad poenas quod spectat, Praelatis locantibus pro censu Ecclesias poena in iure statuta non legitur, licet locatio dicta prohibeatur. Puniri autem debent per sententiam iudicis Praelati concedentes vices suas, ita ut dans et accipiens ab Ecclesia excludantur *C. 38. De simon.*; tum dans pecuniam pro exercitio iurisdictionis aut officii, id perdat, conferens autem amittat potestatem conferendi *C. 1. h. t.*; ut dans pecuniam removeatur

a clero : conferens autem etsi Episcopus pro qualitate delicti vel deponatur, vel suspendatur *C. 2. h. t.*

206. V^a. Quaest. est. *tit. V. L. V. De magistris et ne aliquid exigatur pro licentia docendi* et est altera appendix ad Tit. III. de simonia. Ad 1^{am}. rubricae partem quod spectat per *magistros* hic veniunt *a)* omnes qui litteras, artes, vel quamlibet disciplinam alios docent, Grammaticam in Cathedralibus et Collegiatis, Theologiam et Ius canon. in Metropolitanis Cathedral. et colleg. Eccl. ex *Laterano Conc. sub Alexand. III. et Innoc. III. C. 1. et 4. h. t. ex Trid. sess. 5. C. 1. de R.* Hi etsi Canonici ad congruam substantiationem de necessaria praebenda provisi *scholastici* appellantur. *b)* Veniunt etiam qui in aliqua facultate e. g. Theologica, Canonica, medica, aut Philosophica supremam lauream seu gradum literarium consecuti sunt, solemniori ac multiplici facto periculo, alias *Doctores* appellati, relicto fere Philosophis Magistrorum titulo. Doctores in dignitate sequuntur *Licentiati*, quibus dignis repertis facta est licentia petendi capessendique supremam in aliqua scientia lauream. Licentiatis inferiores sunt *Baccalaurei* qui scil. sui in scientia profectus primum publicum testimonium adepti sunt. His periculum subeundum seu examen constitutum est non umbratile, ast serium valde, vel aequivalens positionum ex praecipuis Facultatis partibus selectarum Defensio publica et sufficiens praecedere debet *L. 7. C. de Prof. et Med. L. 10.* Hoc examine rite probatos sequitur 1. obligatio emittendi professionem fidei (*Trid. et Const. Pii IV. Iniunctum*) sub poena nullitatis; 2. sequuntur varia privilegia *a)* ex iure civili *nobilitas arg. C. 28., de prob. Recess. Imper. de an. 1577. tit. 11. et 12.;* exemptio a conditione plebeia *Clem. 2. h. t. specialis honor et rev. L. 2. et 3. Cod. de off. divers. iud.;* praesumptio insignis scientiae et virtutis *C. 7. de Elect. b)* Ex iure can. praeter dicta, sequuntur alia privilegia e. g. ad canonicatum in Eccl. Cathed. habitas... et nominatim Doctores et Licentiati in Iure can. habiles sunt ad plerasque dignitates, beneficia et officia ecclesiastica, in specie ad Praebendam Theologalem etiam, ad officium Vicarii generalis et Poenitentiarii *Trid. sess. 23. C. 18.; et sess. 24. C. 8. 16. Cong. Conc. in variis respons. apud Pignatell. t. 1. consult. 147.* Caeterum ss. Canones non minus inserviunt ad forman-

dos et Clericorum et fidelium mores, curamque animarum in utroque foro exercendam, quam Theologiam constituendam atque adeo dicuntur pars Theologiae vel practica theologia. Iamvero quoad hos omnes quaestio subindicatur, valde olim agitata, *an hi Magistri pro actu docendi sine periculo simoniae pretium temporale exigere atque accipere valeant*. Et respondemus cum communi et certa sent. *affirmative*, quaecumque tradatur ars et scientia etiam sacra e. g. Theologia et Ius can. s. catechesis: nam omnis doctrina vel revelata, qua doctrina, est *aliquid naturale*; quippe quae naturaliter comparatur et traditur, et ad nostram eruditionem, quae est naturale bonum, cum primis pertinet. Dixi est aliquid naturale, quia talis doctrina immediate et per se non dependet ex principiis supernaturalibus cum non supponat necessario fidem in docente: et ordinatur ad intellectum, non ad voluntatem movendam.

Aliter dicendum foret de sacra concione in Ecclesia, aut de exhortatione et scientia confessoriorum, quae auditoribus communicatur hisce in adiunctis, ut proxime et immediate ad cultum divinum atque sanctificationem animarum quatenus ad amorem Dei excitantur ordinata esse censeatur.

Ex dictis sequitur 2^a. pars rubricae illicitam quidem esse, sed non simoniacum quod pretium temporale pro licentia docendi sive pro gradibus academicis praesertim Doctoris exigatur ab iis, qui habent potestatem conferendi gradus academicos vel licentiam docendi. Haec prohibitio facta fuit a Rom. Pontificibus ob graves abusus in pluribus Universitatibus medii aevi. Ast nunc neque prohibitio haec, neque poenae videntur amplius vigere.

§ 3. DE DELICTIS SECURITATEM SINGULORUM CIVIUM LAEDENTIBUS.

207. Ratio transitus. Ex iis, quae contra 1^{am}. tabulam impingunt delictis, aggredimur ea crimina breviter exponere cum adnexis poenis, quae 2^{am}. tabulam infringere conantur, utpote quae continet securitatem ad vitam atque alia bona ac iura proximi tuenda. « Praecepta 2^{ae}. tabulae, ait *S. Th. 1. 2. q. 100. a. 8.* continere ordinem iustitiae inter homines observandae,

ut scilicet nulli fiat indebitum et cuilibet reddatur debitum ». Hinc continentur debita iustitiae servandae erga proximum. Quodnam vero debitum iustitiae in specie servandum sit, ut homo bene se habeat ad proximos sic *q. c. art. V. in θ docet S. Thom.* « Ad proximos autem aliquis bene se habet et specialiter et generaliter: *specialiter* quidem quantum ad illos quorum est debitor, ut eis debitum reddat et quantum ad hoc accipitur praeceptum de honoratione parentum; generaliter autem quantum ad omnes ut nulli nocumentum inferatur neque opere, neque ore, neque corde. Opere quidem infert nocumentum proximo, *quandoque* quidem in propriam personam, quantum ad consistentiam personae; et hoc prohibetur per hoc quod dicitur *non occides*: *quandoque* autem in personam coniunctam, quantum ad propagationem prolis: et hoc prohibetur cum dicitur *non moechaberis*: *quandoque* autem in rem possessam, quae ordinatur ad utrumque: et quantum ad hoc dicitur *non furtum facies*; nocumentum autem oris prohibetur *non loqueris contra proximum tuum falsum testimonium*. Nocumentum autem cordis prohibetur, cum dicitur *non concupisces*. — Ad ordinem vero, qui servatur in hisce prohibitionibus sic habet *art. VI. q. c. in θ*. « Inter praecepta ordinantia ad proximum primum ponitur praeceptum pertinens ad parentes: inter alia vero praecepta etiam apparet ordo secundum originem gravitatis peccatorum: gravius est enim et magis rationi repugnans peccare opere quam ore, et ore quam corde: et inter peccata operis gravius est homicidium, per quod tollitur vita hominis iam existentis, quam adulterium, per quod impeditur certitudo prolis nasciturae, et adulterium gravius est, quam furtum, quod pertinet ad bona exteriora ». Haec porro Decalogi S. Thomae declaratio est nobis ratio, cur hoc ordine in hac paragrapho procedamus, ut prius dicamus de criminibus contra vitam, tum de iis, quae vitia carnis audiunt seu de criminibus venereis, tertio delicta contra bona fortunae exponamus et tandem de delictis contra fidem publicam, honorem bonamque famam proximi agamus. Exordium ducimus a crimine homicidii, quo nullum profecto est atrocius, a caritate alienius, qua ob generis similitudinem homines natura invicem copulantur, quo tandem scopo ac statui civilis societatis repugnantius.

TITULUS XXX.

DE HOMICIDIO IN GENERE ET SIMPLICI.

Summarium. — **Homicidii tradita** 1) **definitione et divisione praesertim in necessarium, dolosum, culposum, casuale, simplex et qualificatum asserimus** 2) **necessarium licitum esse**, 3) **dolosum vero a privato commissum**, 4) **item et culposum illicitum esse** 5) **ita ut merito gladius seu poena mortis statuta sit contra homicidium dolosum simplex**. 6) **Tandem de probando crimine homicidii breviter indicatur.**

208. Decl. 1^m. **Homicidii definitio, divisio.** Homicidium a caede hominis dictum est violenta vitae hominis adeptio, seu violenta hominis ab homine facta examinatio seu occisio. Agunt de hac materia *Canonistae in lib. 5. Decretal. tit. XXI. De Homicidio voluntario et casuali*. In qua rubrica **dividitur voluntarium** dolo nempe vel culpa factum, et casuale praeter intentionem scil. factum adeoque sine culpa vel dolo. Dixi quod praeter intentionem. Nam voluntarium potest esse *directe*, quando scil. per se et immediate intenditur occisio e. g. si venenum porrigas ad occidendum, et *indirecte* quando voluntarie ponis causam per se connexam, ex qua secuturam facile, vel moraliter secuturam occisionem praevides, licet *per se et formaliter* non intendas e. g. si graviter percutias mulierem praegnantem, in aquas prolapsam non iuves, cum facile posses. Quodcumque autem homicidium aut dolo committitur aut culpa; illud proprie et vere delictum est, istud quasi dumtaxat et quodammodo *Dig. L. 48. tit. 8. leg. 6*. Aliquando etiam vel casu vel necessitate vel legum imperio, permissuque homicidium patrat; et tunc fere semper extra crimen esse existimatur. Hinc merito apud Legistas distinguitur homicidium necessarium, dolosum, culposum et casuale. *Necessarium* est quod vel auctoritate publica fit nempe a Magistratu inferente mortem sceleratis, aut hostes perimente in bello iusto; vel ex privata necessitate e. g. si aliter vitam, membra, pudicitiam, aut res suas vel alterius nequeas defendere contra iniustum aggressorem, nisi occidendo. *Dolosum* quod dolo malo

patratur seu ex prava intentione directa vel indirecta occidendi. *Culposum*, quod ex voluntario et casuali *mixtum* audit, est illud, quod quidem pravam occidendi intentionem non includit, bene tamen culpam maiorem et minorem, si quid nempe facias unde praevidisti vel praevidere potuisti alterum posse occidi et tamen ut id caveatur debitam diligentiam non adhibuisti cum v. g. sclopetum explodas ubi frequens est populus. *Casuale* quod casu prorsus seu fortuito accidit: et si in licita re versaretur, qui casu alteri mortem intulit, sicut a quavis culpa ita et ab omni crimine vacuus ille erit. Quae enim fortuito casu contingunt pro nova accipi nequeunt, et facto sunt imputanda, cui nemo resistere, neque ullus legislator imperare potest. Sed cum rei illicitae quis daret operam, aut rei licitae, sed neque loco, neque tempore opportuno, unde mors alicuius sequatur, tunc casus non erit ab omni prorsus criminosa labe extorris e. g. in eo, qui, ioco etiam, canem ferocem concitavit in alium, vel taurum impulit ad arripiendam fugam. *Dig. Lib. 48. tit. 19. L. 7.*

Dividitur homicidium quoque in qualificatum et simplex. *Simplex* dicitur quod nullam aliam specialem deformitatem habet ex adiunctis personae occisae, vel loci, vel modi. *Qualificatum* est quod ex circumstantia quapiam adnexam habet malitiam quae peculiarem ei addit deformitatem. Eiusmodi sunt: 1. *Parricidium* i. e. voluntaria caedes ascendentis vel descendents, ad quod spectat matricidium, uxoricidium, viri occisio, fratricidium vel sororicidium, et aliorum coniunctorum: et tandem Regicidium. 2. *Sacrilegium* ratione personae occisae scil. sacrae, vel non sacrae in loco sacro. 3. *Latrocinium* quod est occisio cum animo praedandi. 4. *Assassinium* patratum nempe per conductum pretio, et tale est sive ex parte conductoris, sive ex parte conducti ad occidendum. 5. *Proditorium* factum scil. sub specie amicitiae vel ex insidiis: ad quod reducitur procuratio abortus. 6. *Veneficium* naturale sc. per propinationem, vel ministrationem veneni. 7. *Veneficium* magicum sc. arte magica seu ope daemonis.

209. *Decl. 2^m.* Dico Homicidium necessarium licitum esse ac iustum praesertim 1°. si legitimus magistratus servato iuris ordine sceleratos adiudicat morti et per ministros iustitiae

exequitur: quod patet *Exod. 22. v. 18. maleficos non patieris vivere*; ex legib. civil., ex Iure can. *C. 44. Ca. 23. q. 5.* et ipsa ratio seu bonum reipublicae exigit, ut pernicioosa membra e medio tollantur.

2°. Si milites in bello iusto offensivo vel defensivo hostes et nocentes vel in armis stantes occidunt. Sanctorum exemplis, constanti fidelium usu et ratione *prob.* quia si bellum est iustum et licitum iusta quoque et licita esse debent media et occisiones hostium, modo parcatur innocentibus sc. infantibus, pueris, Clericis et iis, qui arma vel numquam sumpserunt vel victi iam deposuerunt.

3°. Si quis ad defensionem vitae propriae aut alienae vel membrorum occidit iniustum aggressorem, servato tamen moderamine inculpatae tutelae. a) Omnia enim iura, naturale, divinum et humanum concedunt vim vi repellere seque defendere defensione etiam occisiva ubi alia non suppetit. *L. 3. ff. de I. et I. l. 2. Cod. ad L. Cornel. can. 18. § fin. h. t. C. 6. de sent. excomm.* b) Et re quidem vera: cum aggressio est iniusta, duo iura in collisionem veniunt: ius conservandi seipsum quo instructus est iniquus aggressor, et simile ius in innocente, cui vis infertur. Hic autem habet insuper ius *defensionis* scil. elidendi inimicam vim ne a prioris iure possessione exturbetur: quo iure aggressor non gaudet: cum iniusta aggressio iuris titulus esse nequit. Ergo ius conservationis in invadente ante rationis tribunal debilius est, et quidem huius culpa, quam ius quo munitus est, qui invaditur. Invadentis ius ergo in collisione suspensum maneat necesse est. Dixi *cum moderamine inculpatae tutelae*, quod hisce regulis continetur. 1. Ut non maior violentia inferatur, quam sit opus ad vitae periculum repellendum; 2. ut vis adhibeatur in ipso aggressionis actu non ante vel post; 3. ut nullum aliud medium suppetat declinandi periculum e. g. tuta fuga; 4. ut mors aggressoris non intendatur per se, sed solum vitae defensio.

4°. Vel ad defensionem rerum suarum aut proximi actu possessarum magni momenti, nempe si agatur 1°. de bonis ad vitam necessariis, 2°. de bonis, quorum iactura in gravem necessitatem spoliatum deiiceret, servato semper moderamine inculpatae tutelae: quod patet a) ex *C. 6. cit. l. 3. ff. ad L. Cornel.*

de Sicar.; b) ratione, quia res et bona fortunae ad vitam bene ducendam sunt maxime necessaria, et vocantur alter sanguis et vita hominis. Insuper licitum est bellum etiam offensivum ad res fortunae conservandas et recuperandas, in quo multos occidi necesse est: ergo a fortiori licebit occidere unum ex eadem causa.

5°. Si foemina ad defensionem suae pudicitiae occidit pro- cum; cum, nempe violentus est invasor et mitiori medio pudicitiae honos defendi nequeat. Nam pudicitia et virginitas maius bonum est, quam bona fortunae, et talis thesaurus ut reparari nequeat, sicut bona fortunae. Insuper violentus pudicitiae aggressor non modo ius alterius ad propriam integritatem ac decorem, sed etiam ius independentiae invadit; vult enim persona uti pro lubitu tamquam re. Haec autem aggressio si non penitus repellatur iungitur cum consensus periculo, ac sensus et phantasia foedis vulneribus stimulat.

6°. Absque peccato et nonnisi materialiter iniustum est homicidium mere *casuale*, aut quod contingit ab usu rationis destitutis, ex *L. 1. Cod. eod. C. 9. et 13. Clement. si furiosus un. h. t.* Ubi enim nec dolus nec culpa est vel usus rationis non datur, peccatum non est.

210. *Decl. 3^m. Illicitum et iniustum est homicidium dolosum seu directe vel indirecte voluntarium a privato commissum.* Patet assertum ex hucusque dictis et per se. Intelligi autem debet iuxta *Renazzi synops. l. 4. C. 16. § LVIII.* « Quod dolo committitur homicidium vere et proprie delictum est: et *simplex* quidem... de quo nunc disserendum, ut contrahatur nihil interest tu ne occideris an alterius manu vel opera usus fuerit in interimendo inimico; utrum integer homo an mutilus sit interemptus *D. lib. 48. tit. I. leg. 12.*, liber ne an servus, civis an peregrinus, adultus an infans; nec distinguendus sive bello, an aliis armis pugno, voce aut qua alia ratione vita sit homini erepta... ». Nec refert an positive occidat, vel negative se habeat, e. g. medicus habens salarium atque ideo ex iustitia obligatus, non succurrat aegro. Si solum ex charitate quis obligatus existat ad succurrendum alteri, v. g. in aquas lapso, et eum interire sinit cum posset salvare, illicitum quidem homicidium committit sed non iniustum.

211. *Decl. 4^m. Illicitum quoque et iniustum est homicidium culposum* ut si quis debitam diligentiam non adhibuit, ne ex sua actione sequatur occisio, si moderamen inculpatae tutelae excessit..... Exemplum affert *et I. C. Paulus Dig. lib. 48. tit. 8. leg. 7.* in putatore, qui ramum ex arbore deiiciens non proclamaverit et praetereuntem oppresserit. Si autem non *levi culpa*, quae prorsus a *delicto* et poena abit immunis, sed culpa lata caedes patrata fuerit: iudicis arbitrio poena aliqua poterit dictari, ut discant homines cavere, ne per oscitantiam aliis damnum mortemque inferant. Assertum patet *a)* ex *C. 7. 8. et C. fin. h. t. in 6.; L. 4. ff. ad Leg. Cornel. de Sicar.* *b)* ratione, quia si intervenit culpa homicidium censetur esse aliquo modo voluntarium atque adeo illicitum ac iniustum; pro utroque foro si intervenit culpa theologica et iuridica; pro foro externo tantum, si solum culpa iuridica: *cfr. Zoes. ad h. t. n. 69.*

212. *Decl. 5^m. Poena homicidii dolosi simplicis est gladius seu poena mortis de iure civili. Prob. ex § item 5. Lex Cornel. Instit. de publ. Ind. Const. Caroli V. poenali art. 137. 148. Leg. 13, 15. ad L. Cornel. de Sicar.* Neque interest occidat quis an causam mortis praebeat *L. 15. cit. Cf. Levit. 15. et Apoc. 13.* Dixi *α) dolosi*, quia culposum numquam punitur poena ordinaria mortis, sed solum arbitraria *L. 4. L. 7. ff. L. 1. L. 5. C. eod. Const. Carolin. art. 146. 150. v. g. fustigatione, mulcta pecuniaria, peregrinatione ad locum sacrum.... β) simplicis*, quia si est qualificatum exasperatur poena et adhibetur furca, rota aut praevia membrorum truncatio, vel adustio ferri candentis.... *γ) gladius* qui est poena criminalis. Sed praeter hanc occidens etiam civiliter conveniri et condemnari potest ad satisfaciendum pro damno haeredibus occisi et aliis, qui per occisionem sunt laesi, obveniente. *δ) De iure civili*, quia de iure can. laicus occisor est excommunicandus, quamvis in foro eccles. non soleat hodie procedi in laicum occisorem. Clericus autem occisor, ex iure nostro can. *fit inhabilis* ad quodlibet beneficium *Trid. Sess. 14. C. 7.;* deponendus est ab officio et ordine *C. 12. dist. 81. C. 6. § fin. h. t. Trid. l. c.;* detrudendus in monasterium, non ut emittat Professionem, sed ut agat poenitentiam *C. 7. dist. 50. C. 6. § fin. cit.* sed huic detrusioni

obsoletae successit hodie condemnatio ad carceres vel triremes. Quod si iterum patret idem delictum, debet excommunicari, et si rursus repetat, anathematizari, et si necdum respiscat, degradari et tradi brachio saeculari *C. 10. de Iudic.*

213. *Decl. 6^m. De probando crimine homicidii.* In genere constare debet de corpore delicti **ex** inspectione cadaveris occisi coram iudice et testibus interfectum esse hominem probe agnoscantibus, legitime peragenda a medicis chirurgis, qui vulnera observabunt et genus armorum indicabunt, quibus illa censeantur irrogata, caussamque mortis singillatim enarrabunt. In specie vero, aliquem reum esse homicidii probabitur ex indiciis et coniecturis praesertim ex mala accusati qualitate e. g. si alias occiderit: tum an fuerint capitales inimicitiae inter caesum et occidentem, an minae occidendi ante caedem, an fuga post eandem arrepta. Tandem quempiam homicidii reum esse, evincitur testibus fide dignis invicem consentientibus, qui viderint accusatum caedentem, et coram eo testimonium suum ratihabentibus.

TITULUS XXXI.

DE HOMICIDIIS QUALIFICATIS.

Summarium. — De Homicidio ex insidiis et proditorie commisso indicatur a) quid sit b) quantum et c) sub quibus poenis coerceatur.

214. *Decl.* Toties ex insidiis committi dicitur homicidium, quoties quis aggreditur hominem nil tale caventem aut suspicantem, letoque dat ex improvise. Hoc homicidium addit simplici qualitatem dolosae machinationis in necem hominis. Ex insidiis enim occidere dicitur ille, qui latronis more secus viam vel alibi absconditus inimicum praetereuntem expectat et nil tale metuentem improvise adoritur et interficit, sicut Clodius in Milonis necem machinatus est, ut ait *Cic. pro Mil.* Quod profecto delictum gravius est, quam si aperta vi illatum sit et merito gravius punitur adeo, ut vel ipse proximus conatus capite fuerit mulctatus. *Proditorium* porro homicidium

ille patrare dicitur qui non praecise per insidias et dolum, sed sub specie amicitiae incautum, ut nil tale praecaventem occidit, seu cum fides violatur alteri directe vel tacite data, isque incautus ac praeter expectationem ab inimico interficitur sub amici persona. Dixi data fide *directe* seu *expresse*, uti dant e. g. qui interpositis amicorum officiis sese cum inimico reconciliant, quique magistratus auctoritate promittunt iurantes se in posterum non amplius futuros adversario suo molestos. Dant vero tacite fidem qui fiunt socii itineris, mensae, venationis. Reus homicidii proditorii morte mulctabitur exquisitori aliquo inferenda supplicio e. g. percussione mallei, iugulatione, membrorumque scissione. Iure autem can. privatur ecclesiastica immunitate seu iure asyliae.

Summarium. — *Exponitur breviter a) quid sit assassinium b) quale quantumque crimen et quaenam poenae irrogari debeant in eiusmodi criminis reos.*

215. Decl. Assassinium *a)* est caedes, quam lucri captandi causa quis alieno mandato peragit ducto nomine ab assassinis Asiae populo Mahumedis superstitione imbuto, qui tempore sacri belli in Palaestina operas suas locabant ad occidendos christianos. Quod cum a christiano in christianum patratur, *b)* *gravius* est sicut gravius est fratrem occidi a fratre, quam ab extraneo. Hinc merito dicitur exceptum, atrox, et enorme tam in iis, qui mandant, quam in iis, qui pretio conducti interfectores existunt. *c)* Quoniam nil atrocius, nil iniquius, quam lucri faciendi causa vitam ei eripere, a quo nulla profecta iniuria, mirabitur nemo si communi Europae gentium consuetudine et rigore ss. canonum exquisitori supplicio *poenam irrogatam videmus*. Nam eiusmodi criminis rei sive mandantes sive mandatum accipientes *a)* ex iure consuetudinario alibi alligati caudae equinae ad locum supplicii rapiuntur, alibi subiiciuntur rotae, alibi praefocantur laqueo... *b)* Iure autem nostro erat statuta 1. poena excommunicationis l. s., sublata a Pio IX. const. *Apostolicae Sedis*, 2. est depositio a dignitate, honore, ordine, officio, et beneficio incurrenda post sent. declaratoriam criminis; 3. infamia, quae

declarationem criminis assassinii sequitur; 4. irregularitas; 5. privatio immunitatis seu iuris asyli; 6. amissio privilegii clericalis, modo praecesserit actualis et realis degradatio, per quam reus assassinii tradatur brachio saeculari; 7. diffidatio. Porro hae poenae ut irrogentur requiritur, ut assassinium suas habuerit conditiones h. e. i. mandatum ad occidendum, 2. merces data vel promissa, 3. actualis occisio, vel saltem actus huic effectui proximus.

Summarium. — *Insidiose pariter et clam peragitur veneficium, quod quid sit, quæ exasperetur poena ordinaria in eiusmodi reos, ad quam subeundam tria prius requiruntur, praesertim ad probationem criminis.*

216. Decl. Veneficium est species qualificati homicidii, quod fit propinato veneno, adeo gravis, ut etiam machinatio mortis per venenum, puniatur *L. Cornelia* poena mortis: alibi praeter poenam mortis indicitur confiscatio bonorum. Nec puniuntur solum qui venenum praebuerint, sed et qui dolo venenum confecerint, vendiderint, seu quicumque participes atque adiutores fuerint, *lib. 48. D. tit. 8. L. 1.*, tamen effectum sequuto. Unde *tria requiruntur*, ut quis reus existat ad hanc poenam subeundam I. venenum fuisse propinatum: II. mortem ex eo secutam: III. venenum fuisse malum et noxium. Nam venenum, ut ait *I. C. Caius D. lib. 50. tit. 16. leg. 6.* illud est quod adhibitum naturam eius mutat, cui adhibitum est; et si nocendi vim habet, appellatur *venenum malum*. Venena si quidem omnia, alia sunt mortifera, alia non mortifera, alia acuta, quae sine mora occidunt, alia chronica, quae mortem pedetentim seroque parant: alia natura sua sunt nocentia, alia arte componuntur et fiunt. Hinc patet quam difficile sit probatio huius criminis. Sedulo a medicis coram iudice inspiciendum est cadaver, ut videantur signa veneni. *Cf. Zacch. Quaest. medico-legal. l. 2. tit. 2. q. 1.*

Summarium — I. *Quid proprie et improprie parricidium*, II. *quantum crimen*, et III. *quibus poenis coercendum sit*, innuitur.

217. Decl. I^m. Quid sit parricidium. Etsi iurisconsultis parricidium sit caedes parentum quorum nomine ex legum censura comprehenduntur non solum ascendentes et descendentes, sed etiam laterales et adfines ad quartum usque gradum *Dig. lib. 48. tit. 9. leg. 1.*; tamen qui parentes suos necant, hi *proprie* sunt parricidae: generatim qui occidunt aliquem etiam illegitimum descendantem vel adscendentem in linea recta usque in infinitum (*Cf. Canonistas in tit. De his qui filios occiderunt*); qui ex latere coniunctos e. g. fratrem, sororem, avunculum, patrum *minus proprie* et generaliter tantum pro parricidis habentur, et *latius* adhuc sub nomine parricidii venit caedes viri, uxoris, socii, vitrici, novercae, nurus. Porro parricida reputatur non solum qui occiderit, sed qui conatur occidere e. g. filius qui venenum emit, ut patri daret, nequiverit autem dare. De hoc quoque crimine tenentur conscii quique delinquenti suppetias tulerint. *Dig. lib. 48. cit. t. leg. 3.*

218. Decl. II^m. Quantum sit hoc crimen, nemo est qui non videt, atrocissimum scil. et a quo magis abhorreat hominum natura, cuius instinctu feruntur ipsi ad eos vehementer amandos, quos procreaverint vel a quibus una cum vita, educationem fortunamque suas hauserunt.

219. Decl. III^m. Hinc parentum vel filiorum crudelissimi interfectores semper iure meritoque digni acerbioribus suppliciis reputati sunt. Notum est enim Romanos in proximum flumen aut in mare proiecisse parricidas insutos culeo cum cane, gallo, et vipera *Dig. lib. 48. t. 9. leg. 9.* Nunc in reos parricidii *proprie* dicti mors saeviori aliquo adhibito supplicio irrogatur: poena autem legis *Cornel. de sicariis* punitur parricidium *minus proprie* dictum.

E sacris can. contra parricidam iure antiquo publica poenitentia, de qua *Can. 15. Ca. 33. q. 1.* rigide observanda decreta fuit. In specie autem contra matrem, quae filium occidisset, statuta erat poena detrusionis in monasterio ad poenitentiam *C. 1. h. t.* At si utraque poena cessaverit nunc, ac si

parricida sit laicus hic in foro externo Eccl. non iudicatur neque punitur, tamen si res sit de Clerico parricida hic ex sensu *C. 10. de Iudiciis et 6. de Poenis* degradatur, et curiae saeculari traditur congrua poena mulctandus.

Summarium. — *Ex dictis patet* I. **quantum etiam crimen sit procuratio abortus** II. *et quam merito parricidarum poena mulctetur.*

220. Decl. I^m. Ex damnato commercio carnali, proles concepta saepissime vel impeditur quominus in lucem prodeat, vel egressa ex utero occiditur, vel turpiter exponitur. De tertio hoc casu mox dicemus, diximus iam de altero, de primo nunc. *Abortus* presse sumptus est « immaturi foetus ex materno utero eiectio, quae vel sponte sequitur, vel arte procuratur ». Non de eiectione agimus, quae sponte sequitur, nulla praecedente immediata causa culpabili, sed quae arte procuratur cum directa occisione foetus, ne in lucem veniat, ad probum praesertim matris tegendum. Iamvero si constiterit parentes praesertim oblitos naturalis pietatis artem exercuisse ad occidendum seu generatim vim fecisse infanti, eumque sive natum sive nondum editum in ventre ipso materno immanissime vita privasse, dubium non est, quin parricidarum poenis debeant subesse.

221. Decl. II^m. **Poenae** statutae sunt Sixti V. *Const. ad effraenatam Kalend. Novemb. 1588.*; et postea mitigatae a Gregor. XIV. *Const. Sedes Apost. pridie Kal. Iun. 1591.* Ex quibus *Constit.* patet 1. ad normam iuris communis hoc crimen puniri arbitrio iudicum et iuxta regulas particulares locorum: 2. omnes qui directe vel indirecte, per se vel per alium..... quomodo-cumque procurent abortum effectu secuto subiici omnibus poenis contra homicidas ab utroque iure statutas, contrahere irregularitatem, ipso facto excommunicationem incurrere. 3. Privantur et iure immunitatis ecclesiasticae ut rei homicidii proditorii.

Quod si procurantes abortum etiam Clerici fuerint, privantur ii omni privilegio clericali, quolibet officio et beneficio, atque ad omne aliud inhabiles fiunt. Insuper degradatio de-

creta est, qua peracta, delinquens Clericus traditur Curiae saeculari iuxta divinas humanasque leges puniendas.

Ast quoad censuram latae s. facta est immutatio ex *Const. Pii IX. Apostolicae Sedis*. Legitur enim n. 2. inter excommunic. l. s. Episcopo reservatas etiam excommunicatio contra « procurantes abortum effectu secuto ».

Tandem si parentes non ex industria seu dolo malo, at non sine culpa, collocando scil. imprudenter prolem eodem in lecto, eam praefocant vel alias praeter intentionem opprimunt, cuinam poenae subiiciuntur? *Resp.* Arbitrarie sunt puniendi si satis constet de culpa: quia obsoleta iamdiu est poena triennalis ieiunii de qua *C. fin. h. t.* Omittimus dicere pluribus in dioecesibus, si parentes dormiunt cum prole tenella sine repagulo, hos incurrere casum Episcopo reservatum.

Summarium. — *Aequae l. parricidae habentur qui liberos exponunt loco non tuto, ut ibi aut inedia pereant, aut bestiarum laniatu discerpantur. II. Graviter etiam peccant qui languidos sic exponunt, aut expositorum, cum possint, non misereantur.*

222. *Decl. I^m. Cf. Canonistae in tit. De infantibus et languidis expositis.* Nomine *infantium expositorum* veniunt liberi minores septemnio, qui contra officium pietatis deseruntur, et nisi a pie misereantibus suscipiantur et sustententur, necessario perire debent.

Quod peccatum in parentibus et dominis magnum est, ut patet, nisi excuset gravis et legitima causa e. g. extrema indigentia, qua parentes filios et Domini servos alere nequeant eosque exponant in loco tuto.

Quod si expositio fiat absque legitima causa poena in parentes est amissio patriae potestatis, in dominos dominicae *C. un. h. t.* et si expositus demoriatur, mors expositoribus tribuenda est, et ipsi de ea tenentur respondere.

223. *Decl. II^m. « Languidi porro habentur qui gravi et perpetuo vel saltem diuturno morbo laborantes nequeunt sibi quae vitae necessaria sunt, procurare ».* Hos exponere in loco non tuto, non in locis erectis a pietate christiana, contra pietatem est; vel etiam hos sic expositos praeterire inhumanita-

tem sapit. Non solum Ecclesia, sed et omnes fideles iis succurrere tenentur, quin postea ab expositis expensae repeti possint, quia hae pietatis causa factae censentur *C. un. h. t.*

224. *Decl. III^m.* Tandem *poenam capitis* per se incurrunt quicumque infantes aut languidos exponant in loco periculoso e. g. solitario ita ut facile succurri non possint ac mori vel extinguui contingat. *Cf. L. 2. h. t. et L. 4. ff. de agnos. et alen. lib. Const. Carol. art. 132.* Quod si extincti non sint, vel solum per accidens et casualiter, poena est arbitraria e. g. fustigatio, relegatio.

Summarium. — **Presbytericidium**, sive sacrilegum homicidium spectato crimine et poena gravius est, prout gravior est ac sublimior gradus **Episcopi**, vel **Cardinalis** respectu simplicis **Presbyteri**, qui occiditur.

225. *Decl. I^m.* Mitto rationem loci sacri, in quo fit delictum, ob quam et sacrilegum est crimen, et privilegio asyli delinquens, caetera inter, privatur: venio ad sacrilegium ratione personae sacrae, quae occiditur. Sacra autem persona fit per sacros ordines aut per Professionem religiosam specialiter divino obsequio destinata.

Gravius autem eiusmodi crimen esse potest et gravior poena prout vel simplex monachus utriusque sexus, vel presbyter aut Episcopus et Cardinalis sit, qui occiditur.

Nam qui dolose occidit clericum vel utriusque sexus monachum, praeter poenas doloso homicidio statutas, ipso facto incurrit excommunicationem Romano Pontifici reservatam *Cf. Pii IX. Constit. Apostolicae Sedis* « si quis suadente diabolo.... ».

226. *Decl. 2^m.* Omnes interficientes vel mutilantes *S. R. E. Cardinales, Archiepiscopos, Episcopos*, sedisque Apostolicae Legatos vel Nuntios, nec non ea mandantes vel rata habentes seu praestantes in eis auxilium consilium, favorem, incurrunt excommunicationem l. s. speciali modo R. Pontifici reservatam. *Cf. Pii IX. Const. cit.*

227. *Decl. 3^m.* Si spectentur *merae poenae*, quae censurae non sunt, Episcoporum et Cardinalium interfectores, eorumque

complices obstringuntur poenis, quae *C. 1. de Poenis i. e. l. V. tit. 8. et C. 5. eod. in 6.* decernuntur.

228. Decl. 4^m. Tandem in memoriam tantum revocamus, quod alibi diximus, si scil. alicuius Eccl. patroni, vicedomini, advocati aut quomodolibet habentes feuda, beneficia, iura ecclesiastica vel temporalia eiusdem Ecclesiae per se vel per alium occidere seu mutilare praesumpserit rectorem aut clericum illius Eccl. amittunt, illico iuspatronatus, beneficium et quaelibet alia iura, quae in eadem Ecclesia possidebant; ita ut etiam haeredes iisdem iuribus privarentur usque ad 4^{am}. generationem, nisi cum eis antea fuerit misericorditer dispensatum, aut sint filii ante patratum delictum geniti. *Cf. Bened. XIV. de Synod. dioec. L. XIII. C. 24.*

Summarium. — *Sub gravi a) non licet, sibi consciscere, oppetere, desiderare mortem b) ita ut etsi ordinario ius civile nullam, ius canon. sibi poscat poenam privationis sepulturae ecclesiasticae.*

229. Decl. 1^m. *Grave est mortem sibi consciscere... quia homo non sui dominii est, sed in Dei potestate, qui illam propter semetipsum creavit. Dixi a) consciscere etsi minimum vitae spatium e. g. unius horae supereset. Hinc neque licet accelerare mortem h. e. aliquid facere vel omittere ut maturius obeas: b) nec oppetere h. e. mortis periculo sese exponere absque causa gravissima, quae duplex est 1°. ut mortem evadas certio-rem, vel proximior-rem vel atrocior-rem; etsi huius rei vel spes aliqua adfulgeat: 2°. est alicuius virtutis amor: e. g. caritas, pudicitia, fides. c) Nec desiderare licet, nisi ob amorem aeternae vitae.*

Grave pariter est sibi aliquod membrorum suorum abscindere e. g. seipsum evirare, quamvis falso zelo castimoniae, aut ut in Ecclesia suavius canant.

230. Decl. 2^m. Iure civili etsi nullae statuebantur poenae in suicidas praesertim, qui dolore aliquo corporis, aut taedio vitae suspendio vitam finiverint, tamen aliqua praesertim confiscatio bonorum plerumque erat in usu. *Iure autem canonico qui sibi ipsis quolibet modo violentam inferunt mortem: hi*

cum psalmis ad sepulturam deduci non possunt, nec pro illis ulla in oblatione debet fieri commemoratio *C. placuit Cau. 23. q. 5.* nisi ex insania, mentis impotentia, id fecerint *C. illa siquis, C. insaniens Ca. 15. q. 1.*

TITULUS XXXII.

DE TORNEAMENTIS ET DUELLO.

Summarium. — *Non solum homicidium iure prohibetur sed etiam ea, per quae ad homicidia perveniri solet, uti sunt torneamenta, ars sagittariorum, et duella. Heic quid illa sint et quae poenae eis statutae.*

231. Decl. 1^m. **Torneamenta** sunt nundinae vel feriae, in quibus milites ex conducto convenire solent, atque ad ostentationem virium et audaciae suae temere congregi *C. felicitis 1. hic.* adeoque hastiludia etiam dicta sunt. Merito porro Eccl. haec prohibuit ob frequentes occisionis casus *C. 1. et 2. h. t.* et sepultura eccl. privavit eum, qui, licet poenitens, in ludo decertans occubuit: quamvis postea Ioan. XXII. torneamenta permisit ut, remoto mortis periculo, milites in bello gerundo praesertim contra Turcas instruerentur, vel in signum laetitiae occasione nuptiarum Principum. De agitationibus equorum, taurorum, vel ferarum diximus alibi.

232. Decl. 2^m. **Sagittarii** vel **Ballistarii** erant, qui artem callebant arcubus vel ballistis longius proiiciendi saxa etiam magni ponderis, aut globos ferreos vel plumbeos, quae obtinebat praesertim in bellis sacris contra Turcas. Huic arti successit peritia moderandi actionem tormenti bellici ignitosque globos vel ferreas pilas data directione proiiciendi in hostes. Cum de iusto agatur bello nemo est qui, etiam inter catholicos, eiusmodi militarem peritiam reprehendat. *C. 2. Ca. 23. q. 2.* Attamen sagittariorum et ballistariorum arte adversus Christianos sub poena anathematis uti non licet *C. un. h. t. e. g.* in bello iniusto *a. C. sicut si constiterit. 3. de iureiur.* omnino iniusto *C. Dominus Ca. 23. q. 2.*

Summarium. — Duelli I. definitione et II. divisione prolata asseritur, III. merito ab Ecclesia sub IV. gravissimis poenis, illud fuisse prohibitum.

233. *Decl. I^m. Cf. Canon. in tit. De clericis pugnantis in duello.* Duellum definitur Pugna inter duos (vel plures in pari numero), armis lethalibus ex conducto cum periculo occisionis, mutilationis vel vulneris. Quidam addunt ex privata auctoritate suscepta pugna; at id non ad essentiam, sed ad moralitatem pertinet. Dicitur pugna inter duos, unde si plures agmine facto concurrerint, duellum non intelligitur. Ex conducto i. e. electis communi consensu pugnae loco, tempore et armis: quia si tantum tempus, vel locus electus fuerit, imo, quoniam sumus in re poenali, etiam electis armis. Armis lethalibus: ergo duellum cessat si pugnis, ferro acie retusa, bacillis certatum sit, etsi inde per accidens mors sequuta fuerit. Cum periculo occisionis... qua in re consistit duellum ut duellantes sese exponant certo periculo tum activae tum passivae occisionis, mutilationis aut vulneris. Quod si nil ex modo dictis desit, scil. refert, qua de causa initum fuerit duellum, spectaculi aut virtutis ostendendae causa.

234. *Decl. II^m. Dividitur duellum* I. in solemne quod servatis nonnullis solemnitatibus fit, e. g. electis patrinis, et privatum, quod vel patrinis vel saltem aliis solemnitatibus caret. II. In lethale, quo gravia vulnera intenduntur, et in non lethale quo ex industria et pacto a gravi vulnere cavetur: III. in duellum vindex honoris, et vindex fortunarum. Iuxta plures IV. Duellum aliud licitum aliud illicitum distinguitur. Licitum 1. quod assumitur in bonum reipublicae e. g. ad finiendum bellum, ad parcendum sanguini universi exercitus; 2. quod ex necessitate assumitur ad defensionem vitae vel bonorum: 3. quod defertur a iudice duobus condemnatis ad mortem sub conditione, ut victor obtineat vitae gratiam. Ast haec vel duella non sunt, vel, praesertim ultimum, crudelitatem sapere nobis videtur.

Illicitum certo est quod fit 1. ad manifestandam veritatem, innocentiam, obiecti criminis purgationem ad dubiae litis de-

cisionem; 2. si suscipiatur ad ostentationem virium, audaciae, annorum peritiae, aut ad oblectationem spectantium; 3. ob punctum, ut aiunt, honoris ad declinandam ignominiam vel dedecus, ad reparandum honorem.....

235. *Decl. II^m.* Quaecumque de causa fiat illicitum duellum, certe prout a nobis est definitum prohibetur ab Ecclesiastico et Divino Iure. *Divino Exod. 20. et Deuter. 5.* diserte prohibente non occides, et solis magistratibus flagitiosos occidendi potestatem indulgente. *Ecclesiastico C. 2. h. t., Trid. Sess. 25. C. 19. de Ref.* ubi duella vocat *detestabilem usum fabricante diabolo introductum Bulla Iulii II. Leonis X. Pii V. Gregor. XIII. an. 1582. et Clem. VIII. 1592. et praesertim Bened. XIV. Const. Detestabilem IV. Idus Novemb. 1752. et Pius IX. Const. Apostolicae Sedis.*

Merito Ecclesia prohibuit quod iam divino ac naturali iure prohibitum erat. Nam iure naturae prorsus illicitum censeretur debet 1) propriam vitam manifesto discrimini absque iusta causa directe exponere: illicitum quoque alienam impetere vitam nisi defensionis necessitas urgeat. Atqui is qui duellum offert vel acceptat, in manifestum vitae discrimen absque iusta causa directe se coniicit; quia ad hanc pugnam non necessitate, sed voluntarie se confert, inito pacto.... Impetit quoque praeter suam, alienam vitam praeter defensionis necessitatem: est enim utrinque voluntaria et mature perpensa aggressio, non necessaria sive ad vitam sive ad cetera bona tuenda, cum plura alia suppetant media defensionis, satisfactionis, reconciliationis.

2) Ob frivolas rationes initur, fovet quammaxime vindictam privatam, atque civilis ordinis fundamenta convellit. Fundamentum enim ordinis publici a Deo constitutum est ipsa auctoritas imperantis, quae per leges communem iustitiae mensuram praefiniat, per iudicia publica civiles et criminales controversias dirimat, atque per potestatem coactivam in inferentes civibus iniurias dignis poenis animadvertat. Sed duellantes hanc triplicem imperantis convellunt potestatem, quatenus non in legibus iustitiae normam, sed in ferina vi sitam esse profitentur, tum ipsi suarum controversiarum iudices se armorumque sortem constituunt, atque ius sibi arrogant iniurias sibi illatas vi ac ferro ulciscendi.

236. *Decl. III^m. Gravissimas Ecclesia statuit poenas* I. communes omnibus sunt *a) excommunicatio* l. s. R. Pontifici reservata a Pio IX. *Const. C. 2^a. ser. n. III.* quam incurrunt omnes « Duellum perpetrantes aut simpliciter ad illud provocantes, vel ipsum acceptantes, et quoslibet complices, vel qualemcumque operam et favorem praebentes; nec non de industria spectantes, illudque permittentes vel quantum in illis est, non prohibentes cuiuscumque dignitatis sint etiam regalis vel imperialis ». *Trid. sess. 25.; Greg. XIII. Const. Ad tollendam; Clem. VIII. Const. Illius vices; Bened. XIV. Const. Detestabilem.*

b) Privatio sepulturae christianae in perpetuum ante omnem sententiam iudicis, (sublata Episcopis et Ordinariis locorum facultate super hac poena interpretandi et dispensandi) statuta iis, qui etiam extra locum conflictum decesserint, et haud incerta poenitentiae signa dedèrunt atque adeo a censuris et peccatis absoluti fuerint. *Trid. l. c., Bened. XIV. et Clem. VIII. ll. cc.*

c) Irregularitas quam duellantes, eorumque patroni contrahunt ob infamiam iuris, quae eiusmodi delinquentibus inuritur. *Trid. l. c.*

237. II. propriae autem in Clericos poenae sunt *a) privatio beneficiorum,* iam obtentorum, *b) inhabilitas ad nova beneficia ipso facto incurrenda,* sublata Episcopis dispensandi facultate, *c) depositio* *C. un. h. t.*

238. *Decl. Tandem ad quaes. an duellantes damni inter se te-
neantur?* Resp. Quoniam voluntarie saltem acceptavit duellans iuri suo renunciasse censetur. « Etenim, committendo videntur renunciare iuri suo. Et si uterque invicem provocaverit, neuter damni aget. Sin alter, provocanti non competit restitutio; provocato competere quidem putant, quippe certamen subiit invitus: alii contra, quia acceptavit sciens et volens: et est probabilius ». *D'Annib. Summ. Theol. mor. t. 2. n. 237.*

TITULUS XXXIII.

DE DELICTIS VENEREIS.

Summarium. — Breviter indicatur *a)* ratio agendi de hac materia; *b)* quid sint generatim delicta, venerea, *c)* et quomodo distinguantur.

239. Decl. I^m. Ratio agendi de hac materia. Post homicidium quo laeditur corpus et vita, ad delicta venerea exponenda descendimus seu luxuriae, quibus ad pudicitiam alienumque thorum violandum per consummatos actus tenditur, sive extrinsecos et non occultos. Agimus enim de delictis, quae subsint foro externo Ecclesiae et non de peccatis tacita cogitatione aut per actus mere occultos patratis. De hac materia agunt Canonistae *L. V. Decretal. tit. XVI. De Adulteriis et Stupro ; qua Rubr.* cum duae tantum species luxuriae consummatae exprimuntur, illi de reliquis luxuriae consummatae seu delictis venereis tractandi occasionem arripiunt. Crassa profecto est materia et lubrica, at frequentior et universalis, qua undique conflagratur orbis : hinc necessitas de eiusmodi delictis agendi. Haec enim crimina directe etsi prolis iam natae vitam non adimant, prolem tamen nascituram aut impediunt aut incertam reddunt, totum genus humanum inficiunt, pacem et ordinem familiarem nec non societatis universae bonum commune perturbant, quaeque non solum publicae morum honestati adversantur vehementer, sed etiam quae ut plurimum imo fere semper occasionem ceteris criminibus praebent.

240. Decl. II^m. Delicta venerea igitur nos illa intelligimus universim gravia et externa peccata, quae fiunt contra VI^m. Decalogi praeceptum, quaeque aut cum aliis aut cum publico scandalo committuntur.

241. Decl. III^m. Venereorum autem delictorum species sunt praecipuae: 1. Fornicatio: 2. Concubinitus: 3. Stuprum proprie dictum: 4. Adulterium: 5. Incestus: 6. Sacrilegium: 7. Raptus: 8. Sodomia: 9. Bestialitas.

Summarium. — **Fornicationis** I) *proprie dictae seu simplicis definitio* II) *et gravitas traditur*, III) *et an poenae ipso iure subeundae sint a fornicariis indicatur.*

242. Decl. I^m. Fornicatio dicta a fornicibus seu locis obscuris, sub quibus olim scorta seu meretrices Romae solebant prostare tripliciter sumi potest 1. *late* ad significandum quemcumque concubitum extra matrimonium *Can. lex illa* 2. § *cum ergo* § *fornicatio autem Cau. 36. q. 1.*; 2. *stricte* pro concubitu sive coitu soluti cum soluta. Nomine autem soluti et solutae intelliguntur non tantum illi, qui nullo matrimonii vinculo, sed etiam qui nulla inter se consanguinitate, affinitate, ordine, voto, aut alio impedimento sunt affecti, ita ut absque dispensatione matrimonium inire possint *cf. Reiff. de Adulteriis n. 55. Schmalzgr. eod. n. 2.*; quo sensu etiam stuprum fornicatio continet, 3. *strictissime* prout etiam a stupro distinguitur est, « copula carnalis soluti cum soluta iam prius deflorata ». *Reiff. l. c. n. 54.* Et hoc sensu accepta fornicatio si absque consuetudine fiat, dicitur *fornicatio simplex*, si vero fit consueta cum aliqua, *concubinatus* audit.

243. Decl. II^m. Est in genere luxuriae, quae est usus vene-
reorum contra rationem. Si enim copula fit inter legitimos, in ea tantum rationis ordo servatur utpote de se ad conservationem speciei destinata: et si in alium finem detorqueatur, est magna ordinis perturbatio, quem Deus et natura constituit: et *qui talia agunt regnum Dei non possidebunt; ad Gal. V.* Est proin peccatum lethale Iuri divino repugnans et naturali. *Ad Ephes. 5. ad Rom. 1.* Oppositam sententiam damnavit Innoc. XI. an. 1679. Cum autem stuprum quoddam fornicationis species est, coitus sc. cum virgine aut vidua honesta: e contra fornicatio cum quacumque soluta muliere concubitus sit, hoc sensu fornicatio a stupro etiam distinguitur.

244. Decl. III^m. Ad poenas quod attinet simplex fornicatio praesertim clericorum antiquis canonibus variis puniebatur poenis e. g. *can. Apost. 53. et can. 9. Concil. Neocaesar.* numquam eiusmodi criminosos cooptari inter clericos voluerunt, et si per ignorantiam fuerint cooptati, offerendi munere pri-

vantur. Nunc poenae a iure civili nullae statutae sunt. Cf. *Ala Il Foro crim. trat. VIII. Classe 2. Pen. n. 1.* et fere omnes iudicis arbitrio relictæ sunt aut locorum particularium statutis et consuetudine determinatæ. Cf. *L. 1. de personis ubi de Honest. Clericor.*

Summarium. — Concubinatus a) quid sit iure civili et can. et b) quænam poenae subeundæ sint a concubinariis sive laicis sive clericis.

245. *Decl. I^m. Concupinarius* iure civili dicitur qui mulierem solutam domi suae loco uxoris detinet, et cum ea consuetudinem habet *Diaz Pract. crim. can. C. 79. V. Concupinariis n. 1. Mascard. de Probat. concl. 341. n. 6.* Iure autem canonico is est, qui cum muliere aliqua soluta carnale commercium habere *consuevit* sive domi suae, sive in aliena illam retineat, *Pirhing. in h. t. n. 76.* Hinc definitio Concubinatus proprie dictus est concubitus soluti cum soluta iam deflorata, frequentatus, adeoque est fornicatio frequentata cum eadem persona.

246. *Decl. II^m. Poenae* autem iure civili nullae sunt statutae a leg. I. § I. *de Concupinis.* Iure can. acrius quam fornicatio simplex punitur, cum perseverantia in crimine sit circumstantia valde aggravans et tanto sint graviora crimina, quanto diutius durant *C. fin. de consuet.* Hinc variae sunt quoque poenae prout variae sunt personae et gradus personarum, in quas animadvertitur. Hinc aliae in Laicos, aliae in Clericos, aliae in Episcopos constitutae sunt.

1. *In Laicos sunt* a) quoad concubinarios ex *Trid. Sess. 24. C. 8. de R. matr. sunt* α) *excommunicatio* post trinas monitiones ab Ordinario infligenda, a qua non est ab Ordinario concubinarius absolvendus, nisi resipuerit: β) *aliae poenae* Ordinarii arbitrio infligendae, si per annum neglectis censuris, in concubinato delinquens permanserit.

b) Quoad concubinas, si ter monitæ non pareant, graviter pro modo culpæ sunt puniendæ, atque extra oppidum vel dioecesim, si opus fuerit, eiiciuntur. *Trid. l. c.*

2. *In Clericos in genere* distinguendum inter eos, qui bene-

ficiū habeant vel non. a) Si beneficiū habeant, poenae sunt: post *primum monitum* privatio tertiae partis fructuum beneficiorum; post *alterum monitum* est privatio omnium fructuum et suspensio a beneficii administratione. *Perseverantes adhuc* in crimine, cunctorum officiorum, beneficiorumque ecclesiasticorum ademptio, atque spei praecisio aliorum in posterum obtinendorum. Denique si *adhuc non resipiscant*, est excommunicatio. *Trid. Sess. 25. de Ref. C. 14.*

b) Si beneficiū non habeant, iuxta delicti et contumaciae perseverantiam et qualitatem puniuntur ab Ordinario vel carcere, vel suspensione ab ordine, vel inhabilitatione ad beneficia in posterum obtinenda, aliisque poenis. *Trid. l. c.*

3. Quoad Episcopos concubinariorum in specie, iis statuitur incurrenda suspensio ipso facto post synodi provincialis admonitionem. In eosdem adhuc in crimine perseverantes animadvertit tandem Rom. Pontifex.

Summarium. — **Stuprum** proprie dictum definitur, dividitur, et sub quibus poenis iure civili et canonico prohibitum sit, innuitur.

247. Decl. I^m. Definitio stupri est « Virginis vel honestae viduae violatio *L. 6. § 1. ad L. Iuliam de adult.* a soluto admissa » arg. *Can. 15. 16. Ca. 32. q. 5. et Can. 2. V. stuprum autem Ca. 36. q. 1.* Et haec definitio presse sumpti stupri est ex iure civili, quatenus stuprum committitur etiam in viduam honeste viventem § 4. *Inst. de publ. Iud. L. 101. ff. de V. S.* In ordine ad poenam ordinariam additur definitioni « non praecedente coniugali pactione ».

248. Decl. II^m. Dividitur stuprum in violentum et non violentum. *Violentum* est, quo opprimitur et defloratur virgo vel vidua honesta penitus invita, et totis viribus renitens; *non violentum* illud est, quod committitur volente et consentiente virgine in deflorationem. Porro si 1^m. obtinet scil. si concubitus cum virgine aut cum vidua honeste vivente fiat per vim, aut fraudem, aut metum iniuste incussum, tunc stuprum superaddit speciem iniustitiae; graviter enim laeditur ius, quod foemina in suam pudicitiam habet. Si 2^m. obtinet, sc. si fiat volente et consentiente virgine, tunc stuprum non differt a

simplici fornicatione, neque addit speciem iniustitiae quia ius defloratae utpote volentis non laeditur, neque ius parentum, cum filia quoad usum sui corporis, patriae potestati non subest.

Unde statim solvitur quaestio, stuprator ad nihil tenetur patri defloratae, si haec consensit sponte in sui deflorationem, vel si obligationem satisfaciendi stupratori remisit.

249. *Decl. III^m. Poenae* autem 1°. de iure civili erant a) si stuprum sit simpliciter commissum, vel publicatio partis dimidia bonorum stupratoris, cum hic esset honestae conditionis, vel fustigatio aut relegatio cum stuprator vilis esset conditionis § 4. *Inst. de Publ. Iudiciis.* b) At si virgo *nondum viri potens* sit deflorata, poena erat damnatio in metalla, aut relegatio in insulam, aut exilium prout humilioris vel non esset conditionis stuprator: c) si stuprum sit per vim consummatum statuta erat poena capitis seu mortis, praesertim si stuprum illatum sit foeminae valde honestae aut puellae nondum maturae ante 12^m. aetat. annum *tit. ff. § fin. de extraord. crimin.* Dixi consummatum, quia si tale non est, poena erit arbitraria.

2°. Ex iure canonico a) in Laicos poena est aut onus dotandi puellam, aut onus eam in uxorem ducendi, aut poena corporalis afflictiva *C. 1. et 2. de adult. et stupro.* Qua in re disiunctive ponitur poena, et electio est stupratoris tamquam debitoris, si vero puella ei nubere nolit, aut non possit ob impedimentum, tunc tenetur dotare; succedit autem poena fustigationis vel detrusionis in monasterium, si neque ducere neque dotare eam possit. Ad haec autem stuprator ante sententiam iudicis non tenetur 1. si damnum aliter reparatum est; 2. si virgo nullum damnum sit passa, cum virum eiusd. conditionis iam acquisivit; 3. si non fuit seducta, sed sponte consensit, imo probabilius etiam si precibus et blanditiis inducta est, modo hae preces non fuerint armatae a Domino, Principe; 4. si deflorata obligationem ducendi aut dotandi remisit.

b) In Clericos autem est aut poena pecuniaria, aut suspensio, aut degradatio *cf. Farinac. q. 147. n. 65. Can. 44. Ca. 2. q. 7. et c. h. t.* Praeter dationem dotis pro qualitate arbitrarie punitur non solum suspensione et mulcta pecuniaria, sed etiam carcere perpetuo, qui successit poenae mortis, si vim puellae intulit.

Summarium. — **Adulterii** ex iure civili et can. a) **acceptio**, **divisio**, b) **poena**, c) **effectus**, d) **eiusque cognitio** indicatur.

250. Decl. I^m. Definitio adulterii ex iure civili est « Concubitus cum aliena uxore (*arg. Leg. 6. § 1. ad Legem Iuliam de adulter.*) ibi *proprie adulterium in nupta committitur* et L. 34. ff. *ad Leg. Iul. de adult.*: unde in iure civili adulterium proprie non committitur, si maritus peccet cum soluta. At

Iure can. definitur « alieni thori violatio sive solutus cum coniugata, sive coniugatus cum soluta, sive coniugatus cum coniugata carnaliter peccet (*Reiff. De Adulter. et Stupro n. 2. §. 4.*): ubi patet sufficere ad adulterii crimen, ut alteruter tantum sive vir, sive mulier sit coniugatus et prout stricte accipitur in *Can. 2. Ca. 36. q. 1.* « alieni thori violatio, atque de iure can. divino et naturali est semper concubitus cum coniuge alieno vel aliena, seu est concubitus mariti vel uxoris cum persona extranea, soluta vel ligata matrimonio alio ». Hinc

Divisio adulterii in simplex et duplex. Si maritus cum soluta vel uxor cum soluto commisceatur, vocatur adulterium *simplex*, si vero utraque pars delinquens est coniugata, si scil. maritus cum aliena coniuge, vel uxor cum alieno marito congredditur, *duplex* appellatur.

Vel ex ipsa definitione patet quam ingens crimen sit adulterium. Omne adulterium praeter peccatum luxuriae involvit peccatum iniustitiae, etsi maritus consentiret in copulam coniugis cum alio: nam contrariam propos. damnavit *Innoc. XI.* Hinc patet et

251. Decl. II^m. Poena a) ex iure civili in *adulterum* gladii punitio (*arg. L. 6. § 1. ad Leg. Iuliam de adulteriis*), in adulteram *fustigatio* et in monasterium detrusio (*Novel. 139. C. 10.*) statuta est.

b) Ex iure can. 1°. in *Clericos* confessos aut convictos de adulterio depositio decernitur *Can. 10. 12. dist. 81.*; in diffamatos de adulterio purgatio canonica, a qua si defecerint suspensio debet sequi *C. 5. de adulteriis et stupro*: 2°. in *Laicos* autem decreta est excommunicatio *C. 6. de adulter. et stupro*,

ibique Doctores: amissio dotis C. 4. de Donation. inter virum; amissio donationis propter nuptias Novel. 117. C. 9 § ult.; separatio thori C. 4. 5. de divortiis, ibiq. Reiff. n. 58.

252. *Decl. III^m. Effectus* praeter modo dictam separationem a thoro in favorem partis innocentis, praeter lucrum dotis aut donationis propter nuptias, quod eidem innocenti accrescit et huiusmodi, recensetur ex parte nocentis inhabilitas ad valide matrimonium contrahendum, si caeterae adsint conditiones adulterii criminis dirimentis.

Huc referenda est solutio duplicis quaestionis.

1^a. quaest. An uxor adultera, quae prolem concepit et peperit ex adulterio, teneatur in conscientia id manifestare marito vel proli spuriae, ne maritus in aliena prole nutrienda et liberi legitimi vel alii haeredes in successione haereditaria damnum patiantur.

Resp. Etsi talis adultera (vel adulter, cuius est proles, teneatur huiusmodi cavere damnum vel ex bonis adulteri, vel ex suis paraphernalibus, vel parcius vivendo, vel proli spuriae suadendo ingressum in Religionem successionis incapacem.... si id neque possit efficere, tamen ordinarie suum delictum non tenetur manifestare viro propter evidens periculum mortis vel sibi aut proli adulterae imminens, vel perpetuae exprobrationis, rixarum, odiorum inter coniuges vel propinquos aut divortii.... multoque minus proli adulterinae: quia haec non tenetur credere matri etiam iuranti, sicut DD. communiter notant. Qui etiam addunt, merito praesumi maritum eiusque liberos legitimos malle aliquod pati praeiudicium in bonis fortunae, quam uxorem vel matrem suam ita confundi vel coram se tantum, cum praesertim periculum adsit diffamationis etiam apud extraneos, ex qua aliqua in se quoque macula, tristitia, opprobrium redundaret.

2^a. quaest. *A quo alenda sit proles ex fornicatione, stupro, adulterio vel alio illicito nata concubitu.* *Resp.* Per se a patre prolis (excepto alimento lactis) usque dum seipsam alere possit labore..... nisi ob paupertatem pater non possit, tunc enim mater, et hac deficiente avus paternus, et huius loco maternus teneretur *Cf. DD. in C. 5. de eo qui duxit. L. 5. ff. § 1. 5. de agnosc. lib.; Molin. tract. 2. d. 168. n. 11. sq.* Si ex omni-

bus circumstantiis perpensis deprehendi nequeat quis sit pater, tunc singuli, qui cum foemina congressi sunt, pro rata debent concurrere ad alendam prolem, nisi de unius tantum congressu constaret, quia tunc huic soli tale incumberet onus. Quod si de habito congressu contra alios militarent graves praesumptiones, tunc foeminae iuramentum deferri deberet, quo se purget a suspicione fornicationis cum aliis vel alio, et certum prolis patrem prodat *Köning. h. t. n. 30.*

253. *Decl. IV^m. Ad accusationem vero quod spectat et cognitionem adulterii* notandum est: 1. non solum marito licitum esse propter adulterium criminaliter accusare uxorem, sed etiam uxori maritum *Can. 22. et fin. Ca. 32. q. 5. Ratio est in Can. 4. Ca. cit. q. 1.* quia vir et uxor non iudicantur ad imperia h. e. inaequaliter. 2. Delicta carnis cum soleant committi in occulto ac sine arbitris probari in iudicio posse etiam per praesumptiones violentas ex talibus indiciis ortam, quae moralem certitudinem certissime gignant, per *C. 12. de Praesumpt.; L. fin. C. de probat.* e. g. si solus et sola uno in lecto fuerint deprehensi *Mascard. Concl. 57. et seq. Farinac. in Praxi Crim. de delictis carnis.... C. 4. 3.* Iudicem in praefatis delictis esse posse tam ecclesiasticum quam saecularem *p. Leg. 30. C. ad Leg. Iuliam de adulter., C. 8. de foro compet., C. 5. de Procur.* quia sunt causae mixti fori. In praxi tamen contra Laicos Iudex ecclesiasticus procedere non solet: ubi tamen agitur ob adulterium ad divortium iudex eccl., et ubi agitur principaliter super causa dotis, vel ad interesse temporale e. g. ad restitutionem eorum, quae maritus in prole adulterina impendit, saecularis est privative competens. In utroque foro pro arbitrio accusatoris proponi potest actio criminalis atque datur praeventioni locus; quia ut dixi adulterium est crimen mixti fori utramque societatem civilem et ecclesiasticam perturbans, cum nominatim quoad Ecclesiam iniuriam sacramento infert.

Summarium. — Incestus notio et poenae.

254. *Decl. I^m. Notio.* Incestus est consanguinearum vel affinium abusus *C. lex § 1. Ca. 36. q. 1.* non tamen quarumcumque, sed earum, cum quibus nuptiae sunt interdictae *Covar.*

in 4. lib. *Decretal.* in 2. p. C. 6. § 8.: unde affines et consanguineae intelligendae sunt in eo gradu, ut matrimonium valide inter se contrahere nequeant. Ita DD. cum definiunt incestum e. g. *Engel. de adulter. et stupro n. 29.* « est concubitus cum consanguineis aut affinibus inter quos matrimonium inhibetur » intellige *lege irritante*.

255. Decl. II^m. Poena incestus simplicis est a) in *Clericos* accusatos et convictos de incestu, ut beneficiis priventur et deponantur *Can. 10. II. Dist. 81. C. fin. de purg. vulg. Bernard. Diaz. in Pract. crim. C. 78.*

b) in *Laicos* est excommunicatio ferendae sent. *Engel de Adulter. n. 32.*; amissio iuris exigendi debitum coniugale ab uxore vel marito, cuius sororem vel fratrem quis vel quae cognoverit.

Si incestus sit cum *matrimonii conatu* admissus, erat excommunicatio latae sent. *Clem. un. de consang. et affin.* et haec non fuit confirmata per *Constit. Apostolicae Sedis*: unde poena ordinaria simplicis incestus exasperanda restat arbitrio prudentis iudicis. Monemus tamen 1) quod incestuosus evadit *infamis C. 17. infames q. 1. Ca. 6.*; 2) Liberi ex incestuosis complexibus scienter factis nati non censentur legitimi, neque parentibus succedunt *C. un. Ca. 35. q. 7., Novel. 12. C. I., Nov. 89. C. fin.*

Summarium. — **Sacrilegii notio et poena varia ex civili et can. iure.**

256. Decl. I^m. Notio: sacrilegium est species luxuriae, qua violatur corpus personae Deo consecratae, videlicet monialis per votum solemne castitatis, prout in foro externo punitur. Dixi est *species luxuriae et corpus violatur* quia hic non agitur de sacrilegio locali, quod scil. pollutione sacri loci committitur per seminis in eo effusionem. Dixi videlicet monialis *per votum solemne castitatis....* Ut id tantum quod certum est asseramus, prout obtinet in foro externo. Nam apud rerum criminalium scriptores non aequè convenit, an si vir per votum solemne castitatis Deo dicatus cum foemina soluta rem habens, sacrilegium ne an simplicem fornicationem pa-

tret. Adi *Farinac. q. 145. n. 30. de Delictis carnis, et Amenum* § 9. *sacrilegium tit. 4. n. 2.* Hinc addidi prout in foro externo punitur. Nam pro foro interno committitur quoque sacrilegium in confessione sacramentali aperiendum, si unus vel uterque delinquens voto simplici castitatis ligatus est, aut solemni: qui tamen ut sacrilegi non puniuntur, sed ut fornicarii tantum. Cf. *Engel n. 39. de adulter.*

257. Decl. II^m. Poenae autem variae sunt a) ex vario iure. Nam iure civili decreta est poena mortis *L. 5. C. de Episcopis et Cleric. Novell. 125. C. 43. et ex iur. can. est excommunicatio vel depositio, vel detrusio in arctius monasterium; b) ex varia persona Clerici vel laici, quia in virum laicum est excommunicatio, in Clericum est depositio decreta Can. 6. Ca. 27. q. 1., in Monialem est detrusio in arctius monasterium Can. 28. 30. Ca. 27. q. 1. vel in carcerem Can. II. Ca. 27. q. 1.*

Summarium. — *Affinis stupro est Raptus crimen, cuius notio et poenae breviter exponuntur.*

258. Decl. I^m. Raptus hic non est rerum, neque personae cum intentione eam in servitutem redigendi, vel ex alia simili causa, quod *Plagium* audit, neque matrimonii ineundi causa, de quo in lib. IV. Decretal., sed quatenus aggravantem qualitatem addit delictis venereis. Definitur autem « violenta abductio virginis aut honestae mulieris, vel etiam masculi de loco in locum libidinis explendae causa » Cfr. *Engel de Adult. n. 34.*

259. Decl. II^m. Poenae erant de iure civili mors et amissio bonorum, si rapta esset virgo, vel mulier honeste vivens ac per vim violata.

Nunc generatim in *simplicem* raptorem laicum est excommunicatio, in Clericum est depositio *Can. 1. Ca. 36. q. 2.*

Summarium. — *Duo venerea adhuc sunt crimina, quae audiunt vitia contra naturam et sunt sodomia et bestialitas, quarum notio et poenae respectivae indicantur.*

260. Decl. I^m. Sodomiae definitio, divisio. Sodomia crimen est in genere luxuriae turpissimum et nefandissimum, atque adeo sicut et bestialitas dicitur *vitium contra naturam.* Est au-

tem sodomia coitus carnalis non servata debita diversitate sexus *Reiff. De Adult. et stupro n. 83.* Porro sodomia alia est *perfecta* quando coeunt duo eiusdem sexus mas cum mare, aut foemina concumbit cum foemina, alia *imperfecta* quando quidem servatur diversitas sexus, non tamen vas naturale, sed coitus fit in parte corporis non ordinata ad generationem ut est congressus viri cum foemina in vase praepostero *Reiff. l. c. n. 88.*

Decl. II^m. Sodomiae *perfecta poena* ex iure civili est mors § 4. *Instit. de Publ. iudiciis*; ex iure canonico est excommunicatio si laici; degradatio et in monasterium detrusio si Clerici deliquerint *C. 4. de excess. Prael.* Impropriae autem seu imperfectae sodomiae poena est extraordinaria. *Reiff. De adult. 88.* Insuper si quis consummatam et perfectam sodomiam committit ipso facto per notorietatem iuris aut facti huius delicti incurrit infamiam iuris atque adeo irregularitatem. *Schmalzgr. in h. t. n. 113.*

261. Decl. III^m. Bestialitas est coniunctio hominis cum bestiis quibuscumque, quod vitium in specie audit monstruosa venus. *Cf. Renazzi Instit. Crimin. C. 6. de venere monstruosa* ubi n. I, ait « scopum (monstruosae veneris) siquidem evertunt, cuius causa veneream cupiditatem natura procudit, atque hominibus attribuit. Qui enim monstruosae veneri indulgent, fines transgrediuntur a natura sibi propositos in promovenda firmandaque hominum propagatione; et quantum ad eos spectat, spem intercipiunt rationalis nascituri animantis, eoque pacto sunt in genus humanum impii atque crudeles. Quid quod? nonne in semetipsos, iniurii sunt, qui non erubescunt turpissimis eiusmodi rebus, operam dare, cum violent corpus suum (*ep. ad Corinth. C. 6.*) animumque, simulacrum divinitatis sordidissimarum libidinum coeno inficiant? » *Cf. n. III.*

Hinc mirum non est, si tanto sceleri poena mortis decreta sit *Can. 4. Ca. 15. q. 1.* prout ipse Deus statuerat in *Lev. C. XX. v. 15. 16.*

TITULUS XXXIV.

DE RAPINA, INCENDIO, FURTO, USURA, ALIISQUE
DELICTIS CONTRA BONA FORTUNAE.

Summarium. — *Breviter indicatur a) quid et quotuplex sit rapina, incendium, sacrilegium, atque adeo quinam sint raptores, incendiarii, et violatores Ecclesiarum, b) quaenam sint poenae his delictis decretae, aut decernendae. c) His additur solutio quaestionis « an in casu incendii, cum nesciatur origo, dolus vel culpa sit praesumenda ».*

262. Decl. I^m. Expositis delictis venereis ad ea progredimur declaranda, quibus laeditur proximus in bonis et rebus fortunae scil. rapinam a qua Raptores, incendium, a quo Incendiarii et violationem ac spoliationem ecclesiarum, a qua violatores Ecclesiarum denominantur et explicantur a *DD. tit. 17. De Raptoribus, Incendiariis, et violatoribus Ecclesiarum*. Rapina est « *iniusta rei alienae mobilis per vim facta ablatio, lucrificandi causa* ». Differt quod fur rem clam et latenter aufert sine violentia, nemine resistente, licet subinde per violentiam aut effractionem sibi viam faciat ad auferendum: raptor vero aperte atque per vim rem extorquet, duplicemque infert proximo iniuriam, alteram in rebus uti fur, alteram ipsi personae; quare et duplicem contrahit obligationem restituendi rem ablatam et satisfaciendi personae pro illata iniuria: atque adeo peculiarem gravissimamque furti speciem constituit *Dig. l. 4. leg. 14*. Differt rapina a praedatione, quam etiam vocant viarum grasstationem: cum haec superaddat insidiosam in viis sive publicis sive privatis aggressionem, citra tamen occisionem. Nam latrones longe improbiores audacioresque raptoribus ii sunt, qui factionem habent non tantum spoliare, sed et iugulare soliti. Dixi *per vim*: vis autem a raptoribus fieri potest non solum coactis hominibus, sed et sine turba, ubicumque locorum vis inferatur sive in via publica, sive privata in domo, sive in agro sive intra moenia civitatis. Quin imo uti raptores et habentur et puniuntur, etsi acta vim non inferant, sed parent dumtaxat contra resistantem, vel per alios, si non per se.

Incendium est damnum igne datum, quando scil. quis aedificia, domos, praedia, pagos, oppida, Ecclesias, aut bona aliena, segetes, foenum, fructus appposito igne incendit ac devastat. Si id apposite fiat, deliberate ac dolo malo *dolosum*; si non studiose at non sine negligentia atque imprudentia *culposum*: si sine dolo et culpa *casuale* nuncupatur, quod nempe praevideri, vel praevisum averti non potuit. Distinguitur etiam in *simplex* si ex odio, invidia, vindicta dumtaxat oritur, et *qualificatum* si ordinatur ad rapinam, seditionem, stragem et occisionem. Aliud tandem est attentatum, aliud consummatum.

Violatio Ecclesiarum heic est *violenta effractio* locorum sacrorum cum spoliatione, atque involvit sacrilegium, quod tripliciter committi potest, si res sacra de loco sacro; si res sacra de loco non sacro; si res non sacra de loco sacro (ibi deposita) surripiatur.

263. *Decl. II^m. Poenae* in raptores a) ex iure civil. sunt duae *civilis* et *criminalis*. *Civilis*, si agatur civiliter actione vi raptorum bonorum et haec actio instituatur intra annum utilem, est quadruplum, cui tamen simplum seu persecutio rei ablatæ inest *pr. Inst. et L. 2. C. de vi bonorum raptorum*..... ubi etiam conceditur actio furti contra raptorem. *Criminalis* si agatur criminaliter ad vindictam publicam, est poena extraordinaria e. g. ad opus publicum, vel ad remos damnatio ad tempus vel in perpetuum, et etiam ultimum supplicium, si praesertim qualitas praedationis accessit. b) In iure can. praeter infamiam saltem facti, quam raptor incurrit, excommunicari saltem potest vel ab Ordinario loci, ubi delictum patratum est. Dixi excommunicari potest, quia per *Pii IX. Constit. Apost. Sedis* ablata est excommunicatio l. s. Addatur et, si raptores restitutionem recusent vel idoneam cautionem non praestent, hos a sacramentis, atque ab Ecclesiastica sepultura repelli.

Quod si *clerici* fuerint raptores aut grassatores, multo magis quam laici castigandi; hinc deponendi suisque beneficiis privandi sunt *C. 2. f. h. t. C. 10. de Iudiciis. Cf. Schmalz. in h. t. n. 70.*

Poena incendii dolosi ex iure civili est ignis et vivicomburium. *Constit. Carolin. a. 125.* ita tamen ut, alicubi saltem, vi con-

suetudinis soleant Incendiarii prius occidi ad evitandum desperationis periculum, tum corpora rogo iniici. Dixi *Dolosi*; nam *culposum* pro qualitate culpae latae levis, levissimae puniri *arbitrarie* potest, quia neque *lata* culpa aequiparatur dolo in delictis. Locum tamen habet actio civilis ad reparationem damnorum et interesse, ad quod ante sententiam non obligatur, qui per culpam mere iuridicam fuit causa incendii, quod contrarium obtinet, si adest culpa etiam theologica. Incendium fortuitum et casuale nulli subiacet poenae.

Violationis Ecclesiarum poena est iure civili antiquo varia; moderno *Carolin. Constit. a. 172. seqq. punitio esset*. Si quis etiam sine effractione aufert S. Hierothecam cum hostia consecrata, vivus est comburendus: si aliud vas sacrum aureum vel argenteum, patenam vel calicem etiam extra sacr. aufert; item si furandi causa effringit vel dolosis instrumentis aperit templum, sacrarium, sacristiam, cippum vel capsam eleemosynariam, alio mortis genere plectendus esset. Si vero sine effractione res sacras minoris momenti e. g. candelabrum, mapas altaris, aut res profanas in Ecclesia depositas aufert, sicut fur profanus poena non mitigata puniri debet. In iure can. si antea iuxta *C. 22. de sent. Excomm.* et *Bull. coenae* erat latae nunc ferendae potest esse sententiae excommunicatio, tamen, sicut de Incendiariis dictum est, nisi satisfecerint ad poenitentiam non sunt admittendi violatores Eccl.; atque sepultura sacra privandi sunt si impenitentes decedant.

Hinc *solvitur quaest.* « An dolus praesumendus aut culpa vel casus fortuitus si oriatur incendium et nesciatur quo auctore et origine ». *Resp.* Non est praesumendus dolus per *L. 6. Cod. de dolo malo*: sed aliqua culpa inhabitantium in genere per *L. § 1. ff. de off. Praef. Vig.*: nullius tamen in particulari praesumitur culpa, nisi post inquisitionem contra aliquem gravia indicia comprehendantur. Quod si nullius praesumi potest culpa, nemo ad reparandum cogi potest.

Summarium. — Contra bona fortunae commune et ordinarium crimen est furtum, quod *a)* quid et quotuplex sit, *b)* in quo quae dantur actiones *c)* et cuius poena quaenam sit ex iure can. breviter exponitur.

264. Decl. Im. *a) Furti Notio, Divisio.* Ad delicta quibus cives bonis spoliuntur, quaeque solent frequentius committi in civitatibus divitiarum atque incolarum copia refertis, pertinet in primis *furtum*. Nam furtum est *ablatio fraudolenta rei alienae mobilis facta invito domino animo lucrificandi*. Ita definitur *Instit. L. IV. tit. 1. § Furtum* « contrectatio fraudolosa rei vel usus, aut possessionis lucrificandi causa ». 1. *Contrectatio* seu talis acceptio, per quam res de loco in locum movetur. 2. *Fraudolosa* i. e. occulta, inscio et invito domino, eo scil. qui aliquod ius reale habet in re, cum dolo et scientia rem esse alienam sine vi tamen. 3. *Rei* scil. alienae, corporalis: quia iura incorporalia, servitutes, actiones cum tangi non possint, non contrectari nec auferri, sed occupari potius et usurpari dicuntur. 4. *Usus* e. g. si quis re deposita et in pignus data clam fraudolenterque utitur. 5. *Possessionis* e. g. si quis, licet dominus sit, possessionem vel detentionem rei alteri competentem occulte aufert. 6. *Lucrificandi causa*: unde si rem surripiens dextruit, non furti, sed damni iniuria dati reus est.

Ex modo dictis ad furtum requisita patent scil. ut sit: 1. actu consummata ablatio rei, 2. corporalis et mobilis, 3. alienae, 4. cum animo fraudulento, 5. domino rationabiliter invito. Furtum ratione rei ablatae varium habet nomen. Nam si homo liber clam abducitur *Plagium*: si pecora ex pascuis *Abigeatus*: si pecunia publica i. e. ad aerarium Reipublicae vel ad Fiscum Principis pertinens ab eo subtrahitur, cuius fidei non erat commissa *Peculatus*: si vero ab eo, cuius fidei erat commissa seu ab administratore retinetur vel in proprios usus *crimen de residuis* appellatur.

Divisio furti praecipue est: I. in *manifestum*, si fur in ipso actu furandi vel rem furtivam secum perferens deprehenditur, et *non manifestum* si nempe fur nec deprehensus, nec conspec-

tus est abire cum re furtiva; II. ratione valoris rei ablatae et gravitatis poenarum in magnum et parvum; III. ratione adiutorum in *simplex* quod nullis circumstantiis ingravescit, et *qualificatum* in quo tales intercedunt circumstantiae, quibus non parum eius gravitas augetur.

265. Inde sequitur quinam furti teneantur vel non. I. Furti non tenentur qui surripiunt *a)* sine consilio et adfectu furandi, etsi fiat invito domino, *b)* vel res, quas dominus a se abiecit, vel quarum hic fortuito casu facit iacturam, vel quae sunt nullius e. g. ferae, bestiae, alites, pisces, nisi forestis, piscinis inclusi sint ad privatum alicuius legitimumque usum; *c)* maritus et uxor, in quibus cessat famosa furti actio ex causa rerum mutuo subreptarum propter honorem connubii *Dig. L. 25. tit. 2. leg. 1.*; *d)* filii et vicissim parentes *si quid* sustulerint ex peculio illorum castrensi vel quasi castrensi, quia summa reverentia qua a filiis prosequendi sunt parentes; et patria charitas, quia isti feruntur in illos non sinunt, ut parentes *criminaliter* liberos persequantur ex causa furti, nec ut filii agant adversus parentes *Dig. L. 37. lib. 15. leg. 1. et 2.* *e)* Unde neque furti tenetur, qui in extrema necessitate surripit, aufert, vel usurpat res ad alios pertinentes, e. g. si quis alios perire fame, vel incidere in hostes, vel aliud vitae vel membri amittendi, vel morbi incurabilis aut saltem gravis contrahendi periculum incurrere deberet, nisi ex alieno acciperet alimenta, vel equum abduceret alienum ad capessendam fugam.... ita ut si ille, qui surripuit alienum extreme indigens pervenerit postea in pinguiorem fortunam... rem ablatam restituere teneatur, si *res adhuc* extat in se e. g. equus, quo quis hostes et periculum mortis evasit; secus si res consumpta est ab extremo indigenti e. g. alimenta, pecunia. Ratio 1^a est quia res aliena clamat ad dominum, et datur radix restitutionis scil. *res accepta*. Ratio 2^a est quia nulla datur restituendi obligatio *ex iniusta* acceptione, quia extreme indigens alienum non surripuit, neque *ex re accepta*, quae supponitur non extare, neque ex contractu, quia hic non supponitur ullus. II. Tenentur porro de furto non solum qui per seipsos alienas res fraudulenter surripiunt, sed etiam qui furantes instruunt opeque adiuvant. *Instit. l. c. § interdum*, qui furem re-

cupiunt, res furatas celant, vel dolo malo scienter emunt..... coeterique omnes, qui versibus exprimuntur. « Iussio, Consilium, consensus, palpo, recursus, Participans mutus, non obstands, non manifestans ».

266. Decl. II^m. Ad quaest. *Quae dentur actiones?* Resp. Ex furto pro foro externo dantur duplicis generis actiones *a) civiles* et *persecutoriae rei*, uti vindicatio, condictio furtiva et harum praeparatoria actio ad exhibendum § *fin. Instit. de obl. quae ex dol.*, L. 7. *Dig. de conductione furti*, L. 19. § 1. L. 54. *D. h. t.* § 3. Rei vindicatio uti actio realis datur domino contra quemcumque rei furto ablatae possessorem. Condictio furtiva, quae est personalis actio, praeter naturam aliarum actionum personalium, (quae alias non domino), etiam conceditur domino, at contra *furem tantum*, ut rem, si extet, restituat, vel si non extet, aestimationem, quanti nempe post furtum commissum unquam plurimi fuit L. 7. *cit.* § 2., L. *seq. pr. et* § 1. Dixi contra furem, sed adde et eius haeredes propter singulare odium furum pro viribus haereditatis L. 9. *Dig. de condict. furt.* cum aliae conditiones ex delicto rei persecutoriae solum dentur contra haeredes quantum ad eos pervenit spectato delicto, ex iure civ. *b)* Dantur quoque actiones criminales et *persecutoriae poenae* scil. accusatio furis ad vindictam publicam seu ad poenas in iure statutas ipsi infligendas.

267. Decl. III^m. Ad *poenas* quod attinet ex *iure civ.* ut caetera missa faciam, quae praesertim antiquata modo sunt, optima ratio coercendi eos, qui malunt furando, quam honesto labore se sustentare divitesque fieri, est eos damnare in ergastulis ad opificia gravioresque subeundas publicas operas; atque ita perenne ii praebeant sui similibus exemplum, reique publicae non tam oneri sint, quam emolumenta. *Novel. 134. C. ult.* Ex iure can. poena furti notorii est infamia consequenter et irregularitas *C. f. h. t.* Si clericus de furto magno vel iterato convictus fuerit, est depositio verbalis *Can. 12. dist. 81.*, si depositus non resipiscat, excommunicatio *fer. sent.*: si neque tunc se emendet, degradatio et traditio in manus saecul. iudicis *C. 10. De Iudic.*

Summarium. — *contra proximi bona facit et usura* a) cuius *notio et divisio* exhibetur; b) *conventionalis* porro usura asseritur *generaliter prohiberi*, c) *nec permitti lucrum, nisi iusti adsint tituli qui sunt* 1) *lucrum cessans* et 2) *damnum emergens cum suis conditionibus*, 3) *periculum amittendae sortis* 4) *causa morae* 5) *assuratio sortis ex parte creditoris* 6) *probabiliter, iuxta Pichler in h. t. et alios quosdam bonae notae auctores statutum aut consuetudo loci*. d) *Hinc sequitur usuram non esse emptionem census, cambium, neque montes Pietatis neque contractus societatis*. e) *Tandem explicatur quibus poenis perceptio lucri ex mutuo puniatur* f) *et quonam modo in eius causis procedatur*.

268. Decl. I^m. Usurae notio, divisio. *Ex h. t. decretal. Greg. IX. et in 6. et in Clemen. praesertim ex C. 1. 8. 10. aliisque Ecclesiae decretis colligitur* a) *usurae nomen, quod per se indifferens est, consuetudine ecclesiastica in prava significatione accipi ut lucrum illicitum ex mutuo significetur*; Ecclesiam b) *non damnasce universim in mutuo acceptionem aliquius emolumenti praeter sortem, sed id reprobasse cum nullus eius titulus adest, tunc enim est usura seu lucrum illicitum. Hinc duplex definitio usurae:*

1°. *generatim* acceptae est accessio debitae quantitatis pro usu sortis praestanda *Pothier de Usuris et fructibus etc. n. 19.*

2°. *strictius* acceptae seu in sensu canonum « usura est quidquid ex mutuo temporale et pretio aestimabile per pactum lucri causa sorti seu debito principali accedit ». *Engel De usuris n. 1. 1) Ex mutuo* quia usura tantum in contractu mutui committitur: 2) *temporale* si enim mutuatarius praeter sortem conferre ex pacto teneatur aliquid spirituale e. g. beneficium, tunc non usura, sed simonia esset: 3) *pretio aestimabile* e. g. ut certam quantitatem frumenti, certasve operas tibi praestare teneatur: nam ex iure quidem civili usura proprie consistere videtur in pecunia numerata, iure tamen can. usura censetur licet aliae res quam pecunia a mutuuario exigantur 4) *per pactum* i. e. ut mutuatarius ex obligatione contracta teneatur aliquid ultra sortem principalem solvere: 5) *lucri causa* et quidem hoc lucrum debet esse ex mutuo tamquam fructus pecuniae mutuatae non vero ex alia causa a mutuo distincta.

Hinc merito Bened. XIV. Encycl. *Vix pervenit* ad Episcopos Italiae 1745. ait: « Peccati genus illud, quod usura vocatur, quodque in contractu *mutui propriam suam sedem et locum* habet, in eo est repositum, quod quis *ex ipsomet mutuo*, quod suapte natura tantummodo dumtaxat reddi postulat, quantum receptum est, plus sibi reddi velit, quam est receptum, ideoque *ultra sortem lucrum aliquod ipsius ratione mutui* sibi deberi contendat. Omne propterea huiusmodi lucrum quod sortem superet, illicitum et usurarium est ». Ex his porro verbis et aliis ecclesiasticis decretis patet Ecclesiae doctrina *haud licere in contractu mutui, vi ipsius mutui aliquod auctarium exigere ultra sortem*.

269. Decl. II^m. Divisio. Alia dicitur *lucratoria* ubi scil. alius titulus, seu iusta causa aliquid ultra sortem accipiendi praeter mutuum non intervenit; alia *compensatoria* si scil. adsit alius tit. e. g. lucrum cessans, et damnum emergens respectu mutuantis; si ultra tempus statutum reddendae sorti moram protrahit mutuatarius, in poenam seu propter moram hanc, si antea paciscatur plus reddendum usura dicitur *Punitoria* vel *Moratoria*. Alia distinguitur *mentalis* alia *realis* seu *conventionalis*: haec autem habetur, quando datur mutuum cum pacto expresso, vel tacito de lucro ultra sortem seu summam creditam. Sed praecipua divisio attendenda est in *formalem*, quae ex mutuo expresso oritur, et in *palliatam*, quae ex alio simulato contractu, vel negotio, quod mutuum celat, percipitur *Reiff. de usuris n. 7*.

270. Decl. III^m. Usura conventionalis *regulariter prohibetur*: haec est usura lucratoria seu proprie dicta, quae graviter prohibetur iure canon. toto *h. t. et in 6. Clemen. un.*: et fundatur etiam iure divino naturali et positivo ut *C. 4. h. t.* habet « usurae crimen utriusque testamenti paginam detestari scil. lex moralis in V. et lex evangelica in N. T. ». Et principium naturale ex quo arguit e. g. *Bened. XIV. cit. Encyc.* est quod lex mutui sit aequalitas inter datum et redditum: ait enim « contra mutui siquidem legem, quae necessario in dati atque redditu aequalitate versatur, agere ille convincitur, quisquis eadem aequalitate semel posita, plus aliquid a quolibet vi mutui ipsius, cui per aequale iam satisfactum est, exigere adhuc non

veretur ». Ubi adverte Bened. XIV. l. c. loqui de *contractu mutui*, qui non secus ac commodatum est essentia sua gratuitus, quatenus creditor pro privatione quam patitur, suae rei nihil exigit: repugnat ergo huic contractui, ut a debitore aliquid praeter sortem postuletur, nisi causae extrinsecae ipsi contractui aliunde accedant.

271. *Decl. IV^m*. Hae porro causae extrinsecae seu tituli sunt 1) *causa damni emergentis* aut 2) *lucris cessantis*, *Reiff. de usuris n. 67*, modo suae adsint conditiones, quae quatuor praecipuae sunt, ut scil. a) mutuum vera sit causa damni emergentis vel lucris cessantis: b) ut non exigatur ratione huius damni emergentis, vel lucris cessantis, nisi quantum arbitrio boni viri illud aestimatur *Reiff. De usuris n. 69*: c) ut mutuans praemoneat mutuatarium de lucro sibi cessante vel damno emergente *Reiff. l. c.*: d) ut hoc interesse non solvatur a mutuatario statim ac mutuum accipit, sed primum postea.

3) *causa est ratio periculi* amittendae sortis quod in se suscipit creditor. *Reiff. l. c. n. 72. et seqq.* ubi ait exponere res suas periculo in gratiam alterius est quid pretio aestimabile cum nemo teneatur pro altero gratis usuras suscipere aut res suas periculo exponere. Adde auctorit. D. Thomae *opusc. 73. de usur. q. 10. Zoes. h. t. n. 3., Engel n. 14., Pirhing n. 44. ibid., Molina de Iust. et I. disp. 304. et alii Theol. et Can. communiter.*

4) *est causa morae* *Reiff. l. c. n. 79. 80*: ubi comm. sent. asseritur licitus ac validus contractus ac pactum, ut mutuatarius si ex sua culpa tempore statuto non solverit mutuum tenetur certam aliquid in poenam solvere ultra sortem. Talis enim poena, quae ultra sortem exigitur, non solvitur vi mutui, sed ob moram seu culpam non solvendi mutuum: nam debitor, qui est in mora culpabili peccat contra iustitiam retinendo alienum invito domino, unde iuste punitur poena conventionali.

5) *assecuratio sortis* ex parte creditoris, si nempe mutuans suscipiat in se periculum sortis forsan periturae, quod periculum alias foret penes mutuatarium, cuiusmodi periculorum susceptio est pretio aestimabilis: ergo si quid iuxta prudentis arbitrium pro ratione periculi, pro compensatione exigitur iuste,

et usura evadit compensatoria. Dixi *iuste* quia « in tali casu ut ait *Reiff. heic n. 72.*, sunt duo distincti actus: unus est contractus mutui, et pro hoc nihil exigitur, neque exigi potest absque *usura*: alter est contractus assecurationis, quum alioquin *mutuatarius* deberet praestare *mutuatore*, nunc autem *mutuator* praestat *mutuatario*, cum eodem paciscens, ut si pecunia mutuata in mari vel in via pereat, sibi pereat, et *mutuatarius* eiusque haeredes, nil restituere teneantur: atqui talem contractum assecurationis nemo obligatur gratis inire: Ergo ».

6) causa est statutum aut consuetudo loci. Quod probatur P. Pichler 1°. auctoritate DD. *Emm. Sa, Tanner. De I. et I. tom. 3. disp. 4. q. 7. dub. 3. n. 79. Hannald. de Iust. et Iur. tom. 3. tract. 9. n. 421. et teste Tannero multi scholastici..... Donell.....* dummodum moderatae sint huiusmodi improprie dictae usurae, et aliunde charitati non repugnantes seu non *mordentes*, quas vocantur 2°. ratione. Quia publica est utilitas et necessitas et generatim eiusmodi statutum et consuetudinem ad bonum commune conducere scil. a) *ad lites vitandas*, quae etiam causa est ad praescriptionis legem decernendam, uti iustam: b) *ad facilitatem obtinendi mutuum*: nam sine spe utilitatis homines aegre ad mutuandum adducuntur ob graves molestias, quas ordinarii secum fert mutuum mutuanti, et aliunde cum gravi societatis detrimento pecuniae otiosae servarentur: c) *ad subsidium locupletiorum Piorum*, Viduarum, Pupillorum, et generatim eorum qui aliquam vim pecuniae habentes, non sunt tamen idonei ad negotiandum: d) *ad tranquillitatem conscientiarum*; quia titulus certus requiratur et utilitas percipienda gradibus huiusmodi commensuranda foret, infinita exurgeret dubiorum series: e) *accedit praesumptio generalis* iusti alicuius tituli tam ex mutuantis quam ex mutuatarii parte, qui ex accepto mutuo opportunam lucrifaciendi habet.

Hoc porro lucrum propter hunc titulum perceptum patet non vi mutui fieri sed occasione mutui, hanc utilitatem lucrificandi scil. mutuanti decernente ipsa lege seu ut exprimitur *Pellizarius Manuale Regul. tract. 6. c. 8. n. 78.* « Cum ex una parte lucrum, quod supra sortem acquirunt, qui pecunias suas deponunt super monte, non possit iustificari ullis ex titulis superius relatis..... ex altera vero parte non debeat absolu-

condemnari, cum non modo toleretur sed positive approbatum fuerit, etiam a summis Pontificibus..... non occurrit commodior ratio illud iustificandi universaliter quam si dicatur *lucrum illud esse veluti quoddam praemium seu remunerationem constitutam a Principe vel Communitate, aut consuetudine ad alliciendos tanto magis deponentes*, sicque subveniendum indigentium necessitatibus eas eximendo ab intolerandis Hebraeorum usuris ».

Tandem accedit suffragium Romanarum SS. CC. quae praesertim hoc nostro saeculo frequenter responsa dederunt non esse inquietandos eos, qui praecisione etiam facta a titulo lucri cessantis, damni emergentis, periculi sortis, percipiunt lucrum ex mutuata pecunia sive cum datur divitibus aut negotiatoribus, sive solo titulo freti legis civilis, sive qui simpliciter ex mutuata pecunia lucrum percipiunt, obiicientes sententiam lucro faventem non fuisse damnatam a S. Sede, dummodo huius mandatis stare parati sint. Harum ss. Congregationum responsa cf. sis penes *Ballerini-Palmieri opus theologicum morale tom. 3. in nota ad n. 376. tract. de Iust. et Iure praesertim responsa s. Poenit. ad dub. 4. propositum ab Episcopo Veronensi 14. Aug. 1831. Cf. et praeclaram doctrinam P. Ballerini ad Dub. VII. P. Busembaum De usura, mitigatam tamen a P. Palmieri in nota ad n. 347.*, qui iuxta plures declarans atque defendens responsa SS. CC., secundam ostendendo viam sic pergit. « Inest nimirum pecuniae mutuo traditae et in commercium deductae facultas lucri alicuius gignendi, quae facultas digna est pretio, ut idcirco qui illam tribuit merito compensationem postulet. Inest autem talis facultas pecuniae propter aptitudinem quam habet ad omnes operationes lucrosas commercii ut non pendeat tantum ab industria singulorum utentium, sed imo ab hac industria supponatur. Si ita est, iam non reiecto, sed confirmato principio veterum « *servandam esse in mutuo aequalitatem*: quoniam nunc secundum communem aestimationem, a qua pretium rerum pendet, pecunia mutuo ad negotiandum tradita, non valet id solum, quod intrinsecus eius valor dicitur eique formaliter inhaeret etiam otiosae, sed valet virtualiter praeterea illud augmentum, quod eius ope negotiatores, mercatores, opifices et quicumque indu-

striae se dedunt, comparare sibi possunt: aequum est ut ac cepto mutuo debitor, non tantum sortem restituat, sed et pretium quoddam (non quidem tantundem; nam et sui industria in causa est) illius augmenti quod sors valebat ».

Quae declaratio in media pag. 654. hac alia formula proponitur - *Titulus lucri cessantis*, qui olim identidem, ob speciales conditiones mutuatoris adhaerebat mutuo, et ratio era exigendae compensationis, nunc mutatis socialibus conditionibus evasit universalis; nam propter multipliciter et facilitatem commerciorum, quilibet potest etiam modica sua summa utens, aliquid lucrari. Cessat ergo ipsius lucrum, si eam alter det, iure igitur exigit aliquam compensationem.

272. Decl. V^m. Hinc sequitur usuram *non esse*

1°. *Emptionem census* tam realis quam personalis, tam redimibilis quam irredimibilis, quae si debite fiat per se est licita, seu contractus censualis per se non est usurarius. *Census* hic est annua pensio seu ius annuam pensionem e. g. 5. pro 100 percipiendi vel ex re alterius fructifera, qui census est *realis* vel ex industria certae personae per artem, laborem, negotiationem.... lucrum faciens, et hic est *personalis* si venditor paciscatur, ut sibi liceat pensionem redimere certo tempore, vel quando libuerit, restituto pretio, vocatur *redimibilis ex parte venditoris*: si etiam emptor reservet sibi ius revendi venditori repetito pretio, est redimibilis ex utraque parte: si ita paciscantur ut neutri, altero invito, liceat redimere vel revendere, dicitur *irredimibilis*. Qui emit census, *Creditor* vel *Censuista*, qui vendit *Debitor* vel *Censuarius* audit. Natura porro census in eo est, ut pereunte re censuali, vel persona ad lucrum faciendum inepta reddita, pariter cesset quin ab emptore repeti possit pretium, quia post perfectam emptionem venditionem periculum est emptoris *L. 1. ff. de peric. et commodo rei venditae*. Assertio patet quoad censum *realem* ex *C. 12. de empt. et vend. Extravag. Com. cf. Pichler* hic quoad ceteros census.

2°. Neque usuram esse *a) cambium*, qui est contractus per mutationis in pecunia factus cum moderato lucro: *b) monti pietatis*, qui sunt aeraria piorum hominum liberalitate ad sublevandas indigentium necessitates mediante mutuo et publico

auctoritate constituta, ex quibus pecuniae mutuantur petentibus ea lege, ut pro assecuratione illarum dent pignus, et si debitum praefixo tempore non solvatur, vendatur pignus pretio, quo fieri potest, maximo.... c) *Pactum de restituendo mutuo* in eadem sorte, bonitate, et quantitate: d) *contractum societatis*, quo nempe duo vel plures conferunt res et operas suas communis lucri gratia, vel quo unus res et alter operas. Cf. *Pichler in h. t.*

273. *Decl. VII^m.* Ad poenas, quod attinet, quibus perceptio usurae punitur hae sunt. 1^a. Restitutio usurarum indebite perceptarum; ad eamque urgetur tum usurarius *C. 5. de usuris*, tum eius haeredes *C. 9. de usuris* nisi vel eos excuset notoria paupertas *C. 5. de usur.*; vel is, cui usurae restituendae forent, et ipse usurarius sit, nec usuras restituat *C. 14. 17. de usur.*

2^a. poena est excommunicatio si laici, suspensio si Clerici usuras exercuerint *C. 7. de usur.*

3^a. Privatio ecclesiasticae sepulturae *C. 2. de usur. in 6.*

274. *Decl. VII^m.* Circa usurae processum iudicalem tria animadvertisse sufficiat: quorum 1^m. est quod de hoc crimine in utroque foro ecclesiastico et saeculari cognosci possit *C. 1. de Iureiur. C. Debitores 6. C. Ad nostram 20. eod. C. Tuas dudum 12. h. t. C. novit de Iudic.*; atque adeo locus praeventioni datur, nisi iudex ecclesiasticus huius delicti coercionem in foro externo, iudici saeculari, ut in more est, relinquat: 2^m. est quod in utroque procedatur simpliciter et de plano sine strepitu iudicii *Clement. dispendiosam de iudic.*; 3^m. est quod contra manifestos usurarios aliis argumentis convictos, Episcopus ex officio, licet accusator non appareat, ad infligendas poenas canonicas procedere valeat prout cavit *Innoc. III. C. 5. h. t.* Quod si non de criminoso usurae facto, sed de doctrina declaranda agatur patet iudicem esse exclusive ecclesiasticum, qui unus iudicare potest in materia fidei et morum cf. *The-saur. et Schmalz.*

Summarium. — *Contra bona fortunae facit quoque I. damnum datum iuxta tit. 36. (l. V.) de iniuriis et damno dato, II. vel per novum opus in fundo alieno seu in proprio cum alterius praeiudicio, cui opponitur remedium tit. 32. de N. O. Nuntiatione, de qua dicendum erit quid sit, quis eius effectus, et tandem a quo et cui nuntiari novum opus possit.*

275. Decl. I^m. De damno dato. Damnum datum heic et Instit. et Dig. ad Leg. Aquil. intelligitur « *delictum privatum*, quo per *dolum* vel *culpam* h. e. per iniustam corruptionem et deteriorationem res alterius imminuuntur seu laeduntur absque commodo et lucro damnificantis ». Porro si damnum datum sit *ex vero delicto* dolo scil. vel culpa propria, obviatur famosa actione legis Aquiliae, sin ex quasi delicto succurritur per *leges noxales*. Dixi 1°. ex vero delicto seu dolo: *dolus verus* committitur si adsit animus nocendi, *praesumptus* ubi ex indiciis valde verosimilibus talis animus conici poterit, uti fere accidit, ubi deprehenditur culpa lata, vel latior. Culpa est quando aliquid perperam fit vel negligenter omittitur, ex quo alteri damnum infertur, quamvis sine animo nocendi. Culpa alia est *theologica* mortaliter vel venialiter peccaminosa continens proinde peccatum coram Deo: alia *iuridica*, quae non est coniuncta cum peccato coram Deo, puta propter defectum advertentiae ad legem Dei vel obligationem in conscientia, sed iura talem actionem vel omissionem habent pro culpabili. Distinguenda adhuc est culpa iuridica lata, levis, levissima. *Lata* si omittitur diligentia communis et ordinaria, *culpa levis* est omissio diligentiae mediae, *levissima* est omissio diligentiae exactae et extraordinariae.

Dixi 2°. obviatur *famosa actione legis Aquiliae* a Tribuno plebis Aquilio introducta, qua vindicabatur damnum *a)* latum ab eo, qui alterius servum vel pecudem, quae gregatim pasci solet, e. g. equi, oves et boves..... occiderit dolo vel culpa, ita ut is teneatur ad aestimationem corporis perempti, *quantum plurimi*: quanti scil. illud intra annum, a die caedis retro computandum, plurimi valuit: vel *b)* omne aliud damnum e. g. si homo vel pecus vulneretur tantum, si aliud animal occidatur, si res aliae destruantur, vel deteriorescentur dolo vel culpa ita

ut eiusmodi damnum inferens ex eadem lege teneatur iterum ad aestimationem rei quanti plurimi i. e. non solum ad aestimationem rei in statu praesenti, sed etiam intra 30. retro proximos dies valuit. Unde non modo rei persecutoria, sed etiam poenalis est lex aquilia: cum res retro plus valuit, quam tempore laesionis. Sed haec pars legis *quanti plurimi* fere ubique obsolevit.

Dixi 3°. per *leges noxales*. Nam lex Aquilia vindicat damnum ex vero delicto, dolo scil. et culpa datum, *leges noxales* vindicant damnum ex quasi delicto, et dant actionem de syndacatu vel male iudicati vel actionem in factum contra iudicem ex errore aut malitia male iudicantem. Actionem de defecto vel effuso contra habitatorem domus, si ab hoc ex aedibus aliquid effundatur, vel deiiciatur atque inde alicui damnum causetur. Actionem positi vel suspensi contraponentem vel suspendentem aliquid cum periculo commeanrium etc.

Porro ad compensandum damnum ex mero casu fortuito, (qui scil. praevideri non potuit, vel praevisus non praecaveri) ortum, in nullo foro per se quis obligatur *C. un. de Commod. Lib. I. § 4. D. de O. et A.*; ad compensandum damnum ex dolo malo aut ex culpa non iuridica tantum, sed etiam theologica saltem gravi proveniens, datur obligatio in utroque foro ante omnem sententiam, ut dictat ius naturale: ad compensandum damnum ex culpa *mere iuridica* vel ex quasi delicto non datur obligatio in conscientia ante sententiam iudicis.

276. Decl. II^m. De novi operis nuntiatione. Novum opus heic est aedificium, quod quis molitur vel in fundo alieno, vel in solo quidem proprio, sed cum alterius praeiudicio, vero vel asserto, sive illud de novo extruatur, sive iam existens quoad pristinam eius formam immutetur v. g. si altius attollatur, aut fenestra versus hortum alterius aperiatur.... Et cum eiusmodi novum opus alteri possit praeiudicari, hinc civiles leges ius tribuerunt nuntiandi novum opus h. e. prohibendi novam structuram, vel novam aedificii formam. Ex iure civ. seu *ex Edicto Praetoris L. 20. § 1. ff. I. h. t.* ortum habuit N. O. nuntiatio derivata in ius nostrum, ita ut in *C. I. h. t.* Pontifex generaliter pronuntiaverit « *sicut Leges non dedignantur*

ss. *canones imitari*, ita et ss. statuta canonum Principum constitutionibus adiuvantur ». Atque huic concordat *Novel. 83. C. 1. et Novel. 131. C. 1.* Hinc vidimus efformari principium seu regulam, utrumque ius can. et civile sibi mutuo succurrere et ubi unum deficit, ab altero suppleri, adiuvari et interpretationem unum ab altero accipere, nisi manifeste repugnet.

Itaque ad quaest.: quid sit *N. O. nuntiatio* Resp. *a)* generatim ex *L. 1. et seqq. et ex L. un. C. h. t.* est legitima prohibitio novum opus paranti facta, ne in aedificando pergat, donec de iure aedificandi, vel aliquid immutandi constiterit, aut eo nomine praestita sit prius satisfactio.... Resp. *b)* In re autem nostra nuntiatio novi operis est inhibitio aedificandi aliquam Ecclesiam in praeiudicium alterius praeexistentis, quod haec merito timere potest sive ob propinquitatem aedificii, sive quia nova Ecclesia occupat fundum alterius, vel propter perturbationem iurisdictionis in priore, vel propter imminutionem, quam in oblationibus fidelium pati debeat prior Ecclesia *C. 1. et 2. h. t.*

277. *Distinguitur nuntiatio* publica et privata, realis et verbalis. *Publica* seu *iudicialis* est, quae fit auctoritate iudicis implorati, qui vel per apparitorem prohibet, vel praevia inspectione per deputatos in arte peritos inhibet ad interim ulteriorem aedificationem: *Privata* quae fit privata auctoritate: *Realis* quae fit facto et per appositionem manus e. g. materiam et lapides iam paratos dispergendo cum verbis tamen vel signis prohibitionem iudicantibus: *Verbalis*, quae praecise fit verbis prohibentibus ne quid novi operis fiat, aut a coepto desistatur.

Ad quaest. *a)* Quis possit nuntiare et *b)* contra quos. Resp. *ad 1^m.* Nuntiare potest omnis de populo, si opus novum in praeiudicium fiat boni communis *L. 3. § ult. et lib. 4. D. h. t.*; si vero praeiudicet privato, is qui iure reali gaudet in eo loco, in cuius damnum aedificatur *L. 1. § 19. et L. 3. § 3. D. h. t.* Cavendum vero est, ne detur ansa calumniosis denuntiationibus; hinc per iudicem peti potest, ut nuntians iuramentum praestet quod non calumniae causa novum opus nunciaverit, iuramento huic alia remedia addi possunt.

Resp. ad 2^m. Nuntiari potest *contra omnes* etiam contra superiorem opus novum molientem *L. 8. princip. ff. h. t.* nec solum domino novanti, sed etiam famulis, mulieribus, pueris, fabris et eiusmodi personis, quae domino nuntiationem factam referre valeant, modo fiat in vel prope locum ubi paratur novum opus *L. 5. cit. § 3. 4. L. 10. seq.* ideo quia nuntiatio in rem ipsam directa est.

278. *Effectus nuntiationis* respectu nuntiati est I. ut hic in novo opere incepto pergere nequeat, aut si aedificare pergat, opus inchoatum propriis impensis demoliri teneatur, nisi nuntiatio fuerit notorie iniusta *L. 1. et 20. cit.* II. Desistere autem nuntiatum debet ab opere, donec intra tres menses (quia intra hoc tempus nuntians iniquum praeiudicium probare debet), re examinata constet de aedificantis iure *L. 1. L. 8. § 1. et 4., L. 20. § 1. ff. eod.* III. Quod si nuntians intra tres menses non probaverit suum praeiudicium, *tenetur* admittere cautionem *L. un. Cod. eod.* de demolitione operis eo in casu peragenda, quo litem in iudicio perderet: atque interim nuntiatum in novo opere, nuntians in causa proseguenda pergere possint. Dixi *tenetur si elapso termino trium mensium* non plene probavit ius suum: quia ab initio tantum potest admittere oblatam a nuntiato cautionem de demolitione operis. IV. Ex parte nuntiantis, nuntiatio hoc operatur etiam quod hic teneatur de dolo actione iniuriarum et interdicto *ne vis fiat*, nec non interdicto *uti possidetis* si deprehendatur iniuste nuntiasse *L. 13. § fin. ff. de iniur. L. 45. § fin. ff. de Procurat. L. 8. § 5. ff. si servit. vind.*

Hinc sequitur nuntiationis *effectus cessare* 1. si iudex videat eam esse frivolum aut iniustam *L. 20. princ. D. h. t.*; 2. si nuntiatum cautionem praestiterit de opere demoliendo iterum, si apparuerit ius aedificandi sibi nullum fuisse *L. 20. ff. § 9.*; 3. morte nuntiantis, re adhuc integra *L. 8. § 6. ff. h. t.*; 4. remissione a nuntiante nuntiatio facta *C. 2. h. t.*; 5. si iudex nuntiationem ab ipso factam revocavit, vel ab alio factam remisit; 6. si periculum in mora sit, et dilatio cessura sit in grave damnum aedificantis.... *Cf. Schmalz. heic.*

TITULUS XXXV.

DE INIURIIS ET CRIMINE FALSI SEU DE DELICTIS
CONTRA BONAM FAMAM FIDEMQUE PUBLICAM.

Summarium. — 1°) *Quid et quotuplex iniuria sit, indicatur*: 2°) *sub quibus poenis coerceatur, et* 3°) *tandem quaenam contra iniuriantes actio detur.*

279. Praen. Expositis iis, quae fiunt contra bona fortunae proximi et 7^m. Decalogi praeceptum, devenimus iam ad ea, quae contra 8^m. sunt et bonum famae atque honoris proximi laedunt; quod delictorum caput claudet multiplex crimen falsi ad quodlibet damnum proximo inferendum directe vel indirecte, mediate vel immediate tendens. Agunt de hac materia canonistae praesertim in titt. *de iniuriis tit. 36.; de maledicis tit. 26.; de crimine falsi tit. 20.; de collusione detegenda tit. 22.* Primo de iniuriis agimus utpote quae laedunt bonum speciale honoris et famae, tum tandem de crimine falsi, quod est immutatio veritatis, quia circa omnia bonorum genera proximum id crimen laedere potest.

Quod heic de iniuriis dicimus, intelligimus etiam de maledicis, quia maledictum in homines prolatum est tantum species quaedam iniuriarum. *Maledicus* ille generatim est, qui absque iusta causa de aliquo male loquitur quae locutio directa in Deum vel Sanctos, *blasphemia*, si in absentem *detractio*, si in praesentem hominem *contumelia* est. *In C. 1. de maledicis* agitur de Clerico, qui coram aliis Clericis verba iniuriosa protulerat contra Rom. Pontificem ad huius officium et dignitatem deprimendam. Rom. Pontifex iussit eum severe puniri, quin poenam ipse designaret. Unde deducunt DD. eum, qui contra Pontificem, Episcopum, Praelatum regularem ac Principem maledicat, dignitatem offendens qua decoratur persona, puniendum esse poena arbitraria iuxta delicti qualitatem. Si vero in personam et non in dignitatem fiat maledictum, tunc melius est ignoscere *Can. 27. C. 3. q. 4.*

280. Del. 1. p. Definitio iniuriae. Iniuria generalissime accepta est omne id, quod non iure fuit, sive culpa vel dolus

interveniat, sive non: *theologice sumpta* est quod contra ius alterius fit, atque adeo definitur *violatio iuris alieni*: *iuridice* tandem dicitur *delictum privatum*, quo alterius honor aut aestimatio, *dolose laeditur*, *Inst. et L. 1. pr. ff. h. t. h. e.* cum animo laedendi ab eo, qui ius dicendi vel faciendi aliquid, quo laeditur alter, non habet.

Divisio. Iniuria iuridice sumpta a) distinguitur *realis*, qua quis re vel facto alienum honorem laedit, aut *verbalis*, qua alicuius absentis vel praesentis honor aut fama laeditur verbo contumelioso vel detractorio alterius e. g. vocando eum furem, evulgando eius occultum delictum, aut ei exprobrando naturalem defectum.... ita ut etiam convicii veritas iniuriam non auferat. Huc revocatur *carmen seu libellus famosus*, quo per scripturam omisso scriptoris nomine, crimen, historia vel aliud in alterius ludibrium cedens, in vulgus spargitur. b) Distinguitur quoque *directa* vel *indirecta* prout mediate vel immediate attingitur persona in dignitate, bona fama vel in rebus suis: indirecte enim iniuria afficitur scil. in personis tibi valde coniunctis et in potestate constitutis e. g. iniuriosa tractatio uxoris, sponsae, filii familias, famuli, domini, religiosi. Coeteras divisiones omittimus, quae ratione obiecti est in detractionem et calumniam; in eam, quae fit contra proximum praesentem et contumelia audit, aut quae simplici detractione absolvitur.

281. Decl. 2. p. Sub quibus **poenis** coerceatur. Generatim atroces et audaces calumniatores in foro ecclesiastico severe puniuntur, inuruntur infamia, atque adeo irregularitatem contrahunt. Mitto speciales poenas in calumniatores R. Pontificis et Episcoporum, in regulares contra Praelatos Ecclesiasticos, in Clericos contra personas privatas praesertim contra sacerdotes. Mitto pariter excommunicationem et fustigationem infligendam auctoribus libelli famosi: nam hae omnes poenae vel particulares sunt vel obsoleverunt, sicut amplius non vigent severissimae, quae a Pio V. et Gregor. XIII. proditione pontificia in auctores libellorum famosorum v. g. infamia ipso facto incurrenda, statutae sunt.

282. Decl. 3. p. *Quaenam contra iniuriantes actio detur?*
Resp. Non solum iniurians tenetur ante omnem iudicis sen-

tentiam honorem iniuriati reparare; sed ad resarciendam iniuriam, contra ipsum datur actio iniuriarum, quae *civiliter* instituitur, si iniuriam passus ad suum privatum commodum exposcat praecise ex titulo toleratae iniuriae: *criminaliter* vero instituitur, si ad reum debita mulctandum poena, iudicis auctoritas invocetur. § 10. *Instit. h. t.* Civilis porro alia *poenalis* dicitur, ex iure Praetorio orta, quae et *aestimatoria* audit, quae nempe laesus petit, ut sibi reus persolvat aestimationem iniuriae; alia *civilis poenalis ex Lege Cornelia descendens*, quae vindicantur iniuriae quaedam reales § 8. *Instit. et L. 5. princ. ff. h. t.*: atque datur vel ad aestimationem iniuriae pro laeso, vel ad mulctam pecuniariam pro fisco, vel ad afflictivam corporis *Leg. cit.* Tandem iniuriatus habet *actionem civilem rei persecutoriam* h. e. recantatoriam sive ad palinodiam in verbalibus iniuriis, vi cuius actor intendit accusatum compellere, ut dicteria sua famosa retractet *Schmalz. in h. t. n. 24.* eaque iniuste a se prolata esse iudicialiter fateatur. Circa quas actiones advertendum est 1. quod actio civilis poenalis et criminalis non *cumulative* datur, sed *disiunctive* cum utraque ad eundem finem scil. punitionem referatur; attamen recantatoria cumulari potest cum civili vel criminali *arg. § 1. Instit. si quadrupes pauper.*; 2. quod omnis actio iniuriarum famosa est personalis § 10. *Instit. h. t.*; actione ad palinodiam iuxta multos excepta; 3. atque adeo actio iniuriarum contra haeredes iniuriantes non procedit, quia descendit ex delicto, actio vero ad palinodiam datur haeredibus iniuriati, quia est rei persecutoria, non poena.

283. Ex dictis patet *quot et quibus modis actio iniuriarum cesset*: scil. 1°. morte alterutrius iniuriati, vel iniuriantis ante litem contestatam; 2°. praescriptione annua; 3°. expressa vel tacita condonatione iniuriarum; 4°. satisfactione legitime praestita; 5°. retorsione iniuriae in eadem specie ad sui defensionem. *Cf. Schmalz. l. c. n. 41-48.*

Summarium. — *Declaratur a) quid sit crimen falsi b) quibus modis admittatur, c) et queis tandem puniatur poenis.*

284. Decl. I. p. Notio. Falsum vel falsitas etsi *latissime* dicat omne id, quod non est verum, aut *late* immutationem veritatis factam cum dolo et animo decipiendi, ut est omne

mendacium: tamen stricte et heic proprie « *nonnisi pro immutatione veritatis dolo malo facta in praeiudicium alterius accipitur* » si adsint nempe tria essentialia: sc. immutatio veritatis, dolus, et praeiudicium tertii.

Divisio. Penes veteres DD. crimina falsi distinguuntur. 1°. Ratione obiecti in personalia versantia scil. circa personas e. g. *nominis* immutatio, et realia, quae circa res versantur. 2°. Ratione negotii in iudicialia, prout in iudicio vel extra illud patrantur. 3°. Ratione modi, in falsa dicto, scripto, facto vel usu.

285. Decl. II. p. Hi nempe sunt modi, quibus falsi crimen admittitur: Et 1°. quidem *dicto* vel *verbis* e. g. si testis in iudicio circa substantialia causae scienter deponat falsum, si advocatus prodat causam sui clientis admittendo probationes falsas, si iudex per munera corruptus iniquam ferat sententiam; 2°. *scripto* vel per *scripturam* e. g. si notarius conficiat Instrumentum vel Testamentum falsum; si quis alienum instrumentum vitiet, aut supprimat, si alienum chirographum aut manum imitetur, si sigillum adulteret aut adulterium adhibeat scil. dolose et damnose, quod semper subintelligitur. Huc refer crimen falsi contra literas apostolicas, si vel prorsus falsae confingantur Bullae, vel geminae corrumpantur in parte substantiali, vel sigillum adimatur, vel addatur, vel abrupto filo nova folia inserantur. Harum falsarum literarum indicia recenset *Gloss. in C. 5. h. t. ad V. Falsitatis: Forma, stylus, filum, membrana, litura, sigillum. Haec sex falsata dant scripta valere pusillum.* 3°. Facto seu re, ut qui propria auctoritate cudat monetas, vel ex materia adulterina, si quis falsificet merces, pondera, mensuras, atque ita alios damnificet: 4°. usu vel potius abusu e. g. si quis falsitate ab aliis conficta scienter utatur, cum profert instrumentum falsum, cum leges aut probationes falsas producat in iudicio, dolose colligat et exponit monetam falsam, cum nomen vel insignia alienae familiae usurpat.

Atque hi omnes tenentur in conscientia resarcire totum damnum: proscribitur enim eiusmodi crimen et talis reparatio exigitur lege iustitiae naturali et divina. Si civiliter agatur in iudicio, tenentur falsarii ad interesse vel ad duplum *L. hodie 32. ff. de Leg. Cornel. de falsis* vel ad retractandum falsum per *L. 2.*

C. de fid. Instrum. Quod si procedatur criminaliter quaer. « Quatenam sint poenae ».

286. Decl. III. p. Poenae. *In iure romano* falsum generatim in liberis deportatione puniebatur, et confiscatione bonorum; in servis ultimo supplicio, quod imminebat et iis, qui falsum testimonium dixerint, ut innocens oppressus morte mulctaretur. *L. 48. D. tit. 20. Leg. 1.* Ast ex hodiernis legibus falsarii rarius morte, frequentius amputatione manus puniebantur: quae poena et ipsa usu abiit. Nunc ut plurimum extra ordinem coercentur falsarii damnatione ad carceres, triremes, relegatione, exilio iuxta facti circumstantias, et cum crimen ad exitum perductum fuerit.

In Iure can. testis falsarius est infamis *Can. 9. Cau. 3. q. 5.*; si falsarius dicto fuerit Clericus, mulctatur poena depositionis et reclusionis in monasterio *ad vitam*, eique conceditur sola laicalis communio *Can. 7. Dist. 50.* Iudex falsarius ecclesiasticus punitur poena *suspensionis a divinis*, illatumque damnum reparare tenetur *C. 1. de sent. et re iud. in 6.*

Falsarius scripto, generatim poena extraordinaria mulctandus: in specie ob corruptas et falsas literas apostolicas poena excommunicationis latae S. Rom. Pontifici speciali modo reservatae sub *n. 9.* recensetur Pii IX. *Const. Apost. Sedis*: Insuper Clericus falsarius literarum Apostolicarum privatur ipso facto omnibus officiis et beneficiis ecclesiasticis, et si ipse per se falsificaverit eiusmodi literas Apostolicas, degradatur et traditur Curiae saeculari puniendus *C. 7. h. t.*

In facto falsarii, statuitur ab *Extravag. un. h. t.*, ut tantumdem de bono auro vel argento pauperibus erogare teneantur. Quod si impares sint, poena extraordinaria puniendi sunt arbitrio iudicis, simulque declarantur infames. Clerici porro et privantur beneficiis iam obtentis et ad coetera obtinenda inhabiles fiunt.

Falsarii usu praeter restitutionem puniuntur poena ordinaria falsi, vel extraordinaria iuxta criminis gravitatem. Circa usum falsarum literarum apostolicarum inter excom. l. s. Ordinario reservatas recensetur *n. 3. Apost. Sedis: literis apostolicis falsis scienter utentes vel crimini ea in re cooperantes.* Insuper Clerici ut supra officiis et beneficiis eccl. privantur.

Merito autem dictae poenae adhibitae iam sunt et plures adhuc usurpantur: falsi enim crimen humanae societati vel maxime adversatur, propterea quod huius vincula omnia vel uno hoc crimine aut corrumpuntur aut convelluntur.

Summarium. — a) **Species** in quas tribuit crimen falsi est **collusio** iuxta tit. XXII. De collusione detegenda, de qua indicatur b) **quid sit, et quibus in causis habeat locum, et c) quae circa eam sint partes iudicis.**

287. Decl. I. p. Connexio cum praeced. Diximus crimen falsi pluribus modis admitti posse: porro hi modi seu formae totidem veluti species haberi possunt: quas inter non paucae proprium quoddam ac specificum nomen nactae sunt e. g. periurium, concussio, praevaricatio: aliae concurrentes cum alio delicto, huius ut praecipui elementi nomen retinuerunt e. g. homicidium proditorium. Collusio, de qua nos, est species quaedam falsi iudicialis.

288. Decl. II. p. Notio et quando locum habeat? Collusio est occulta conventio, vel concordia inter accusatorem et reum in causis criminalibus eo directa, ut delicta maneant impunita e. g. si accusator veras probationes subdole omittat, vel exceptiones falsas pro veris admittat, et tunc vocatur *praevaricatio*; aut si ante sententiam dolose a lite desistat, et nominatur *tergiversatio*. In causis civilibus, quae in praediudicium tertii non cedant, et ubi agitur de privato interesse, collusio locum non habet inter actorem et reum, cum his liceat transigere (excepta causa matrimoniali et beneficii *C. fin. de transact. et C. 3. h. t.*): quia agitur de interesse privato, cum in criminalibus agitur de bono reipublicae, cuius interest maxime ut delicta non maneant impunita: unde in his partes transigere non possunt, sicut in causa nullitatis matrimonii, et beneficii vel pensionis ex eo per fraudem obtinenda. Dixi *in civilibus locum non habere inter actorem et reum*: quia etiam in civilibus locum habet apud causarum Patronos, advocatos, et procuratores cum v. c. hi vel inter se, vel cum adversario colludant, prodendo eidem secreta causae, admittendo exceptiones futes, omittendo efficaciores probationes. Dixi excepta

causa matrimonii scil. dissolvendi aut declarationis nullitatis *Cf. constit. Bened. XIV. Constit. « Nimiam licentiam » 18. Maii 1743.* contra pacta non appellandi in causis nullitatis matrimonii. Quibus in causis matrimonialibus fatendum est collusionis periculum imminui valde vigenti disciplina propter institutionem defensoris vinculi matrimonialis et promotoris fiscalis iuxta proceduram ex *Bened. XIV. Constit. Dei miseratione, et Instruct. S. C. C. an. 1840.* Dixi in causa beneficii qua e. g. clericus beneficiatus super beneficio a se possessore litem fingit aut sibi moveri patitur ut actor probans quod sibi ius in beneficio competat, in illo succedat; et possessor dum vivit beneficium retineat, ita ut actori solvat pensionem.

289. Decl. III. p. Quae circa eam sint partes iudicis.
 1°. Si iudex animadvertat collusionem, inquirere in delictum ac procedere potest imo tenetur ex officio *C. 1. 2. h. t.* Quod si reus per sententiam iam esset absolutus, non adeo est firma haec sententia, ut de novo, ubi de collusionem constiterit, accusatio vel inquisitio institui non possit *C. fin. eod. L. II. C. de accus.:* nam talis sententia pro nulla habetur per *L. 3. ff. h. t.*

290. Decl. IV. p. Poena collusionis praeter infamiam, est arbitraria *L. 1. 2. 4. ff. de praevaricat.* In beneficialibus est privatio beneficii *C. 3. cit.*

§ 4. DE DELICTIS CERTARUM PERSONARUM.

291. Praenot. Ultimo agendum remanet de delictis *certarum personarum.* Duplex autem personarum classis cum sit in Ecclesia, Laicorum altera, altera Clericorum: ad Laicos quod attinet, Puerorum crimina dumtaxat considerabimus iuxta *tit. 23. huius lib. V.* De Clericis omnibus in communi, quae ab his patrari possent delicta in provisione canonica, aut circa obligationes ex suscepto Clericatu ortas, aut in dimissione status clericalis, vel officii ecclesiastici, satis superque diximus suis in locis. Per summa autem capita sub uno titulo recensebimus vel aliquantisper explanabimus quae *a tit. 27. ad 30. huius V. lib.* continetur commissa contra leges sacram Ordinationem spectantes, quaeque summis labiis va-

riis in locis attingimus. Hunc titulum excipiet alius de Presbytero qui sanctitatis s. ministerii Confessionis immemor audet vel ad turpia sollicitare, vel complicem in peccato turpi absolvere, vel sacramentale violare sigillum. Sed cum quaedam aliae personae ex privilegio habentur clerici i. e. regulares, de his erit *tit. de religiosis eiectionis et degentibus in saeculo*. Hanc tandem sectionem claudet *Tit. de excessibus Praelatorum et subditorum*.

Dixi *hanc sect. de delictis in specie claudet....* Nam reliqua, de quibus agere solent iuris criminalis scriptores, qualia sunt 1. Perduellio et laesa maiestas: 2. vis publica et privata: 3. crimen ambitus et repetundarum: 4. Peculatus et residua: 5. falsa moneta: 6. fraudata annona, sunt mere civilia et totam civilem societatem directim impetunt, atque ab Ecclesia non iudicantur, nisi ipsam societatem ecclesiast. eiusve magistratus et bona attingant, aut nisi personae ecclesiasticae eiusmodi criminum participes existent. Si 1^m., eiusmodi delicta iam expendimus vel in iure publico, vel in decursu totius operis, praesertim in hoc lib. V. ubi de delictis patris in fidem et Ecclesiam catholicam et in Religionem. Si 2^m., tunc Clerici delinquentes, ab Ecclesia vel traduntur brachio saeculari, vel iudicantur et puniuntur (exasperata poena) iuxta ea, quae diximus de iis delictis, quae directim singulos cives, indirectim societatem afficiunt; et quorum, uti vidimus, alia laedunt civium vitam et incolumitatem, alia famam et existimationem, alia demum res fortunasque omnes.

TITULUS XXXVI.

DE DELICTIS PUERORUM.

Summarium. — a) **Infantes** utpote doli incapaces nulla, **pueri et minores non ordinaria, sed mitiori quam maiores, mulctantur poena**, b) *Hinc solvitur quaestio an pater pro filio in aere plekti possit.*

292. Decl. 1. p. Pueri iidem habentur, qui impuberes i. e. qui septennio maiores nondum 14^m. aetatis annum si masculi, nondum 12^m. si foeminae expleverunt. Unde pueri distinguun-

tur *ab infantibus* qui sunt minores septemnio completo, a minoribus, qui adepti pubertatem quidem, nondum tamen iuxta veteres annum 25^m. aut iuxta recentiores annum 21^m. expleverunt. Contra *infantes* criminaliter ad poenam infligendam procedi nequit *L. sed et si quis ad legem Aquil. et Clemen. un. de Homicid.* utpote qui criminis incapaces existunt, ideo quia doli non sunt capaces.

De pueris autem *a)* in genere dicendum eos censi doli capaces: unde si crimen committant, poterit contra ipsos criminaliter procedi, etsi mitius tractandi sunt, quam aetate maiores. Unde non ordinaria, eis delinquentibus, poena applicanda, quae sive ex lege scripta, sive ex consuetudine contra maiores aetate deprehenditur constituta *C. 2. h. t. b)* in specie autem 1°. pueri propter delicta omissionis *legali* poena affici non possunt, quod fundat *L. 12. ff. ad Cornel. de sicar. et L. 2. si adversus delict.* adest et praesumptio, quod imprudentia potius quam dolo, et malitia aliquid omiserint contra legem praecipientem. 2°. Imo neque propter delicta commissionis, *legali* poena plectendi sunt si uno vel altero dumtaxat anno infantiam sint egressi, quia parum distare a furiosis censentur, neque dolus ob infirmitatem iudicii consideratur § 10. *Instit. de inutil. stipul. L. 2. ff. pr. de leg. Cornel. de fals.* nisi malitia suppleat aetatem.

c) Quod si doli iam sint capaces, ac pubertati proximi, uno vel altero anno scil. distantes, dicta poena *legali* plecti possunt, mitiori tamen, saltem regulariter. Dixi *plecti possunt* ut habet *C. 1. et 2. h. t.* ita ut iudicis sit poenam commensurare dolo, dolo deprehenso. Dixi mitiori ut habent *citt. CC. 1. et 2. L. 1. § 33. ff. de Sen. C. Silan.* ubi ne quidem torqueri permittitur infans, nisi ferula. Huc facit regula generalis *in L. 108. ff. de R. I.* ibi: fere in omnibus poenalibus iudiciis et aetati et imprudentiae succurritur. Dixi *regulariter*, quia si crimina puerorum sint enormia, valde perniciosa ac malitia suppleat aetatem, nec spes emendationis constantis adfulgeat e. g. in magis, veneficis, furibus, gravissima poena locum habet *per L. cit. L. 14. ff. de S. C. Silan.*

Neque puberes *minores* ex legum intentione eodem gradu poenae plectendi sunt, quo maiores aetate i. e. post comple-

tum annum 21^m. ratione infirmi iudicii; unde mutatur eis poena mortis in fustigationem *L. 38. § 4. et L. 108. cit.*

293. Prob. 2. p. Quaer. Si filius nihil habet proprii, nullum peculium nec castrense neque quasi castrense an teneatur pater loco filii? *Resp.* Pater condemnari nequit ad poenam pecuniariam pro filio exsolvendam: modo α) neque eius delicti particeps, β) neque in correctione filii negligens, γ) neque ex delicto filii ditior factus fuerit *L. 26. ff. L. 22. C. de Poen.* ubi advertitur, quod nemo alienae culpaе debeat esse succedaneus, et delicta suos teneant auctores. *Dices:* patrem teneri filio dare legitimam, ut inde mulctam exsolvat: *Resp. Negative*, quia sicut haereditas ita et legitima non debetur filio a patre vivente *L. 1. § 21. ff. de Collat.* Ergo filius nil habens *non in aere, sed in cute*, ut aiunt, *plectendus est.*

TITULUS XXXVII.

DE CLERICIS DELINQUENTIBUS IN ORDINE SUSCIPiendo VEL EXERCENDO.

294. Praenot. Contraximus sub hoc uno tit. quatuor titt. *lib. V. Decret.* respicientes Clericos, qui delinquant in materia ordinis. Clerici scil. delinquentes sunt in hac materia vel *obrependo* ad ordines, quin vocati, aut approbati sint *De eo, qui furtive ordinem suscepit. per tot.*, vel *suscipiendo* ordines per saltum *C. un. de Cler. per saltum prom.*, vel *exercendo* ordinem non susceptum *De Cler. non ord. minist.*, vel *suscipiendo et exercendo* ordines, dum censuris illigantur *C. 32. de sent. excom.... et De Clerico excomm.... ministr.* Paucis haec crimina iam *L. 1. de personis n. 25.* exhibuimus quatenus irregularitatem inducunt: nunc de his aliquid addendum.

Summarium — « **Furtive ordinatus quis** dicatur et qua poena afficiatur ».

295. Decl. 1. p. Furtive ordinatus dicitur clericus, qui vel in examine reiectus, vel absque examine, simulque absque licentia proprii Ordinarii dolose ordinem, aut qui uno eodemque die absque dispensatione subdiaconatum cum minoribus, vel duos maiores ordines fraudulenter suscepit valide quidem,

sed illicite: arg. *C. I. h. t. Dixi suscepit valide*: quia posita debita materia et forma conficitur sacramentum, si intentio ministri ordinantis adfuerit; quam caeteroquin vel conditionalem habere in sacra ordinatione conferenda interdictum est Episcopis, qui sequi debent formam simplicem Pontificalis Romani *S. C. C. 13. Feb. 1682*. Quod si constaret de certa intentione non ordinandi hos clericos, invalida quoque esset ordinatio *S. C. C. cit. resol. et Bened. XIV. de sacrif. Missae L. 3. C. 10*. Si dubia fuit intentio, iteranda est ordinatio sub conditione *S. C. C. in Aprutina Ordinum II. Febr. 1710.; in Ugentina Ordinum 3. Aug. 1743*.

296. Decl. 2. p. Ad poenas huiusmodi dolosae ordinationis quod attinet non est amplius excommunicatio ipso facto incurrenda, neque suspensio latae sententiae ab exercitio ordinis male suscepti ob silentium Pii IX. *Const. Apostolicae Sedis*. Attamen furtive ordinatus plecti potest poenis ordinariis ab Episcopo., qui edictum suum ante ordinationes publicatum iuxta Rom. Pontificale munire potest excommunicatione l. s. aliisque censuris et poenis eccl. Quam censuram si furtive ordinatus contempserit, quatenus ea irretitus ordinem furtive susceptum exercet, contrahit irregularitatem ex delicto, a qua, si delictum est occultum, Episcopus, secus Rom. Pontifex dispensat.

An collator in furtive suscepta ordinatione fit immunis a poena? Resp. Per se, cum ipse plerumque decipiatur, a delicto et a poena videtur immunis: at huius furtivae ordinationis particeps censetur propter defectum diligentiae in detegenda fraude, si reiectum in examine ordinaverit, aut in praevio examine praescriptas solemnitates haud leviter violaverit, et praesertim si scienter eodem die uni eidemque subdiaconatum cum minoribus, aut duos maiores contulerit.

Summarium. — Per saltum tam promotus quam promotor poenis arbitrariis relinquitur puniendus: sic autem promotus iam amplius suspensus non est, licet graviter prohibitus ab exercitio ordinis per saltum suscepti.

297. Decl. et prob. Per saltum promotus dicitur, qui ordines suscepit non gradatim, sed omisso uno vel pluribus in-

intermediis. ad superiorem adscendit, sive scienter sive ignoranter id faciat v. g. qui Presbyteratum ante Diaconatum, subdiaconatum ante quatuor ordines minores susciperet. Porro ordo per saltum collatus valide quidem receptus est iuxta *C. un. h. t.* cum adsit ritus sacramentalis: excepto tamen Episcopatu, qui sacerdotio, quod essentialiter praesupponit, non collato non valet *arg. C. 10. de excess. Prael. et Gloss. in h. t.*

Illicite tamen et graviter receptus est; a cuius exercitio etsi non sit suspensus tamen graviter prohibetur Clericus, donec omissus ordo suppleatur *C. un. cit. et arg. Trid. sess. 23. C. 14. de R.* A fortiori non poterit ministrare in ordine praetermisso, ne etiam irregularitatem contrahat ob ordinem non receptum, in quo solemniter ministrat. Dixi *est suspensus.....* cum a Conc. Trid. directe et de novo lata non sit, sed tantum confirmata huiusmodi suspensio, quaeque a Pio IX. *Const. Apostolicae Sedis* expressa non sit.

Restat ergo ut tam promotus quam Collator subiiciantur poenis arbitrariis legitimi superioris.

Summarium. — *Clericus exercens actum ordinis, quem non habet graviter delinquit, atque in varias poenas incurrit, quas non omnes subito laicus aliquem item exercens ordinem.*

298. Decl. 1^m. Clericus serio, scienter et temere ac solemniter exercens actum ordinis proprium, quo non est insignitus unquam, vel quem invalide suscepit gravissimum sacrilegium committit: ut a) ex ipsa re patet, cum Christus Dominus et Eccl. selegerint in opus ministerii personas, quarum sit certas peragere functiones: b) atque historia canonum docet severissimis legibus poenalibus Ecclesiam tam grande peccatum a ss. Altaribus removisse. Dixi *serio* h. e. non ioco aut mimice, sed cum intentione ponendi talem actum externum, quamvis non habeat intentionem ponendi validum actum ordinis cum sciat id impossibile esse. Dixi *scienter et temere* quod liquet. Dixi *solemniter* cum requisita scil. solemnitate seu eo modo, quo ab ordinatis, vi ordinis, potest ac solet exercere, v. g. si minorista vel subdiaconus cum Dalmatica, stola, manipulo cantaret Evangelium in missa solemnī, si sacerdos attentaret sacramentum confirmationis.

299. *Decl. 2^m.* Porro Clericus taliter ministrans incurrit 1°. irregularitatem: vi cuius diaconus si celebrare missam ad sacerdotium promoveri non posset *C. 1. h. t.* et quidem iuxta *C. 2. eod.* in perpetuum incurrit irregularitatem partialem impediens susceptionem ordinum superiorum. 2°. Suspensionem ferendae sententiae ab exercitio ordinis proxime suscepti per triennium *C. 2. h. t.*; 3°. excommunicationem ferendae sententiae. Nominatim si clericus non presbyter, praesumat celebrare missam usque ad elevationem utriusque speciei, etsi haud prolata forma consecrationis, vel si attentet audire confessiones prolata forma absolutionis, a Iudicibus S. Inquisitionis, vel locorum Ordinariis rite est degradandus ac brachio saeculari per se tradendus ut poenis quoque saecularibus puniatur modo 20^m. suae aetatis annum complevit. *Cf. Constitut. Pauli IV. Sixti V. Clementis VIII. et Urbani VIII. penes Bened. XIV. Const. Sacerdos in aeternum 30. April. 1744.* Mitioribus autem poenis mulctandus est si celebrans usque ad elevationem, aut si audiens confessiones usque ad absolutionem non pervenerit.

300. *Decl. 3^m.* Quaer. an *Laicus in ordine sacro ministrans easdem incurrat poenas.* Resp. 1°. non incurrit degradationem, quia nullum habet gradum; neque suspensionem neque irregularitatem, quia rubrica *h. t.* loquitur tantum de *Clerico*; atque ita restringit subiectum textum generaliter loquentem, qui tamen adhuc retinet generalitatem, quatenus omnem clericum comprehendit. Haec est communior sent. iuxta *Schmalzgr. et Pichler in h. t.* Attamen cum gravissime peccet laicus, praesertim si attentet celebrare Missam, vel audire confessionem sacramentalem, in foro ecclesiastico gravissimis poenis prudenti iudicis arbitrio coercendus relinquitur: atque insuper cum, praeter sacrilegium tam immane, committat crimen falsi, atque de haeresi suspectus evadat, merito Curiae saeculari tradendus est graviusque puniendus.

301. *Decl. 4^m.* Unde liquet competentes huius delicti iudices esse Ordinarios locorum, et quandoque etiam Iudices s. Inquisitionis, cum scil. rei tam Clerici quam Laici suspecti fiant de haeresi.

Summarium. — a) Clerico in maioribus, *excommunicato, suspendo, vel interdicto, nec non deposito prohibetur sub variis poenis exercitium ordinis suscepti.* b) Non item sub iisdem poenis Clerico in minoribus constituto, nisi solemniter ministret.

302. *Decl. 1. p.* Hic agitur de gravissimo peccato exercitii scil. ordinis interdicti. Dupliciter autem cuipiam interdicti potest ordinis exercitium suspensione perpetua, depositione et degradatione, vel censura excommunicationis, suspensionis et interdicti: interdicatur scil. actus ordinis proprius, qua talis scil. celebrare missam, absolvere a peccatis, baptizare solemniter, benedicere nuptias, cantare evangelium cum dalmatica in missa solemni. Porro Clericus in maioribus constitutus, qui sciens se esse excommunicatum (licet toleratus est) vel personaliter interdictum, culpabiliter h. e. temere ea *temeritate*, quae peccatum lethale secum ferat, exercet actum ordinis proprium *iam suscepti*, vel in loco interdicto, licet ipse censuratus non sit, punitur 1°. ut fiat irregularis. *C. 9. h. t. C. 1. § fin. de sent. et re iud. C. ult. et poen. h. t. C. 20. § fin. de sent. excomm. in 6; 2°. ut possit privari beneficiis obtentis, C. 6. h. t.; 3°. ut possit deponi ab officio et beneficio C. 3. et 4. h. t. Dixi ex temeritate*: unde has poenas non incurrit, qui ex ignorantia censurae ministrat, vel urgente necessitate e. g. si moribundo sit danda absolutio, vel sacra synaxis, vel ad declinandum scandalum, infamiam, aut aliud malum grave, vel si toleratus petentibus rationabiliter fidelibus ministret. Dixi vel in loco interdicto exercet ordinem..... *C. 7. h. t.* nam qui clerici celebrant divina officia in loco interdicto, privantur suis beneficiis; quod si eadem celebrent religiosi detruduntur in arctius monasterium *Const. Apost. Sedis* inter interdicta latae sent. reservata sub n. 2. legitur « scienter celebrantes vel celebrari facientes divina in locis ab Ordinario vel a delegato iudice vel a iure interdictis... interdictum ab ingressu Ecclesiae ipso iure incurrunt, donec ad arbitrium eius, cuius sententiam contempserunt, competenter satisfecerint ».

Clericus, qui ob vindicativam poenam depositionis aut de-

gradationis ab ordinis exercitio interdicitur, si ordinem, a quo deiectus est, audeat exercere, plectendus est excomm. *C. 1. h. t.* Quod si neque inde respiscat invocato brachio saeculari, poenis temporalibus et praesertim exilio mulctandus, si societas civilis obtemperans esset *Eccl. C. 2. h. t. et C. 1. de Off. iud. Ord. et Can. 19. Ca. 11. q. 1.* Dixi clericus in maioribus quia.

303. *Decl. 2. p.* Quod heic asseritur patet minoristam incurrere poenas de iure utpote universaliter de Clericis disponente, si exerceret actum proprium sui ordinis recepti, *solemniter* quatenus est deputatus ad tale ministerium. Atqui hoc vel numquam, vel saltem ordinarie non fit; nam eiusmodi ministeria passim etiam a Laicis obeuntur.

TITULUS XXXVIII.

DE SACERDOTE DELINQUENTE CIRCA S. MINISTERIUM CONFESSIONIS.

Tria inter cetera seligimus crimina, in quae ut confessarius labi potest sacerdos: 1^m. circa totum ministerium confessionis quo abutatur sollicitando ad turpia quascumque personas: 2^m. est circa absolutionem, quae in complicem attentetur: 3^m. est circa sigillum ex confessione ortum, inviolabiliter servandum.

I. DE SOLLICITATIONE AD TURPIA IN SACRAMENTO POENITENTIAE.

Summarium. — *Indicata a) notione sollicitationis ad turpia, b) huius criminis vis et extensio, c) tum poena multiplex, d) hinc obligatio denunciandi, et e) tandem modus iudicialiter procedendi in causa sollicitationis breviter exponitur.*

304. *Decl. 1. p. sc. a)* **Notio.** Agitur hic de sollicitatione, non qua simplex peccatum est, sed qua crimen denuntiationi atque severissimis poenis ecclesiasticis obnoxium est; atque ita definitur « *sollicitatio est facta a sacerdote tamquam a confessario ad turpia provocatio* ». Dixi 1°. facta provocatio ad turpia

i. e. obscoena, qualia sunt tactus et aspectus turpes... per verba, nutus, scripturam, sermones, tractatus inhonestos.... 2°. a sacerdote (unde hoc crimen cum suis poenis non afficit non sacerdotem) etiamsi non sit confessarius et iurisdictione careat: 3°. tamquam a confessario: unde, cum confessarius sine ulla confessione non intelligitur, *ad abusum* sacramenti confessionis ipsius poenitentis sollicitati restringenda res est, adeoque huc non pertinet sacerdos interpret, nec is, qui eum sollicitare iussit, mandavit *Decr. s. Offic. II. Febr. 1861.*

305. *Decl. 2. p. sc. b)* **Vis et extensio.** *Bened. XIV. Const. Sacramentum Poenit.* qua Pii IV. et Greg. XV. constitutiones declarans et amplians § 1. animadverti iubet « in sacerdotes omnes... qui aliquem poenitentem, quaecumque persona illa sit, vel in actu sacramentalis confessionis, vel ante vel immediate post confessionem, vel occasione aut praetextu confessionis, vel etiam extra occasionem confessionis in confessionali sive in alio loco ad confessiones audiendas destinato aut electo cum simulatione audiendi ibidem confessionem, ad inhonesta et turpia sollicitare vel provocare *sive verbis sive signis, sive nutibus sive tactu, sive per scripturam, aut tunc, aut postea legendam,* tentaverint, aut cum eis illicitos et inhonestos sermones vel tractatus *temerario ausu* habuerint etc. ».

Insuper *Bened. XIV. c. const.* § 1. apostolica auctoritate approbat et confirmat tum decreta, quae successivis temporibus ad interpretationem plura data sunt a *C. S. Off.* (*vide penes Albitium de Inconst. in fide p. I. c. 35. n. 66. vel penes Giraldu Iur. Pont. p. I. L. 5. t. 7. p. 630. ubi extant decreta numero sexdecim*) tum etiam damnationem *propositionum n. 6. 7. inter damnatas ab Alexand. VII. 24. Sept. 1665.*

Porro quatenus pateat eiusmodi crimen sub Ecclesiae sanctione prohibitum, manifestant dicta documenta, praesertim formulae adhibitae a *Bened. XIV. cit. Const.* Dicitur enim *Sacerdotes omnes...* sive curam habeant animarum sive non: sive sacerdotes sint sive Episcopi, (et horum crimen ad s. Sedem deferendum est). *In actu confessionis*, unde si in confessione facta est provocatio a sacerdote, hic reus semper erit sollicitationis *sive immediate ante sive immediate post*: quod adverbium *immediate* stricte accipiendum scil. si, inter sollicitatio-

nem et confessionem, inter confessionem et sollicitationem *nihil mediet*, i. e. si neque confessarius, neque poenitens ad alia facta diverterint.

Sin extra confessionem provocatur poenitens, sollicitatio non habetur nisi aliquam observetur confessionis species i. e. nisi provocatio facta fuerit confessionis occasione, vel praetextu, vel simulatione, ut sequitur in *cit. Const. Bened. XIV.* Porro (*ait D'Annib. summ. de Poenit. n. 236.*) occasio a poenitente, praetextus ab eo vel a confessario est, simulatio ab utroque. Itaque occasione confessionis sollicitat, qui petentem confiteri *illico* pellicit ad turpia, confessione dilata in posterum. Praetextu qui v. c. aliquem ad confessionem invitat, ut provocet ad turpia: quamobrem sollicitatio cessat, si vel poenitens ipse confiteri petat.... Denique *simulatione* confessionis reus sollicitationis intelligitur, si dum ambo fingunt confessionem agere, turpia miscent, etsi id agant in loco vel solum destinato aut electo ad audiendas confessiones. Ad verba *occasione confessionis* animadvertite cum P. Ballerini *opus theol. morale de Poenit. n. 1098*..... neganda nobis videtur obligatio denuntiationis (quando scil. de confessione non tantum in *crastinum* sed et in *praesens sacerdos* rogatur extra locum confessionis) nam sive in *crastinum* sive in *praesens* petatur confessio, sollicitatio erit *occasione petitionis confessionis, non occasione confessionis*.

Et haec sufficiant, ut ostendatur quo sese porrigat abusus sacramenti poenitentiae: nunc de crimine ipso, propter quod eiusmodi abusus contingit, quodque proprie audit *sollicitatio ad turpia*. In primis ad sollicitatos quod attinet, ii sunt non solum mulieres, sed et vir, ut patet ex Paulo V. declarante constitutionem Pii IV. comprehendi etiam sollicitatos masculos ex Greg. XV. *Const. cit.* ubi habetur qui personas, quaecumque illae sint, ad inhonesta provocare tentaverint. His gemina sunt quae Bened. XIV. habet *Const. cit.*

Ad *turpia* et *inhonesta* i. e. contra 6^m. praeceptum. *Sollicitatio* autem est actus, quo confessarius invitet, provocet, alliciat, excitet, extimulet ad turpia. Addit Gregor. XV. « Aut cum eis *illicitos et inhonestos sermones* sive tractatus habuerint », quae verba profert et Bened. XIV. apponens *temerario ausu*

habuerint « sollicitare vel *provocare* aut cum eis inhonestos sermones.... » unde patet quod si non contenderet provocare, sed tantum proferre turpia verba, et castitati contrarios haberi sermones..... iam haberetur crimen propter quod esset denun- tiandus. Aut inhonestos *tractatus*..... *tractatus* proprie pertinent ad rem quampiam agendam, cum sermones versari possunt circa iam facta et generatim etiam circa non agenda. Ad tra- ctatus pertinet maxime quod de re quapiam agenda plures conveniant: huc ergo refer casum, quo de committenda qua- piam turpitudine... confessarius et poenitens agerent et con- venirent. Nec refert uter proponat alteri prior, modo de re facienda uterque agat; vel quis alteri consenserit.

306. *Decl. 3. p. sc. c)* **Poenā multiplex** in sollicitantem continetur *Gregor. XV. Constit. Universi dominici gregis § V. apud Girald. p. 632.* « Quos in aliquo ex huiusmodi nefariis excessibus culpabilis repperint, in eos pro criminum gravitate et circumstantiis, suspensionis ab executione Ordinis, priva- tionis beneficiorum, dignitatum et officiorum quorumcumque, ac perpetuae inhabilitatis ad illa, nec non vocis activae et pas- sivae, si Regulares fuerint, exilii, damnationis ad triremes et carceres etiam in perpetuum absque ulla spe gratiae aliasque poenas decernant, eos quoque, si pro delicti enormitate gra- viores poenas meruerint, debita praecedente degradatione Cu- riae saeculari puniendos tradant ». Haec porro omnia confir- mata sunt a *Bened. XIV. c. Const. Est et S. Congr. Inquisitionis celebratae coram Benedicto XIV. decretum 5. Aug. 1745.* quo statuitur, quod in posterum sacerdotes.... in actu sacramen- talis confessionis sive illius occasione aut praetextu ad turpia sollicitantes.... praeter poenas a iure et apostolicis constitutio- nibus contra eosdem inflictas, perpetuam etiam inhabilitatem incurrant ad praefati sacrificii celebrationem.

Quae inhabilitas et aliae poenae ecclesiasticae sunt ferendae sententiae. Ad degradationem quod attinet *S. C. Inq. in Instr. 18. Martii 1863. et 20. Febr. 1867. § 12.* ait: « Abstinendum ta- men erit ab infligenda degradatione et traditione brachio sae- culari. Id nimirum a *Gregor. XV.* statutum fuit: ceterum ad terrorem potius impositum haberi debet, quam ut executioni mandetur ». *Bened. XIV. de Synod. dioec. L. IX. C. 6. n. 7.*

Ad has poenas infligendas necessaria est denuntiatio et probatio, de quibus mox. Interea dicimus reos sollicitationis, non praeventos denuntiationibus, si coram iudice se constituent sponte crimen fatentes et resipiscentes, poenae non subiiciendos esse iuxta praescriptum Instructionis S. C. I. § 3. 20. Feb. 1867. Si vero iam praeventi denuntiationibus in forma iudiciaria factis, sed nondum citati sponte se sistant, aut sponte comparentes haud integram fateantur veritatem, eos puniendos adhuc esse, sed mitiori modo.....

307. Decl. 4. p. sc. d) Obligatio denuntiandi sollicitantes, continetur verbis clavis. *Bened. XIV. § 2. c. Const. Meminerint* praeterea omnes et singuli sacerdotes.... teneri se ac obligari suos poenitentes, quos noverint fuisse ab aliis ut supra sollicitatos, sedulo monere iuxta occurrentium casuum circumstantias de obligatione denunciandi Inquisitoribus sive locorum Ordinariis praedictis personam, quae sollicitationem commiserit, etiamsi sacerdos sit, qui iurisdictione ad absolutionem valide impertiendam careat, aut sollicitatio inter Confessarium et poenitentem mutua fuerit, sive sollicitationi poenitens consenserit, vel longum tempus post ipsam sollicitationem iam effluxerit, aut sollicitatio a confessario non pro seipso sed pro alia persona peracta fuerit. Tum sacerdotes prohibentur impertiri absolutionem eiusmodi poenitentibus donec sollicitantem denunciaverint aut quamprimum se eum competenti iudici delaturos spondeant ac promittant.

Insuper negligentes sive culpabiliter omittentes denunciare infra mensem confessarios sive sacerdotes, a quibus sollicitati fuerint ad turpia in quibuslibet casibus expressis a *Greg. XV. Const. Universi* 20. Aug. 1622. et *Bened. XIV. Const. Sacramentum poenitentiae*, ipso facto incurrunt excommunicationem nemini reservatam etiam ex *Pii IX. Const. Apost. Sedis*.

Ex his patet cui incumbat onus denuntiandi, intra quod tempus et sub quamam poena.

Sed quaer. *an excusetur ab hoc onere denuntiandi sollicitatus?* Resp. Excusari eum, qui rationabiliter ex denuntiatione sibi timeret grave damnum in vita, fama, rebus temporalibus: adest enim ius naturale ad haec damna praecavenda, cui non praevallet ius positivum Ecclesiae: nisi certus adsit contemptus

religionis sacramenti, et nisi sequeretur certe perniciēs animarum. Cf. *Baller. Palmieri opus theol. t. 5. tract. 10. n. 1141. et infra n. 1152. penes quos Auctores n. 1131. et alios ab ipsis notatos praesertim s. Alphonsum confer casum certa: emendationis sollicitantis.*

Caeterum ne quis unquam ex decretis tam severis contra sollicitantes ansam sumeret opprimendi aut vexandi innocentes sacerdotes occurrit *Bened. XIV. ipsa Const. Sacramentum § 3. reservando R. Pont. absolutionem criminis eorum, qui falso accusant de sollicitatione aut ad falsam hanc accusationem impellant. Et Instr. S. C. Inq. an 1867. n. 1. « Apostolicae Sedi reservatur, excepto mortis articulo, eorum casus, qui innoxios sacerdotes apud ecclesiasticos iudices falso sollicitationis insimulant, vel sceleste procurant, ut id ab aliis fiat ».*

308. Decl. 5. p. sc. e) Cognitio et processus iudicialis de sollicitatione ad turpia spectat exclusive ad ecclesiasticos iudices, qui iure sunt locorum Ordinarii et Inquisitores, quibus incumbit obligatio inquirendi, procedendi atque condignis poenis animadvertendi in sollicitantes ad turpia in confessione utut caeteroquin exemptos. *Gregor. XV. Const. cit. Instr. S. C. I. 20. Febr. 1869. et 20. Iul. 1890.* Nec ullatenus possunt sese ingerere iudices laici, tum propter negotium, quo de agitur, tum propter reos, in quos animadverti debet.

Cum res tota peragatur inter poenitentem et confessarium, qui ceu reus pertrahi debet ab uno illo rei teste et accusatore, sequitur probationem in causa sollicitationis esse perdifficilem. Quod fatentur quidem *Bened. XIV. et praesertim Gregor. XV. Const. cit.* et tamen statuunt ille § 1., hic § 6. posse procedi etiam cum testibus singularibus. Dantes etiam facultatem (ait Greg. XV. l. c.)... ne delictum tam enorme et Ecclesiae Dei tam perniciosum remaneat impunitum, *cum difficilis sit probationis, testibus* etiam singularibus, concurrentibus praesumptionibus, indiciis et aliis adminiculis delictum probatum esse arbitrio suo iudicandi...

Hinc *poenitens* debet sacerdotem sollicitantem denunciare, si sollicitatio *certa* fuerit et *manifesta* et ipse denunciationem absque incommodo graviori facere possit. Dixi a) *poenitens*

debet, quamvis teneatur quisquis sciat illum sollicitatum fuisse, modo id et a personis *fide dignis*, non levibus, nec sub secreto *rigoroso* resciverit. *Cfr. D'Annib. summ. cit. heic*, ubi etiam probe ait: « porro crimen sollicitationis ex solo reo i. e. ex solo confessario sollicitante metiri debet » atque proin ex omnibus adiunctis pervideri necesse est, utrum ex pravo animo ne an ex imprudentia sola. Dixi *b) certa et manifesta*: hinc cessat denuntiatio sive incertum sit *uter* sollicitaverit; sive sollicitatio ipsa fuerit dubia *facto*, vel *iure*: *facto* cum non satis constat an sacerdos revera sollicitaverit scil. cum obscura sunt vel ambigua verba et intentio: *iure* quoties non satis constat aut convenit, num sacerdos sollicitaverit quasi *confessarius* e. g. cum non appareat utrum facta fuerit sollicitatio immediate ante confessionem, vel an immediate post, vel utrum occasione, utrum praetextu confessionis. Ratio asserti est periculum detractiois famae, quam certo possidet; quaque neque penes unum spoliari potest, a quo corrigi debet, nisi crimen *certum* sit etc. etc.

Modus procedendi breviter indicatur a *Card. D'Annib. in nota 33. heic sub num. 238*. « Sic igitur procedendum erit; denunciatio iuramento et subscriptione denunciantis muniri debet. Nefas est denunciante interrogare an ipse sollicitationi consenserit, et si fuerit interrogatus negare poterit (*S. Alph. VI. 700.*): et si id ipse manifestaverit, reticendum erit. Accepta denunciatione Ordinarius non antea procedat, quam sibi *perspectum exploratumque sit integram denuncianti fidem haberi posse*. Instructis actis denunciatus *observetur*; et nonnisi ab altera vel tertia (ceu S. O. moris est) denunciatione adversus eum procedatur. Ex hac autem Episcopus in reum (sed non inauditum nec indefensum) *ipsemet* sententiam ferat. Nempe poenis in iure statutis: mitius tamen si vel post denunciationem sponte se stiterit; vel *ante*, si non plenam sui criminis confessionem fecit. At si et ante denunciationem steterit et plene confessus fuerit, et veniam petierit, dimitti debet cum congrua abiuratione, et poenitentiis dumtaxat salutaribus: adiecto consilio vel praecepto, ut ab excipiendis confessionibus personae sollicitatae se deinceps abstineat ». *Cf. citt. Instr. S. O. 1867. et 1890.* iuxta quas et praeviae cautela adamus-

sim adhibendae, et formale examen diligenter instituendum accusati et testium, iusta sententia ferenda, et aequae poenae infligendae sunt. Coeterum cum huius processus et sententiae fundamentum sit denuntiatio, et haec ordinario a foeminis soleat fieri, *quis non videat quanta prudentia ac dexteritate opus sit iudici?* Et ideo si praesertim agatur *de muliere*, (varium et mutabile elementum foemina), *etsi sit monachali voto ac veste induta et obstricta* prius quidem ipsi confessario, quam iudici seu superiori circumstantiae omnes rerum et personarum sunt accuratissime expendendae, omniaque et singula maturo examine rimanda antequam iudicium feratur: vel antequam onus denuntiationis imponatur, dignoscendum maxima cum diligentia, quinam sacerdos sit, de quo agatur, et quatenam mulier sit, quae se dicat sollicitatam aut quae eius, qui denuntiandus est, peccatum manifestet prima vice ad sacerdotem calumniandum. Nam merito DD. communiter tradunt facile non esse adhibendam fidem mulieribus hac in re, cum, praeter quam quod et falso rem apprehendunt ac iudicant saepissime et saepe saepius, maligne interpretentur, quae ut indifferentia fuerint dicta, non raro ex odio, invidia, zelotypia innocentes sacerdotes pluribus afficiunt calumniis: idque maxime hac nostra aetate vacua timoris Domini, fictionum periorumque plena, ac vitiis omnibus oppleta. Cf. *Instr. S. O.* circa diligentias adhibendas in causis sollicitationis 6. Aug. 1897.

II. CRIMEN CIRCA COMPLICIS IN PECCATO TURPI ABSOLUTIONEM.

Summarium. — Confessarius neque valide absolvere potest suum complicem impudicitiae; quod si attentet, excommunicationem *R. Pontifici speciali modo reservatam incurrit.*

309. *Decl. Im. Quodnam sit peccatum quod neque licite, neque valide potest absolvere? Resp. Est peccatum quod exhibetur in Bened. XIV. Const. Sacram. Poenitentiae 1. Iun. 1741.; et Const. Apostolici muneris data 8. Febr. 1745.* Ait enim in illa « auctoritate apostolica et nostra potestatis plenitudine interdici-mus et prohibemus (omnibus et singulis sacerdotibus) ne aliquis eorum extra casum extremae necessitatis, nimirum in

ipsius mortis articulo et deficiente tunc quocumque alio sacerdote, qui confessarii munus obire possit, confessionem sacramentalem personae complicitis in peccato turpi atque inhonesto contra 6^m. Decalogi praeceptum excipere audeat, sublata propterea illi ipso iure quacumque auctoritate ac iurisdictione ad qualemcumque personam *ab huiusmodi culpa* absolvendam..... Si quis confessarius secus facere *ausus fuerit*, maioris quoque excommunicationis poenam, a qua absolvi potestate nobis solis... duntaxat reservamus, ipso facto incurrat ». In *Const. vero Apostolici Regininis* praeter confirmationem prioris Constit. inter alia temperat severitatem quoad mortis articulum, ut addat *sine gravi aliqua exortura infamia* vel scandalo; ut in Pii IX. *Const. Apostolicae Sedis* habetur inter speciali modo reservatas censuras n. X. « Absolventes complicem in peccato turpi etiam in mortis articulo, si alius sacerdos licet non approbatus ad confessiones, *sine gravi aliqua exortura infamia* et scandalo possit excipere morientis confessionem ».

310. Porro in his tria distinguenda 1. quale sit peccatum quod nequeat valide absolvere confessarius complex. 2. Poena gravissima si quis attentat absolvere, et 3. exceptio facta pro mortis articulo. Itaque I^m. **Quale sit peccatum quod absolvi nequeat** patet ex ipsis *Const. verbis* 1°. esse peccatum *externum, grave* contra 6^m. praeceptum. Unde si actus prout externus est non pertingeret ad grave peccatum, non comprehenditur hac lege, quamvis interius esset mortale. Et quidem debet esse externum grave *formaliter*: atque adeo quidquid ob inadvertentiam, indeliberationem, imperfectum consensum excuset a reatu gravi, excusabit quoque ab hac lege. 2°. Requiritur *formalis exterior complicitas in gravi peccato*. Ergo non comprehenditur hac lege a) actus, quo quis dormientem aut reluctantem personam impudice tetigerit; b) si actus externus fuerit peccatum tantum leve; c) si complex tamquam vim patiens idque serio dissenserit exterius; d) si mere passive complex se habuerit nullo consensus signo dato: licet interius in dictis casibus utrinque grave peccatum fuerit: e) imo si exterius dubium sit peccatum complicitatis. *Quaer.* An et turpia colloquia veniunt nomine peccati turpis, quod dicitur

admissum impudicitiae scelus? Resp. verbis Card. D'Annib. *comment. in Const. Apost. Sedis heic* «sententia communior affirmat, quia lex non distinguit: minus communis negat, quia versamur in odiosis: ego hanc sequor: quia *complex* nisi in facto aliquo, nemo... dicitur; et quia *lubricum linguae facile ad poenam trahendum non est*». Cf. tamen *S. I. C. declar.* 28. 1873. «Prohibitionem absolvendi complicem in materia turpi comprehendendi... etiam illa, quae consistunt in meris colloquiis et aspectibus, qui complicitatem important».

Iamvero eiusmodi peccatum nequit *absolvere* complex: sed «*absolvere*, ait D'Annib. *l. c.*, est super confesso verba absolutionis proferre ex animo et integra»; atque agitur de directa absolutione: unde plures DD. aiunt in casu inculpatæ oblivionis valere absolutionem directam super aliis peccatis. «*Quæstionis est*, ait idem D'Annib., an incurrat excom. qui absolvit complicem iam ab alio absolutum directe: negat S. Alph. et est æquius». *Et n. seq.* 82. *in nota* 20. *ad Quæst.* An postquam peccatum complicitis ab alio sacerdote fuerit remissum, possitne sacerdos complex illud iterum remittere? contra negantes ait «Ast ego neque epistolas, neque bullas Bened. XIV. sed Const. nostram cum primis consulendam puto. Sane hodie hic casus eodem iure, quo ceteri casus omnes reservati, metiri debet. Atqui in ceteris, cum semel absoluti fuerint, reservatio cessat».

311. Decl. II^m. Poena gravissima ne sacerdos audeat absolvere complicem est excommunicatio *l. s.* quod afficit confessarium, et invalida omnino absolutio, quod onerat et poenitentem, ut patet ex *Const. Apostolici regim.* et *Sacr. Poenit.* Etsi in Bulla *Apostolicæ Sedis* de *ausu* non sit sermo: inter censuras tamen speciali modo reservatas *n. X.* excommunicatio ista ad censetur. Atqui censura non incurritur sine contumacia. Unde ait *Ball. opus theol. mor. de Poen. n. 650.* «Alasia apud *Scavini l. c. p. 318-319.* censet requiri ausum temerarium, ut absolutio nulla sit, ac proinde dicit valere absolutionem si confessarius complicem inadvertenter absolveret: nam dicit Const. *Interdicimus et prohibemus ne audeat confessionem excipere*». Et sane si sacerdote inadvertenter absolvente, nulla esset absolutio damnum subiret solus poenitens, etiamsi

bona fide accessisset, quod certe alienum est a scopo Const. et a recta ratione. « Itaque, ait etiam *D'Annib. comment. in C. Apost. Sedis n. 81.*, cessat excommunicatio primo si dubitat utrum is, quem absolvit, sit complex, an alius forte: numquid enim quaerere debet an secum peccaverit? » Et his subdens notam 15^m. prosequitur: « Eoque magis si non meminit, vel non animadvertit complicem esse ». Tum respondet n. 2. ad

312. Decl. III^m. Quaest. An exceptio facienda est pro articulo seu periculo mortis? Resp. Affirm. sic « 2. si absolvit in articulo *aut periculo mortis*, vel qua alia urgentissima causa; dummodo in eo rerum discrimine alius sacerdos adhiberi nequeat sine periculo infamiae, v. c. quia est publice suspensus, vel sine scandalo vel sine gravi offensione ipsius poenitentis, ut puta si ab alio refugiat, consanguineo forte vel inimico; vel si alius post coeptam confessionem supervenerit, quia *ubi semel inceptum est iudicium*, ibi et finiri debet ».

Quo in responso adverte a) verba vel *qua alia urgentissima causa* subintelligere casum, quem fere in periculum mortis recidere dicit, propositum quoque a *P. Baller. l. c. n. 655*. Tum b) si vocari simplex ille sacerdos sine alicuius infamiae aut scandali periculo non possit, hinc complex valide et sine excommunicatione absolvit. At incurrit excommunicationem, et si valide absolvat α) si pericula ista infamiae aut scandali reipsa non adsint, sed sibi finxit confessarius complex: β) aut si non conficta, sed vera, si sacerdos complex nullatenus sat-egit adhibitis congruis remediis eiusmodi pericula remove-
Cfr. cit. Const. Apostolici Regiminis.

Iuvat concludere totam quaest. de absolutione prohibita complicis verbis *Card. D'Annib. comm. in Const. Apost. Sed. n. 82.* « Sed utrum data (absolutio complicis) irrita sit quoad omnia peccata, quae penitens confessus est, quia Bened. XIV. illam irritam *omnino* esse voluit, an dumtaxat quoad peccatum turpe, quia ademit confessariis iurisdictionem tantum quoad peccatum *huiusmodi*? Ego hoc magis puto, quia durum esset iterum et tertio, et perpetuo confitentem bona fide, vacuum redire: utcumque confessio possidet. Dein puto ratam esse etiam quoad peccatum turpe nedum in articulo mortis, sed quoties confessarius citra sacrilegium absolvit: primo quia

Const. Bened. XIV. orta fuit ex *abusu iurisdictionis*, et ad *sacerdotes sacrilegos* pertinet; deinde quia nullitas absolutionis onerat poenitentem, ideo quasi quaedam poena est ipsius quoque: si confessarius eximitur poena, eximi et poenitentem aequum est ».

III. DE VIOLATIONE SIGILLI CONFESSIONIS SACRAMENTALIS.

Summarium. — *Tradita* 1) **notione sacramentalis sigilli:** 2) **inde exhibetur quatenus cadant sub eiusmodi sigillo:** 3) **quique ad hoc obligentur et** 4) **quo iure.** Tum 5) **quae sit poena sacerdotis violantis sigillum;** et 6) **tandem quinam sit processus iudicialis in causis sigilli.**

313. Decl. I^m. Notio sigilli. Nomine sigilli confessionis Sacramentalis venit obligatio iuris naturalis et divini strictissima in omni casu, non revelandi peccata et ea omnia, quorum notitia habetur ex sola confessione sacramentali, et quorum revelatio sacramentum redderet onerosum vel odiosum, nisi revelationem ipse poenitens concedat. Cfr. Schmalz. in h. t. de Poenit. (38. L. V). Dicitur 1) ex iure naturali ob tacitam promissionem et pactiōnem inter confitentem et confessarium, et ob charitatem; divino, quod eruitur ex perpetua praxi et traditione Ecclesiae, qua praesumitur Christus ita instituisse, ut quam fieri potest salva legitima forma iudicii sacramentum hoc minime redderetur odiosum. Cf. Schmalzgr. l. c. Dicitur 2) ex confessione sacramentali, quae scil. fiat animo se accusandi et in ordine ad absolutionem peccata sua Ecclesiae clavibus subiiciendi. Hinc talis obligatio non adest a) ex confessione fictae factae v. g. ad furandum, illudendum, vel sacerdotem pervertendum; vel b) si quis extra confessionem accipiat aliquid sub sigillo confessionis. Dicitur 3) ex sola confessione sacramentali, quia si notitiam peccati in confessione detecti a poenitente, ante vel post confessionem aliunde acceperit, ab usu huius notitiae non impeditur. Dicitur 4) et quorum revelatio sacramentum redderet onerosum vel odiosum et haec est ratio potissima cur strictissima dicatur eiusmodi obligatio in omni casu. « Et ex hoc capite, ait D'Annib. heic, in duobus distat a secreto com-

misso; primo quia obligat vi sua citra omne pactum: deinde quia ibi quoque ubi nullum est secretum (verius) obstringit... Et *n. 228.* sequitur: « Porro Sacramento Poenitentiae salus Reipublicae Christianae quasi secunda post naufragium tabula: sacramentum vero Poenitentiae secreto sacramentali innititur totum. Hac re huius secreti obligatio 1. praevalet cuivis obligationi seu legi ex adverso occurrenti; 2. nullam rei parvitem recipit, neque mortuo poenitente finitur; et 3. in dubiis semper tutiora tenenda sunt et sigillo favorabiliora ». Dicitur 5) nisi *ipse poenitens* concedat: quia sigilli obligatio principaliter poenitentis favore est introducta, atque adeo cessabit eius licentia expressa, formalis, voluntaria et libera non vi aut metu exorta, neque ab eodem revocata.

314. Decl. II^m. Quaenam cadant sub eiusmodi sigillo. *Resp.* *Alia directe* et per se, *alia indirecte*, alia vero *per accidens*. 1°. Directe et per se omnia et sola quae sunt utcumque confessionis materia i. e. omnia peccata vel levissima; 2°. indirecte et per consequens omnia, quae quis etiam impertinentia et ineptissima peccatis satius explicandis ingerit et obtrudit; 3°. *per accidens* omnia, quae confessionis causa vel in ipsa confessione poenitens facit, admittit, vel confessarius perspicit et advertit. *Cf. D'Annib. l. c. n. 229.* Hinc materia sigilli sunt, praeter peccata poenitentis, 1) etiam peccata complicitis sive prudenter sive imprudenter detecti: 2) poenitentia imposita si gravis sit, h. e. quae consuevit iniungi pro mortali: 3) peccatorum circumstantiae, quas taceri poenitentis interest, etsi dictae post absolutionem....

315. Decl. III^m. Quinam ad sigillum obligentur. *Resp.* Principaliter ipse sacerdos, cui sacramentali confessione peccata sua poenitens detexit: secundario omnes alii, ad quos notitia confessionis mediate vel immediate, iuste vel iniuste quomodolibet pervenit 1) omnis scientia, quae manat ex mea confessione, quasi res mea est apud confessarium deposita, obsignata sacramentali sigillo, quae proin si ad alios transit quoquo modo, transit cum onere suo: 2) secus non satis cautum foret fidelibus peccata sua confitentibus, si sigillo sacramentali non etiam adstringerentur ii, ad quos notitia quoquo modo pervenit. Hinc tenentur: 1. confessarius legi-

timus, et is, qui a poenitente existimatur talis: 2. internuntius et interpret poenitentis: 3. huic adstantes aliquid ex confessione audientes vel de industria vel praeter voluntatem: 4. ii, quibus sacerdos de licentia vel sine licentia poenitentis peccata revelavit: 5. superior, sive is, a quo pendente confessione, imo et ante eam coeptam petitur facultas absolvendi a reservatis, sive is, cui, post eam completam poenitens se sistit, mandatum ab eo humiliter recepturus.

Quisque autem quoquo modo teneatur sigillo, hoc servare debet cum omnibus prorsus, etiam iis, quos arcana sacramentalia non latent e. g. complice, alio confessario poenitentis: imo vel cum ipso poenitente extra confessionem, quocum quidvis agere, quod ostendat te recordari audita in confessione, semper est grave.

316. Decl. IV^m. Quo iure sit inducta obligatio sigilli iterum patet ex dictis: ex iure scil. *naturali*, quo regitur omne pactum etiam virtuale, quale intercedit poenitentem inter et confessarium de secreto isto servando omni casu: et *super-naturali* seu divino ac voluntate Christi Domini, qui Poenitentiae Sacramentum instituens hanc debitam huic reverentiam voluit, ita ut si frangatur, duplici adversetur virtuti, Religioni et iustitiae. *Religioni*, quia violatio sigilli iniuriosa est ipsi sacramento Poenitentiae illud fidelibus onerosum reddens: *Iustitiae* quia iniuriosa et damnosa est ipsi poenitenti, ad cuius famae et existimationis laesionem tendit, et obligationem inducit ita sacrilege laesam reparandi. Cf. *Schamalz. h. t. et AA. ab ipso citt.*

317. Decl. V^m. Quae sit poena sacerdotis violentis sigillum. *Resp.* In primis violare sigillum dicitur non qui audita in confessione utcumque refert, sed qui ea referendo poenitentem prodit aut aggravat quoquo modo. Violari autem potest *directe* revelatis his, quae sigillo tenentur, si aut poenitens indicatur, aut ex his probabiliter innotescere possit: vel *indirecte*, cum quis nihil revelat, sed ex his quae dicit aut facit, aut nec dicit nec facit, alicuius poenitentis probabilem suspicionem iniicit *D' Annib. l. c. 362*. Hinc duplex sigilli violationis, quae est dolosa laesio dictae obligationis, distinguitur species: directa scil. et indirecta. Hisce

positis ad quaest. dixi *sacerdotis* violantis.... quia hunc praecipue spectamus, cum laici et non sacerdotes, ad quos rei in confessione detectae notitia pervenit, si violatores existant sigilli, iis nulla poena ordinaria decreta, sed extraordinaria pro qualitate delicti prudenti iudicis arbitrio decerni debet. Porro si sacerdos confessarius violat, ei depositio statuta est ab omni officio sacerdotali. Iuxta veteres canones cogebatur eiusmodi violator ad perpetuam peregrinationem *Can. sacerdos 2. de Poenit. dist. 6.* vel ad perpetuam poenitentiam in arcto monasterio, et in perpetuos carceres. Ast nunc praeter depositionem nulla alia temporalis remanet poena, nisi voluntaria quaedam in domum clericorum Poenitentium vel in monasterium strictioris disciplinae relegatio. Ut autem depositionis poena infligatur, exigitur a DD. communiter 1) ut sit sacerdos is, qui violat: 2) ut revelet peccatum: 3) ut peccatum revelet alteri: 4) ut revelet peccatum *dolose* seu *praesumptuose*.

318. Decl. VI^m. Ad Processum iudiciale in causis sigilli quod spectat, adnotamus 1. quod iudex in causis fracti sigilli competens sit unice ecclesiasticus tum ob personam sacerdotis, tum ob ipsam materiam sacram, qua de agitur. Et quidem iudicium in 1^a. instantia semper est tribunal Episcopi, ita ut crimen fracti sigilli, nisi sit laesio qualificata haeresim vel saltem huius suspicionem continens ad Inquisitores deferri nequeat; 2. quod iudex competens procedere potest tam *cum*, quam *sine* licentia poenitentis, cuius peccatum fuit revelatum: nam licentiam non requiri satis constat ex *Can. sacerdos 2. de Poen. dist. 6. C. omnis v. caveat h. t.* ubi nulla eius mentio. Data est Petro omnis potestas independens a licentia cuiusvis privati procedendi adversus criminosos, et delicta publica bono animarum adversantia, iniuriosa sacramento et Ecclesiae..... 3. Confessarius accusatus si negat crimen, hoc probari debet ab accusante vel denunciante etiam per *testes* singulares plures ob delicti enormitatem, ita tamen ut plenissima ex probationibus oriatur certitudo. Et si in dubio fractionis sigilli, pro hoc standum est, ne in futurum frangatur; si agatur tamen de re praeterita, sed dubia penes DD. dubietate facti, vel iuris in ordine ad poenam in iure statutam infligendam, cum poena certa delicto certo debeatur, in

dubio standum est pro confessario. In factis autem quae ad officium eius spectant, et aliter sciri non possunt, praesumptio est pro iudice. Praesumptio est pro confessario *etiam quia* tamdiu hic praesumi debet vir bonus et nihil deliquisse contra sigillum, quamdiu contrarium non probatur *C. un. de scrut. C. fin. de Praesump. et L. merito §1. ff. pro Socio.*

TITULUS XXXIX.

DE RELIGIOSIS EIECTIS ET IN SAECULO DEAGENTIBUS.

Summarium. — *Breviter exponitur* 1. **quis eiectus**, 2. **a quo eiici** de Religione *potest*, 3. **quae poena** et 4. **obligatio ipsum manet**. 5. Tandem **quae iura circa ligatos votis simplicibus a religione dimittendos.**

319. Praenot. Ad complementum doctrinae, qua exponimus quarundam personarum delicta, dicendum restat saltem in genere de illo Regularium crimine, propter quod eiici merentur de sua religione, in qua tria vota sive simpliciter, sive solemniter sint professi, tum de iis, qui saltem ex indulto apostolico, non praevio crimine, degunt in saeculo. Hoc summ. spectat primos, alterum circa secundos deinceps versatur.

Decl. 1^m. Quis eiectus? *Eiectus est qui non sponte recedit, sed per sententiam condemnatus exire compellitur:* supponitur ergo admissio criminis, de quo eiiciendus convictus sit. Causa porro eiiciendi regularem solemniter professum est vera incorrigibilitas ipsius delinquentis in crimine gravi et publico, praevia terna correctione, monitione ac punitione *Pichler in t. de Regul. n. 9.* Quod merito statutum est non modo ad bonum delinquentis, sed ob bonum publicum, quod est evitatio seu remotio communis periculi spiritualis, ne contagione pestifera plurimos perdat, tamquam pecus morbida ac membrum putre eiici potest *Decr. S. Congregatio iussu Urbani VIII. edit. 21. Sept. 1624.* Ex dictis patet, esse quod ut religiosus censeatur vere incorrigibilis, a) delictum debet esse grave et publicum seu talibus circumstantiis qualificatum, ut in Religionis dedecus, populi scandalum et Religiosorum contagium cedat: b) sive

autem eiusdem, sive diversae speciei sit delictum, delinquens debet esse ter monitus et correctus *c)* nec emendatus *C. 10. de Iud. C. fin. de stat. Monach.: d)* quin imo ex iure novo ad incorrigibilitatem requiritur, ut religiosus unius anni spatio in ieiunio et poenitentia probaretur in carceribus ex *dec. Urb. VIII. cit.* quae probatio reducta est ad carcerem semestrem *ab Innoc. XII. Const. Instantibus 24. Eccl. 1694: e)* debet tandem de delicto legitime *constare* scil. vel per ipsius confessionem, vel per testium probationes, quod pluries deliquerit, quod trina monitione praemissa punitus fuerit, pro singulis excessibus, nec emendatus *Inn. XII. l. c.*

320. Decl. 2^m. A quo religiosus eiici de religione potest? *Resp.* Eiectio nequit fieri nisi a Generalibus et Provincialibus et de consilio et assensu sex Religiosorum, qui ad has incorrigibilium causas eliguntur in singulis Capitulis generalibus *Decr. Urb. VIII. et Inn. II. cit.* Processus autem fieri debet iuxta Constitutiones et stylum cuiusque ordinis: ita tamen ut religiosus eiectus ad S. C. C. appellare possit *Cf. Ferraris V. Eiecti n. 4. seqq.;* et si iuste fuerit eiectus actionem non habeat petendi a Religione alimenta *Cf. Bened. XIV. de Syn. l. 13. C. II. n. 25.* licet sit societatis Iesu et promotus fuerit post emissa vota ad ss. etiam Presbyteratus ordines ex *Const. Bened. XIII. Iniuncti 14. Iunii 1728* qui tamen non redditur inhabilis, ut professus sollemnis, ad ecclesiastica munia obeunda et beneficia assequenda *Dec. S. C. C. II. Febr. 1662 relato a Bened. XIV. l. c. n. 21.*

321. Decl. 3^m. Quae poena maneat eiectum viventem in saeculo? *Resp.* Eiectum manet *a)* suspensio perpetua ab exercitio ordinum, R. Pontifici reservata, quam ipso iure incurrit eiectus; *Pii IX. Const. Apost. Sedis tit. 5. n. 5; b)* manet inhabilitas ad concionandum, atque ad aliquod aliud munus ecclesiasticum obeundum, vel ad beneficium assequendum.

322. Decl. 4^m. Religiosus eiectus tenetur *a)* **ad vota essentialia Religionis**, utpote quae per eiectionem nequaquam cessant, sed permanent in robore suo, ita tamen ut ob necessitatem praesentis status, rerum temporalium administratio-nem et usum possit habere. *b)* Generatim tenetur **se emendare et ad Religionem redire.** Ita hodie com. sent. quia

C. fin. de Reg. et trans. innovatum per *c. decretum Urb. VIII.*: ergo sicut Praelati Regulares tenentur fugitivos et eiectos etiam iuste, et iuris ordine servato annuatim seu dum se occasio offert, requirere; ita etiam isti tenentur ad religionem redire. Nec tantum requirere Regulares tenentur, sed recipere iterum eiectos modo adsit spes evidens emendationis ex testimoniis Ordinarii. Quamdiu porro in Religionem non redierit eiectus, si ordines minores receperit, **tenetur incedere habitu clericali.**

323. *Decl. 5^m. Circa ligatos votis simplicibus* distinguendum prius est inter eos, qui ad normam *decr. S. Congreg. super statu Regular. 18. Mart. 1867.* talia vota emiserunt, et eos, qui in Congreg. religiosi hisce tantum in perpetuum obstringuntur. Iamvero *primi* dimitti possunt a suis superioribus ex iustis et rationabilibus causis, absque iudicii forma, ita ut, dimissione facta ab omni votorum vinculo liberi prorsus eo ipso evadant *Ead. S. C. decr. 12. Iun. 1858.*; adeoque, si aut ad *ss. ordines*, aut ad matrimonium forsitan aspirent, Ordinarius id possit ac gerat cum illis, quod cum ceteris suis dioecesanis. *Ead. S. C. 20. Iun. 1860.* Ad hanc porro dimissionem faciendam ex parte Ordinis dimittentis requiritur ratio sufficiens, iusta et rationabilis, cum vota de quibus agitur perpetua sint ex parte voventis: unde non sufficit quod professus dimissionem suam petat asserens se non habere, vel amisisse vocationem ad vitam religiosam. *S. C. Ep. et Reg. 19. Nov. 1886.*

Secundi, ut eiiciantur, gravis et iusta quoque exigitur causa, quia etiam per vota quamvis simplicia a Congregatione acceptata habetur contractus ultro citroque obligatorius, vi cuius, et religiosus tenetur in Congregatione perseverare, et Congregatio absque iusta causa illum non expellere, sed ut filium alere.

Porro causa dimittendi alumnum, in sacris ordinibus constitutum, his votis ligatum unica est incorrigibilitas, quae probanda eodem modo prorsus est, quo incorrigibilitas eorum, qui vota solemnia emiserunt *S. C. Ep. et Reg. 4. Nov. 1892.* Relate ad hos religiosos Congregationis votorum duntaxat simplicium notanda etiam sunt seqq. I. Cum in Constitutio-

nibus huiusmodi Congregationum caveri soleat, quod, si quis inde religiosus eiiciatur, *ipso facto* a votis censeatur solutus; hic prorsus liber a votorum vinculo manet: fecit enim simplicem professionem iuxta suum Institutum atque adeo sub conditione « donec dimissus non fuero ». 2. Qui professi votorum simplicium ab Instituto dimissi, ad illius Episcopi iurisdictionem pertinent, *cui subiecti erant* antequam Instituto nomen dedissent *S. C. C. in Tarvisina 6. Maii 1865. in Rhedon. 27. Feb. 1891.* 3. At cum plura incommoda oriri possent ex hac dimissione S. C. Ep. et Reg. cavit. *cit. Decr. 4. Nov. 1892.* a) Ut superiores horum Institutorum in posterum non possint ad sacros ordines promovere titulo *mensae communis*, vel *missionis* nisi illos tantum alumnos qui vota quidem simplicia sed perpetua iam emiserint et proprio Instituto stabiliter aggregati fuerint; vel qui saltem per triennium permanserint in votis simplicibus temporaneis, quoad ea Instituta, quae ultra triennium perpetuam differunt professionem. b) Ut alumni votorum etiam simplicium perpetuorum vel temporalium, in ss. ordinibus constituti qui *expulsi* vel *dimissi* fuerint *perpetuo suspensi* maneant, donec a S. Sede alio modo eis consulatur: ac praeterea Episcopum benevolum receptorem invenerint, et de ecclesiastico patrimonio sibi providerint. c) Ut qui in ss. Ordinibus constituti et votis simplicibus obstricti sive perpetuis sive temporalibus *sponte dimissionem* ab Apost. Sede petierint et obtinuerint, vel aliter ex Apostolico privilegio a votis simplicibus perpetuis vel temporalibus *dispensati* fuerint, ex claustro *non exeant*, donec Episcopum benevolum receptorem invenerint, et de ecclesiastico patrimonio sibi providerint; secus suspensi maneant ab exercitio susceptorum ordinum. Quod porrigitur quoque ad alumnos votorum simplicium temporalium, qui quovis professionis vinculo forent soluti, ob *elapsum tempus* quo vota ab ipsis fuerunt nuncupata Cf. *Bouix de Regul. et De Ameno De Incorrigibilium expulsionem.*

Summarium. — Religiosis etiam solemniter professis in saeculo degentibus ex Apostolico Indulto saecularizationis a) **firma manet votorum substantia** suo modo adimplenda: b) horum autem religiosorum **conditio determinatur in eodem Indulto.** c) **Quibus tandem obstringantur legibus religiosi** ex iniusta civilis praesertim Italicae et Gallicae potestatis vexatione de suis claustris eiectioni statuit S. Poenitentiaria lit. ad Ital. Episc. 28. Iun. 1866, 18. Apr. 1867. S. C. Episc. et Reg. 30. Iul. 1881.

324. Decl. 1^m. Distinguendi prorsus sunt a supradictis regularibus eiectionis, vel apostatis a votis simplicibus ii, **qui in saeculo degunt ex permissione Apost. Sedis.** Durante praesertim alicuius religiosi Ordinis *violenta dispersione* solet generalis haec permissio omnibus simul religiosis impertiri. Sed haec permissio extra dispersionis casum, non modo ad tempus, sed etiam perpetua concedi solet, et audit saecularizationis indultum, nonnullis Religiosis professis, sive ut parentibus in egestate versantibus subvenire valeant, sive ex aliis causis gravioribus. Saepe accidit haec saecularizatio, quae iterum confundenda non est cum dispensatione a votorum solemnium vinculo, quae non solum gravem, iustam et rationabilem exigit, sed publicam et valde urgentem e. g. propagatio regiae stirpis, pax componenda in aliquo regno vel provincia; quaeque proinde raro conceditur. Per saecularizationis Indultum sicut religiosus solvitur ab obligationibus, quas erga Ordinem per professionem susceperat, ita Ordo religiosus solvitur ab obligationibus in admittendo illius professionem susceptis: at dictus Regularis manet in statu religioso, quamvis sic in saeculo degat: unde votorum substantiam adimplere debet, prout cum vita saeculari vota compatibilia sunt. Hinc

325. Decl. 2^m. Conditio proinde regularis degentis in saeculo determinari debet ex votis servandis quoad substantiam: solet determinari ab ipso Indulto: ubi caetera inter apponitur clausula « ut Ordinario subiaceant in vim etiam sollemnis voti obedientiae » quae dicit Ordinarium non solum in ipsum ut in caeteros saeculares presbyteros iurisdictione pollere, sed posse ipsi praecipere in virtute S. Obedientiae sicut poterat

Praelatus regularis. Vi autem voti paupertatis etsi maneant semper dominii incapaces, tamen ob novae vitae exigentiam generalis facultas censetur concessa utendi *rebus temporalibus*, pecunias retinendi, contractus ineundi ceu merus administrator, non dominus. Unde sequitur prohibitio condendi testamentum: et post mortem (licet obstantibus aliqua in regione civilibus legibus) bona ab ipso relictia cedunt Sedi Apostolicae non vero haeredibus: inter res enim ecclesiasticas talia bona censentur. Denique notandum est quoad eiusmodi regulares in saeculo degentes, eos aptos esse ad omnia munia ecclesiastica sub Ordinarii et Rom. Pontificis regimine. Cf. hac de re *Craisson manuale iur. can. Bouix de Regul. part. 3. Sect. 2.* et praesertim *Monitore Eccles. di Conversano v. 4. part. 1. pag. 42.*

326. *Decl. 3^m.* Potissima, quae a *S. Poen. lit. cit. pro Ital. et S. C. Ep. et Reg. pro Gallia* sunt: 1. Curandum nempe esse pro viribus ut Regulares expulsi a propriis conventibus in *alios conventus* collocentur ac recipiantur. 2. Quatenus vero Regulares expulsi ob defectum domorum alibi *collocari nequeant* concurrentibus gravibus iustisque causis, super quibus conscientia superioris generalis graviter onerata remaneat, ipse superior generalis auctoritate apostolica, eisdem indulgere poterit, ut manere valeant extra claustra, sub obedientia Ordinarii loci ceu saecularizati ad tempus, ad nutum S. Sedis... in habitu religioso... et si id ferat necessitas in habitu presbyteri saecularis quoad sacerdotes, et in laicali modesti coloris quoad laicos et conversos, retento interius aliquo signo habitus religiosi, servatis substantialibus votorum, ac *relaxatis regulis*, quae cum novo eorum statu minime fuerint compatibles. 3. Cum ex huiusmodi Religiosis haud pauci sint qui adiutricem manum Ordinariis utiliter praebere possunt in salute animarum procuranda, haud abs re visum est, ut ii interim donec praesentia rerum adiuncta perduraverint, in vinea Domini excolenda, mandatis Ordinariorum, sub quorum obedientia vivunt, obtemperent quoad sacrum ministerium et praesertim quoad curam animarum. 4. Idipsum intelligi voluit Sanctitas Sua quoad alumnos Congregationum votorum simplicium, qui suppressionis causa in eadem Regularium conditione versantur, constitutionibus apostolicis ac proprii Or-

dinis vel Instituti aliisque in contrarium non obstantibus.....
S. C. Ep. et Reg. 30. Iul. 1881. Cf. Circolare della S. C. della disciplina regolare del 21 Giug. 1871. 5. Agosto 1872. 10. Agosto 1872 et praesertim 12. Settem. 1872.

TITULUS XL.

DE EXCESSIBUS PRAELATORUM, SUBDITORUM, PRIVILEGIATORUM.

Summarium. — *Recensentur quidam excessus Episcoporum et Praelatorum inferiorum contra subditos, et horum contra Praelatos suos.*

327. Decl. Im. Excessus Episcoporum in subditos. Post ea delicta, in quae labi possunt sacerdotes abutentes sua potestate ordinis et iurisdictionis in foro interno, ad ea procedimus, in quae delinquere possunt sacerdotes abutentes potestate iurisdictionis in foro externo, et hi sunt Praelati sive maiores sive inferiores. Horum abusus et delicta vocantur *excessus* eo quod per huiusmodi delicta excedantur limites a ss. canonibus praefixi: et hos abusus ad triplicem classem revocamus prout indicatum est: hac parte de excessibus Episcoporum et his superiorum, excepto R. Pontifice. Plures autem sunt modi, quibus limites potestatis suae excedere possunt Praelati et delinquere. Praecipui autem modi quibus delinquant Episcopi, et hi maiores, sunt: 1) si subditos gravent iniquis exactio-nibus vel vexent censuris iniuste illatis *C. 1. h. t.*; 2) si quid imperent inferioribus contra *horum privilegia C. 5. et 7. h. t.* e. g. si clericos ita deprimant, ut despecti ac viles reddantur contra decorem ecclesiasticum; 3) si iura inferiorum immi-nuant, aut liberent Ecclesias subiectas a subiectione *C. 2. h. t.*; 4) Si ecclesias vel beneficia ad eorum ordinationem vel col-lationem spectantia sibi vel retineant, vel conferant *(C. ad au-res 3. vel si conferant indignis C. inter dilectos 11. h. t.)*; 5) si sacerdotes sibi subiectos cogant ad revelandam poenitentiam vel peccatum in confessione auditum *C. 13. eod. in 6.*; 6) si di-recte causam praestet homicidio, ita ut privandus sit officio pontificali et sacerdotali, et ab episcopatus administratione

amovendus *C. Ex literis 10. h. t.*; 7) si gravamina Religiosis inferant, de quibus *Cf. C. 16. et 17. h. t. et Clem. un. eod.*

328. *Decl. II^m. Excessus Praelatorum Episcopis inferiorum* habentur, si ea transgrediuntur, quae ipsis prohibentur. Generatim prohibetur ne violent et turbent iurisdictionem superiorum. In specie prohibentur Praelati inferiores 1) unire ecclesias sibi subiectas *C. sicut 8. h. t.*, 2) cognoscere de causis matrimonialibus, 3) imponere poenitentias publicas et solemnes, 4) indulgentias concedere, *C. accedentibus 12. h. t.*, si nec habeant privilegium speciale, nec territorium proprium cum iurisdictione quasi episcopali.

329. *Decl. III^m. Excessus subditorum contra Praelatos.* Praeter cetera plurima delicta, quae subditi in suos superiores committere possunt, recensentur maxime 1) subditi, qui non faciunt unum corpus et consequenter non sunt collegium, nec possunt habere commune sigillum, nisi a superiore concedatur, delinquant, si id attentent absque huius licentia *C. dilecta 14. h. t.*; 2) si subditi non observent festivitates, censuras, interdicta ab Episcopis lata: nam etiam religiosi exempti Episcopis in his parere debent *C. fin. h. t. Trid. Sess. 25. C. 12. de Regular.*; 3) Vicarius si vindicat sibi personam et titulum Rectoris principalis, atque adeo ceu infamis a suo officio removendus *C. 6. h. t.*; 4) si contra iuramentum praestitum Episcopo vel dominum suum eum esse negent, vel coram iudice saeculari illum convenient *C. 15. h. t.*; qui si clerici fuerint sunt deponendi.

330. At videant ipsi Praelati, ne abutentes sua potestate contra subditos, ansam atque occasionem his praebeant ad taliter vel peius delinquendum rationem strictissimam pro his delinquentibus Deo reddituri. Generatim si Episcopi Praelati sprete iustitia, charitate, zelo suavi et efficaci, negligunt ac contemnunt subditos, ab his contemnentur postea et negliguntur *cf. C. 1. h. t.* ubi Rom. Pontifex alloquens Episcopos ait. « vos taliter puniemus quod timore poenae vestrae, ceteri a similibus abstineant ». Et *C. 7. dist. 95.* habetur: « Esto subiectus Pontifici tuo, quasi animae parentem suscipe, sed Episcopi sacerdotes se esse noverint, non dominos, honorent Clericos quasi clericos, ut et ipsis a Clericis quasi Episcopis

honor deferatur ». Hinc quasi filios et fratres benigna et fraterna charitate suos subditos prosequantur, inhoneste, superbe et aspere tractare eos devitantes etiam in casu correctionis. Meminerint potestatem non ad destructionem, sed ad aedificationem esse concessam, ad bonum commune procurandum. *Absit hoc a sacerdotali animo ut in qualibet causa privato zelo moveatur Episcopus. S. Greg. L. V. epist. 48.*

Summarium. — *Tres indicantur a) modi generatim et b) quidam casus speciatim exhibentur, quibus in usu privilegii a privilegiatis exceditur et c) tandem poenae suis privilegiis abutentium innuuntur.*

331. Decl. I^m. *Tres modi generatim excessus privilegiatorum.* Inter delicta merito recensetur abusus seu excessus in usu privilegii: et cum huius delicti species satis percipi nequit, nisi prius perspectum sit, quid iuris sit de Privilegiis, hinc in *Decretal. L. V.* habetur *Tit. XXXIII. 1^a. pars rubricae de Privilegiis; circa quem tit. Cf. DD.* At nos satis diximus de Privil. in *Praenot. Iur. can. Sect. V. cap. II. § 2. n. 139-143*: heic abusus seu excessus attingemus. Tres generatim modi sunt quibus in usu privilegii peccatur per excessum 1°. si quis contra intentionem concedentis extenderet privilegium ultra limites ad tempus, locum, materiam, aut personam non concessam; 2°. si quis ex privilegio occasionem delinquendi sumeret, e. g. si alteri iniuriam inferret spe immunitatis; 3°. contra indulti finem agendo e. g. si canonicus privilegio non residendi ratione studiorum obtento non uteretur ad studendum, sed ad tempus terendum et otio indulgendum.

332. Decl. II^m. *Nonnulli casus speciatim excessus privileg.* Legislator *C. cum plantare 3. h. t.* longum satis catalogum contextit de excessibus, quos committunt privilegiati religiosi praesertim in Episcopis. Plures adhuc enumerantur *h. t. C. 5. 10. 11.; et c. 4. et 8. eod. in 6.* quos videas expositos a *P. Schmalz, h. t. n. 203.-218.* Videatur etiam *Clem. Religiosis 1. h. t.* ubi religiosis quorundam sacramentorum administratio prohibetur sub poena excomm. l. s. et refertur in *Const. Pii IX. Apostolicae Sedis* e. g. quoad Extremam unctionem....; et in § 1. quibus etiam sub praecepto obedientiae et comminatione ma-

ledictionis aeternae prohibetur quominus detrahant Ecclesiarum Praelatis, aut laicos suarum eccles. accessu arceant, vel indulgentias indiscretas promulgent.

333. *Decl. III^m. Ad poenas* quod spectat suis abutentium privilegiis *a)* illud generatim dici potest quod excedentes limites concessionis, nullitate actus in contrarium gesti puniuntur *C. 3. h. t.* *b)* Deinde propter abusum scil. in poenam possunt revocari privilegia, quia meretur privilegiatus amittere privilegia, qui permissa sibi abutitur potestate *C. 24. h. t.*; et quidem reapse privantur vel ex toto vel ex parte privilegio, non ante tamen sententiam saltem declaratoriam criminis. *c)* Tandem aliis poenis et censuris subiiciuntur quae in casibus particularibus videndae sunt. Nominatim si privilegiati, aliena privilegia violant, sive directe sive indirecte hoc fiat, non tantum suis privilegiis spoliandi sunt *C. 4. h. t.* (quia non sunt iis sua iura servanda, qui aliena violare audent *Can. sic decet 22. Ca. 25. q. 2.*) sed etiam severa castigatione puniendi *C. 26. h. t.*

APPENDIX

Praen. **Cum Pii IX. Const. Apostol. Sedis** praecipuum fundamentum sit Colicis criminalis et poenalis Ecclesiae quem hoc lib. IV. exposuimus, licet suis in locis non modo crimina sed et poenae illis respondentes propositae sint, tamen praestat heic **omnes et singulas censuras l. s.** sub uno conspectu nonnullis subiectis commentariis breviter exponere, prout in more est penes plures.

CAPUT I.

DE EXCOMMUNICATIONIBUS.

Excommmunicationum nunc vigentium I^a. series quatenus excommunicationes huiusmodi sunt speciali modo reservatae Romano Pontifici: hae ligant.

I^a. Series

I. *Omnes a christiana fide Apostatas et omnes ac singulos haereticos quocumque nomine censentur et cuiuscumque sectae existant, eisque credentes, eorumque receptores, fautores, ac generaliter quoslibet eorum defensores.*

Cuius excomm. obiectum est *apostasias* seu totalis defectio a fide in actum externum prodiens: et *haeresis* seu error voluntarius et pertinax contra aliquam fidei veritatem ab Ecclesia propositam in eo, qui fidem recepit.

Subiectum sunt *apostatae* et *haeretici* formaliter: *apostatae*, qui non refert utrum ad sectam aliquam religiosam e. g. mahumetismum transierint, an se ab omni religione alienos profiteantur uti *Liberi cogitatores*, quos vocant, ita tamen ut apostatarum censu non contineantur quicumque practica quadam indifferentia circa officia christiani hominis reperiantur. *Haeretici formales* i. e. qui scienter et deliberato animo negant, aut in dubium vocant articulum fidei ab Eccl. propositum sive sectae iam existenti adhaereant, sive primi eam constituent, sive nullo nomine censeantur et nulli cooptentur, dummodo exterius profiteantur verbo, scripto, aut facto manifesto, humano et malo, v. g. si abdita cordium scire vel futuras hominum liberas actiones, quae soli Deo patent, divinare quis fuerit conatus per tabulas rotantes, hypnotismum, modo haeresim facto implicitam adverterit. Unde non omnes hac censura ligantur qui in secta haeretica educati sunt, quia multi haeresim formalem non ad-

miserunt, quamvis in foro externo praesumuntur et absolvuntur ab Episcopo (inserta voce forsā) potestate ordinaria: si quidem hic gaudet potestate absolvendi personas, quarum delictum ad forum eius iudiciale fuerit deductum. *Eisque credentes*: quae verba plures addita esse censent ad omne removendum dubium de iis, qui haeresim implicate tantum profitentur v. g. dicendo vera esse quae Lutherus docuit, quin in particulari determinetur quatenam illa sint: quamvis plures alii his verbis designari autumant qui haeresim tenent, etsi Catholici putentur, neque ullae sectae acatholicae adhaereant. Et licet hi haeretici formaliter non sint, neque catholici quamvis putentur et ceu tales sese gerant: tamen sub hac vel praecedente censurae clausula continentur, cum fidem haereticis praestent atque haeticam pravitatem probent ac praeseferant. Eorumque *receptores*, qui eos in domos suas recipiunt ut haeresis poenam effugiant: *fautores*, qui eis auxilium praestant *positive* v. g. liberos in secta haeretica educando, vel nomen suum tali sectae dando, vel *negative* sc. omit-tendo quod non ex mera caritate, sed ex officio faciendum fuisset ad eorum progressus impediendos; *defensores*, qui sc. eorum doctrinas vel personas quatenus haeticae sunt tuerentur. Neque refert utrum ii, quos sic adiuvant, sint vitandi an tolerati quia censura fertur ob auxilium praestitum crimini non ob communicationem cum excommunicato.

Ex dictis solves hac censura a) *ligari* magistratus, qui ut faveant haereticis, officium suum negligunt, contrahentes matr. cum haeretico, si permittant sobolem in haeresi educari, typographos publicantes invitationes ad collationes haeticorum et themata earundem..... b) non autem ligari baptizatos in secta haeretica, qui disciscunt ad iudaismum, paganismum..... Qui cooperationem materiale tantum praestant. Qui autem citra dispensationem in- nit matr. mixtum etiam coram ministro haeretico, *ut tali*, incurrit excommunicationem ex resp. S. O. penes *Lehmkuhl v. II. n. 676*.

Nota heic specialia pro Romanis Instr. Card. Vicar. 12. Iulii 1878. qua declaratur excommunicationem hanc incurrere eos « *qui etiam si animo haeresi non adhaereant sese vel nomine tenus adscribunt sectae cuiuscumque sit ea nominis, haeticae vel schismaticae, quacumque de causa id fiat* ».

II. Omnes et singulos scienter legentes sine auctoritate S. A. libros eorumdem apostatarum et haeticorum haeresim propugnantes, nec non libros cuiusvis auctoris per Apostolicas litt. nominatim prohibitos: eosdemque libros retinentes imprimentes et quomodolibet defendentes.

Obiectum a cuius lectione.... abstinendum sub censura, est

duplex 1°. *libri apostatarum et haereticorum* non autem eis credentium aut cooperatorum, aut eorum qui de haeresi suspecti sunt, propugnantes haeresim h. e. data opera et quasi pro viribus, non autem si solum contineant, aut defendant nonnisi incidenter et paucis, aliud agentes. Nomine autem libri etiam veniunt libelli periodici in fasciculos ligati C. S. O. 13. Jan. 1892. Non videntur tamen comprehendi hac censura manuscripta vel libelli non periodici et molis valde exiguae, neque ephemerides haeresim propugnantes, quia nequeunt proprie dici libri C. S. O. 21. Apr. 1880. Dixi *hac censura*: quia etsi Leon. XIII. *Const. Officiorum ac munerum* prohibeantur « diaria folia et libelli periodici qui religionem aut bonos mores data opera impetunt », tamen quoad censuras nihil immutatum est quae lectionem aut impressionem spectant, et in tenore huius censurae adhibetur tantum vox *libri*. 2°. Alterum obiectum sunt *libri cuiusvis auctoris per Apostolicas literas nominatim prohibiti*. Quibus verbis patent conditiones sc. a) ut fuerint prohibiti per *litteras Apostolicas* i. e. per documentum ab ipso R. Pontifice, non autem a Conc. Gener. aut a Congr. Rom. emanatum, vel aliis verbis, quae immediate nomine Rom. Pontificis expediuntur seu in forma Bullae, seu in forma Brevis, auctoritate apostolica. b) Ut in hoc documento libri fuerint expresse nominati h. e. non solum auctoris nomine sed in particulari libri titulo expresso. Unde probabiliter non comprehenduntur Statuta, Codices, Catechismi, Descriptiones Carbonariorum.... licet Pius VII. eos damnaverit sub poena excomm. R. P. speciali modo reservatae: ideo quia generali tantum modo damnantur. c) Ut damnati sint in eodem documento sub poena excomm. R. P. reservatae; unde hac censura non continentur libri etsi damnati sed nulla censura adnexa, aut etsi sub censura non tamen reservata. Ratio desumitur ex scopo *Const. Apostolicae Sedis* sc. moderandi censuras, nedum novae addantur vel existentes strictius reserventur. Hae porro tres conditiones verificantur omnes in quibusdam operibus Ioan. Nuytsz in regio Taurinensi Athaeneo olim prof. *damn. a Pio IX. Brevi ad Apostolicam* 22. Aug. 1851.

Subiectum dein h. cens. sunt *legentes*, non autem audientes legere aut memoria recitantes. Porro lectio eo pervenire debet, ut et intelligatur quod legitur, et certo sufficiat ad grave peccatum: *retinentes* i. e. qui apud se servant librum vel proprium vel alienum e. g. depositum vel locatum; idque *per tempus notabile* plus quam per triduum, imo diuturnior retentio licet expectanti opportunitatem tradendi vel legendi veniam: *imprimentes* qui sc. eam operam praestant ex qua consistit impressio: hinc, 1°. typographus, editor, et auctor si auctoris cura editur

liber; 2°. qui operarios conducit ad edendum necessarios; 3°. qui proximam etsi mere materiale cooperationem praestant v. c. qui typos componunt, atramento tingunt, chartas madefaciunt et torculari imponunt, prelum versant....; non autem corrector (etsi legendo peccet), nec qui editionis impensas faciunt, quippe remotam operam praestant: *defendentes* quomodolibet h. e. sive *verbis*: si quis e. g. commendat pravam doctrinam ibi contentam, vel contendat librum ipsum esse iniuste damnatum, minime vero qui laudat styli elegantiam aliasve bonas qualitates... sive *factis* e. g. si quis impediatur ne liber comburatur aut ne Ordinario tradatur.

Conditiones quoque patent: 1. ut lectio, retentio, impressio fiat sine auctoritate Sedis Apost. quae auctoritas seu licentia obtineri potest ab Episcopo qua delegato. 2. Ut scienter fiat h. e. ut cognoscatur prohibitio, tum censura et quatenus adnexa... ita ut excuset quaelibet ignorantia sive iuris, sive facti, etiam crassa, et supina, et affectata.

III. *Schismaticos et eos, qui a R. Pontificis pro tempore existentes obedientia pertinaciter se subtrahunt vel recedunt.*

Obiectum huius cen. est *schisma* seu separatio ab unitate Ecclesiae Cathol. sive novam separati ecclesiam constituent, sive iam constitutae adhaereant, sive in nullum coetum coalescant.

Subiectum sunt 1) schismatici, qui scil. subiectionem deneant R. Pontifici atque ita sese ab Ecclesia dividunt: quique etsi per se non errent circa fidem, tamen saepe saepius simul negant aliquam fidei veritatem e. g. Primatum aut infallibile magisterium Rom. Pontificis et hinc evadunt haeretici ut *Russischismatici* et *Veteres-Catholici* sic dicti contra vaticanam definitionem; 2) *ii qui se subtrahunt vel recedunt; se subtrahunt* i. e. qui totaliter se separant ab ecclesiastica auctoritate Pontificis (non S. Sedis), quin alteri capiti se submittant.... vel *recedunt* qui sc. *partialiter* tantum R. Pontificis spirituale imperium et auctoritatem abiiciunt. Unde comprehenduntur etiam qui R. P. pro tempore existenti parere nollent, etsi promitterent se eius successoris parituros. Comprehendi quoque censemur numero schismaticorum Catholico-liberales qui nempe posthabitis R. Pontificis mandatis publice se gerunt ceu solutos ab eius obedientia.

Quae ut incurratur, conditio triplex servanda est, ut 1) subtractio vel recessio sit pertinax: 2) sit ab obedientia R. Pontificis pro tempore existentis, non Rom. Sedis, nec proprii Episcopi... 3) quod sit subtractio vel recessio ab auctoritate spirituali Personae quae Rom. Sedem actualiter occupat.

IV. *Omnes et singulos cuiuscumque status, gradus, seu conditionis fuerint, ab ordinationibus seu mandatis Rom. Pontificum pro tempore existentium ad universale futurum Concilium appellantes; nec non eos, quorum auxilio, consilio, vel favore appellatum fuerit.*

Clara seu perspicua sunt i. *obiectum* seu provocatio ad iudicium quasi superioris, ad futurum concilium, a *mandatis*.... quae sunt ordinationes circa res spirituales, hinc sententiae, praecepta, leges, censurae, poenae sive generales sive particulares, RR. PP. pro tempore existentium non qua temporales, sed qua Pastores Ecclesiae universalis ad futurum Concil.

Subiiciuntur autem censurae *appellantes* singuli et *cooperantes* scil. quorum auxilio, consilio, favore appellatum fuerit. Auxilium praestare est subsidium, adiumentum, opem ferre ad actum appellationis: *consilium* est persuadendo impellere: favor est subsidium morale, quod habetur sive collatione praesentis auxilii, sive etiam promissione futuri.

V. *Omnes interficientes, mutilantes, percutientes, capientes, carcerantes, detinentes vel hostiliter insequentes S. R. C. Cardinales, Patriarchas, Archiepiscopos, Episcopos Sedisque Apostolicae Legatos, vel Nuntios; aut eos a suis dioecesibus, territoriiis, terris seu dominiis eiicientes; nec non ea mandantes vel rata habentes, seu praestantes in eis auxilium, consilium vel favorem.*

Porro I. *Obiectum* est irrogatio iniuriae Cardinalibus, Patriarchis, Archiepiscopis, Episcopis consecratis licet suspensis, Legatis ac Nunciis facta in a) *corpus* interficiendo, mutilando, percutiendo: porro interficere est necare quocumque modo: *mutilare* est abscindere et a corpore separare membrum habens officium proprium: percutere est iniuriam inferre manu sive immediate sive mediate.

b) in *libertatem* capiendo, carcerando, detinendo: *capere* autem est comprehendere impediendo libertatem abeundi: *carcerare* est tradere in aliquem locum et custodire ne possit exire: *detinere* est quovis loco inclusum custodire, ne possit excedere, et exigit physicam actionem violentam: unde incurrunt etiam milites de gubernii mandato capientes, custodes detinentes.

c) in *dignitatem* hostiliter insequendo, eiicendo: porro *hostiliter insequi* est fugientem, vel sibi caventem persequi animo iniuriam irrogandi, sive in corpus sive in libertatem. Eiicere est antea receptum expellere seu detrudere e loco ubi versatur, sive publica sive privata auctoritate, sive adhibita vi, sive minis, sive nudo praecepto: *a suis dioecesibus*... sc. e locis ubi ius ha-

bent proprietatis, iurisdictionis, domicilii, ratione sui muneris et dignitatis.

Porro II. Subiectum sunt 1) interficientes, mutilantes... alii-que modo indicati principales, sunt 2) secundo *mandantes* i. e. qui iubent vel rogant aliquid suo nomine fieri; *auxilium, consilium, favorem praestantes* non tantum promittentes; ita ut incurrat is, qui omittat facere id quod non ex charitate, sed qui ex iustitia vel officio facere tenetur; et tunc negative favor praestatur. *Rata habentes* h. e. per aliquod signum externum, ita tamen ut crimen patratum sit eius nomine vel in eius gratiam; et quod pro tempore gestum est, potuerit ipse admittere vel mandare: quia ratihabitio retrotrahitur et mandato aequiparatur: unde non incurrit tunc temporis amens, ebrius vel dormiens; et tandem quod hi cooperatores praestent causam efficacem et graviter culpabilem.

VI. *Impedientes directe vel indirecte exercitium iurisdictionis ecclesiasticae sive interni, sive externi fori; et ad hoc recurrentes ad forum saeculare eiusque mandata procurantes, edentes; aut auxilium, consilium, vel favorem praestantes.*

Cuius censurae I. *obiectum* est exercitium impedire iurisdictionis ecclesiasticae sive interni sive externi fori. Iurisdictio generatim est potestas in subditos; et in societate, ad excludendam eam quam habet pater in filium, dicitur in genere potestas publica circa aliorum regimen seu gubernationem; porro alia est *fori externi* quae sc. immediate ordinatur ad publicum societatis christianae regimen; alia *fori interni*, quae immediate ad privatam cuiuslibet fidelis utilitatem ordinatur.

II. *Subiectum* primarium sunt *impedientes* sc. qui ponunt obstaculum, quo reapse fiat, ut clericus iurisdictionem suam exercere non possit sive auctoritate publica pollent, sive non: nam is impedire dicitur qui capit ab incepto desistere, unde si fallaciis utitur, magis decipere videtur. *Directe* impediunt cum minas, vim exercent in eum ipsum, qui iurisdictione uti velit, et praecise ad obstandum rei quam is facere intendat v. c. si minentur necem Episcopo beneficium Osio volenti conferre: *indirecte*, cum obstant in alia re vel persona: v. c. si ei necem minentur sub praetextu illatae sibi iniuriae vindicandae, vel si prohibeant scribas vel alios curiae ecclesiasticae addictos ea obire, quae sui muneris sunt. Et hi quidem sunt qui impediunt *re et facto proprio* h. e. per se. *Exercitium iurisdictionis* e. g. qui impediunt parochum quominus moribundum adeat confessionem eius excepturus, qui imped. executionem rescriptorum, qui seminaria civili iurisdictioni subiiciunt... Additur et ad hoc conditio ut impedientes incurrant, est quod a) *de facto* impediant:

b) ita ut agens invitus cesset aut abstineat, vel non faciat ea, quae sunt propriae iurisdictionis vel facta executioni non mandet, vel executioni mandata revocet.

Et ad hoc recurrentes: ubi et disiunctive pro *vel* sumenda est; adeoque sufficit ad incurrendam censuram impedire iurisdictionem eccles. mediante recursu ad forum saeculare: ita omnes h. Const. interpretes, tum quia inducitur novus personarum ordo, tum quia duae istae partes clare separantur in bulla Coenae unde haec censura desumitur. *Recurrentes* vero sunt opem implorantes, et non incurrunt nisi postquam de facto impetraverint mandatum a foro saeculari contra pollentem iurisdictione, idque illi fuerit intimatum. Forum saeculare proprie constat iis, qui potestatem iudiciariam exercent: sed lato sensu heic sumitur ut communiter interpretes autumant ut *Pennacchi, D'Anib. Comment. in Const. Apostol. Sedis n. 60.*, ita ut ad ipsum pertinere censeantur etiam civiles magistratus, praefecti, magistri militum... Eiusque *mandata procurantes*, quibus patet necessitas ut simul mandata fori saecularis procurentur... Hinc si quis recurrat, ast iudex non ad instantiam recurrentis, sed ex officio expediat mandatum, ille excommunicationem effugiet. *Edentes* qui sc. cum iurisdictione polleant, huiusmodi mandata condunt; et non incurrunt nisi post factam intimationem. Auxilium, *consilium vel favorem praestantes* sive impredientibus, sive recurrentibus, sive edentibus.

Ex dictis resolves ligari hac censura qui iurisdictionis exercitium impediunt per famosam appellationem ab abusu, qui impediunt executionem Constitutionum Pontificiarum; Episcopum ab administratione dioecesis, visitatione scholarum, institutione parochorum; qui impediunt parochum a parochia administranda, praedicatione, vel collatione sacramentorum; confessarios ab auditione confessionum; qui denuntiant apud civiles iudices parochos vel sacerdotes, ut impediantur ab exercitio iurisdictionis.

VII. *Cogentes iudices laicos ad trahendum ad suum tribunal personas ecclesiasticas praeter canonicas dispositiones: item edentes leges vel decreta contra libertatem et iura Ecclesiae.*

Liquet obiectum esse a) cogere ut traducatur persona ecclesiastica ad tribunal laicum... ubi trahere ad tribunal est nomine proprio et principaliter h. e. *quasi reos*: unde non continetur si quis trahatur ut tutor et curator, vel ratione causae connexae sive continentiae, vel quasi testis, vel si quis trahatur non ut in eum ius dicatur, sed ut ei quid praecipiat, vel corripiatur aut admoneatur. Praeter canonicas dispositiones: unde censura

non incurritur si trahantur clerici iaculatores, negotiatores non incedentes habitu et tonsura, et aliis in casibus a iure permissis. b) *Edentes leges...* Leges sunt quae a suprema potestate et in perpetuum: decreta quae a quacumque potestate generaliter constituuntur: quia si in particulares personas vel in peculiaribus edantur casibus, mandata sunt vel sententiae. *Contra libertatem vel iura Ecclesiae* latissime accipitur, ita ut comprehen latur quidquid intercipit, restringit, aut perturbat tum exercitium Iurisdictionis vel Ordinis, tum quodvis aliud ius Ecclesiae, prout Ecclesia est, aut societas. Unde continetur ius docendi, promovendi ad ss. ordines, ducendi processiones extra Ecclesiam, excitandi Ecclesiam, beneficia, sodalitia, conferendi beneficia, acquirendi actibus inter vivos, vel ultimae voluntatis, alienandi vel locandi bona sua.

Subiectum sunt 1) cogentes iudicem laicum; et 2) edentes... Ad *cogentes* quod attinet ii *non sunt* privati homines; nec constituti in publico officio si sint subordinati, etsi iudices, nec cogentibus praestantes auxilium, consilium, favorem, nec ipsi trahentes (ex hoc capite): *sed sunt* legislatores et aliae auctoritates sive eiusdem, sive alterius ordinis, ut Procurator regius, Praefectus; sive cogant per se sive per alium sive directe sive indirecte, in iudicium civile aut criminale, etsi agatur de causa levissima censuram incurrunt quando iudex ad suum tribunal traxerit clericum. *S. Inquis. lit. encycl. 23. Ian. 1886.* declar. « Caput *Cogentes* non afficere nisi legislatores et alias auctoritates ». S. porro Inquis. de ratione agendi contra clericos addit: « Iis in locis, in quibus fori privilegium per SS. Pontifices derogatum non fuit, si in eis non datur iura sua persequi, nisi apud iudices laicos, tenentur singuli prius a proprio ipsorum Ordinario veniam petere, ut clericos in foro laicorum convenire possint. Episcopos autem in id forum convenire absque venia Sedis Apost. non licet. Et si quis ausus fuerit trahere ad iudicem seu iudices laicos vel clericum sine venia Ordinarii, vel Episcopum sine venia S. Sedis, in potestate eorumdem Ordinariorum erit in eum praesertim si fuerit clericus animadvertere poenis et censuris f. s. uti violatorem privilegii fori, si id expedire in Domino iudicaverint ».

Edentes auctoritate laica sive laici sint sive clerici, et ideo singuli suffragia ferentes statim ac promulgatio facta sit. Unde non incurrunt scriptores, praecones, evulgantes, proponentes, vel consilium, auxilium, favorem praestantes: neque ii qui earum observationi invigilant, vel eis utuntur sive se tuentes sive sententiam proferentes.

VIII. *Recurrentes ad laicam potestatem ad impediendas li-*

teras vel acta quaelibet a Sede Apostolica vel ab eiusdem Legatis aut delegatis quibuscumque profecta; eorumque promulgationem vel executionem directe vel indirecte prohibentes; aut eorum causa sive ipsas partes sive alios laedentes vel perterrefacientes.

Obiectum est quod recurratur ad impediendas literas vel acta a Sede Apost. profecta h. e. non solum quae *immediate* a R. P. proficiscuntur sive in forma Bullae sive in forma Brevis, sed et quae *mediate* per SS. Congregationes *S. C. S. O. 13. Ian. 1892.* Et haec versari possunt circa negotia tum spiritualia tum temporalia... vel a *Legatis* qui sc. a R. P. mittuntur ad principes saeculares cum generalitate negotiorum a *Delegatis*: quibus sc. aliquod negotium particulare gerendum committitur a iure vel ab homine. Dicti porro non sunt *Legati nati*, neque Episcopi qua Sedis Ap. delegati.

Subiectum sunt a) *recurrentes* sive laici, sive clerici, cuiuscumque dignitatis, quocumque modo recurrant, sive appellando sive provocando, sive supplicibus libellis, etsi ad tempus, etsi non in contemptum Sedis Ap. sed quia nocitura putant, etsi obreptitia esse dicant. Ad *laicam potestatem* sc. eos, qui aliqua in cives iurisdictione gaudent, e. g. iudices, praesides, praefecti urbium: ergo non quaestores, syndici, militum magistri. Ad *impediendum* et ideo probabiliter non incurrunt nisi effectu secuto. b) *Prohibentes* directe vel indirecte, non uti privati sed ut personae publicae, publicam auctoritatem exercentes: idque effectu secuto; e. g. minister regius negans *regium Placet* vel *Exequatur*. *Promulgationem* sc. publicatio consueti more et forma, quae est res iuris, non evulgatio quae in facto consistit. *Executionem* seu quidquid necessarium est ut literae vel acta Apostolica consequantur effectum, atque ii ad quos pertinent, illis uti possint. c) *Laedentes* valde gravi laesione, quae proprie corpus afficit.... d) *Perterrefacientes* h. e. metum sane gravem incutientes. *Partes ipsas*... eos sc. quos spectant literae seu acta Apost. *sive alios*.... non quoslibet, sed illos, ad quos pertinet publicatio vel executio literarum, actorum e. g. procuratores, agentes, notarii, executores, aut consanguinei, affines, familiares. Dicta porro subiecta incurrunt statim ac qui literas vel acta obtinuit coactus est desistere.

Ex dictis patet non subiacere huic censurae eos; a) qui licet Episcopi, Literas vel Acta ab aliis impetrata recusant publicare, expedire, tradere, exequi, iisque obedire: etsi recusent quia nondum accessit examen, beneplacitum aut consensus principis vel magistratus; b) qui prohibent eam impetrare et propterea Romam adire.

IX. *Omnes falsarios Litt. Apostolicarum etiam in forma Brevis ac supplicationum, gratiam vel iustitiam concernentium per R. P. vel S. R. E. Vicecancellarium seu gerentes vices eorum aut de mandato eiusdem R. P. signatarum: nec non falso publicantes Litt. Apost. etiam in forma Brevis; et etiam falso signantes supplicationes huiusmodi sub nomine R. P. seu Vicecancellarii aut Gerentis vices praedictorum.*

Huc ref. quae supra diximus de crimine falsi. Interim obiectum h. censurae est crimen falsi committere circa Literas Apost. vel falso publicare aut signare.... Ad quae advert. 1. Literas Apost. heic esse Bullas, Brevia, Rescripta quae nomine R. P. expediuntur et signantur vel ab eo, vel a Vicecancellario, vel a Gerente eius vices, aut ab alio de mandato R. P. 2. Signaturas esse supplicationes R. Pontifici oblatas ab eoque admissas aut Rescripta quibus Pontifex, mentione facta supplicationis, eidem respondet. 3. Dici porro continere *gratiam* si liberalitatem continent, puta beneficium, dispensationem, absolutionem... *iustitiam* si referantur ad lites. Itaque crimen, cui haec censura infligitur, tripliciter fit a) corrumpendo literas Apost. et supplicationes: b) publicando corruptas vel falso confictas literas Apost. c) falso signando supplicationes.

Subiectum autem censurae sunt 1. Falsarii, qui vel veras literas corrumpunt mutando, delendo, addendo, ita ut alius evadat sensus principaliter intentus; vel falsas confingunt: et hi statim ac falsitatem compleant, excommunicationem incurrunt. 2. *Falso publicantes* Literas Apost. sed adulteratas vel ex integro confictas; *publicare* autem non est paucis tantum ostendere sed in vulgus diffundere ut notitia publica dici queat. Sunt qui addunt hanc incurrere et eum, qui literas Apostolicas veras ad publicationem paratas sic promulgat ac si auctoritatem ad id haberet vel ac si legitime promulgatae iam essent. 3. *Falso signantes* seu qui falsam subscriptionem aut falsum sigillum apponunt Papae, vel Vicecancellarii, vel vicesgerentis, ut authenticae habeantur... *supplicationes* easque solas.

Conditio ut haec censura incurratur est 1. ut dicta crimina falsi dolo malo fuerint admissa: 2. Ut si alterius intersint, hoc alteri graviter noceat aut nocere possit. *D'Annib. l. c.* Dixi *si alterius*; quia si tua solum intersint, satis est quoquo modo falsificasse: 3. ut falsitatem perfeceris, compleveris.

Unde hanc cens. non incurrunt 1. Fautores, quovis modo cooperatores, retinentes: 2. nec impetrantes etiam scienter rescripta obreptitia aut subreptitia: licet his utentes contrahant excomm. Episcopis reservatam: 3. nec impetrantes ementito nomine: 4. nec qui falsum patrant circa Lit. aut Rescripta non-

dum signata, nec munita plumbo aut sigillo vel quae valere desierint, et amplius valere nequeant: 5. nec falsarii Literarum, quae prodeunt ab Episcopis, Cardinalibus, Nuntiis vel Legatis.

X. *Absolventes complicem in peccato turpi, etiam in mortis articulo, si alius sacerdos licet non approbatus ad confessiones sine gravi exortura infamia aut scandalo possit excipere morientis confessionem.*

Cf. quae supra diximus de hoc crimine... quibus adde a) rationem huius censurae esse tum quia talis confessio inverecunda res est, et plena periculi, tum quia facilitas obtinendae absolutionis, fovet licentiam peccandi: b) specialissimo modo reservatam esse hanc censuram: cuius absolutionem in concessione absolvendi ab omnibus casibus vel censuris etiam speciali modo R. P. reservatis non comprehendi declaravit S. C. S. O. 4. Apr. 1871. Hisce positis

Obiectum est absolutio data a sacerdote non a laico; ubi adverte Pium IX. non loqui de iis qui audent, sed simpliciter de iis, qui absolvunt: unde ait D'Annib. l. c. ignorantem confessarium non excusari si ignorantia eius fuerit crassa et supina S. C. S. O. 13. Ian. 1892. ad 3^m., secus, ait D'Annib., si dubitans an sit complex, absolvat; neque sane quaerere debet an secum peccaverit. Dicitur complicitis qui nempe sit socius peccati, cuiuscumque sexus: et comprehendit delinquentes nedum principales, sed etiam accessorios e. g. praestantes consilium, auxilium, favorem, modo adsit consensus externe manifestatus. In peccato turpi quod est peccatum luxuriae externum sive non consummatum sive consummatum, modo grave sit etiam quoad actum externum. Etiam in articulo mortis si alius... per quam limitationem Bened. XIV. fidelium scandalum et sacerdotis infamiam (quae in ipsius sacerdotalis status dedecus redundat) vult omnino eliminare. Porro hac in re si vel solum probabilis suspicio detur huius criminis iam gravis est infamia, et gravis scandali causa: unde τc gravis infamia, aequivalet, ut verae infamiae sit timor, non praetextus.

Subiectum sunt absolventes i. e. sacerdotes sive saeculares sive regulares etsi non approbati et Episcopi licet absolvant complicem, in peccatis a multis annis patrat, etiam ante ordinationem, etsi absolvant complicem qui peccatum complicitatis, a quo nondum est absolutus non confiteatur, sed ideo ita se gerit quia confessarius induxit poenitentem sive directe sive indirecte S. Poenit. 19. Febr. 1896.

XI. *Usurpantes vel sequestrantes iurisdictionem, bona, redditus ad personas ecclesiasticas ratione suarum Ecclesiarum aut beneficiorum pertinentes.*

Obiectum patet esse crimen sequestrationis et usurpationis iurium, bonorum.... *Iurisdictionem* seu potestatem iuris dicendi sive quoad res sive quoad personas, seu spirituales seu temporales. *Bona* sive bona mobilia sive immobilia sive etiam iura, quae sint in dominio perfecto aut imperfecto. Redditus, quidquid res fert naturaliter vel civiliter. Haec autem bona.... debent pertinere ad personas ecclesiasticas a simplici tonsurato usque ad R. Pontificem ratione ecclesiarum, quibus adscripti sunt, vel beneficiorum, quae obtinent. Unde non comprehenduntur bona, quae spectant ad loca pia e. g. ad nosocomia, vel quae ad ecclesias sed non ad personas ecclesiasticas spectant: e. g. aedificia aedibus reparandis, divinis officiis celebrandis. Probabiliter tamen comprehenduntur bona monachorum ratione monasterii cui sunt adscripti: *Cf. Alois. Bonacina censurae latae sent. n. 103. Avanzini comm. n. 18.*

Subiectum sunt 1. usurpantes qui rem sc. occupant tamquam iure proprio utentes aliquid in potestate domini existens. Tria requiruntur: ut sit usurpator, ut rem occupet, quae adhuc est in potestate, domini a quo extrahitur, occupet tamquam rem suam. Porro non requiritur usurpationem fieri auctoritate publica ut vera habeatur usurpatio, quia etiam privata persona ius proprium praetendens, potest alienum invadere sibi vindicare. 2. *Sequestrantes* qui nempe iudiciaria auctoritate impediunt ne bona, redditus, fructus ab iis ecclesiasticis personis percipiantur, ad quas ratione suarum Ecclesiarum et beneficiorum pertinent: quales sunt iudices iudiciali officio iurisdictionem, bona, redditus... controversa penes tertium custodienda iniuste committunt, vel ipsi custodiunt, ut lite finita, victori restituantur: unde non modo ipsi iudices, sed et detinentes rem in vim sequestri, nominatim *actor* qui in iure etiam sequestrare dicitur. Hanc non incurrunt auxilium, consilium, favorem praestantes ad sequestrum.

Ex dictis non obstringitur hac censura, qui rem ab usurpatore emit, vel ab alio usurpatam invadit, occupat quovis modo, alienat, nec personae ecclesiasticae si quid suae Ecclesiae aut sui beneficii interceperint: nec qui aliquid detinent alio titulo quam occupatione e. g. conductor, fructuarius, emphytheuta qui dominum iniuste repellit, haeres qui rem relictam beneficio recusat tradere beneficiario, nec qui sata incendunt, arbores caedunt, neque fures, raptores, nec qui iure compensationis occultae bona fide aliquid usurpat.

XII. *Invadentes, destruentes, detinentes per se vel per alias civitates, terras, loca aut iura ad Ecclesiam Romanam pertinentia; vel usurpantes, perturbantes, retinentes supremam iu-*

risdictionem in eis; nec non ad singula praedicta auxilium, consilium aut favorem praestantes.

Advertimus in primis hanc censuram spectare ad defensionem et tutelam dominii temporalis ad Sedem Apost. pertinentis: unde suprema iurisdictio temporalis hic audit, quae sc. competit soli Principi, puta ius vitae et necis, ius imponendi tributa, condendi leges, creandi magistratus... Unde non incurrunt magistratus inferiores, nec iudices auctoritatem exercentes ex praescripto legum ab usurpatore latarum. His iam dictum est

Obiectum sc. crimen usurpandi civitates, terras, loca, iura ad Eccl. Rom. pertinentia: et supremam iurisditionem in eis.

Subiectum sunt 1. circa bona et iura Ecclesiae Rom. *invadentes* qui sc. vi et cum impetu aggrediuntur sive per se, sive per alios invadant, iniuste quidem, licet repellantur, nec bona, civitates occupent. Unde milites et duces conscriptionis vi adacti incurrunt quidem si voluntarie, minime vero si involuntarie et compulsi invadunt; incurrunt etsi non intendant dicta loca subtrahere dominio Papae, neque laedere in aliquo ius Ecclesiae (*Suarez de Cens. disp. 21. sect. 1. n. 20*). *Destruentes* sc. qui vel ex toto vel ex parte sive per se sive per alios destruant, i. e. arces, vel urbium moenia, vel urbes et terras deiiciunt.

Detinentes adhuc sive per se sive per alios, qui *suo nomine* gubernant; tametsi ab aliis ea acceperint velut haeredes et haeredum haeredes. Monet D'Annib. ex hoc cap. heic soli viri Principes hanc excomm. incurrunt, non item Senatores et Deputati; quippe qui non quasi singuli sed quasi *Ordines* retinent.

2. Circa supremam iurisditionem *usurpantes* seu sibi vindicantes supremam iurisditionem tamquam propriam, quae est R. Pontificis. Hinc soli Reges, Senatores ac Deputati approbantes vel praecipientes subiacent. Perturbantes seu impediennes vi aut factis ne R. Pontifex legitimum suum dominium exerceat. *Retinentes* qui sc. de facto exercent supremam iurisditionem loco R. Pontificis.

3. Circa utrumque auxilium, consilium, favorem praebentes incurrunt, modo secuta sit actio principalis et vere in eam influxerint: neque metu gravi vel coactione excusentur neque incommodo relative gravi publico vel privato. Unde in retinendo non praebent auxilium qui opinione stant pro usurpatoribus; quin reipsa quidpiam efficiant formali cooperatione vel adhaesione: *praebent* autem auxilium, consilium, favorem qui operam praestant quae proxime usurpatores in sacrilega detentione confirmat e. g. largiri pecuniam, denunciare personas in populum influentes, diffundere scripta ad immutandam publicam

opinionem. Cf. *Ballerini Palmieri Opus theologic. mor. v. 7. n. 439.*

Sed dicta valent pro iis, qui nullum munus publicum exercent: at quid de illis, qui aliquod munus publicum gerunt? *Resp.* Distinguantur munera publica, quae ad civium utilitates et necessitates pertinent, et ea, quae spectant regimen tuendum aut utrumque. Iamvero priora suscipere innoxium esse potest, quia societas seipsam necare non potest; sub bina tamen conditione: 1^a. ne iuramentum praestent, quo usurpatori obedientia ut aiunt activa spondetur, quod quasi pretium muneris foret; et tantum *passivam*, si necesse sit iurare, polliceantur, nullis repugnantem legibus tum divinis tum ecclesiasticis. *Pius VII. Ep. ad Episc. March. 30. Aug. 1808. et S. Poenit. 10. Decemb. 1860. ad 10. et 14.* 2^a. Ut dum iurant palam profiteantur se nihil facturos, quod legibus divinis et ecclesiasticis advesetur. Unde si quid contra has leges faciendum inciderit, aut ab hoc se abstinere aut ab officio se abiurare necesse est. Si vero munia publica non concernant utilitates aut necessitates civium, sed ad tuendum regimen spectant, S. Poenitentiaria iam inde a 10. Oct. 1860. ad 11. respond. « tolerari posse, dummodo non agatur de officiis, quae directe et proxime influunt in spolium vel in eiusdem spoliis manutentionem, et exerceri possint absque periculo laesionis legum divinarum et ecclesiasticarum ». Ex officio autem in manutentionem influere intelliguntur qui primum seu supremum magistratum gerunt in quavis provincia, aut civitate, aut terra, aut oppido. Cf. *Instr. Pii VII. 22. Maii 1809. et 10. Iun. eiusd. anni.*

A qua tamen oeconomia pergit Baller. *l. c. n. 438. in f.* descisci caepit postquam nullam haec spem relinquebat impediendi, quominus usurpatio consolidaretur, quae ab initio ratio idonea fuit illius oeconomiae, alioquin vero gubernandi officium solis rebellibus ac improbis commissum ac permissum hunc denique fructum unice afferebat, ut eiusmodi oeconomia in Religionis perniciem et in damna subditorum usque deteriora cederet. Et sane ubi iniquus usurpator alienis oppressis subditis permitat, ut aliquo modo sibi et bono communi prospicere possint, nulla enimvero ratio apparet, cur aut princeps legitimus invitatus censeretur (non enim rationabiliter invitatus esset) aut cur oppressi subditi culpa expertes censeretur debeant, si ex negligentia officia recusent. Non enim sic agent quasi ius aliquod in usurpatore iniquissimo agnoscant, sed quasi qui iure naturae ad sibi ac societati prospiciendum utuntur. Vid. quae dicta sunt *V. I. de Leg. n. 11. 12. 15.*

Attamen inter officia politica, quae omnino non licent, certo ponendum est munus Deputati. *C. S. O. 30. Iul. 1886.*

Ex dictis seq. teneri hac censura 1. qui suprema in regnum italicum gaudet potestate. 2. Deputatos ac Senatores si simplex suffragium tulerunt quin se immiscuerint in invasione, perturbatione... incurrisse ceu consilium vel favorem praestantes: secus, si manum aut assensum non praestiterint. Qui praeter suffragium, auxilium praestiterunt armis, pecunia... tot excommunicationes incurrerunt, quot actiones vetitas posuerunt; 3. ligari Gubernia extera si ante usurpationem probarunt, eoque magis si positive pacto inito permiserunt; secus, ob merum non intervntum: neque possunt dici usurpatori *adhaerentes* sensu *liter.* 1. *Nov. 1870.* Oratores vel Legati ad Gubernium Italicum ex exteris nationibus missi.

XIII. *In Dignitates et Canonicos Cathedralium Ecclesiarum vacantium, ac illos, qui deficientibus Capitulis, Vicarios deputant, aut vacantes ecclesias legitime administrant, si ante exhibitionem Literar. Apost. concedere et transferre in nominatum ac praesentatum ad eandem Ecclesiam, eius curam, regimen et administrationem sub quovis titulo, nomine, quaesito colore ausi fuerint.*

In nominatos ac praesentatos ad vacantes ecclesias, qui eius regimen et administrationem suscipere audent ex concessione et translatione a Canonicis, Dignitatibus aliisque, de quibus supra, peractam. Nec non in eos, qui praemissis paruerint, vel auxilium, consilium aut favorem praestiterint, cuiuscumque gradus, conditionis, praeeminentiae et Dignitatis fuerint.

Haec agitur de tuenda re momenti maximi sc. sarta tectaue servanda legitima missio et institutio Episcoporum. Ad haec praeter *Const. Romanus Pont. 28. Augusti 1873.* Cf. *C. Avartitiae de Elect. in 6. C. iniunctae Extravag. com. de Elect. Bullam Clemen. XI. In supremo, Breve Pii VII. ad Card. Maury* aliaque monumenta apud *Bouix de Episc. p. 2. c. 4.* Hisce praemonitis

Obiectum est illegitima concessio et susceptio curae, regiminis, et administrationis Cathedralium Ecclesiarum vacantium, ante exhibitionem Literar. Apostol. facta. Quae ut intelligantur, recolatur ex iis, quae suo loco exposuimus sc. 1. quod Ordinaria Episcopi iurisdictio, quae vacua sede Episcopali venit ad Capitulum, *tota* transire debeat ad Vicarium capitularem intra octiduum electum: 2. atque adeo nullae sunt limitationes a Capitulo factae sive quoad iurisdictionem, sive quoad tempus, in ipsa electione, quae hisce non obstantibus valida est: 3. quod

Ecclesia vacans regi debeat a Vicario Capitulari usque ad praesentationem Literar. Apostol. factam a novo Episcopo: quo decedente vel renunciante alius eligendus est, numquam vero acceptandus a potestate laica: 4. ideoque quod nullatenus attendi potest praesentatio supremæ civilis potestatis; et nullius roboris est acceptatio facta a Capitulo praesentati et electi, etiamsi hic regimen Ecclesiae suscipiat sub nomine Provisoris, Vicarii generalis...

Subiectum sunt I. *Concedentes, transferentes*, qui sc. sint Canonici, vel Dignitates, vel ii, qui per se vel per Vicarium deputatum legitime administrant Eccles. Cathedr. vacantem: sub triplici tamen conditione: 1^a. ut is, cui conceditur sit nominatus seu praesentatus a potestate laica: 2^a. ut ei concedatur loco Vicarii Capitularis scil. eo non electo, vel remoto, vel non subrogato: 3^a. ut temere concedant vel transferant. II. *Suscipientes* i. e. nominati et praesentati a potestate laica ante exhibitionem Liter. Apost. sive per se sive per alios suscipiant. III. Qui eis parent, aut favent quocumque modo, cuiusvis dignitatis sint, regalis quoque et imperialis.

XIV. *Omnes qui ex Provinciis eccles. Veneta et Mediolanensi, singulisque dioecesibus Patriarchali ac Metropolitanae subiectis, suffragante populo, ad parochi seu vicarii officium electi, audeant sive Ecclesiae sive iurium ac bonorum praetensam possessionem arripere atque munera obire ecclesiastici ministerii Pius IX. Lit. encyc. 23. Mai. 1874.*

Ad quam censuram nos censemus eam ubique vigere: nam eam esse censemus applicationem explicitam censurae, de qua in C. XI. factam primum pro Helvetica foederatione 21. Novembr. 1873. postea in prov. Veneta et Mediolanensi. Dixi eam vigere ubique vel parochus legitimus iam datus est, et intrusus usurpat iurisdictionem ad eum pertinentem ratione sui beneficii; vel nondum datus est et laeditur iurisdictio Episcopi in parochiam. Ex his iam patet

Obiectum esse possessionem praetensam, suffragante populo arripere, Ecclesiae vel iurium ac bonorum parochialium. Subiectum esse parochos intrusos, qui scil. electi a populo ad officium parochi vel vicarii *audent arripere vel obire...*

Quâ porro cum intrusis agentum, docet Pius VI. loquens quoad Galliarum intrusos sc. 1. non licet baptismum petere, nisi in casu extremae necessitatis, neque coram ipso baptizante licet patrini munere fungi: 2. nec communionem ab eo accipere etiam tempore paschali; neque eius missae, concioni, functionibus assistere, aut missam ei celebrandam committere: 3. neque coram ipso matrimonio contrahere, aut benedictionem post

partum petere: 4. neque funus comitari licet, aut sacras preces cum eo agere, si ipse cadaver ad Ecclesiam deferat.

Attamen in periculo mortis, deficiente quolibet alio sacerdote et amoto scandalo, absolutionem petere permittuntur.

XV. *Omnes et singulos nomen dantes vel promoventes, vel quocumque modo faventes, vel adhaerentes societati in eum finem institutae vel instituendae, ut quandocumque Ap. Sedes vacaverit, populus Romanus concurrat in Summi Pontificis electione (S. Poenit. 4. Aug. 1876).*

Obiectum est societati pravae, qua de agitur sc. sibi propONENTI quod populus Rom. concurrat ad eligendum Summum Pont. nomen dare, favere, adhaerere etc.

Subiectum porro sunt a) nomen dantes, licet non promoveant nec adhaereant, modo expresse declarent se assentiri doctrinis in programme contentis et coram duobus testibus obligationem contrahant se operam daturus, ut tales doctrinae propagentur et societas dilatetur *Bonac. l. c. n. 127*: b) promoventes qui sc. sollicitant ad adhaerendum: c) faventes quocumque modo: d) adhaerentes seu doctrinam sectantes, profitentes licet societati non dent nomen.

II^a. Series

1. *Docentes vel defendentes sive publice sive privatim propositiones ab Apostol. Sede damnatas sub excommunicationis poena l. s.; item docentes vel defendentes tamquam licitam praxim inquirendi a poenitentibus nomen complicitis, prout damnata est a Bened. XIV. in Const. Suprema 7. Iulii 1745.; Ubi primum 2. Iun. 1746.; Ad eradicandam 28. Sept. 1746.*

Statim *obiectum* duplex se prodit sc. a) docere propositiones damnatas ab Apost. Sede sub poena excommunicationis: b) docere vel defendere licitam esse praxim a Bened. XIV. damnatam inquirendi nomen complicitis. Ast ut tale crimen hac censura perculsum dicatur: requir. 1°. ut propositio aliqua in specie, vel saltem in globo cum pluribus aliis damnata sit, nec sufficit damnatum esse librum, in quo continetur. Minime tamen necesse est, ut aliqua censura theologica fuerit notata. Quod si propositio reprobata fuit ut haeretica, eam docentes incurrunt excomm. R. P. specialiter reservatam; 2°. ut damnata fuerit ab ipso R. Pontifice, non a Conciliis, neque ab aliqua Rom. Congreg. vi suae ordinariae auctoritatis agente; 3°. ut damnata fuerit sub excommunicationis poena licet nemini reservatae.

Porro propositiones, quas docere vel defendere interdictum est ab Apost. Sede sub excomm. poena l. s. recenseri solent.

I. Articuli 45 Ioan. Wicleffi et art. 30 Io. Mus Hart. V. Const. *In eminentis apostolicae Romae* 13. Febr. 1450. II. Errores Lutheri Leo X. Bul. *Exurge Domine* 16. Maii 1520. III. Prop. 79. Michael. Baii Pius V. Const. *Ex omnibus* 1. Oct. 1567. IV. Propositio de confessione sacram. et absolutione obtinenda per litteras Clem. VIII. Decr. S. O. 20. Iul. 1602. V. Propositiones 45 Alex. VII. Decr. S. O. 24. Sept. 1665. et 18. Mart. 1866. VI. Prop. 65 Innoc. XI. Decr. S. O. 2. Mart. 1679. VII. Propositiones 68. Michaelis de Molinos Innoc. XI. Const. *Caelestis Pastor* 20. Nov. 1687. VIII. Propositiones duae damnatae ab Alex. VIII. 24. Aug. 1690. IX. Prop. 31 damnatae ab Alex. VIII. Decr. S. O. 7. Dec. 1690. X. Propositiones 101 Paschasii Quesnelli Clem. XI. Const. *Unigenitus* 8. Sept. 1713. XI. Propositiones 5 de duello Bened. XIV. Const. *Detestabilem* 10. Nov. 1752. XII. Prop. 85. Synodi Pistorien. Pius VI. Const., *Auctorem fidei*.

Docere vel defendere licitam esse praxim damnatam, prout damnata fuit a Bened. XIV. exquirendi nomen complicitis a poenitente, nisi hic velit sine absolutione dimitti.

Subiectum hinc patet esse *docentes*, docere autem est aliis doctrinam tradere, eosque persuadere vel id conniti... *defendentes* h. e. tamquam veram propugnantes aliquam propositionem sive verbo sive scriptis, sive in, sive extra scholam, non exercitii causa, sed animo adhaerente doctrinae damnatae: sive publice sive privatim ad utrosque sc. docentes, ut defendentes. Defendere valet quoque suscipere patrocinio quasi fuerint damnatione indignae.

II. *Violentas manus suadente diabolo, iniicientes in clericos vel utriusque sexus monachos, exceptis quoad reservationem casibus et personis, de quibus iure vel privilegio permittitur, ut episcopus aut alius absolvat.*

Obiectum est violentas manus iniicere suadente diabolo in Clericos vel monachos utriusque sexus: seu censura hac plectitur quaevis actio externa et graviter peccaminosa in personam clerici vel monachi, ita ut per eam iniuria inferatur personae, dignitati, vel libertati: personae e. g. per occisionem, percussione.... *dignitati* e. g. si clerici vestes conscindantur, si sputo vel luto foedetur, si rheda qua vehitur, vi sistatur..., *libertati*, si detrudatur in carcerem vel alium locum etiam privatum.

In clericos seu tonsuram gerentes licet excommunicati suspensi, interdicti, irregulares; vel monachos seu religiosos etiam laicos conversos, novitios.

Subiectum sunt iniicientes h. e. omnes utriusque sexus fide-

les, quavis auctoritate fulgentes. *Non autem mandantes et generatim cooperantes.*

Exceptiones sunt quoad casus, a percussione levi etiam publica et a gravi aut enormi, si sit occulta, possunt absolvere Episcopi, Vicarii Generales alique iurisdictionem quasi episcopalem habentes *quoad personas*, moniales absolvi possunt et omnes mulieres et qui collegialiter vivunt, a quavis percussione etiam enormi et publica. *Regulares* etiam novitii ex privilegio possunt absolvi per suos Praelatos a quacumque percussione etiam enormi et publica, sive percusserint consodalem, sive alium religiosum sive clericum saecularem. Dicitur autem percussio *levis* quae vestigium non reliquit, quae tamen fieri potest gravis ratione circumstantiarum sc. personae laesae vel laedentis, vel coram qua fit laesio... ratione iniuriae: *gravis seu mediocris* si contusionem vel deformitatem affert, ut si dens excutitur; *enormis* e. g. si quis mutilat, oculum occludit, membrum frangit..

III. *Duellum perpetrantes, aut simpliciter ad illud provocantes, vel illud acceptantes; et quoslibet complices vel qualemcumque operam, aut favorem praebentes, nec non de industria spectantes, illudque permittentes, vel quantum in illis est non prohibentes, cuiuscumque dignitatis sint etiam regalis vel imperialis.*

Cuius censurae *obiectum* seu delictum, quod punitur, est *duellum* sc. pugna unius adversus unum susceptum ex conducto h. e. indictis pugnae loco, tempore et armis cum paribus et lethalibus armis. Singulare enim certamen quod Clemens VIII. *Const. Illius vices* subiicit anathemati est id, quod ut ipse ait, *duellum* vulgo dicitur: sed vulgo intelligitur duellum a nobis descriptum praesertim cum lethalibus armis. Ergo non huc pertinet si pugnis, bacillis, aut etiam ferro, acie retusa dimicetur, etsi per accidens mors sequatur.

Subiectum porro sunt 1) *perpetrantes* sive privatim sive publice h. e. cum patrinis, chartulis affixis et subscriptis..... etsi fiat ad primam sanguinis effusionem, ut aiunt, modo certamen sit singulare ex conducto susceptum, et inducens *grave periculum* mortis aut mutilationis; 2) *simpliciter ad illud provocantes* sive scripto, sive alio signo: ergo incurritur sive alter acceptet, sive recuset, sive ipse provocans determinet locum, tempus, et arma, sive horum electionem adversario relinquat; 3) *vel ipsum acceptantes*: etsi pugna, qualibet de causa non sequatur... Dummodo hi actus vere ex animo fiant, non *simulate* v. g. ad ignaviae notam heic et nunc vitandam. 4) *Quilibet complices* sc. a) *Testes* seu patrini: minime tamen qui hoc officium acceptant, ut ad reconciliationem inducant, vel ad locum certami-

nis comitantes eo tantum animo, ut duellum impedian, vel, si norint duellantes omnino velle ad mortem usque decertare, ut certamini finem imponant quamprimum alteruter leve vulnus acceperit; *b) consulentes* si eorum consilium aliquem influxum in duellum vel in provocationem aut acceptationem habuerit: *c) mandantes* si mandatum verum influxum in unum ex tribus praedictis habuerit: 5) vel qualemcumque operam aut favorem praestantes... qui realem influxum in duellum exercent: unde non incurrunt lanistae, nec qui arma vendunt, aut locant omnibus, quia cooperantur remote tantum. Sed incurrunt e. g. qui locum duello conferendo praebent, qui remonent publicos satellites, a quibus certamen impediretur, qui duellantibus animum addunt: nuncii, dictantes libellos provocatorios, vel eos scribentes, aut affigentes, armorum magistri.... His ad censendus iuxta resp. S. O. 28. Maii 1884. qui *ex conducto cum duellantibus* duello assistit etiam cum intentione citius finiendi, pugnam vel vulnera curandi, aut cum eadem intentione in loco propinquo se sistit; item et confessarius qui *ex conducto* in viciniam se receperit: uterque enim animum addit duellantibus minuto periculo corporali vel spirituali. 6) Nec non de industria spectantes qui sc. dato opere et aperte ad duellum spectandum pergunt, *non autem qui* obiter transeundo ibi reperiuntur, vel e loco occulto certamen aspiciunt, nec milites qui e mera curiositate spectant commilitones in contubernio duellantes. 7) Illud *permittentes nec prohibentes*. Probabilius hic non plectuntur privati, sed tantum publica auctoritate praediti, qui duellum conserendum positive permiserint, vel cum possent, non impediverint e. g. principes in territoriis suis, duces inter milites suos *D'Annib. Comment. in h. l.*

Illud tandem non omittendum quod nullus ex his, qui accessorie damnantur e. g. complices, faventes, censuram incurrit si duellum reapse secutum non fuerit, licet ex antiquis constitt. videretur incurrisse.

IV. *Nomen dantes sectae Massonicae, aut Carbonariae, aut aliis eiusdem generis sectis, quae contra Ecclesiam vel legittimas potestates, seu palam seu clandestine machinantur; nec non iisdem sectis favorem qualemcumque praestantes; eorumque occultos coryphaeos ac duces non denuntiantes, donec denuntiaverint.*

Obiectum, circa quod versatur lex poenalis, sunt sectae h. e. societates hominum *quocumque nomine appellantur*. In primis recensentur sectae massonicae seu Carbonariae, quae velut paradigmata ponuntur, quibus reliquae similes esse debent. Massones incurrunt excommunicationem. *Clem. XII. Const. in E-*

minenti (1738), quam confirmavit Bened. XIV. Const. *Providas* (18 Mart. 1751): Carbonarios eidem poenae subiecit Pius VII. Constit. *Ecclesiam* 15 Sept. 1821: quas porro Const. innovarunt praeter Pium IX. Leo XII. Const. *Quo graviora* 13 Martii 1823. et Leo XIII. Const. *Humanum genus* 20 Apr. 1884. Praeter has sub eadem censura prohibentur quaecumque sectae eiusdem generis sunt, quae sc. vel contra Ecclesiam et legitimam potestatem civilem, vel contra alterutram machinantur, etiamsi alium finem prosequi profiteantur. Non refert autem utrum secretae sint vel publicae, utrum exigant a suis asseclis secreti servandi iuramentum *S. Inq. Instr. ad omnes Episc. 10 Maii 1884*. His adnumeranda secta Americana seu Hibernica Fenianorum *S. C. S. O. 12. Ian. 1870*, nec non, si spectetur finis, quem prosequuntur, Nichilistae in Russia, vel Anarchistae pluribus in regionibus existentes: item qui horum coetibus aggregantur, vel favent, conscii finis, quem impia ista secta proficitur, penitus evertendi Ecclesiam et statum. *D'Annib. Comm. in h. t.*

Porro monet *S. C. S. O. Instr. cit.* « Praeter istas (quae sub censura prohibentur) sunt et aliae sectae prohibitae atque sub gravis culpa reatu vitandae, inter quas praecipue recensendae illae omnes, quae a sectatoribus secretum nemini pandendum et omnimodam obedientiam occultis ducibus praestandam iureiurando exigunt ». Nam tale iuramentum intrinsece malum est, cum promittatur secretum servandum etiam in iis casibus, in quibus manifestandum esset legitimae auctoritati sive ecclesiasticae, sive civili, et implicite promittatur obedientia etiam ad illicita.

Subiectum censurae patet esse 1) *nomen dantes*, qui sc. scientes et volentes in eas admittuntur, quocumque ritu, etsi nullo: nec possunt absolvi, quamvis iuramenti eos poenituerit, si externe cum sociis communicent. 2) *Praestantes* qualemcumque favorem: unde eam incurrunt qui praebent auxilium, consilium palam vel in occulto, directe vel indirecte, per se vel per alios; qui eas in suis domibus receptant, occultant, seu commodum praestant, ut alicubi convocentur; qui alios hortantur, suadent, ut earum societatibus adscribantur, intersint, vel ipsas quomodolibet iuvent ac faveant. Quae porro et similia ita accipienda, ut sint actiones, quae *verum* contineant favorem sectis praestitum: unde hac censura non censentur comprehendi qui semel aut iterum curiositatis tantum gratia sectariorum coetibus intersunt, nisi ea sint adiuncta, ut talis assistentia commendationi sectae aequivaleat. Neque universim ceu excommunicati habendi, qui sectae damnatae domos locant: quia cum sectariis

contractum strictae aequalitatis inire non videtur *per se* favor iisdem praestitus: *per accidens* locatio, venditio favorem continere posset v. g. si nullus alius praesto esset qui congruas aedes iis locaret, venderet.. Unde licet excommunicationem incurrant favorem haeticis praestantes, attamen DD. communiter et ipse Card. Vicar. Instr. pro Urbe an. 1878. architectos, operum conductores,... qui templa protestantium aedificanda suscipiunt, gravis arguunt peccati, sed non excommunicationis contractae. Neque licet suffragium ferre in electionibus sive politicis sive administrativis pro viris qui sive palam proponuntur a sectis, sive cognoscuntur ad sectas pertinere, quando praesertim suffragium ferens eo animo id faciat, ut e. g. ordo actualis regni conservetur nec labefactetur. 3) *Non denuntiantes*. Iuxta Pii VII. Const. *Ecclesiam* § 10. et Leonis XII. *Quo graviora* § 13. sub poena excommun. R. Pontifici reservatae *denunciandi erant omnes*, quos quis nosset iis societatibus nomen dedisse, aut iisdem quomodocumque auxilium, favorem praestitisse. Heic vero limitatio fit, ut hanc poenam solum incurrant ii, qui non denuntient occultos illorum coryphaeos et duces: quamvis lex naturalis moneant pestiferos homines denuntiandos. Advertatur tandem quod monet Instr. S. C. S. O. 1. Febr. 1871. apud D'Annib. comm. in h. l. fieri posse ut quamvis in publicis ephemeridibus appareant nomina coryphaeorum et ducum sectarum, hi nihilominus tales non sint, nisi specie tenus et honoris gratia, veri autem coryphaei et duces delitescant: unde ratio appareat cur iubeantur fideles denuntiare occultos coryphaeos et duces. Imo cum posita hac agendi ratione, qua solent non veri coryphaei et duces publice nominari, ignoretur semper, quinam reapse sint veri coryphaei et duces, qui idcirco occulti manent: hinc fideles non excusantur a denuntiatione, eo quod nomini illorum hodiernae per libros et ephemerides passim evulgari soleant. Nomine autem coryphaeorum et ducum intelliguntur non solum ii, qui harum societatum suprema capita sunt, sed quicumque aliquam potestatem in iisdem exercent. Duo interim prae oculis confessarii habenda monent DD. quorum alterum est non esse obligationem denuntiandi cum certo scitur vel probabiliter creditur nullum remedium adhibendum a Praelato facta denuntiatione Bonac. de Denunc. c. p. 1. § 4. n. 3. nullus enim tenetur ad opus inutile. Alterum est quod non tenetur quis denuntiare ob probabile periculum mortis, infamiae, vel gravis damni proprii, aut patris aut matris, aut uxoris fratrum aut aliorum sanguine coniunctissimorum.

Donec denuntiaverint. Denuntiatio haec facienda est Ordinario loci, et quidem intra mensem a cognita denuntiandi obli-

gatione: nisi grave incommodum dilationem excuset. Fieri potest et Inquisitori, vel habenti munus quasi episcopale e. g. Praefecti Apostolici. Et fieri potest personaliter vel per personam benevisam vel per epistolam signatam: ita tamen, ut haec obligatio urgenda non sit, si adsit periculum probabile mortis, infamiae vel gravis damni sive proprii, sive patris et matris uxoris fratris aliorumque qui maxime sint sanguine coniuncti. Facta denuntiatione cessat non tantum reservatio, sed et ipsa excommunicatio S. C. S. O. 1. Febr. 1871. et absolutio a quovis confessario potest impertiri.

Sed quid de absolutione Massonum aliisque sectis adhaerentium? Resp. Regulariter exigendum est, ut omnem cum sectariis communicationem fidelis abruptat formalemque renuntiationem ad impiam societatem mittat. Et quamvis ex resp. S. C. S. O. 5. *Iulii* 1837. non liceat confessario poenitentem absolvere, si in frequentandis sectariorum coetibus perseverare velit, quandoque licet ait D'Annib. *comm. in h. t.* si non statim relationem omnem cum secta sua abruptare possit, quin periculum necis alteriusve gravissimi mali incurrat: semper supponendo quod ex illa ad tempus toleranda communicatione nullum detrimentum spirituale poenitentis fore neque emolumentum sectae oriturum esse praevideatur. S. C. S. O. 18 *Ian.* 1896. apud *Acta S. Sed.* v. 28. p. 699. Advertendum quoque est quod facultati absolvendi sectarios certae clausulae adnectuntur a S. Sede, quarum praecipuae sunt 1. ut poenitentes a respectiva secta omnino se separant, eamque abiurent. 2. Ut libros, manuscripta, ac signa sectam respicientia, si quae retineant, tradant confessario, qui ea quamprimum ad Ordinarium transmittat, aut, si ob iustas gravesque causas id fieri nequeat comburat. 3. Ut occultos sectarum duces Ordinario denuntient.

V. *Immunitatem asyli ecclesiastici ausu temerario violari iubentes aut violantes.*

Obiectum est violatio asyli ecclesiastici in eo siti, quod malefactores ad ecclesias, monasteria loca pia.... confugientes ex iis abstrahi non possint. A quo tamen iure excipi vidimus *de immun. eccles. l. 2. de reb. eccl.* plures gravissimorum scelerum reos e. g. publicos latrones, viarum grassatores, haereticos homicidas, reos laesae maiestatis. Loca vero, unde extrahi nequeunt, intelliguntur loca sacra; *ecclesiae* sc. cum continentibus aedificiis, etiam nondum consecratae, et licet pollutae aut interdictae; *coemeteria* pro fidelibus sepeliendis, *oratoria* ab Episcopo erecta, hospitalia ab Episcopo erecta, in quibus sit cappella: *domus* religiosorum, *seminaria*, *palatia* Episcoporum et Cardinalium.

Subiectum sunt *violare iubentes*, aut *violantes*, modo id eveniat a) *ausu temerario* h. e. ab aliis minime coacti, prudentes ac scientes et omnis excusationis expertes. Unde non subiacet rector Ecclesiae, qui expellit transfugam facinorosum immodeste se gerentem aut turbas cientem vel incommodi causa. Nec magistratus aut milites necessitate adacti obediendi mandatis. b) *Vi*: et ideo qui dolo, fraudibus vel fictis promissionibus inducit ad discedendum non subiacet. c) *Effectu secuto*, non solum attentato: seu in utroque casu iussionis aut violationis ut excommunicatio incuratur, oportet effectum esse secutum. Et quidem id certum est in 2°. casu, in 1°. verius ait D' An nib. quia probabilius heic spectatur delictum prout ab effectu perfectionem capit, ut loci sacri reverentiae consulatur. Certe iussio debet esse efficax: quia iussio inefficax non est perfecte iussio: cuius vero effectus efficax? an tantum tentatae per vim extractionis? Quoniam aliqua executio requiritur cur non intelligitur completa? In re dubia saltem benignior interpretatio facienda est. Etsi lex civilis pluribus in regionibus nullum ius asyli agnoscat, tamen speculative viget prorsus etiam in illis regionibus ius praefatum, et sub poena incurrendae censurae servandum est. Si res practice spectetur vix unquam illius incurrendae occasio dabitur. Etenim (verbis exprimam P. Gênicots Theol. mor. Inst. heic), ut patet ex verbis *ausu temerario* et ex Instr. S. Inq. 1. Febr. 1871. (Coll. P. F. n. 1003) hanc excommunicationem is tantum incurrit, qui « ab aliis minime coactus, prudens ac sciens immunitatem asyli ecclesiastici, aut violare iubet, aut exequendo violat ». Iamvero in praxi qui eam violent aut violare iubent vix unquam a coactione immunes sunt. Nam magistratus aliive auctoritate praediti solent adigi statutis civilibus, quibus malefactores apprehendere, ubicumque possunt iubentur: milites aliive subordinati officiales a ducibus suis ad hanc violationem coguntur cf. DD. in l. 3. *Decretal. tit. de immun. eccles.*

VI. *Violantes clausuram monialium cuiuscumque generis aut conditionis, sexus, vel aetatis fuerint, in earum monasteria absque legitima venia ingrediendo; pariterque eos introducentes vel admittentes: itemque moniales ab illa exeuntes extra casus ac formam a S. Pio V. in Constit. Decoris praescriptam.*

Obiectum quod impetit censura est crimen violationis clausurae. Porro clausura importat, ut illud spatium, quod septis monasterii continetur et nullus ingredi et nulla monialium egredi possit. Monialium h. e. solemnia vota profitentium; non autem earum, quae simplicia vota nuncupant, ni forte clausura papalis apud eas constituta sit R. P. auctore. Censura duplici constat parte:

in 1^a. feriuntur qui activam monialium clausuram violant, quod fit per ingressum etc.: in 2^a. p. excommunicantur moniales ipsae egredientes. Itaque

Subiectum censurae sunt 1. *Ingredientes* sc. qui intus eunt et consistunt, non qui tantum pedes ponunt. Tales omnes *cuiuscumque conditionis* non tamen Praelati ingredientes absque necessitate, nec personae regalis familiae *sexus vel aetatis*, non tamen septennio minores. Dicitur *absque venia...* porro licentiam, quae legitima est etsi non scripta, concedere possunt Episcopi, Vicarii generales, vel Capitulares et alii ex eorum delegatione in casibus necessariis, qui sunt: a) infirmorum cura: b) sacramentorum administratio: c) commune servitium. Qua in re notandum quod minor causa requiritur pro ingressu foeminae quam viri, diurno quam nocturno tempore consanguineae, quam extraneae, in priora receptacula quam in interiora. In necessitatibus autem urgentibus, nullam moram patientibus e. g. mortis, incendii, violentiae nulla requiritur licentia. 2) Ingredientibus assimilantur introducentes vel admittentes. *Introducere* est intus mittere vel volenti ingredi ianuas aperire: *admittere* est recipere, quod fieri potest aut positive et expresse, aut negative vel tacite: quae sc. ex officio repellere debent e. g. superiores, ianitrices, id tamen non faciunt. Introducentes itaque et moniales et extranei esse possunt, at admittentes sunt solae moniales. 3) Moniales *exeuntes extra formam et casus...* Non tamen si excant uno tantum pede et statim recedant, quia materia parva est. Nec egressae cum licentia, quae definito tempore non recedunt. Nec superiores dantes licentiam vel comitantes, aut recipientes. Dicitur *extra casus* qui scil. l. c. enumerantur a S. Pio V. e. g. magnum incendium, infirmitas, leprae aut epidemiae, inundatio, invasio hostium, ruina domus. *Extra formam*, ut si periculum patitur moram, licentia obtineatur in scriptis ab Episcopo, et si monasterium sit exemptum, etiam a Praelato regulari, et valeat solum pro tempore necessario. Caeterum haec censura cum non vigeat pro monialibus votorum simplicium, ad praxim parum facit pluribus in regionibus, ubi nullae moniales votorum solemnium reperiuntur.

VII. *Mulieres violantes clausuram Regularium virorum et superiores aliosve eas admittentes.*

Obiectum seu crimen censura perculsum est violatio clausurae Regularium virorum, quae minus rigorosa est, quam clausura monialium. Nam heic clausura non comprehendit Ecclesiam, neque sacristiam, si aditus pateat ex Ecclesia, nec prima claustra, in quibus hauritur aqua; neque mares sed solas afficit mulieres. Dicitur regularium i. e. qui vota solemnia emiserunt:

respicit ergo omnes et solas domos Ordinum proprie regularium, minime vero Congregationum religiosarum.

Subiectum huius censurae sunt 1) mulieres omnes prorsus sive nobiles, sive maritatae, sive viduae, modo puberes, etsi fatuae et mentis inopes. Exciipiuntur a) tamen Reginae, Imperatrices, earumque filiae, una cum mulieribus, quae ipsarum comitatum constituunt, si quidem speciali mentione dignae sunt: b) nobiles foeminae, quibus per concessionem S. Sedis vel consuetudinem ingressus licet sub certis conditionibus quas determinat Bened. XIV. Constit. *Regularis disciplinae*: c) puellae impuberes, quia non exprimuntur diserte, etsi graviter peccent qui deliberate clausuram ingrediuntur. Iuxta plures gravesque AA. excusantur a peccato qui admittunt puellas septennio minores. 2) Dicitur *violantes* clausuram h. e. ingredientes spatium, quod clausurae subiacet i. e. partes interiores monasterii, qualia sunt claustra, cellae, refectorium, dormitorium, infirmaria; non autem horti a monasterio prorsus separati v. g. villae in quibus Regulares interdum rusticantur. Cl. Pennacchi et recentiores existimant manere adhuc concessionem, quam S. Pius V. fecerat Chartusiensibus Montis Virginis et vivae vocis oraculo ad omnes Regulares extendit admittendi scil. mulieres intra claustra ut interesse possint Missis, processionibus, exequiis aliisque sacris functionibus ibidem peragendis, saltem ubi est consuetudo: cui non officit cit. Bull. Bened. XIV. quae eliminare voluit *abusum*: haec enim vox concessionem dictam S. Pii V. per se sumptam afficere nequit. 3) *Superiores* et alii *admittentes*. Admittere censentur superiores aliive, ad quos specialiter pertinet clausurae custodia, si, cum possint, mulieres ab ingressu non arceant: ceteri vero religiosi tunc tantum cum positivum ingredi volentibus praestant adiumentum. Probabilius non subiiciuntur censurae, qui tantum consulunt ingressum, iter monstrant, ingressas ex urbanitate salutant, vel per conventum comitantur, etsi maiorem iis in monasterio moram causent: neque personae saeculares, etsi regularium addicti servitio, qui mulieres admittunt: *non enim alii* dicit religiosos, non saeculares.

VIII. *Reos simoniae realis in beneficiis quibuscumque eorumque complices.*

Crimen puniendum est simonia realis, in qua sc. pactum completur traditione rei spiritualis et temporalis, sive solum pretium semel tradatur, sive pars illius: et iuxta communiori sententiam poena simoniae realis non incurritur, nisi facta sit traditio aliqua ex utraque parte. Non omnis simonia realis: sed solum quae *beneficiis* hic plectitur: sc. quando aliquis *emit* vel *vendit* ipsum beneficium: aut collationem eius aut provisionem:

aut demum electionem vel praesentationem ad illud obtinendum : sive beneficium maius sive minus, sive duplex, sive simplex, electivum, iurispatronatus, vel liberae collationis : modo executio conventionis sit *ex utraque parte saltem incoepta*. Dicitur in beneficiis : et cum simus in odiosis intelligere debemus *proprie dictis* sive saecularibus sive regularibus : qualia non sunt pensio, coadiutoria, capellania laicalis, vicaria temporalis, officium, aut dignitas etc., imo probabilius sub hac censura non comprehenduntur *officia ecclesiastica, quae carent beneficio*, nec paroeciae succursales ad nutum *amovibiles*, etsi in favorabilibus sub nomine beneficiorum venire possint.

Subiiciuntur huic censurae a) *rei* qui sunt conferens et recipiens, quicumque sint, exceptis S. R. E. Cardinalibus; b) *complices* h. e. illi quorum mediatione, cooperatione, favore, simonia perficitur.

IX. *Reos simoniae confidentialis in beneficiis quibuslibet, cuiuscumque sint dignitatis.*

Obiectum, quod plectitur est simonia confidentialis in beneficiis. Haec autem committitur cum quis alicui beneficium ecclesiasticum quocumque modo procurat cum certa confidentia i. e. pacto expresso vel tacito, ut is, cui procuratur, post aliquod tempus idem beneficium resignet ipsimet procuranti vel alteri, aut pensionem vel fructus ex eo praestet. Id evenit praesertim cum collationes vel resignationes beneficiorum fiunt cum reservatione accessus, ingressus aut regressus. Haec simonia si fuerit *ex una parte consummata* e. g. si Episcopus, cuius nepos nondum est beneficio idoneus, illud alicui conferat ea lege, ut iste postea nepoti, cum idoneus fuerit, illud resignet, hunc effectum sortitur, ut *uterque* sc. conferens et accipiens, ipso facto excommunicationem incurrant. Incurritur si talis simonia sit tantum in beneficiis et non in pensionibus.

Subiectum censurae patet esse reos i. e. dantes et recipientes non autem complices : cuiuscumque sint dignitatis et ideo etiam Praelati, Episcopi, Cardinales.

X. *Reos simoniae realis ob ingressum in religionem.*

Obiectum circa quod versatur punitio est crimen simoniae realis, ob ingressum in religionem quod committitur, quando pro statu religioso sive professione, sive vestitione, datur aut accipitur pretium : et *realis* fit cum ex una parte professio, ex altera pretium saltem ex parte solutum sit. Aliquid tamen accipere pro sustentatione aut dote simoniacum non esse vidimus *tit. de Simonia*.

Subiectum porro sunt : *rei* h. e. dantes et accipientes, patientes, et ii qui sic admittunt, aut recipiunt.

XI. *Omnes qui quaestum facientes ex indulgentiis aliisque gratiis spiritualibus excommunicationis censura plectuntur Const. S. Pii V. Quam plenum 2. Ian. 1569.*

Obiectum punitum est quaestum facere ex indulgentiis sc. pecuniarium non quidem ex quibuslibet gratiis spiritualibus, sed ex iis tantum quae in *cit. Bull. S. Pii V.* enumerantur sc. 1. Indulgentiae quaelibet sive plenariae sive partiales; 2. facultas sibi eligendi quemlibet sacerdotem etiam non approbatum ad confessiones, per quem quis absolveretur a casibus S. Sedi aut Episcopo reservatis; 3. Missae sacrificium et sepultura tempore interdicti; 4. usus ciborum prohibitorum; 5. assumptio duorum vel plurium patronorum in baptismo; 6. absolutio a reatu simoniae S. Sedi reservatae.

Subiectum sunt, exceptis episcopis, omnes *quaestum facientes* h. e. sive largientes indulgentias aliasque gratias spirituales iis, qui pecuniam solvunt, ceu pretium earum sive praesumentes publicare literas, quae huiusmodi gratias continent. Sive iubentes appendi aedibus sacris indicem casuum et indulgentiarum, licet fiant haec praetextu pii operis: modo verificetur acceptio pecuniae. Ratio censurae est, quia haec redolent simoniam, scandala gignunt fidelibus, poenitentiae robur frangitur, atque ipsa clavium auctoritas vilescit (*nost. Const. § 4.*).

XII. *Colligentes eleemosynas maioris pretii pro missis, et ex iis lucrum captantes, faciendo eas celebrare in locis, ubi Missarum stipendia minoris pretii esse solent.*

Obiectum seu crimen quod plectitur est *colligere eleemosynas Missarum maioris pretii et simul lucrum captare faciendo* etc.

Subiectum sunt *colligentes* sive laici sive clerici non quidem quatenus colligunt, sed quatenus lucrum captant faciendo eas celebrare cum minori stipendio, sive in eodem sive in diverso loco. Dixi sive *in eodem loco*, quia sic declaravit S. C. S. O. 13. Ian. 1892. ad 4. excommunicationem hanc incurrere colligentes quamvis missas pro minori pretio celebrari faciant in eodem loco ubi collegerunt.

Conditiones tamen quaedam requiruntur ad hanc excomm. incurrendam: quia multipliciter quis peccare posset ratione turpis lucri ex stipendiis missarum quaesiti: i. e. 1. ut proprio quodam sensu quis dicatur eleemosynas pro Missis colligere seu iis colligendis operam dare: cuiusmodi non est is, cui citra collectoris personam sponte committantur missae etiam per alios celebrandae: 2. ut de quadam copiosa collectione sermo sit: 3. ut collectio fiat eleemosynarum ad Missas *manuales* spectantium: 4. ut collectis eleemosynis maioris pretii, missas quis celebrare faciat stipendio minori: 5. ut fiat quaestus seu lucri captandi causa.

XIII. *Omnes qui excommunicatione mulcantur in Const. S. Pii V. Admonet nos 4. kal. Apr. 1567. Innocentii IX. Quae ab hac Sede prid. nonas Nov. 1591. Clem. VIII. Ad R. Pontificis curam 26. Iun. 1592. et Alex. VII. Inter caeteras 9. kal. Nov. 1660. alienationem et infeudationem civitatum et locorum S. R. E. respicientibus.*

Obiectum seu *crimen*, quod punitur est infeudationem, alienationem dominii indirecti tractare, consulere... seu est agere penes R. Pontificem de alienatione civitatum, oppidorum, locorum ad ius et proprietatem S. Sedis seu mediate seu immediate pertinentium. Nec excusatur *quocumque titulo* id petatur v. g. gubernii, vicariatus, feudi, census permutationis... *quacumque ex causa* etiam meritorum erga S. Sedem, vel necessitatis, vel utilitatis, per *quodcumque tempus* etiam longum tantum vel ad vitam, vel tantum ad beneplacitum.

Subiectum sunt 1. tractantes, consulentes aut alias de hac re verba facientes simul tamen agentes de eligendis ob id oratoribus ad S. Sedem: 2. oratores munus hoc suscipientes: 3. insinuantes vel suadentes per se vel per alium, voce aut scriptis tales alienationes R. Pontifici: eo porro momento incurrunt primi quo oratores electi, secundi quo mandatum susceperunt: tertii quo R. Pontifici collocuti sint aut scriptum obtulerint.

XIV. *Religiosos praesumentes clericis aut laicis extra casum necessitatis sacramentum extremae unctionis aut eucharistiae per Viaticum ministrare absque parochi licentia.*

Obiectum censurae est administratio Extremae Unctionis aut viatici absque parochi licentia: Conditiones requisitae sunt 1. ut absit licentia etiam praesumpta *parochi* h. e. habentes curam animarum, vel eius vices gerentis, cuius sit subditus aegrotus. 2. Ut extra casum necessitatis: qui aestimari debet ex periculo aegroti, habita ratione difficultatis vocandi parochum. 3. Ut temere sint administrata et valide.

Subiectum sunt *religiosi* ministrantes, sc. religiosi proprii nominis votorum solemnium et non simplicium (etsi in Religione approbata quae habet vota solennia sed nondum ipsi; vel si eiecti fuerint vel per iniquas leges extrusi, tunc non incurrunt) ministrantes clericis aut laicis. Unde regularis non incurrit si regularibus ea ministret, vel iis, qui Regularium iure censentur i. e. novitiis et famulis qui actu eis deserviunt aut in septis sub eorum obedientia vivunt et probabiliter suis alumni convictoribus: aut ministrent iis pauperibus, qui in hospitali regularium degunt, aut viris Tertiariis, qui collegialiter vivunt vel cum claustralibus habitant.

XV. *Extrahentes absque legitima venia reliquias ex sacris*

coemeteriis, sive catacumbis Urbis Romae eiusque territorii, eis-que auxilium vel favorem praebentes.

Obiectum seu actio punienda est extrahere reliquias extantes in sacris coemeteriis aut catacumbis Urbis... Porro *reliquiae* intelliguntur quas constat esse SS. Martyrum, non autem quas dubium est, aut constat martyrum non esse.

Subiectum sunt a) *extrahentes* absque legitima venia b) *extrahentibus praebentes auxilium vel favorem* e. g. mercede conductus quis effoderet cryptam ad reliquias extrahendas, qui permittit et non impedit, quod impedire posset ac deberet. Legitima autem venia datur a Card. Vicario sub conditione, quod ossa vel corpus non effodiantur, nisi coram sacerdote ad id designato, qui diligenter inquirat, et recognoscat locum, inscriptiones, et caetera martyrii signa.

XVI. *Communicantes cum excommunicato nominatim a Papa in crimine criminoso, ei scil. impendendo auxilium vel favorem.*

Obiectum est communicare cum excom. nominatim a Papa h. e. contra quem Papa ob aliquod crimen per sententiam particularem, nominatim excommunicationem publice tulerit; vel quem declaraverit nominatim contraxisse.

Subiectum sunt communicantes in crimine criminoso non utcumque, sed ei impendendo auxilium vel favorem, non consilium, ut excommunicatus in crimine obduratus maneat. Communicare in crimine criminoso est cooperari crimini vel contumaciae, ob quam quis excommunicatione percussus est nominatim, et ut talis denunciatus: ne ab eod. crimine respiscat; si quis ergo communicet in alio facto, huic censurae non subiacet. Unde patet requiri 1. quod communicatio fiat post excommunicationem latam vel declaratam: 2. quod communicans *noverit* principalem excommunicatum esse ob illud crimen, in quo communicat.

XVII. *Clerici scienter et sponte communicantes in divinis cum personis a R. P. nominatim excommunicatis et ipsos in officiis recipientes.*

Obiectum seu crimen censura puniendum est communicatio in divinis, et receptio in officiis divinis, quae duo ex antiquis legibus et speciatim ex *C. 18. de sent. excomm.* ita videntur intelligenda, ut sola communicatio in divinis nunc sub censura prohibita, sit receptio in divinis: sed receptio in divinis officiis idem est ac admittere excommunicatum ad obeunda illa divina officia, quae Clerici obeunt uti Ecclesiae ministri (*D'Annib. in h. l.*). Hinc oportet, ut is, quocum communicatur et ipse clericus aequae ac ipsum admittens. Ergo probabiliter a censura immunes forent, qui talem excommunicatum ad missam audiendam admisissent, cum eo privatim officium recitassent.

Subiectum sunt clerici tantum, non Episcopi, neque Regulares qui sint *a) scienter et sponte*, (unde ignorantia etiam affectata vel metus quoque levis excusat) *recipientes* sint h. e. ex aliqua auctoritate vel potestate admittentes excommunicatos vel ut obeant functiones sacras, vel ut participes sint assistendo aut recipiendo... in *divinis* non in civilibus e. g. missa, aliaeque liturgicae functiones, sepultura sacra...

XVIII. *Praesumentes extra mortis articulum absolvere ab excommunicationibus specialiter reservatis S. Sedi, sine debita facultate etiam quovis praetextu.*

Obiectum circa quod versatur censura est crimen absolvendi a reservatis specialiter S. Sedi sine debita facultate.

Subiectum sunt *praesumentes absolvere*, ergo eam non incurrunt absolventes, vel absolvere fingentes. Nec absolventes si reservatio sit dubia; nec si ex ignorantia etiam crassa et supina, extra *mortis articulum*, quia eo extante et in casibus urgentioribus quilibet sacerdos a quibuslibet peccatis et censuris, quemlibet absolvere potest. Ast paeter mortis artic. et casus urgentiores i. e. in quibus absolutio differri nequeat absque periculo gravis scandali: iam simplex confessarius absolvere nequit a censuris R. Pontifici reservatis eos, qui impediti sunt etiam in perpetuum quominus R. Pontificem adeant: sed recurrendum est saltem per literas ad maiorem Poenitentiarium, vel ad alium gaudentem potestate absolvendi a casu, quo de agitur *S. C. S. O. 23. Iun. 1886. et 17. Iun. 1891.*: imo *30. Iul. 1886.* tuto doceri iam non posse sententiam quam multi antiqui et recentes Theologi tenebant. Ad Episcopum aut ad quemlibet sacerdotem approbatum devolvi absolutionem casuum et censurarum..... quando poenitens versatur in impossibilitate personaliter adeundi S. Sedem: ob quod decretum praxim contrariam tolerandam non esse respondit *ead. S. C. S. O. 30. Mart. 1892.*

XIX. *Si quem clericorum vel laicorum, quacumque is dignitate etiam imperiali aut regali praefulgeat, in tantum maiorum omnium radix, cupiditas occupaverit, ut alicuius Ecclesiae seu cuiusvis saecularis vel regularis beneficii, montium pietatis aliorumque piorum locorum iurisdictiones, bona, census ac iura etiam feudalia et emphyteutica, fructus, emolumenta, seu quascumque obventiones, quae in ministrorum et pauperum necessitates converti debent, per se vel per alios, vi vel timore incusso seu etiam per suppositas personas clericorum aut laicorum, seu quacumque arte, aut quocumque quaesito colore, in proprios usus convertere, illosque usurpare praesumpserit, seu impedire, ne ab iis ad quos pertinent, percipiantur: is anathemati tamdiu subiaceat, quamdiu iurisdictiones, bona, res, iura,*

fructus et redditus quos occupaverit, vel qui ad eum quomodocumque etiam ex donatione suppositae personae pervenerint Ecclesiae eiusque administratori, sive beneficiato integre restituerit, ac deinde absolutionem a R. P. obtinuerit. Trid. Sess. 22. C. II. de R.

Finis huius censurae est tueri bona ecclesiastica quaelibet praesertim immobilia pertinentia sive ad Ecclesias vel monasteria, sive ad beneficia saecularia vel regularia, sive ad loca etiam pia i. e. ad instituta, quorum bona ab Ecclesia vel saltem cum dependentia ab Ecclesia administrantur. Hinc non videntur heic comprehendi bona pertinentia ad quaedam pia loca e. g. nosocomia, sed administrata absque ulla dependentia ab Eccl.

Obiectum circa quod versatur crimen quod punitur sunt a) iurisdictiones, bona, census, iura etiam feudalitatem et emphyteuticam, fructus, emolumenta: Ecclesiae, beneficii saecularis aut regularis, montium pietatis, locorum piorum: b) obventiones quaecumque convertendae in necessitates ministrorum aut locorum piorum... ita tamen ut horum bonorum... Ecclesiae, beneficia... habeant dominium, possessionem ac ius in re.

Subiectum sunt clerici et laici quacumque dignitate fulgentes: non ergo regulares: modo *praesumant* aliquam ex vetitis actionibus circa talia bona exercere.

Actiones vetitae aliae sunt potentiales et auctoritativae, ut *usurpare, impedire* ne fructus... coeterae etiamsi a privatis personis ponantur, modo specialem inobedientiam vel malitiam redoleant, sunt et ipsae vetitae. Animadvertendum porro est, concordēs non esse semper AA. circa vetitas actiones. Alii enim *in proprios usus convertere, usurpare, impedire ne ab iis ad quos iure pertinent, percipiantur*, tam late interpretantur, ut quoslibet praedicta bona surripientes, etiam fures comprehendant: sed cf. apud Lehmkühl II. n. 9. 967. responsum S. C. C. iuxta quod fures hac censura non ligantur: alii ut D'Annib. Comm. n. 88. nota 40. ea verba restringunt ad eos, qui eadem bona auctoritative et cum potentia occupant, vel ab his, qui ita auctoritate sua abusi sint quacumque ratione obtineant, non excluso clerico qui « nefandae fraudis et usurpationis huiusmodi fabricator seu consentiens fuerit » Génicot Inst. Theol. mor. v. II. n. 606.

Itaque tales actiones, quibus adnexa est excommunicatio, sunt: a) *usurpare* non quidem si a privatis, sed solum ab iis qui ex auctoritate operantur: ac proin eam incurrunt Episcopi, Cardinales, Principes supremi et Gubernia: b) *impedire* ne fructus ac redditus ecclesiastici percipiantur ab iis, ad quos ius pertinet. Haec quoque non respicit privatas personas, sed solum auctoritate pollentes. Impedire est efficere, ut aliquis invitatus et

contra suam voluntatem dimittat opus vel actionem, quam facere intendit. Unde subiacent qui minis, vi, auctoritate, non autem qui precibus, hortatione, pecunia utantur; c) *convertere* in proprios usus per se vel per alios, vi vel timore incusso, seu etiam per suppositas personas clericorum et laicorum, seu quacumque arte, vel quocumque quaesito colore. *Convertentes* sive convertant ad aes alienum solvendum, sive ad belli expensas, sive ad aedes reficiendas, bona emenda, negotiationem exercendam... d) *mandantes* effectu secuto aliquam ex vetitis actionibus; e) *accipientes* quocumque modo donatione, emptione, haereditate; ubi nota censuram incurrere ementes bona ecclesiastica a guberniis aliisque auctoritatibus, quae ea usurpaverint S. C. S. O. 8. Iulii 1874. f) *Patroni* qui inconsulto Ordinario emancipant praedia addicta cappellaniis, beneficiis, ecclesiis; g) qui redimunt census, canones iure vel pacto irredimibiles; h) Clerici, non laici, quicumque qui nefandae fraudis vel fabricatores fuerint vel consensum praestiterint. *D'Annib. penes Génicot.*

Ex dictis non incurrunt a) *conductor*, qui mercedem non solvit; b) *commodatarius* vel *depositarius*, qui rem non restituit; c) qui subtrahit aut impedit decimas; d) *nec qui alienat*: nec illi, de quibus in C. 11. et 12. 1^{ae}. seriei.

III^a. Series.

RESERVATAE EPISCOPIS.

I. *Clericos in sacris constitutos vel Regulares aut Moniales post votum solemne castitatis matrimonium contrahere praesumentes, nec non omnes cum aliqua ex praedictis personis matrimonium contrahere praesumentes.*

Cuius censurae obiectum est matrimonium attentare, licet illud non consumetur et nullum sit non modo ratione ordinis et solemnis professionis, sed etiam propter clandestinitatem S. U. I. 22. Dec. 1880. (Coll. Prop. Fide 2089.) quatenus contractum coram magistratu civili; aut ob alia impedimenta e. g. consanguinitatis, affinitatis... S. U. I. 23. Ian. 1892. (Act. S. Sed. v. 24. p. 625.). Attamen cum contractum faciat consensus, non incurritur haec censura si aut 1°. consensus legitimus deficit sive ex utraque parte, sive ex alterutra, ut si alter simulate contraxerit, vel errore inductus, vel metu coactus: aut 2°. si legitima forma deficit, veluti si sine parocho et testibus contraxerint ubi Tridentini decretum promulgatum est cf. *Ballerin. Palm. v. 7. n. 473.*; quibus *D'Annib. in h. l. n. 113.* addebat 3°. si

quodvis aliud obstiterit imped. dirimens: sed post *cit. Decr. S. U. I.* hoc ultimum amplius admitti nequit.

Subiectum sunt a) Clerici in sacris valide constituti, modo in pubertate ordinati, quia si impuberes, aut infantes ordinati sint, non subiiciuntur, nisi post pubertatem ratam habuerint ordinationem. b) *Regulares* utriusque sexus, qui in religione a Sede Apostolica approbata vota solemnia ipsi emisierint, unde non incurrunt qui vota simplicia emisierunt in Religione, quae habet vota solemnia; c) *omnes* contrahere *praesumentes* cum praedictis religiosis vel clericis; unde non eam incurrunt qui ignorantes contrahunt, sive ignorantia sit iuris, sive facti, licet crassa et supina, etsi postea re cognita in cohabitatione perseverant.

II. *Procurantes abortum effectu secuto*: cuius

Obiectum est abortus seu eiectio foetus immaturi, sive sit animatus sive inanimatus, quocumque tempore fiat post conceptionem: et requiritur quod sit voluntarius *directe et in se*; nec sufficit quod sit indirecte tantum voluntarius: dicitur enim *procurantes*, et cum *procurare* ii tantum proprie dicantur, qui studiose et ex industria aliquid quaerant, minime vero qui actionem etiam graviter malam ponunt ex qua per accidens sequatur: ergo non incurrunt qui indirecte... Neque obiectum est craniotomia aut acceleratio partus.

Subiectum sunt procurantes omnes, non tamen probabiliter mulieres praegnant, quae in se procurant. *Procurantes* autem, ut dixi, sunt qui abortum directe intendunt, et de industria conantur opere exteriori de se efficaci, ut reapse sequatur. Hinc non omnes cooperatores, sed illi soli, qui physice et immediate cooperantur, ita ut sint participes ipsius actionis physicae, qua infertur abortus, subiecti censurae habeantur. Qui vero physice quidem sed mediate tantum e. g. praeparantes instrumenta vel pharmaca: vel *moraliter* sive mandato sive consilio; sive alia ratione; cum non sint proprie procurantes, sed potius mandantes procurare, saltem probabiliter non subiacent censurae.

Effectu secuto est conditio ad contrahendum et quidem secutus sit effectus ab ea causa, quae posita fuit, ut sequeretur. Unde si abortus non sit secutus, aut secutus non a causa posita a procurante sed ab alia, vel a causa dubia, excommunicatio non tenet.

III. *Literis Apostolicis falsis scienter utentes, vel crimini in ea re cooperantes.*

Obiectum seu crimen est *uti literis apostolicis falsis*, quae sunt Bullae, Brevia, Rescripta quae nomine Papae expediuntur et signantur ab eo, vel ab alio de eius mandato: *Falsae* h. e. sive immutatae sive suppositae ex toto vel ex parte.

Subiectum sunt utentes vel cooperantes in utendo, cooperantes physice non moraliter tantum; sc. qui operam praestant utentibus e. g. advocati qui eas in iure exhibent: non autem auxilium, exhortationes aut consilium praestantes.

Conditio requisita in subiecto est scientia, unde excusat ignorantia nedum crassa et supina, sed et affectata. Non requiritur autem quod effectus sit secutus.

IV. *Laici turpe mercimonium circa missarum eleemosynas exercentes eidemque concurrentes* Decr. *Vigilantes S. C. C.* 25. *Maii 1893. Acta S. Sedis V. 25. pag. 56. seqq.*

Obiectum seu crimen est mercimonium circa Missas: quod est in *colligendo* eleemosynas Missarum, adhibitis publicis invitamentis et praemiis vel alio quocumque modo; et in *rependendo* sacerdotibus, quibus eas celebrandas committunt, non pecuniam, sed libros aliasve merces. *Neque excusatur* tale mercimonium a) si nulla facta sit immutatio eleemosynae: b) nec si fiat ad subveniendum sacerdotum paupertati: c) nec si lucrum inde haustum totum impendatur in usum, aut incrementum piarum institutionum, aut bonorum operum.

Subiectum censurae sunt *laici* exercentes vel concurrentes: non ergo clerici: qui suspensione puniuntur, ut infra dicemus; *exercentes*, puta, bibliopolae vel mercatores.. *concurrentes* i. e. 1) qui acceptas eleemosynas tradunt, etiam gratis, bibliopolis, mercatoribus, vel collectoribus: 2) qui a bibliopolis vel mercatoribus recipiunt libros vel merces pro missis celebrandis sive imminuto sive integro pretio. Ratio prohibitionis tali censura munitae est species saltem turpis mercimonii, et ne laedetur voluntas stipendia offerentium, quod facile contingit si multae eleemosynae coacervantur, et missae celebrandae committuntur multis sacerdotibus e. g. iis qui alicui diario nomen dederunt. Unde qui ephemerides, libros, aliasve merces commutare velit ope Missarum petere debet Indultum a S. Sede: quod remoto supradicto duplici incommodo facile obtineri potest.

Nota quod R. P. est, qui Episcopis reservat seu qui his facultatem ab hac censura absolvendi concedit: unde papales non episcopales dicti casus censendi sunt. Porro ex S. Ligorio l. 7. n. 99. probabilius possunt regulares ab his absolvere: neque haec potestas sublata est per Const. *Apostolicae Sedis*, quae revocat tantum facultates absolvendi a censuris S. Sedi reservatis *comp. privil. S. I. n. 5.* Declarationes si quae sunt contrariae S. Sedis, de casibus, quos ipsi Ordinarii sibi reservarunt, intelligantur oportet.

IV^a. Series.

NEMINI RESERVATAE.

I. *Mandantes seu cogentes tradi ecclesiasticae sepulturae haereticos notorios aut nominatim excommunicatos vel interdictos.*

Huius censurae *obiectum* est mandare aut cogere tradi ecclesiasticae sepulturae 1) haereticos notorios licet hi denunciati non sint, neque vitandi: non autem occulti aut dubii, nec credentes aut cooperatores. Nec schismatici, nisi sint haeretici notorii, nec probabiliter apostatae, nec iudaei aut pagani; etsi illicitum sit. 2) Excommunicati aut interdicti *nominatim* h. e. proprio designati nomine aut talibus adiunctis, ut cum alia persona confundi nequeant. Et requiritur sententia declaratoria iudicis, qui potest esse etiam episcopus. Non sunt autem obiectum huius censurae singuli componentes corpus morale quando hoc nominatim supponitur interdicto. Ut autem incurratur, conditio est, quod sepultura sit vere ecclesiastica h. e. *locus* auctoritate Episcopi benedictus, in qua cadavera catholicorum pie decedentium sepeliuntur. Unde incurritur censura, si in Ecclesia fiat sepultura: non incurritur: a) si illi, quibus interdicitur condantur in aliqua parte coemeterii benedicti, quae benedicta non sit; b) nec quando coemeterium non sit benedictum, et benedicantur a sacerdote foveae, in quibus fideles conduntur; c) licet haereticus notorius condatur in fovea a sacerdote benedicta: cum haec benedictio utpote non consecrativa, sed invocativa locum non efficiat Sacrum.

Subiectum censurae sunt *mandantes*, qui sc. iubent vel rogant suo nomine rem fieri: *cogentes* seu qui compellunt vim adhibendo, tradi sepulturae eccl. Non omnes tamen mandantes et cogentes, sed qui publica potestate mandant seu vi cogunt, subiacent post traditam sepulturam in loco sacro, etiam nullo ritu adhibito. Unde non incurrunt admittentes, quamvis isti incurrant interdictum ab ingressu Ecclesiae: neque incurrunt qui sepeliunt vel sepelire faciunt, qui efferunt, qui munus prosequuntur, quique consilium vel auxilium his praestant.

II. *Laedentes aut perterrefacientes Inquisitores, denuntiantes, testes aliosque ministros S. Officii; eiusque S. Tribunalis scripturas diripientes aut comburentes; vel praedictis quibuslibet auxilium, consilium, favorem praestantes.*

Crimen seu *obiectum* cens. sunt a) perterrefacere Inquisitores... b) diripere aut comburere scripturas... c) his auxilium,

consilium... praestare. *Inquisitores* seu ii, quibus commissum est inquirere in haereticos, repertos ad tribunal advocare, carceribus mancipare, acta processualia conficere et ad suppressos Inquisitores transmittere: *Denuntiantes* sunt qui haereticum, vel crimen ad Inquisitorem deferunt, postquam denuntiarunt. *Testes*, qui vocantur ad testimonium ferendum circa crimen denuntiatum; *ministri* qui ex officio deputantur pro negotiis gerendis; et ideo consultores, advocati, notarii, executores S. Officii ubicumque sit sive Romae sive alibi: non tamen Episcoporum licet ii sint inquisitores nati. Comburentes, diripientes *scripturas*: porro scripturae S. Officii sunt instrumenta sive publica, sive privata, sive typis impressa sive manuscripta.

Subiectum sunt a) principaliter laedentes vel perterrefacientes, diripientes vel comburentes... *laedentes* quoad personam non quoad bona, *perterrefacientes* h. e. gravem metum incutientes alicui ex praedictis quatenus actu inserviunt S. Officio.. *diripientes* sc. vi auferentes non clam furantes scripturas vel unam aut alteram tantum vi tollentes: *comburentes* h. e. incendio destruentes, non autem qui alio modo destruunt; b) secundo auxilium, consilium, favorem his aut illis praestantes tamen effectu secuto, nec requiritur in iis scientia, praesumptio sed sufficit factum.

III. *Alienantes et recipere praesumentes bona ecclesiastica absque beneplacito Apostolico ad formam Extravag. Ambitiosae.*

Obiectum censurae est crimen quo alienantur bona ecclesiastica absque beneplacito.... *Bona ecclesiastica* a) quae sunt in patrimonio Ecclesiae vel monasterii: b) beneficia et cappellaniae etiam laicales: c) quae pertinent ad loca pia auctoritate Ecclesiae erecta: et generatim bona omnium locorum, quae sacra, religiosa vel pia dicuntur, ab auctoritate ecclesiastica erecta: etsi ceu habentia hunc characterem a statu non agnoscantur. Dicitur *immobilia* quae sunt a) non tantum praedia et aedificia; b) sed et ea, quae fundo tenentur, ut fodinae et arbores frugiferae, vel praedio necessariae: c) iura realia uti census redditus annui, servitutes praediorum ut iura piscandi, venandi imo certa pecuniae summa specialiter deputata ad emptionem immobilium, censuum, vel ad aedificandam eccles. Dicitur *mobilia pretiosa*, quae sunt de thesauro Ecclesiae, vel propter pretium, artem, raritatem vel antiquitatem conferunt Eccl. specialem splendorem ut sunt vasa aurea vel argentea, bibliothecae, ornamenta modo non sint modici valoris, mobilia, ex quorum fructibus percipiuntur annui redditus e. g. grex ovium, bovinum, arbores frugiferae... Non autem pecunia nec reliquiae pretiosae, nec pro-

habilititer pecuniae collocatae in administrationibus Viarum ferrearum aut guberniorum.

Subiectum vero sunt 1) *alienantes* omnes sive laici sive clerici, quibus concredita est administratio bonorum: quando alienatio sit ex utraque parte perfecta et absoluta. Probabile autem est, ab hac censura immunes esse Episcopos et Abbates *D'Anib. in h. l. n. 168.* cum isti in extravag. *Ambitiosae* non percellerentur excommunicatione sed interdicto ab ingressu Eccl. quod certe per praesentem Const. abolitum: et Pius IX. fert censuram ad formam extravag. cit. Alienare autem latius sumitur ut comprehendat omnia pacta, per quae dominium transfertur bonorum eccles. sed etiam concessionem ad meliorandum, hypothecas, locationes, conductiones ultra triennium, infeudationes, contractus emphyteuticos. Non tamen comprehenduntur mandatarii, destruentes, furantes, diripientes. Neque censetur alienatio pecuniam mutuo accipere aut dare licet S. C. declaraverit religiosos non posse accipere mutuo pecunias cum solutione interesse. 2) Recipere praesumentes. Unde recipientes excusantur probabiliter ignorantia etiam affectata, dum alienantes cum ignorantia crassa censurae subiacent: recipere autem dicuntur qui bona eccl. emunt, conducunt vel in quorum favorem hypothecae subiiciuntur.

Haec porro censura valet ubique licet Const. *Ambitiosae* non fuerit ubique recepta, vel fuerit alicubi ei derogatum, nec ulla valet contra eam consuetudo.

Exceptio tamen datur: immobilia nempe exigui valoris, cum solo Episcopi consensu alienare licet *Can. Terrulas Caus. 12. q. 2.* modo non sint partes praedii maioris, ne ita per partes magna etiam dominia alienentur. Modici autem valoris censentur iuxta *S. C. Episc. et Reg. 1. Maii 1840.* modo 25 aureos non superent, quam summam alii 235 franchis aequivalere, alii hodie 500. eo vel magis quod S. C. renovat tantum responsa multo antiquiora 22. Mart. 1611. et 12. Apr. 1698. Imo etiam non exigui valoris bona alienare licet, si plus incommodi afferant vel urgeat necessitas vel adsit occasio, quae alias transiret. Licet quoque locationes eo pacto, ut finito triennio possit locator a locatione discedere. Licet tandem vendere redditus beneficii ultra triennium pro mercede vel pensione *non anticipata*, et res quae non perdurant, vel inutiles aut damnosae essent.

Dicitur *absque beneplacito*, quod non requiritur a) quando necessitas urget sc. occasio occurrit, quae non sinit expectare S. Sedis resp. b) neque probabilius ad alienanda ea bona, quae Eccl. relicta fuere cum conditione vel facultate ut vendantur.

IV. *Negligentes sive culpabiliter omittentes denuntiare in-*

fra mensem confessarios sive sacerdotes a quibus sollicitati fuerint ad turpia in quibuslibet casibus expressis a praed. N. Gregorio XV. Const. Universi 20. Aug. 1622. et Bened. XIV. Const. sacramentum Poenit. 1. Iun. 1741.

Obiectum censurae est omissio denuntiationis sollicitantium sc. si culpa omittat aut negligat poenitens sollicitatus denuntiare sollicitantem confessarium: hic enim poenitens tenetur denuntiare superioribus ecclesiasticis sacerdotem, qui *a)* in actu confessionis; *b)* immediate ante vel post eam; *c)* occasione aut praetextu eius; *d)* extra occasionem confessionis in confessionali aut in alio loco ad confessiones destinato, vel electo cum simulatione ibidem audiendi confessionem, ad turpia eum provocaverit verbis, signis, nutibus, tactu, per scripturam, tunc aut postea legendam: aut cum eo inhonestos sermones vel tractatus habuerit.

Haec porro obligatio sub poena excommunicationis respicit solum poenitentem quoad sacerdotem etsi non approbatum ad confessiones, implenda infra mensem a notitia obligationis et censurae.

Subiectum sunt *poenitentes* omnes et soli qui sollicitati negligunt aut culpabiliter omittunt denuntiationem. Ergo cum e. g. ratione ignorantiae vel legis, vel poenae adnexae, vel temporis, aut ratione gravis alicuius mali aut incommodi, quod rationabiliter timeatur, omissio possit esse inculpabilis, tunc excommunic. non incurritur. Denuntiare autem debet modo *certus* sit de vera et reali sollicitatione etsi sciat multum tempus a peracta sollicitatione effluxisse, etsi poenitens ipse consenserit et peccaverit aut primus sollicitaverit.

Quod si poenitentes falso denuntiaverint confessarios innocentes, vel qui sceleste procuraverint ut ab aliis denuntientur (effectu secuto) committunt hi peccatum reservatum R. Pontifici.

V. Missionarios negotiationibus vel mercaturis saecularibus operam dantes, in Indiis Orientalibus in tota America et apud sinenses eorumque superiores, qui delinquentes non puniverint. C. S. O. 4. Dec. 1872. et 17. Ian. 1883.

Obiectum patet esse negotiationem et mercaturam proprie dictam: negotiatio sc. qua aliquid emitur ut *immutatum* carius vendatur: quovis modo et qualitercumque exercentur, quocumq. praetextu, causa, occasione, forma sive proprio sive nomine suae religionis, sive directe sive indirecte sive per se, sive per alios.

Subiectum sunt 1. Missionarii sc. « omnes ecclesiastici viri qui sub nomine missionariorum, aut quovis alio titulo pro tempore missi fuerint, aut in aliis partibus quomodolibet mo-

rabuntur » S. C. S. O. 17. Ian. 1883; 2. eorum superiores sive immediati sive mediati ut Provincialis, Generalis, qui delinquentes etiam pro una vice non puniverint saltem per amotionem a locis criminis.

Ab hac porro censura unus Papa absolvere potest excepto mortis articulo, *nisi lucris huiusmodi prius restitutis*: seu tunc restitutione facta nemini reservata est. Restitutio autem facienda est Ordinariis vel eorum Vicariis Generalibus, vel Vic. Apostolicis seu provicariis. Haec autem lucra erogari debent in usum et commodum pauperum, hospital., seminariorum, et aliorum non delinquentium.

VI. *Raptores mulierum ad matrimonium cum raptis contrahendum et eiusmodi raptoribus consilium, auxilium et favorem praebentibus Trid. sess. 24. C. 6. de Ref. matr.*

Cuius *obiectum* est raptus, ad quem requiritur abductio mulieris de loco in locum, non viri: *ipsa contradicente*, ideoque violentia adhibita, vel gravi metu incusso; matr. ineundi causa, non libidinis explendae.

Subiectum sunt 1. raptores sc. mulierem abducentes ad alium locum non domi commorantem obsidentes; vi adhibita.. 2. consilium, auxilium.. praestantes raptori in raptu complendo: non autem si post raptum.

VII. *Omnes cuiuscumque gradus, dignitatis et conditionis, qui quovis modo directe vel indirecte subditos suos vel quoscumque alios cogunt quominus libere matrim. contrahant Trid. sess. 24. C. 9. de Ref.*

Obiectum est coactio sive directa sive indirecta quominus matrim. libere contrahatur: dixi *coactio*, violentia sc. physica vel moralis: *directa* si in ipsam personam infertur immediate in ordine ad matr., *indirecta* si aliis personis, quae possunt cogere ad ineundum matr. vel non immediate in ordine ad matr. infertur: quominus *contrahatur matr.* non sponsalia.

Subiectum sunt omnes *temporales domini et magistratus*, de quibus caput hoc unice loquitur: non ergo episcopi, parochi, nec puto, parentes respectu filiorum: *cogentes* et ideo non personae privatae, sed temporales domini et magistratus cogentes subditos vel alios eorum iurisdictioni aliquo modo et tempore subiecti, licet non sint proprie subditi.

VIII. *Cogentes mulierem, praeterquam in casibus in iure expressis, ingredi monasterium vel suscipere habitum religiosum, vel emittere professionem religiosam: quique consilium, auxilium vel favorem dederint: quique scientes eam non sponte ingredi... quoquo modo eidem actui vel praesentiam vel consensum, vel auctoritatem interposuerint Trid. sess. 25. C. 18. de Ref.*

Obiectum, cuius est cogentes a) ingredi monaster. quod probabiliter accipitur in ordine ad habitum et professionem b) suscipere habitum, c) emittere professionem religiosam: nota quod religio heic stricte sumatur.

Subiectum sunt 1. *cogentes quomodocumque* h. e. non modo per vim sed etiam per metum gravem sive directe sive indirecte: non ergo qui persuasionibus, promissionibus munerum, haereditatis vel per dolum: omnes cuiuscumque qualitatis vel conditionis, clerici vel laici, saeculares vel regulares, qualibet dignitate fulgentes, exceptis regibus, imperatoribus: 2. *cooperantes per consilium, favorem...* unde etiam qui coactionem suadent vel auxilium ferunt ad eam inferendam, vel impediunt mulierem quominus querelas oportunas deferat ad superiores, modo efficacia haec fuerint. 3. *Scienter interponentes praesentiam, consensum, auctoritatem:* unde hac censura innodantur Monasterii Praefectae et moniales consensum praestantes: Episcopus, Vicarius Generalis et superiores Regulares, qui sua auctoritate efficiunt ut illi actus compleantur, parentes cogentes filias. *Non* autem innodantur qui non cognoscunt mulieris repugnantiam, vel assistunt ex devotione, curiositate, amicitia, consanguinitate.

Exceptiones sunt 1. si uxor quae assensum praestitit, ut maritus in ordine religioso professionem emittat, suspicionem de sua castitate ingerat: 2. si uxor, relicto maritali toro, lapsu carnis ceciderit, nec maritus eam recipere velit conversam: quae tamen exceptiones sunt ad ingressum in Monasterium, non vero ad habitum et professionem.

IX. *Qui impedierint quoquo modo sine iusta causa, sanctam mulierum voluntatem accipiendi veli, vel voti emittendi. Trid. sess. 25. C. 18. de Ref.*

Obiectum seu crimen est impedire s. veli aut voti voluntatem in religione proprie dicta seu religionem profiteri: non ergo incurreret qui impediret ingressum in religionem.

Subiectum sunt impediētes mulierem quoquo modo sine iusta causa: impediētes h. e. ponentes actionem sive violentam sive imperativam, sive dolosam, unde factum existat, quo mulier sive nolit sive non possit profiteri, putet a suscepto consilio profitendi sibi esse recedendum. Unde 1. *incurrunt* qui lege civili freti filiam minoremnem e monasterio extrahunt, ne velum accipiant, vel fraudibus inductam ad egrediendum, impediunt reverti, vel mentientes puellam morbo laborare inducunt Praefectas ad eam dimittendam, vel dolis ac fraudibus suadent puellae se non esse a Domino vocatam, vel Princeps, qui monasterio comminatur, ut impediāt puellam sibi dilectam ad professio-

nem admitti. 2. *Non incurrunt* qui impediunt votum veli accipiendi, vel precibus importunis retrahunt, nec pater denegans filiae consensum ingrediendi, nec si deneget dotem convenientem, ut velum accipiat.

X. *Qui docere, praedicare vel pertinaciter asserere seu publice disputando defendere praesumpserit, non esse sacramento Euch. praemittendam confessionem sacramentalem, quando copia confessarii habeatur, si is, quem conscientia peccati mortalis gravet vere se contritum existimet. Trid. sess. 13. Can. 11.*

Obiectum patet esse falsam doctrinam enuntiatam docere... subiectum est qui praesumpserit docere, praedicare, pertinaciter asserere, publice disputando defendere: unde excusat ignorantia crassa et supina.

XI. *Qui negat matr. clandestina, libero contrahentium consensu facta vera, et rata esse, quamdiu ea Ecclesia irrita non fecerit Trid. sess. 24. C. 1. de Ref.*

Cuius *obiectum* est negare dicta matrim. clandestine contracta sc. sine parochio et testibus valida esse.... unde subiectum est *qui negat* quicumque is sit.

XII. *Qui affirmant matr. a filiisfamilias sine consensu parentum contracta irrita esse; et parentes posse ea rata vel irrita facere. Trid. sess. 24. C. 1. de Ref.*

Crimen est affirmare 1. quod matr. a filiisfam. contracta sine consensu parentum irrita esse de facto: 2. quod parentes potestatem habeant ea irritandi vel rata habendi.

XIII. *Magistratus qui ad instantiam episcopi non praebeant auxilium, ut clausura sanctimonialium, ubi violata fuerit, restituantur, et ubi inviolata est, conservetur.*

Cuius *obiectum* est clausuram non defendere... sanctimonialium stricto sensu.

Subiectum sunt magistratus non Principes, qui iurisdictionem civilem exercent cuiuscumque generis et ordinis existant: praetores, iudices, praefecti. *Requiritur* autem a) quod instructi sint potestate, qua auxilio Episcopis esse possint: b) non impedian- tur causa vel timore gravi.

XIV. *Imprimentes vel imprimi facientes sine Ordinarii approbatione libros tractantes de rebus sacris.*

Haec censura confirmatur a Leone XIII. *Const. Officiorum ac munerum.*

Crimen est sine Ordinarii approbatione imprimere, vel efficere, ut imprimantur libri de rebus sacris seu Ss. scripturarum, nec non eorumdem adnotationes et commentarii: non autem libri quicumque tractantes de rebus sacris in genere i. e. ad religionem pertinentibus C. S. Of. 22. Dec. 1880.

Subiectum sunt *imprimentes* seu quotquot ad impressionem proxime cooperantur; *imprimi facientes*, ii sc. quorum cura liber editur, seu qui conducunt operam sive typographi sive proxime cooperantium. Auctor non incurrit si directam partem non habet in impressione e. g. si scit, nec impedit; aut vendit vel donat, nil de impressione curans: incurrit vero si ipse committat et efficiat ut liber imprimatur. Incurrit etiam mandans vel consilio inducens ad impressionem: non incurrunt amplius retinentes, vendentes, evulgantes. Ordinarii autem probatio in scriptis danda, in fronte libri ponenda, cui pro regularibus addenda est licentia superiorum suorum.

CAPUT II.

DE SUSPENSIONIBUS.

I^a. Series.

RESERVATAE SPECIALI MODO R. PONTIFICI.

I. *Ab exercitio Pontificalium indefinite illi, qui episcopali caractere insigniti ausi fuerint sive concedere et transferre, sive suscipere curam, regimen, administrationem Ecclesiae ante exhibitionem literarum Apostolicarum, itemque cooperatores (Const. Romanus Pont.).*

Dicitur *ab exercitio Pontificalium* qui est usus auctoritativus insignium Pontificis ut mitrae, pastoralis, pallii. Suspendus ergo a Pontificalibus prohibetur ab actibus ordinis episcopalis, qui cum praedictis insignibus fieri solent: non autem ab iis, qui absque pontificalibus conficiuntur. *Subiectum* patet esse episcopos *caractere episcopali insignitos*, qui vel pertinent ad capitulum, quod in nominatum ac praesentatum a potestate laica transfert regimen... vacantis Ecclesiae vel sint ipsi nominati et praesentati, vel praemissis paruerint, vel auxilium consilium favorem praestiterint, ut electo et praesentato a potestate laica regimen conferretur...

II^a. Series.

RESERVATAE SIMPLICITER R. PONTIFICI.

I. *A suorum beneficiorum perceptione ad beneplacitum S. Sedis (incurrunt suspensionem) Capitula et Conventus Ecclesiarum et monasteriorum, aliique omnes qui ad illarum sive illorum*

regimen et administrationem recipiunt Episcopos, aliosve praelatos de praedictis Ecclesiis seu monasteriis apud eandem S. Sedem quovis modo provisos, antequam ipsi exhibuerint Litt. Apost. de sua promotione.

Quibus patet *obiectum* esse recipere Episcopos aliosve Praelatos... episcopos sc. consecratos: praelatos, qui nempe iurisdictione quasi episcopali polleant: non simplices administratores: *recipere ad regimen* h. e. recognoscere ceu legitimam eius auctoritatem.

Subiectum sunt Capitulum, Conventus, alique omnes qui sc. non sunt membra Capitulorum aut Conventuum. Porro suspensionem hanc, qua *privatio* est, incurrunt et ii, qui non receperint: qua poena est, incurrunt tantum qui graviter peccaverint.

Poena est suspensio a perceptione h. e. a fructibus beneficii, non autem ab iis, qui veniunt eius intuitu, ut sunt incerta stolae, aut distributiones quotidianae: *suorum beneficiorum*: hinc Capitula et Monasteria ab his tantum, qui habent in communi: alii autem ab his, quae singulariter possident. Unde salva remanent quae sunt propria ordinis et iurisdictionis, imo et administrationis. *Ad beneplacitum* S. Sedis h. e. R. Pontificis pro tempore existentis, donec nempe suspensi meruerint gratiam.

II. *A collatione ordinum per triennium* (suspensionem incurrunt) *ordinantes aliquem absque titulo beneficii vel patrimonii cum pacto ut ordinatus non petat ab ipsis alimenta.*

Ordinantes: ordinare sc. sive subditum sive alienum absque titulo cum pacto... Titulus enim est necessarius omnibus, exceptis regularibus: et potest beneficii, vel patrimonii: quibus accensentur pensiones perpetuae, legata perpetua Missarum, capellaniae manuales sub conditione donec provideantur. Et subiacet suspensioni ordinans cum titulo *falso*, non autem si cum titulo insufficienti, quamvis graviter peccet. Est subiectum igitur ordinans seu conferens ordinem maiorem absque titulo, et cum pacto.

III. *Ab Ordinum administratione suspensionem per annum ipso iure incurrunt ordinantes alienum subditum etiam sub praetextu beneficii statim conferendi aut etiam collati, sed minime sufficientis absque eius episcopi literis dimissorialibus, vel etiam subditum proprium, qui alibi tanto tempore moratus sit, ut canonicum impedimentum ibi contrahere potuerit absque Ordinarii eius loci literis testimonialibus.*

Obiectum est 1. ordinare subditum alienum absque literis dimissorialibus; 2. ordinare subditum proprium qui moratus sit alibi absque literis testimonialibus. Dixi *subditum alienum*

qui sc. non est subditus ordinantis neque ratione originis, neque domicili, neque beneficii, neque familiaritatis, quamvis in eius dioecesi *fortuito* sit *editus*. Proin ordinans clericum non subditum, cui prius beneficium in dioecesi extans et sufficiens contulerit, suspens. non incurrit. *Litterae* dimissoriales sunt quibus alieno episcopo fit facultas ordinandi proprium subditum, ita ut hic maneat subditus proprio episcopo: has litteras dare potest episcopus proprius ordinandi, Vicarius generalis, episcopo in remotis agente, et Vicarius Capitularis post annum Sedis vacantis et etiam infra annum clericis arctatis. *Litterae testimoniales* quibus sc. Ordinarius fidem facit clericum promovendum iis ornatum moribus, quibus idoneus sit ad ordines: illae peti debent ab episcopo domicili semper; et insuper ab Episcopo originis et loci, ubi quis *fortuito* natus sit, vel ubi moratus tamdiu post septennium, ut censuras contrahere potuisset. Quod si quis pluribus in locis moratus sit, nec commode ab omnibus episcopis lit. testimoniales peti possint, recurrendum ad S. Sedem ut iuramentum suppletorium obtineatur.

IV. *A collatione Ordinum per annum susp. incurrit qui excepto casu legitimi privilegii ordinem sacrum contulerit absque titulo beneficii vel patrimonii, clerico in aliqua Congregatione viventi, in qua solemnis professio non emittitur, vel religioso nondum professo.*

V. *Ab exercitio ordinum (susp. incurrunt) perpetuam religiosi eiecti extra religionem degentes.*

Quibus verbis includuntur tria *requisita* 1. ut sint religiosi i. e. solemniter professi, ideoque non novitii, nec qui votum simplex emiserint. 2. Ut sint eiecti et quidem iuste et servato iuris ordine: ergo ab hac immunes sunt apostatae et fugitivi atque iniuste eiecti: 3. ut sint degentes extra religionem; et ideo non incurrunt, si iterum recipiantur, vel canonice ad aliam transeant.

VI. *Suspensionem ab ordine suscepto, ipso iure incurrunt qui eundem ordinem recipere praesumpserunt ab excommunicato, vel suspenso, vel interdicto nominatim denunciatis, aut ab haeretico vel schismatico notorio, eum vero qui bona fide a quopiam eorum est ordinatus, exercitium non habere ordinis sic suscepti, donec dispensetur, declaramus.*

Qui recipit Ordines hoc unico casu ex Const. nostra incurrit suspensionem, quando sc. recipit ab episcopo nominatim excommunicato (et si sit a R. Pontifice incurrit excomm. R. Pontifici simpliciter reservatam), suspenso vel interdicto, aut ab haeretico et schismatico notorio. Si mala fide sic susceperint h. e. si *praesumpserint* suspensio est perpetua, eiusque dispensatio

pertinet ad R. Pontificem. Si autem *bona fide*; non proprie suspenduntur, sed interdicitur eis exercitium Ordinis, donec episcopus cum ipsis dispensaverit.

VII. *Clerici saeculares exteri ultra quatuor menses in urbe Roma commorantes ordinati ab alio, quam ab ipso suo Ordinario absque licentia Cardin. Urbis Vicarii, vel absque praevio examine coram eodem peracto, vel etiam a proprio Ordinario postquam in praedicto examine reiecti fuerint; nec non clerici pertinentes ad aliquem e sex episcopatibus suburbicariis, si ordinentur extra suam dioecesim, dimissorialibus sui Ordinarii ad alium directis quam ad Card. Urbis Vicarium.*

Obiectum patet: *subiectum* est triplex in quod censura cadit: Clerici saeculares exteri Romae ultra quadrimestre commorantes: clerici dioeceseon suburbicariarum: Episcopi eos ordinantes: dicitur *clerici saeculares*; non ergo huic censurae subiacent regulares vel laici recipientes primam tonsuram: tum isti clerici dicuntur in Urbe commorantes, qui nempe ibi degere pergunt ultra quatuor menses: si ergo post 4. menses alio abirent commoraturi, non huc spectarent. Cf. l. 1. de personis.

VIII. *A divinis suspensionem incurrunt indefinite sacerdotes et Clerici qui turpe mercimonium circa eleemosynas misarum exercent, vel eidem concurrunt Decr. Vigilantes 1874. S. C. C. et 25 Mai. 1893.*

Subiectum patet esse sacerdotes et clericos: hi praeterea fiunt inhabiles ad ordines superiores. Poena est suspensio a divinis seu ab officio et ideo privantur usu tum ordinis tum iurisdictionis, seu cuiuscumque ministerii ecclesiastici: non autem a beneficio.

III^a. Series.

SUSPENSIONES TRIDENTINAE.

I. *Ab exercitio Pontificalium susp. incurrunt indefinite episcopi qui pontificalia exercent vel in alterius dioecesi sine expressa licentia vel in personas licentiam concedenti non subiectas, et ab executione ordinum sic ordinati. Trident. sess. 23. C. 5. de R.*

Duplex patet esse *subiectum*. 1. Episcopi pontificalia exercentes in ordine ad sacras ordinationes peragendas: absque licentia non praesumpta aut tacita sed expressa verbis aut scripto: Ordinarii loci sc. Episcopi, aut Vicarii gener. cum speciali mandato et sede vacante Vicarii capitularis; 2. Clerici, qui sine literis dimissoriis ab episcopo sic agente ordinentur.

II. *Ab executione ordinum incurrunt suspensionem ad beneplacitum futuri Praelati Clerici non arctati, qui sede vacante infra annum a Capitulo literas dimissorias obtinent atque ita ordinem maiorem suscipiunt. Nullo privilegio clericali gaudeant si sint in minoribus. Trid. Sess. 7. C. 10. de Ref.*

III. *Ab exercitio Pontificalium per annum (suspensionem incurrunt) Episcopi titulares... qui alterius subditum etiam praetextu familiaritatis et continuae commensalitatis suae absque sui proprii Praelati expresso consensu, aut literis dimissoriis, ad aliquos sacros aut minores ordines vel primam tonsuram promoveant vel ordinent. Taliter vero promoti (susp. incurr.) ab executione ordinum sic susceptorum donec suo Praelato visum fuerit. Trid. Sess. 24. C. 2. de R.*

Quae poena est pro Episcopis tit. suspensio a Pontifical. per annum (toties repetitum quot sunt ordines collati): et cum sit lata a iure communi ad certum tempus, ante tempus finitum est reservata R. P.

IV. (suspens. incur.) *A collatione ordinum per annum episcopus ordinans non subditum absque literis testimonialibus eius Ordinarii de probitate et moribus. Et sic ordinatus ab executione ordinum susceptorum quamdiu videbitur expedire eius Ordinario. Trid. sess. 23. C. 8. de R.*

V. (suspens. incurr.) *Ab officio et beneficio per annum Abbates et alii exempti vel Collegia quaecumque etiam Ecclesiarum Cathedr. et successores in iurisdictione episcopi, sede vacante, loco Capituli concedentes literas dimissorias clericis saecularibus ut ab aliis ordinentur. Trid. Sess. 23. c. 10. de R.*

Subiectum sunt 1. Abbates et alii exempti, qui sunt superiores regulares et quidam saeculares Praelati, qui immediate subsunt R. P. 2. Collegia et Capitula etiam Ecclesiar. Cathedr. quae sede non vacante speciali iure exercent iurisdictionem. 3. Successores Ordinarii in iurisdictione sede vacante, e. g. Vicarius Capitularis, Administrator, Vicarius apostolicus. Hi porro subeunt poenam suspensionis ab officio et beneficio seu totalem, quae privat non modo usu tum iurisdictionis tum ordinis, sed etiam fructibus et administratione beneficii. Suspendio est per annum, atque adeo ante huius finem reservata R. P.

VI. *Suspensus ad beneplacitum Ordinarii... parochus vel sacerdos sive regularis sive saecularis... qui sponso alterius parochiae matr. coniungere aut benedicere ausus fuerit, sine illorum parochi licentia. Trid. sess. 24. de Ref. matr.*

VII. *Totaliter suspensi Episcopi, si a concubinatus crimine non abstinuerint et a synodo provinciali admoniti se non emendaverint. Trid. sess. 25. c. 14. de R.*

Quam suspensionem ut incurrant Episcopi requiritur *a)* quod moneantur (semel tantum) a synodo Provinciali vel a metropolitano; *b)* quod monitione accepta obstinati maneant. Poena est totalis et perpetua.

VIII. *Suspenduntur ab officio Praefectae sanctimonialium, nisi ante mensem episcopum moneant, ut exploret voluntatem puellae, quae habitum suscipere vel professionem emittere debet. Trid. Sess. 25. C. 17. de Regul. et Mon.*

Intelliguntur ceu subiectum Praefectae sanctimonialium quae sc. vota solemnia habent, etiamsi sint exemptae: poena autem perdurat ad beneplacitum Episcopi. Heic autem adverte nos recensere suspensionem superiorissae non sensu suspensionis clericorum scil. ab exercitio iurisdictionis ecclesiasticae, sed qua suspensio ab officio in genere, licet hoc officium non sit ecclesiasticum: sic penes plurimos AA.

CAPUT III.

DE INTERDICTIS.

I. *Interdictum R. Pontifici speciali modo reservatum ipso iure incurrunt universitates, collegia et Capitula, quocumque nomine nuncupentur, ab ordinationibus seu mandatis eiusd. R. P. pro tempore existentis ad universale futurum Concilium appellantia.*

II. *Si vero aliqui ex praedictis (nominatis, praesentatis vel electis ad vacantes Ecclesias) episcopali caractere sint insigniti, in poenam (eo quod sc. earum ecclesiarum curam, regimen et administrationem suscipere ausi fuerint) interdicti ab ingressu Ecclesiae ipso facto absque ulla declaratione incidunt, S. Sedi pariter (h. e. specialiter) reservatam. Cf. Pii IX. Const. Romanus Pontifex. 28 Aug. 1873.*

Ob quam poenam non potest episcopus interdictus ordinem sacrum in Ecclesia exercere, neque ibi divina officia audire, neque in loco sacro sepeliri. Si *personaliter* non sit interdictus potest ordinem sacrum exercere et divina officia audire in oratoriis privatis et coemeteriis, imo et Ecclesiam ingredi, in eaque preces effundere, quando divina officia non peraguntur, et probabiliter etiam sacramenta recipere.

III. *(Interdicuntur) ab ingressu Ecclesiae donec competenter satisfecerint ad arbitrium eius, cuius sententiam contempserunt, scienter celebrantes vel celebrari facientes divina in locis ab Ordinario vel iudice delegato, vel a iure interdictis; aut admittentes nominatim excommunicatos ad divina officia vel ecclesiastica sacramenta, vel ecclesiasticam sepulturam.*

Obiectum est celebrare vel celebrari facere divina officia, quae nempe solis Ecclesiae ministris fas est obire: qualia sunt Missa, publica recitatio officii, publicae processiones, omnisque oratio publica exigens ordinem... Celebrari facientes sunt qui non prohibent, cum prohibere tenentur: *scienter*: unde excusat ignorantia etiam affectata et dubium. *In locis interdictis*.... quod intellige non solum de interd. generali locali, sed de quocumque alio. Hoc interdictum non remittitur nisi post praestitam competentem satisfactionem, quae determinata est ab episcopo, a Iudice delegato vel delegante, vel a R. P. si agatur de interdicto lato a iure. Et praestita satisfactione cessare videtur interdictum.

IV. (Interdicuntur) *ab Ecclesiae ingressu metropolitanus*, (et si de eo agatur *suffraganeus antiquior residens*) *qui non denuntiaverit intra tres menses per literas vel nuntium R. Pontifici episcopos* (vel metropolitanum) *absentes ultra secundum semestre tempus. Trid. Sess. 6. C. 1. de R.*

Crimen est omissio denuntiationis de absentia episcopi etiam metropolitani, et Cardinalis e dioecesi sine iusta ac legitima causa per annum completum; subiectum est Metropolitanus, vel episcopus suffraganeus antiquior residens; qui tenentur denuntiare, etsi absens sit adeo prope ut possit dioecesim administrare, vel absit ob infectum aera....

V. Interdicuntur *Capitula Eccelsiarum*, quae sede vacante *infra annum a die vacationis concedunt licentiam ordinandi, aut literas dimissorias alicui, qui beneficii ecclesiastici recepti aut recipiendi occasione arctatus non fuerit. Trid. Sess. 7. C. 10. de R.*

Nota tamen quod in locis ubi Conc. Trid. non fuit receptum, ex iuris dispositione etiam non arctatis concedi licentia potest ad ordines recipiendos.

Concludit Const. Ap. Sedis « Quae vero censurae sive excommunicationis, sive suspensionis, sive interdicti, nostris aut Praedecessorum nostrorum constitutionibus aut sacris canonibus (non ergo huc pertinent censurae latae a Regularium superioribus aut Capitulis sive provincialibus sive generalibus pro ordinis proprii subditis) praeter eas, quas recensuimus, latae sunt, atque hactenus in suo vigore perstiterunt sive pro R. Pontificis electione, sive pro interno regimine quorumcumque ordinum et Institutorum Regularium, nec non quorumcumque Collegiorum, Congregationum, coetuum, locorumque piorum, cuiuscumque nominis aut generis sint, eas omnes firmas esse et in suo robore permanere volumus et declaramus ».

INDEX

LIBRI QUARTI

Ratio transitus ex libb: antec. n. 1. pag. 1.

SECTIO I.

De Delictis in genere.

TITULUS I. DE NATURA DELICTI.

Summ. — Definitio delicti, huiusque elementa. n. 2-5. p. 5.

Summ. — Ad crimen requiritur damnum, dolus, cui accedit culpa.

Coroll. unde conatus externus est crimen. n. 5-6. p. 5.

TITULUS II. QUI DELINQUERE POSSINT, QUI NON.

Summ. — Doli et culpa quinam capaces vel incapaces sint. n. 7-10. p. 9.

Summ. — Delicti tenentur non modo propria delinquentes manu, sed et mandantes, concurrentes, ratihabentes. n. 11-13. p. 14.

TITULUS III. CONTRA QUOS DELICTA PATRARI POSSINT.

Summ. — Delicta patrari possunt in universam societatem, in civem etsi incognitus sit ac demens. atque laesioni videretur consentire, in nascituros, mortuos, advenas, seipsum. n. 14-19. p. 16.

TITULUS IV. DE OBLIGATIONIBUS QUAE EX DELICTO NASCUNTUR.

Summ. — Ex delicto oritur obligatio poenae subeundae et damni reparandi: unde actio duplex. n. 20-22. p. 19.

TITULUS V. DE DELICTORUM DIVISIONE.

Summ. — Quae sint delicta, quasi delicta, civilia, ecclesiastica, levia, atrocia, atrocissima, in nominata et innominata, in communia et peculiaria. etc. n. 23-25. p. 24.

SECTIO II.

De Poenis in genere.

TITULUS VI. DE POENARUM NATURA ET DIVISIONIBUS.

Summ. — Definitio poenae ex Tarq. n. 26. p. 28.

Summ. — Divisiones poenarum sc. civiles et ecclesiasticae, ordinariae et extraordinariae, capitales vel non, vindicativae, medicinales, spirituales, corporales, positivae, privativae etc. n. 27-30. p. 32.

An et quasnam infligendi poenas ius competat Ecclesiae. n. 31-32. pag. 35.

TITULUS VII. DE POENIS ECCLESIASTICIS SPIRITUALIBUS.

Summ. — Poenae spirituales, quae sunt etiam censurae, et poenae spirituales, quae sunt merae poenae. n. 33-34. p. 37.

Summ. — De censuris in communi, notio, quis eam ferre possit, in quos, praecedente trina monitione, censura nonnisi absolute auferatur. n. 35-40. p. 38.

TITULUS VIII. DE POENIS ECCLESIASTICIS CORPORALIBUS ET TEMPORALIBUS UTRIVSQUE FORI.

Summ. — Exilium, ergastulum, damnatio ad triremes, detrusio in carcerem, fustigatio, mulctae pecuniariae, ultimum supplicium. n. 41-46. pag. 44.

TITULUS IX. DE POENIS CIVILIBUS CAPITALIBUS, INFAMANTIBUS ET CAETERIS CORPORIS AFFLICTIVIS.

Summ. — Capitales, infamantes. n. 47-49. p. 46.

TITULUS X. DE SERVANDA INTER DELICTA ET POENAS PROPORTIONE.

Summ. — Imponi possunt poenae soli delinquenti a iudice competente, iuxta quantitatem delicti dimetiendam in ratione composita doli delinquentis et damni secuti societati vel... n. 50. p. 48.

TITULUS XI. DE CAUSIS DELICTORUM POENAS MINUENDI ET EXASPERANDI.

Summ. — Ex dolo criminosi et societatis damno 1) sequuto, vel 2) sequuturo oriuntur causae ad poenas minuendas, ita 3) ut Principi ius aggratiandi semper competat. n. 51-54. p. 49.

Summ. — Unius supremi principis est poenas exasperare, ni inferiori facta sit potestas exasperandi. n. 55-57. p. 51.

TITULUS XII. REGULAE IN POENIS APPLICANDIS.

Summ. — Applicatio poenarum varia prout est varium 1) forum competens: 2) subiectum passivum: 3) causae minuendi poenas: 4) prout plures sunt leges poenales: 5) plura edicta: 6) diversis temporibus patrata. n. 58-64. p. 52.

TITULUS XIII. DE VI LEGIS POENALIS.

Summ. — Poenae obligant in conscientia, quando ante sentent. quando post sent. iudicis. n. 65-67. p. 54.

SECTIO III.

De Delictis et Poenis in specie.

CAPUT I.

DE POENIS IN SPECIE.

Praenotanda p. 56.

TITULUS XIV. DE EXCOMMUNICATIONE.

Summ. — Notio, definitio, divisio, effectus plurimi. n. 68-70. p. 59.

Summ. — Excommunicationes vigentes l. s. sunt eae fere omnes quae continentur expresse et explicite aut implicite in Const. *Apostolicae Sedis*, de qua generatim quaer. qui facienda est interpretatio n. 71-73. p. 70. Cf. Append. in Pii IX. Const. *Apost. Sedis*.

TITULUS XV. DE SUSPENSIONE.

Summ. — Suspensionis notio, divisio, effectus, qui plectatur eius violatio... n. 74-78. p. 75.

Summ. — **Suspensiones** l. sent. **nunc vigentes** continentur Const. Pii IX. *Apost. Sedis*. n. 79-81. p. 82. Cf. Append. cit.

TITULUS XVI. DE INTERDICTO.

Summ. — Interdicti nomen, definitio, divisio, subiectum, conditiones. n. 82-85. p. 84.

Summ. — Effectus interdicti, poenae, et modi cessationis. n. 86-88. pag. 89.

Summ. — Interdicta vigentia l. s. n. 89. p. 92. Cf. Append. cit.

TITULUS XVII. DE CESSATIONE A DIVINIS.

Summ. — Natura cessationis a divinis, subiectum, causa, effectus, modus quo desinit. n. 90-94. p. 93.

TITULUS XVIII. DE DEPOSITIONE
ET COETERIS POENIS VINDICATIVIS.

Depositio Summ. — Quid, quotuplex depositio, divisio, auctor... n. 95-100. p. 95.

Privatio vocis activae et passivae Summ. — Notio, vis privationis vocis activae et passivae, nec non privationis officiorum et inhabilitatis ad ipsa. n. 101-103. p. 100.

CAPUT II.

DE DELICTIS SINGULIS ECCLESIASTICIS EORUMQUE POENIS.

Praenotandum. n. 104. p. 104.

§ I. DE DELICTIS CONTRA FIDEM CATHOLICAM.

TITULUS XIX. DE APOSTATIS.

Summ. — Natura triplicis apostasiae, poenae contra triplicis speciei apostatas, modus probandi criminis apostasiae, quibus additur de iterantibus baptisma. n. 105-108. p. 104.

TITULUS XX. DE HAERETICIS.

Summ. — Quid sit haeresis et quinam haeretici. Quae haereticorum species, undenam ingens haereticorum crimen, inde severissimae poenae, ad quos spectat de haereticis iudicare eosque absolvere. 109-115. pag. 109.

TITULUS XXI. DE HAERETICAE PRAVITATIS
INQUISITORIBUS.

Summ. — Iudex competens in causis haereseos, Tribunalis Inquisitionis duplex classis, quā se porrigat competentia Inquisitorum, de modo procedendi ab Inquisitoribus. n. 116-120. p. 120.

Appendix. De Communicatione et disputatione cum haereticis n. 121-122. p. 126.

TITULUS XXII. DE LIBRIS IMPROBATAE LECTIONIS.

Praenotanda n. 123. p. 132. competit Ecclesiae Christi ius proscribendi libros n. 124-125. p. 133.

Summ. — Libri improbantur per Leon. XIII. Const. *Officiorum ac munerum* 27. Ian. 1897. quae una cum Bened. XIV. Const. *Sollicita* 9. Iul. 1753. hodie unice viget: cuius decreta generalia subiiciuntur. n. 126-136. p. 134.

Summ. — Quibus stantibus decretis generalibus, sicut et specialibus pro casu particulari libros prohibitos nemo legere potest, nisi a Sede Apost. consequatur facultatem. Quae facultas circa quos libros a quibus et quatenus obtineatur docet Caput IX. Const. Leon. XIII. Ad improbandos libros necessaria est denuntiatio iuxta Cap. X. Const. nostrae. n. 137-138. p. 138.

Summ. — Sicut prohibitio iam editos, ita censura librorum edendos respicit libros; pro censura porro edendorum: quinam praelati sint praepositi, qui censores et quat. officium suum obire debeant: quinam praeviae censurae subiiciendi: docet tit. 2. Const. nostrae. n. 139-142. p. 139.

Summ. — Ad sanctiones quod attinet dictorum general. decretor. notandae sunt poenae latae et qui eisdem innodentur, prout exhibet Cap. 5. nostrae. Const. n. 143-144. p. 143.

TITULUS XXIII. DE SCHISMATICIS.

Summ. — Quinam 1) rei schismatis proprii et improprii; 2) atque in eos poenae sc. excommunicatio, inhabilitas ad beneficia et dignitates, privatio eccl. iurisdictionis; 3) quis cognoscere schisma, ab eoque absolvere valeat. n. 145-147. p. 145.

TITULUS XXIV. DE IUDAEIS ET SARACENIS.

Summ. — In Iure nostro statuuntur leges contra Iudaeos, ne hebraeus populum christianum iniuriis lacessere, neque communicet cum periculo fidelium. n. 148-150. p. 149.

§ 2. DE DELICTIS CONTRA RELIGIONEM.

Praenotandum. n. 151. p. 154.

TITULUS XXV. DE SORTILEGIIS, SPECIATIM
DE DIVINATIONE ET MAGIA.

Summ. — a) Superstitionis rei cultae triplex genus sc. idololatria, divinatio, et vana observantia seu magia: b) cuiuslibet datur notio, divisio et poenae. n. 152-162. p. 155.

Summ. — Duplex **magiae** species sc. magnetismus animalis et spiritismus, qui quid sint et quâ prohibiti. n. 163-167. p. 159.

TITULUS XXVI. DE MALEDICTO ET BLASPHEMIA.

Summ. — Notio, definitio, divisio, blasphemiae poenae et cognitio iudicialis. n. 168-171. p. 162.

TITULUS XXVII. DE PERIURIO.

Summ. — Huius notio, divisio, quando committatur, quibus poenis puniantur. n. 172-176. p. 164.

TITULUS XXVIII. DE SACRILEGIO.

Summ. — Sacrilegii notio, species, poenae, et quî procedatur in causis sacrilegii. n. 177-180. p. 166.

TITULUS XXIX. DE SIMONIA.

Praenotandum. n. 181. p. 169.

I. Notio, divisio Simoniae.

Summ. — *a)* Definitio *b)* species: circa beneficia simplex et confidentialis. n. 182-184. p. 170.

II. de Merce Simoniae.

Summ. — Mercem constituit *a)* res spiritualis vel *b)* quae connexive est spiritualis: *c)* in quibus exponitur quid certe sit simoniacum. 185-187. pag. 175.

III. De Pretio Simoniaco.

Summ. — Certo *a)* simoniacum est munus a manu, a lingua et ab obsequio: *b)* unde simoniacum non est si temporale accipitur pro titulo sustentationis, consuetudinis... n. 188-189. p. 179.

IV. De Forma Simoniae.

Summ. — Forma essentialis est in pacto, quo imponitur obligatio ad dandum vel conferendum quid spirituale pro temporali aut vicissim. Regulae ad diiudicandum qua mente... n. 190-192. p. 184.

V. De quibusdam Simoniae speciebus.

Summ. — An admittat Simoniam ordinum collatio, Sacram. administratio, ius patronatus, ius decimandi, sepulturae, coadiutoriae, beneficia, religionis ingressus... 193-195. p. 187.

VI. De Poenis in Simoniacos.

Summ. — Poenae, quibus ipso iure plectitur Simonia speciatim in susceptione ordinum, in beneficiis, in ingressu in religionem. 196-198. pag. 195.

VII. De Processu iudiciali in causis Simoniae.

Summ. — Iudex est ecclesiasticus; accusare autem potest quilibet catholicus, modo non sit capitalis inimicus; testificari possunt etiam

mulieres: et ad condemnandum sufficiunt etiam praesumptiones. 199-201. pag. 200.

Quaestiones quaedam. I. An ab incurrenda poena excuset ignorantia. n. 202. II. An restituenda sint ante sent. iudicis simoniace accepta. n. 203. III. De mercede et muneribus non accipiendis. n. 204. IV. Ne Praelati vices suas vel Ecclesias sub annuo censu concedant. n. 205. V. De magistris et ne aliquid exigatur pro licentia docendi. n. 206. p. 201.

§ 3. DE DELICTIS SECURITATEM SINGULORUM CIVIUM LAEDENTIBUS.

Ratio transitus. n. 207. p. 205.

TITULUS XXX. DE HOMICIDIO IN GENERE ET SIMPLICI.

Summ. — Definitio **homicidii**, divisio, licet necessarium, non autem licet dolosum et culposum ita ut ob dolosum simplex merito poena mortis statuta sit: quī probetur hoc crimen. n. 208-213. p. 207.

TITULUS XXXI. DE HOMICIDIIS QUALIFICATIS.

Summ. — **Homicidium ex insidiis** a) quid sit b) et quantum crimen, c) sub quibus poenis coerceatur. n. 214. p. 212.

Summ. — a) Quid sit **assassinium**: b) quale et quantum crimen, quibus poenis obnoxium. n. 215. p. 213.

Summ. — **Veneficium** quid sit, quī poena exasperetur, tria requisita ad criminis probationem. n. 216. p. 214.

Summ. — **Parricidium** a) quid, b) quantum crimen, quibus poenis puniatur. n. 217-219. p. 215.

Summ. — **Procuratio abortus** a) quantum crimen b) et quam merito parricidarum poena mulctetur. n. 220-221. p. 216.

Summ. — a) Qui **liberos exponunt** item parricidae habentur: b) item graviter peccant qui **languidos exponunt**. n. 222-223. p. 217.

Summ. — **Presbytericidium** gravius est spectato crimine et poena si episcopus vel Cardinalis occidatur. n. 225-228. p. 218.

Summ. — a) Sub gravi **non licet sibi consciscere** mortem; b) ita ut privationi s. sepulturae suicida obnoxius sit. n. 229-230. pag. 219.

TITULUS XXXII. DE TORNEAMENTIS ET DUELLO.

Summ. — Graviter prohibentur **torneamenta, ars sagittariorum et duella**: quid haec sint, quae poenae eis statutae. n. 231-232. pag. 200.

Summ. — **Duelli definitio, divisio**, sub gravissimis poenis ab Eccl. prohibetur. n. 233-238. p. 221.

TIUTULUS XXXIII. DE DELICTIS VENEREIS.

Summ. — Ratio agendi de hac materia, quid sint delicta venerea, et qui distinguantur. n. 239-241. p. 224.

Summ. — **Fornicationis** notio, gravitas, poenae. n. 242-244. pag. 225.

Summ. — **Concubinatus** quid iure civili et can., quae poenae subeundae. n. 245-246. p. 226.

Summ. — **Stuprum** proprie quid sit, quotuplex, quibus poenis obnoxium. n. 247-249. p. 227.

Summ. — **Adulterii** notio, divisio, poena, effectus et cognitio. n. 250-253. p. 229.

Summ. — **Incestus** notio et poenae. n. 254-255. p. 231.

Summ. — **Sacrilegii** notio et poenae. n. 256-257. p. 232.

Summ. — Affinis stupro est **raptus**, huius notio et poenae. n. 258-259. p. 233.

Summ. — **Sodomia** et **bestialitas**: harum notio et poenae. n. 260-261. pag. 233.

TITULUS XXXIV. DE RAPINA, INCENDIO, FURTO, USURA, ALIISQUE DELICTIS CONTRA BONA FORTUNAE.

Summ. — a) Quid et quotuplex sit **rapina, incendium, sacrilegium**: et qui raptores, incendiarii, violatores ecclesiarum; b) quaeenam poenae; c) an in casu incendiï dolus et culpa praesumenda. n. 262-263. p. 235.

Summ. — **Furtum** a) quid, quotuplex: b) in quo quae dantur actiones: c) et cuius poena quaeenam sit. n. 264-267. p. 238.

Summ. — **Usurae** notio, divisio, conventionalis generatim prohibetur, nec permittitur lucrum, nisi generatim adsint tituli, inter quos recensetur iuxta Pichler et alios bonae notae auctores statutum aut consuetudo loci, sub quibus poenis, et quonam modo in eius causis procedatur. n. 268-274. p. 241.

Summ. — Contra bona fortunae facit **damnum datum**, vel novum opus in fundo alieno cum alterius praeiudicio, cui opponitur **remedium de N. O. N.** cuius quaer. quid sit, effectus, a quo, et cui nuntiari novum opus possit. n. 275-278. p. 248.

TITULUS XXXV. DE INIURIIS ET CRIMINE FALSI
SEU DE DELICTIS CONTRA BONAM FAMAM
FIDEMQUE PUBLICAM.

Summ. — Quid, quotuplex **iniuria**, sub quibus poenis coerceatur, quatenam in iniuriantes actio. n. 279–283. p. 252.

Summ. — Quid sit **crimen falsi**, quibus modis admittatur, quibus poenis puniatur. n. 284–286. p. 254.

Summ. — a) **Species** criminis falsi est **collusio** iuxta tit. XXII. de collusione detegenda, b) quid sit, quibus in causis habeat locum, c) et quae circa eam sint partes iudicis. n. 287–290. p. 257.

§ 4. DE DELICTIS CERTARUM PERSONARUM.

Praenot. n. 291. p. 258.

TITULUS XXXVI. DE DELICTIS PUERORUM.

Summ. — a) **Infantes** quia doli incapaces, nulla: pueri et **minores** non ordinaria sed mitiori quam maiores mulctantur poena: b) an pater pro filio in aere plecti possit. n. 292–293. p. 259.

TITULUS XXXVII. DE CLERICIS DELINQUENTIBUS
IN ORDINE SUSCIPIENDO VEL EXERCENDO.

Praenot. n. 294. p. 261.

Summ. — **Furtive ordinatus** quis, qua poena afficiatur. n. 295–296. pag. 261.

Summ. — **Per saltum tam promotus** quam promotor poenis arbitrariis puniendus: sic autem promotus iam amplius suspensus non est, licet graviter prohibetur ab exercitio ordinis per saltum suscepti. n. 297. p. 262.

Summ. — Clericus **exercens actum ordinis quem non habet**, graviter delinquit et in varias poenas incurrit. n. 298–301. p. 263.

Summ. — a) Clerico in maioribus, excommunicato, suspensio, vel interdicto, nec non deposito prohibetur variis poenis exercitium ordinis suscepti. b) Non item sub iisdem poenis clerico in minoribus constituto, nisi solemniter ministret. n. 302–303. p. 265.

TITULUS XXXVIII. DE SACERDOTE DELINQUENTE
CIRCA S. MINISTERIUM CONFESSIONIS.

Summ. — Indicata a) notione **sollicitationis** ad turpia, b) huius criminis vis et extensio, c) tum poena multiplex, d) hinc obligatio de-

nuntiandi, et e) tandem modus iudicialiter in sollicitationis causa procedendi. n. 304-308. p. 266.

Summ. — Confessarius **neque valide absolvere potest suum complicem** impudicitiae; quod si attentet, excommunicationem R. Pontifici speciali modo reservatam incurrit. n. 309-312. p. 273.

Summ. — Tradita 1) **notione sacramentalis sigilli**: 2) inde exhibetur quatenus cadant sub eiusmodi sigillo: 3) quique ad hoc obligentur, et 4) quo iure. Tum 5) quae sit poena sacerdotis violentis sigillum; et 6) tandem quatenus sit processus iudicialis in causis sigilli. n. 313-318. p. 277.

TITULUS XXXIX. DE RELIGIOSIS EIECTIS ETC.

Summ. — Breviter exponitur 1. *quis eiectus*. 2. *a quo* eici de religione potest, 3. *quae poena*, et 4. *obligatio ipsum manet*, 5. *tandem quae iura circa ligatos votis simplicibus a religione dimittendos*. n. 319-323. p. 281.

Summ. — *Religiosis etiam solemniter professis* in saeculo degentibus ex Apostolico Indulto saecularizationis a) *firma manet votorum substantia* suo modo adimplenda: b) *horum autem religiosorum conditio determinatur in eodem Indulto*. c) *Quibus tandem obstringantur legibus religiosi per civiles leges de suis claustris eiecti*. n. 324-326. pag. 285.

TITULUS XL. DE EXCESSIBUS PRAELATORUM, SUBDITORUM ET PRIVILEGIATORUM.

Summ. — Recensentur quidam **excessus Episcoporum** et **Praelatorum** inferiorum contra subditos, et horum contra Praelatos suos. n. 327-330. p. 287.

Summ. — Tres indicantur a) *modi* generatim et b) *quidam casus*, *quibus in usu privilegii* a privilegiatis **exceditur**, et c) *tandem poenae* suis privilegiis abutentium. n. 331-333. p. 289.

Appendix. p. 291.

INDEX GENERALIS ALPHABETICUS

N.B. Numerus romanus indicat librum: qui erit aut I^{us}. seu de Personis, aut II^{us}. seu de rebus, aut III^{us}. agens de iudiciis eccl., aut IV^{us}. idest de delictis et poenis: liber Isagogicus exprimitur per notam *I. Isag.* Numerus arabicus est marginalis numerus citati libri.

A

Abbas v. Praelatus inferior – an et quatenus ordines minores conferre valeat I. 40.

Abrogatio legis quid sit, et qua differat a derogatione, obrogatione, subrogatione – quaenam regulae abrogationis I. Isag. n. 81–84 a quo fit abrogatio n. 76, 77. An specialis mentio facienda concilior. nominatim Concilii Trid. n. 78–80 in lege illis contraria.

Accusationis notio, et finis – habilitas ad accusandum – qui sint accusandi – quinam accusationis effectus – quale iudicis officium – atque accusationis extinguendae modus III. 339–344.

Accusatorem agit in criminal. promotor fiscalis III. 68. seq.

Actio quid III. 55 – numerus actionum 57. spectamus modo civiles et non criminales 58 – divisio in personalem et realem 58, 59. Actio confessoria, vindictio, actio publiciana, actio pauliana, serviana, quasi serviana. – Qui distinguantur ratione causae efficientis et finalis, ratione qualitatis 60–62; transitoriae et non transitoriae – actiones in factum 63.

Actor in iudicio quis esse possit, vel non – an pupilli minores – servi – filii fam. – regulares – mulieres – excommunicati III. 16–21. An in quolibet iudicio debeat intervenire iudex, actor et reus 21. An Abbas sine consensu monasterii vel Capituli 19.

Actuarius quid sit – an necessarius – quale eius officium – qui hoc cesset III. 64–67.

Actus quibus bona eccl. *acquiruntur*, in genere quoad substantialia I. 2. n. 403. i. e. res, causa, voluntas 403–406. – Accidentalibus in actibus, quae sunt conditio, dies, modus, 407–409. Solemnia cuiusque actus 410–411. De obligationibus ex actibus iam initis praesertim de solutionibus 412–414.

De actibus inter vivos II. 415 seqq.

Aditio haereditatis quid II. 503. – De modo acquirendi cum res non est aliena c. 4. de praescript. et de in integr. restit. n. 536. seqq.

Administratio rerum ecclesiasticarum spectat ad Ecclesiam et non ad gubernium civile – quid sibi usurpavit et vellet amplius usurpare gubernium in Italia *con un progetto di legge* nota al n. 392 l. 2. Varium fuit ius administrandi bona temporalia Ecclesiae l. 2. 393. Iure administrandi potiuntur Papa et Episcopi – Ad quid tenentur alii administratores inferiores Episcopo 394–395.

Adsecuratio qualis sit contractus, huius res et pretium II. 497.

Adulterium quid, quotuplex, sub qua poena coercetur, quinam sint eius effectus, qui cognoscatur IV. 250–253.

Advocati officium quinam suscipere possint, quibus iuribus fruuntur, aut obligationibus ligentur III. 70–72.

Aetas imped. matrim. II. 136. seqq. V. matrimon.

Alienatio rerum ecclesiasticarum generatim prohibita in Ecclesia quoad immobilia et mobilia pretiosa 396. – Quid veniat nomine rerum et qui dividantur – quid nomine alienationis 397–398. Quae nam sunt res *exigui valoris* non subiectae prohibitioni 400. Quae solemnitates requirantur ad alienationem faciendam 399. – Poenae in male alienantes 401.

Alienatio iudicii mutandi causa facta quid – per eam laeso actori competit actio vindicatoria rei alienatae adversus possessorem, et actio personalis in alienantem. Ad elidendam actionis alienatae vim datur reo exceptio peremptoria in agentem, et actio personalis ad indemnitatem in alienantem III. 250.

Altaris consecratio et reconciliatio II. 295.

Apostata quis, triplicis apostasiae natura, poenae in apostatas, modus probandi apostasiae crimen, quibus additur iterans baptisma IV. 105–108.

Apostoli quid sint v. appellatio. De attentatis lite et appellatione pendente v. attentatum et litis pendentiam.

Appellatio quid, quotuplex, quis possit appellare, quibus in causis, a quibus iudicibus, et ad quem, modus servandus III. 234–238, officium iudicis ad quem, et qui interponenda appellatio 239. Ad appellationem referuntur *Apostoli* et *fatalia*, quorum triplex genus 240–241. Appellationis effectus suspensivus et devolutivus, prae devolutivo qui procedat iudex appellatus 242–244.

Arbitrorum natura, species, qui possint esse vel non, sub qua forma possit compromitti – officium et potestas arbitrorum, effectus, cessatio, remedium contra iniustum laudum 109–124.

Archiepiscopus v. metropolita.

Attentatum quid, quale prohibetur in praeiudicium partis, praesertim appellantis, quid sit litis pendentia, missio in possessionem, sequestratio, arrestum 263-267.

B

Baptismi definitio II. 26. effectus 27. institutio 28. materia 29. forma 30. minister 31. Leges disciplinares circa locum, tempus, usum patrinorum 32-34. Subiectum; praesertim infantium triplex classis 35-36: baptismus quoad adultos 37. Resp. in nota ad protestantes obiiicientes Ecclesiae iniustitiam, quia infantes baptizat.

Beatificatio v. **Canonizatio** SS.: quâ differat a canonizatione – et quâ procedatur ad beatificationem iuxta Urb. VIII. 316-320.

Benedictiones quid sint, earum materia, forma et minister – cum et sine unctionibus II. 232.

Beneficium ecclesiast. quid sit – eius origo I. 2. n. 335, 336 – quae vices in Italia et conditiones beneficiorum eccl. nunc temporis nota ad n. 335. – species beneficiorum 337 – an Cappellaniae et cappellae rationem habeant beneficii 338. – an pensiones, quas civile gubernium e. g. in Gallia solvit Episcopis, Canonicis et parochis rationem habeat beneficii, nota ad n. 336. – Quid sit vacare beneficium – quotupliciter vacare dicitur 339. Quid et quotuplex beneficiorum *collatio*, praesertim quando valet uti institutio – quis dat collationem sumptam pro institutione – cui dari potest 340. *Possessio* beneficii quid – quando et quomodo possessio sumi debet – quis et quomodo dat possessionem – Effectus possessionis generales 343 et speciales iuxta reg. 35. et 36. Cancellariae – quae conditiones ad gaudendum de hisce peculiaribus effectibus – inter ceteros effectus recensetur professio fidei – emittenda quando et a quo? – Vetita *multiplicitas* beneficiorum ratione congruae – spiritualis ministerii et residentiae 346. unde distinctio compatibilium et incompatibilium. Incompatibilia ipso iure et ex sententia iudicis 347. – Quis dispensare potest ab hac lege 349. *Unio* beneficiorum quid, quotuplex et sub quibus conditionibus fieri possit 350, 351. Quid *incorporatio* et quotuplex 352. *Disiunctio* beneficiorum quid, quae iusta sint ad eam requisita 353. – *Divisio* beneficiorum etsi generatim prohibita, tamen ex iusta causa, servatis solemnitatibus quandoque permittitur 354, quod item dicendum est de *dismembratione* 355. An beneficii rationem habeat commenda, v. commendam.

Bestialitas quid sit; sub qua poena coerceatur IV. 261.

Blasphemiae notio, divisio, poenae et cognitio iudicialis IV. 168-170.

Bona ecclesiastica quibus actibus acquiri vel alienari possint II. 402. seqq.

Bulla l. Isag. n. 23. Resp. 4. quid sit, quid contineat, cur ita appelletur Collectio bullarum dat Bullaria.

Bullarium romanum quid n. 66. quid contineat n. 67.

C

Caelibatus obligatio pro iis, qui in maioribus ordinibus sunt constituti prout est institutio ecclesiastica - maxime conveniens ex iure divino I. 120-121. nullum societati infert detrimentum 123-124. Quos obligat et quatenus, an detur ulla exceptio 122.

Calumniatoris notio et divisio; quaer. an calumnia obtineat in iudicio sive accusatorio, sive inquisitorio et exceptionis - an ullatenus excusetur calumnia vera - quale hac in re iudicis officium - quae poenae in accusatorem deficientem in criminis probatione - quis praevicator, tergiversator, et quae horum poenae 377-383.

Cambium quid quotuplex, personae intervenientes II. 447.

R. Camera Apostolica I. 237.

Cancellariae Apostolicae regulae l. Isag. 65. et Cancellaria ap. quid sit I. 237.

Canonicorum Capitulum: notio - historia - Capitulum quoad primam erectionem, posterius augmentum et statuta I. 318-319. - Obligationes omnibus Capitulis communes i. e. chori servitium, residentia sub poena amittendi distributiones quotidianas aut privationis fructuum - 320, 321. Honores seu praeceminentiae et officia praesertim Poenitentiarum et Theologi in Ecclesia Cathedrali 322, 323. Capitulum Eccl. Cathedr. sede plena est senatus Episcopi, ut hic in pluribus consilium exquirere, in quibusdam consensum habere teneatur. - Sede vacante intra 8. dies eligat Vicarium Capitular. cui tota transit potestas.

Chori servitium legitimo tempore, loco, modo peragendum sub poena amissionis fructus beneficii vel quotidianas distributiones ab eo qui integrum vel non integrum annum absit I. 320, 321. Chori servitium quis complectatur.

Canonis privilegium I. 131-146.

Canonizationis et Beatificationis ritus praecipue in solemnibus iudicio et definitione Ecclesiae consistit II. 316-317. - Qui constare possit de vita et de miraculis 318, quae forma praescribatur decretis generalibus Urbani VIII. 319. - Quae forma procedendi ex disciplina vigenti 320: ex veteri disciplina l. c. in nota. Honores, qui vi cano-

nizationis sanctis competunt novellis 321. Sanctorum imagines 322; eorum reliquiae legitimae 323.

Capitula et **Capitularia Francorum** l. Isag. 52, 53.

Cappella v. *Oratorium*.

Cardinalium origo historica, iuridica – eorum Collegii definitio. Cardinalium creatio quoad essentiam ab una R. Pontificis voluntate dependet l. 216–217. *Legitimum Cardinalatus subiectum* – Ritus praecipui in Cardinalium creatione – obligationes Cardinalium 218–220. Cardinalium potestas propria et particularis et communis praesertim sede vacante 221. – Cardinalium privilegia communia cum Episcopis et propria 222.

Causae criminales clericorum. Praen. ex l. V. Decretal. unde conflatur ius criminale III. 328 – quid potuerunt rom. leges circa criminal. negotia – praeter collectionem Decretal. addendae novae leges praesertim ex Trid. Bullar. Bened. XIV. et Pii IX. Constit. Apostolicae Sedis: Ecclesia gaudet potestate coactiva n. 328–332.

Constitutio iudicior. criminal. – competentia iudicior. criminal. – 333–336.

De processu in crimine notorio et quando delinquens deprehenditur in flagranti 337–338.

Procedura criminalis quid sit et quotuplex – quâ procedatur per accusationem, inquisitionem, denuntiationem, exceptionem v. has voces accusatio, inquisitio...

Quid sit *processus in contumaces* et summarius 368–369.

De modo procedendi *ex informata conscientia* v. sententia 370–376.

Causae Ecclesiasticae, profanae, mixtae III. 22–25. causae connexae 24. – causae ecclesiasticae in specie, ut causae beneficiales et criminales Clericorum, nec non matrimoniales cf. tot. part. 2. lib. III. a n. 268. et seqq. Causarum benefical. obiectum i. e. causa possessionis et proprietatis, n. 270–280. Restitutio spoliatorum 280. seqq. v. *possessio, proprietas, restitutio spoliator*.

Causae matrimoniales. Matrim. quotupliciter spectari possit in ordine ad lites III. 285–286. Ordo iudiciarius in causis matrimonial. et praxis in Ecclesia has causas tractandi. – Quaer. an dentur media vitandi vel impediendi processum matrimonialem 287–290. Qui matrim. accusare possunt vel contra illud testificari tit. 25. per totum, speciatim vero forum competens est unice tribunal ecclesiasticum in dictis causis – qualis Episcopus iudex in 1^a. inst. quousque et quâ dictum tribunal constituatur 291–295.

Qui accusare possit matrim.: qui contra matrim. vel pro eo testificari valeant, vel qui nequeant accusare aut testificari 296–298.

Quoad modum procedendi exponitur norma, probationum varia genera quomodo applicantur causis matrimonialib. – Quae publicatio processus – sententia – appellatio – expensae sint faciendae 299–304.

Qui procedendum in declaratione nullitatis matr. et ex impotentia, ob quodlibet impedim., quaenam poena in eos, qui scienter matrim. nullum contrahere attentarunt 306–308. Quaenam sint causae divortii perpetui, vel temporanei et an unquam possint coniuges propria auctoritate divertere 309–332.

Matrim. consummatum ab utroque fidei est *indissolubile* prorsus intrinsece et extrinsece: matr. ratum solvi potest gravissima de causa auctoritate R. Pontificis aut per professionem religiosam. Ius matrimoniale tenet et acatholicos 314–317. – Matr. infidelium etiam consummatum solvi potest extrinsece cum altero ad fidem converso nolit alter cohabitare, modo de hac voluntate interpelletur infidelis. Quae porro nuptiae ex auctoritate R. Pontificis solvuntur 318–320.

De secundis nuptiis et declaratione obitus unius coniugis – secundae nuptiae permittuntur etiam intra annum luctus modo certo constet de morte primi coniugis 323–324.

Donatio inter virum et uxorem merito interdicatur constante matrimonio – distinguuntur iura in bona dotalia, paraphernalia. Varia restitutio prout varium supponitur divortium 325–327.

Causae piae in genere, valet fundatio, cuius natura, acceptatio, adimpletio, cessatio inquiritur et absolutio a praeteritis omissionibus. *Scholion in fin. l. II.*

Cautio quid sit II. 506.

Censura in communi quid – quis eam ferre possit – in quos – ita ut nonnisi absolutione auferatur ex potestate ordinaria vel delegata IV. n. 35–40.

Census quid, quibus constet – quae inde obligatio – actio II. 488. seqq.

Cessatio legis quid sit, quando habeatur I. Isag. 74.

Cessationis a divinis natura, subiectum, causa, effectus, modus, quo desinit IV. 90–94.

Citatio quid, – quotuplex eius requisita – effectus – remedia III. 134–137. Qui in ius vocatus contumax existat, remedia experitur contra contumaces.

Clandestinitas qua impedim. matr. V. Matrim. II. 130 seqq.

Clausulae notio – si apponantur legibus, I. Isag. 113–114, consuetudini contrariae 93 – appositae rescriptis 138, in confirmatione privilegior. 142.

Clausurae notio, limites, causae excusantes quoad viros et mulieres II. 368.

Clerici quinam sint natura sua, quinam ex privilegio, quâ accipienda vox clerici in odiosis, et quâ in favorabilibus 2-4. Duplicem constituunt Hierarchiam Ordinis et iurisdictionis n. 10-112. Communia officia clericorum I. 97-119. Clericorum, qui in maioribus sunt constituti duo specialia officia i. e. Caelibatus et horae canonicae 120-124.

Clericorum officia *positiva* - scientia congrua - obedientia episcopo debita et vitae honestas praesertim recta intentio - exercitium virtutum - usus sacramentorum - Ecclesiae ministerium - debitus corporis externus cultus i. e. gestare habitum et tonsuram - si quis non gerat queis poenis obnoxius erit I. 97-99.

Clericorum officia *negativa* scil. ad tuendam honestatem prohibetur 1. Crapula, sumptuosa convivia 2. alearum taxillorum usus 3. venerationem exercere clamorosam - profana spectare oblectamenta I. n. 100-103. - Cohabitatio mulierum nî sint iure vel consuetudine exceptae 104-106. - Interdicuntur ratione decoris artes viles exercere, medicum agere 107. 108. - Interdicuntur militia, armorum delatio, iudicium sanguinis - officia politica civilia - studia quaedam et negotiatio quaestuosae 109-119.

Clericorum iura ac privilegia in genere, an immediate a iure divino I. 126-130-148. - Privilegium canonis 131-146; privilegium fori 137-151; privilegium exemptionis seu immunitatis n. 142-144; privilegium competentiae seu Cap. Odoardus 145-146; praeter recensita solent alia numerari 147.

Clericorum peculium quid - Clerici sunt domini patrimonialium, vel quasi. reddituum beneficialium tam necessariorum, quam superfluatorum congruae 332-334. - ultima eroganda in causas pias.

Clerici peregrinantes qui sint: appendix III. 257.

Clerici delinquentes in ordine recipiendo et exercendo: furtive ordinatus qui dicatur et qua poena afficiatur 295, 296 - per saltum promotus et promotor poenis arbitrariis puniendus 297. exercens actum ordinis, quo caret, varias poenas incurrit 298-301. - Clerico in maioribus censura ligato prohibetur sub variis poenis exercitium ordinis 302.

Codicillus II. 529.

Coemeterium quid, quotuplex V. Sepulturam.

Cognatio triplex impedim. matr. 156 seq. V. *matrim.*

Collatio ut est modus acquirendae iurisd. eccles. *strictè* quid sit - quis ordinarius *collator* in tota Ecclesia aut dioecesi; quis extraordinarius; quae leges servandae in ipsa collatione I. 168-172. l. 2. n. 340.

Collectiones Iuris can. veteres in genere n. 37. in specie 1^{ae}. epochae i. e. a saec. I - IV. n. 38-40; tum epochae 2^{ae}. i. e. a

saec. IV-VI. tum in Orientali tum in occidentali Ecclesia praesertim canones Nicaeni et Sardicensis, versiones Codicis graeci dictae Prisca et Isidoriana n. 44-45. In 3a. epocha i. e. a saec. VI-IX. obtinet in Oriente Nomocanon; in Occidente praesertim *Collectio Dionysii Exigui* et *Hispana* Epocha IV. ab an. 800 ad 1151. viget Pseudo-Isidoriana collectio, cuius inquiritur auctor, tempus, locus confectio- nis, finis: ex qua iura omnia primatus R. P. nullum ortum habuerunt.. 45-51. Qua epocha editae quoque sunt Collectiones Inghilramni, Ca- pitula et Capitularia Francorum n. 52-53.

Collectiones nunc usu receptae; quae authenticae, quae non au- thenticae canonum collectiones 56. omnes singulae Decretal. partes authenticae n. 57. Ratio allegandi Decretales 64.

Collectio Conciliorum ex quibus speciali mentione dignum est Con- cilium Trid. n. 65-67.

Collectiones decretorum SS. Cogg. n. 68-69.

Collusio species est criminis falsi: de qua quaer. quid sit, qui- bus in causis habeat locum, et quae circa eam sint partes iudicis IV. 287-290.

Commenda quid II. 356. distincta in triplicem epocham 357. ra- tionem habet beneficii 358 - unus R. P. eam concedere valet 359 - com- mendatario competunt utilia et honorifica iura 360-361.

Commodatum quid - eius requisita - quinam commodare - quae res commodari possunt II. 431-433.

Communio rerum quasi contractus II. 502.

Commutatio defunctorum ultimae voluntatis reservata R. Ponti- fici - interpretari eam possunt Episcopi. Cf. Scholion in fine l. II.

Competentia: Competentiae seu C. Odoardus privileg. I. 145-146.

Complicis absolutio invalida sub excomm. l. s. speciali modo reservata R. P. excepto mortis articulo IV. 309-312.

Concilii notio partitio I. 324. Obiectum Concilii generalis 325; personae, quibus coalescunt Concilia generalia, sunt in duplici classe 326, 327. Patres Concil. general. sunt iudices et legislatores in uni- versam Ecclesiam quod officium propria exercent auctoritate 328- 330. Quo iure existant Concilia generalia 331. schol. Conditiones in tali officio obeundo sc. ut iudicent secundum rem iudicatam, si qua praecesserit, et cum R. Pontifice sint coniuncti in sententiis et legibus fe- rendis 332-333: quibus conditionibus non abrogari munus iudicis et legislat. neque Concilia reddi inutilia 334, nec distinguenda iudicia auctoritatis et iudicia adhaesionis 335.

Concilium: Quae et quot Concilia generalia, horum decreta l. Isag. n. 23-25.

Conciliorum general. convocatio, celebratio, confirmatio ab uno R. Pontifice I. 333-340. De ordine servando in Conciliis general. I. 341-342.

Concilia particularia, alia patriarchalia, alia provincialia, alia dioecesana I. 343.

Concilium provinciale quid sit, quando celebrandum sit I. 344 quibus personis coalescat, harum personarum obligationes 345 ad quae nam obiecta se porrigat et quamdiu duret 346. - Decreta mitti debent ad S. C. C. - quatenam horum vis 347.

Conclusio in causa quid III. 233.

Concubinatus quid, quatenam poenae subeundae IV. 245-246.

Conditio apposita in matrim. II. 121. seq. V. matrim.

Confessarii iurisdictio, approbatio, cum reservatione casuum II. 67.

Confessarius quando dicitur sollicitare ad turpia, sub qua poena - obligatio illum denuntiandi, quâ procedatur in causa sollicitationis 304-308.

Quando obligatus sigillo II. 71. sub qua poena IV. V. *sigillum* Quid si attentet absolvere complicem in peccato turpi.

Confessio iudicialis, discreta et aliae species, quamnam vim habeat iudicialis et extraiudic. II. 182-188.

Confirmatio sacramentum quid, eius institutio, materia et forma: obiectio ex Innoc. III. quasi hic putaret balsami unctionem esse accidentalem II. 38-41. Minister 42, ritus 43, subiectum 44, patrini 45.

Confirmationis quoad sententiam notio, divisio, et vis III. 258-260 - quae *utilis* vel *inutilis* dicatur.

Confraternitas: notio - erectio canonica - legitima sodalium adscriptio - regimen quoad statuta, conventus celebrandos, electionem - quae notanda quoad indulgentias I. 2. n. 380-383.

Congregationes Romanae qualem potestatem habeant in suis actibus lib. Isag. n. 31, 34: harum decretorum collectiones n. 68-69.

Nominatim **S. Cong. Cardinalium Conc. Trid. interpretum** I. Isag. 32-33; thesaurus Resolutionum S. C. C. 68-69. quibus constet haec S. Cong. circa quae negotia I. 227. quam servat proceduram III. 389-390. in introductione, tractatione et definitione causae.

Congregationes Romanae Cardd. quid sint I. 223. seqq.

Congregatio Concistorialis - huius notio - institutio - negotia quae tractet I. 224.

Congr. Caeremonialis velut appendix S. C. R. I. 236.

Consecratio Ecclesiae V. Ecclesiam.

Constitutio R. Pontificis quid - eius valor nomen varium e. g. Bulla, Breve I. Isag. 23.

Consuetudo quid sit – quotuplex – eius requisita l. Isag. 85–90 – quâ distinguatur a iure scripto, ab usu et observantia, a traditione et praescriptione, a stylo curiae 94–98 – de clausulis contrariis consuetudini – quâ haec cesset 91–93.

Contestatio litis quid, quotuplex – an necessaria – modi varii, quibus inducitur – praesertim ut lite non contestata non procedatur ad testium receptionem vel ad sententiam definitivam. III. 139–142.

Contractus quid, quotuplex l. 2. 420–421. – In contractibus innominatis quae pars poenitere potest, quae praestare dolum et culpam latam, levem et levissimam – casum fortuitum l. 2. 422–423. Consensus; solemnia necessaria ad contractum, effectus 424–426. De contractibus, qui sive mere liberales sive cum aliquali sunt obligatione e. g. donatione 427 seqq. contractus onerosi in specie 454 seqq. – De contractibus aleatoriis 492 seqq. – de quasi contractibus, qui varii sunt II. 499 seqq. Contractus dantes ius in re aliena 505 et seqq.

Contumax quis III. 137 bis – poenae praesertim sequestratio.

Conventus et monasterium quoad ius ad intra, administrandi praesertim sua bona II. 369.

Corpus Iuris canonici quot et quibus constet partibus l. Isag. 56 seqq.

Crematio Schol. l. II. n. 391.

Crimen falsi quid sit, quibus modis admittatur, – quibus puniatur poenis IV. 284–286.

Criminalis iurisprudentia quid IV. n. 1.

D

Damnum datum delictum est contra bona fortunae iuxta tit. 36. l. V. de iniuriis et damno dato IV. 275. – cui obviatur actione legis Aquiliae vel per leges noxales.

Dataria I. 237.

Decimae quid sint, quomodo dividantur II. 327. ubi in not. maximi momenti est distinctio in *dominicales* et *sacramentales*. hae tantum et quatenus sunt ab Italo gubernio sublatae. A quibus personis solvendae, et quibus iure ordinario aut extraordinario competant. l. c. Tituli qui eximant aliquos a solvendis decimis.

Decreta iudicialia III. 83–85.

Decretales Greg. IX. – Bonif. VIII. – Extravag. comm. Clement. extravag. Ioan. XXII. l. Isag. 56, seqq.

Decretum Gratiani constituit ius novum 55. qua collectio est

quadamtenus authenticum quae media sententia est inter negantem et affirmantem simpliciter authenticum esse 63-64.

Degradatio v. depositio.

Delictum in genere quid – quibus constet elementis IV. 2-4. – ad delictum seu crimen requiritur damnum et dolus, cui accedit culpa – conatus externus ad delictum est crimen 5-7. – Qui delinquere possint vel non – quid de infantibus – impubere – minori – furioso, prodigo, dormienti, ignorante, extraneo, invito. 7-10.

Delicti tenetur qui propria deliquit manu, qui delictum mandavit – ratum habuit – in illud concurrit 11-12.

Contra quos delicta patrari possint sc. in societatem, cives, etsi ii sint incogniti, dementes, qui laesioni sponte consentire videatur – in nascituros, mortuos, advenas – seipsum 14-19.

Ex delicto oritur obligatio poenae subeundae – compensationis damni, actiones duae sc. poenalis et persecutoria – utraque quibus modis cessat 20-22. v. praescriptionem pro delictis clericorum confirmatam a S. C. Episc. et Reg. 21. Mart. 1898. nota ad n. 22.

Delictorum divisio in delicta vel quasi delicta, in civilia, ecclesiastica et mixta – in capitalia et non capitalia – in levia, atrociora, atrocissima – in nominata et innominata 23-25. Publica, quae ex iure civili cf. Pichler in nota ad n. 23.

Delicta contra fidem catholicam ut apostasia, haeresis, schisma, iudaismus, saracenismus IV. n. 105. seqq.

Delicta contra Religionem ut sortilegia, divinatio et magia praesertim magnetismus et spiritismus, blasphemia, periurium, sacrilegium, simonia 151-206.

Delicta securitatem singulorum civium laedentia praen. 207. homicidium simplex et qualificatum, assassinium, veneficium, parricidium, procuratio abortus, expositio liberorum languidorum, presbytericidium, suicidium, torneamenta et duella.

Delicta venerea quid sint et quid de iis agendum sit et distinguantur fornicatio, concubinitus, stuprum, adulterium, incestus, sacrilegium, raptus, sodomia et bestialitas 239-261.

Delicta, quibus proximus laeditur in bonis et rebus fortunae e. g. rapina, incendium, furtum, usura, sacrilegium, damnum datum, novum opus 262-279.

Delicta contra bonam famam, fidemque publicam, ut iniuria, crimen falsi, collusio 279-290.

Delicta certarum personarum e. g. *puerorum*; *clericorum* qui delinquant in suscipiendo vel exercendo ordine: *sacerdotis* circa s. ministerium confessionis 291-2.

Denuntiationis, (ut est via deducendi crimina in iudicium) notio et species - quae sit evangelica, canonica, iudicialis. Quenam delicta iuxta hanc ultimam denuntiari possunt, vel non - quī modus procedendi - quinam effectus - quid si reus confitendo se defenderit - aut iure convincatur - quid de poena infligenda et quī per hanc emendationi rei occurratur. III. 352-363.

Depositio quid quotuplex - quis eam ferre possit - ob quae crimina praesertim degradatio I. 192.: iam indicata et praesertim depositionis causae recensentur in l. IV. 95-96.: nominatim degradationis notio, divisio. auctor, causae 97-100. Iuris deponendi exercitium historice spectatum, nota ad summ. tit. 18. - Verbum depositionis... nota ad n. 96. et ad n. 97.

Depositum quid - quotuplex - substantialia - naturalia - obligationes deponentis et depositarii - actiones inde II. 439-442.

Diaconatus ordo quid sit - eius institutio - potestas - dotes - ritus quo confertur I. 74.

Disparitas cultus imped. matr. II. 183. v. matr.

Dispensatio quid; quī differant facultas et actus eius l. Isag. 99-100. - eius auctor, requisita ad validam et licitam dispensationem - an Episcopi dispensent a decretis Conciliorum gener. vel a constitut. pontificiis 100-103 - quī differat adispensatione, a privilegio, a licentia, ab epicheia, n. 197-200.

Dispensatio in matrim. II. 197. seqq. v. matrimonium.

Distributiones quotidianae a quibus, choro non praesentibus, amittantur I. 320. quid sint, quotuplex earum species - quanam ratione absentiae a choro amittantur, quem intra modum et quibus legibus.

Divinatio quid - quotuplex - virga divinatoria - oniromantia - sortilegium in specie - astrologia - poenae his divinationibus inflictae IV. 154-159.

Divortium plenum semiplenum II. 224. seqq. v. matrimon.

Donatio quid - quotuplex - quis donare possit - quae res valeant donari - effectus donationis II. 427-430.

Donatio mortis causa 532.

E

Ecclesia Christi quo sensu extitit semper. - Foedus sinaiticum quid in iure can. - leges ecclesiasticae harumque collectiones tempore apostolorum et PP. Apostolicorum l. Isag. n. 38-39.

Ecclesia seu **templum** quid, quotuplex, conditiones erectionis II. 280-285.

Ecclesiae Cathedral. Capitulum v. Capitulum I.

Ecclesiae, a quibus et quo ordine reparandae II. 286.

Ecclesiae consecratio quid, quotuplex, a quo ministro, qua materia et forma peragenda, an iteranda 287-290.

Ecclesiae pollutae quando et quomodo - quinam inde effectus - qui reconciliandae. Qui consecratur et execratur altare 291-296. Immunitas Ecclesiarum vetans in his vanas actiones, atque ad eam confugientibus tribuit ius asyli intra quos limites, et quibus poenis in violantes II. 297. quae personae a privilegio asyliae arceantur et quatenam eo gaudeant 303.

Eiecti religiosi qui dicantur - a quo eiiciuntur - quae poena et obligatio eos maneat - quae tandem iura circa ligatos votis simplicibus a religione dimittendos IV. 319-323.

Electio: prout est modus acquirendae iurisd. eccl. notio - quinam electores vocandi - quale tempus et locus electionis I. 156-159 - triplex forma electionis 160-162. Leges electionis Rom. Pontificis n. 163-164. et praelati Regularium 165.

Emphyteusis quid, quotuplex. quibus et a quo concedi possit, quae inde obligatio, actio, cessatio II. 481. seq. Riguardo all'enfiteusi si parla in nota al n. 487. dell'artic. 1564 del codice ital., ove del diritto d'affrancazione.

Emptio venditio quid - quotuplex - qui consensus - quae res emendi possint - quale pretium rerum venalium II. 456. seqq.; quatenam inde obligationes et actiones 462. seqq.

Epicheia quid, quando locum habeat, regulae in admittenda epicheia, l. Isag. n. 117-118. plures dantur casus epicheiae etiam in lege irritante 119-120.

Episcopatus quoad ortum scil. quoad consecrationem, ad cuius essentiam quae requirantur et quatenam sint tantum de praecepto I. 93-95. Effectus consecrationis episcopalis ibid.

Episcopatus ordo in facto esse est ordo et sacramentum - eius potestas est in sacram. confirmationis et ordinis, undeabilitas ad gregem Christi regendum I. 80. Comparatio inter presbyteratum et episcopatum 81. - Episcopi sunt superiores presbyteris iure divino - comparatio inter Episcopi potestatem ordinis et potestatem iurisdictionis 85-88. An episcopatus sit ordo distinctus et sacram. distinctum a presbyteratu 82-84. - qualis potestas in sacram. confirmationis et ordinis 89-91. Duplex rerum species et classis, ad quam potestas ordinis episcopalis n. 92.

Episcopus quid - alius ordinarius - alius titularis I. 259. Ordinarii potestas varia per regulas quasdam determinatur - nominatim ei competit potestas ferendi leges sive in, sive extra synodum - docendi rectam fidem - fideles suos per omnia sacramenta sanctificandi - ius promovendi divinum cultum - et administrandi bona ecclesiastica I. 261-271. - quatenus ei competat potestas iudiciaria et coactiva 272-274; officia episcopi ordinarii sunt praedicatio, celebratio missae, residentia, visitatio dioecesis, Visitatio Ss. Liminum 275-279.

Emolumenta 280, 281.

Episcopi titularis notio, cur instituatur, quale ei competat ius I. 282-283.

De Episcopis regularibus app. I. n. 284.

De electione episcoporum app. II. 285.

De Vicariis Episcopi V. Vicarium.

Episcopi residentia cuiusmodi esse debeat - poenae in Episcopos non residentes - causae a residentia excusantes, conditiones, quae legitimas causas muniri oportet I. 277.

S. C. Episcoporum. et Reg. institutio, negotia, organismus, modus procedendi I. 230. nominatim in criminalibus III. 392-394.

S. C. super Episcop. vel de Episcop. eligendis I. 236.

Error impediment. matrim. II. 112. v. matrimonium.

Eucharistiae ut sacram. definitio II. 46. materia 47. forma 48. minister 49. subiectum 50. custodia 51.

Eucharistiae uti sacrificium notio 51. minister 53. species missae 54. Effectus 55. Leges circa modum tempus, locum, numerum, eleemosynam 56-60.

Evictio quid sit II. 455.

Evidentia, notorietas facti, ocularis inspectio III. 191-193.

Examen seu scrutinium ad ordinationem I. 44-46.

Exceptionis (prout est modus deducendi crimina in iudicium) notio, divisio, norma procedendi si est civiliter aut criminaliter facta III. 364-367.

Exceptiones: quid, quotuplex exceptio, dilatoria in specie unde petatur, quando singulae proponendae, effectus, qui tollantur 149-154. Quaer. An Titius conventus a Caio ex mutuo si dicat se iam solvisse; haec una confessio sit sufficiens ad condemnandum, si non probat solutionem, v. nota Foebei ad n. 153.

Excessus Praelatorum i. e. Episcoporum. - Praelatorum inferiorum contra subditos - et subditorum contra Praelatos suos IV. 327-330.

Excessus privilegiatorum - tres modi generatim et quidam

casus speciatim exhibentur, quibus in usu privilegii a privilegiatis exceditur, et tandem suis privilegiis abutentium innuuntur IV. 330-333.

Excommunicationis notio, definitio, divisio, effectus multiplex *immediatus* et recensentur decem praecipui - *mediatus* 68-70.

Excommunicationes l. s. nunc vigentes explicite in quatuor classes distinctae n. 71. implicite quae confirmantur 72. quâ facienda sit interpretatio 73. v. append. ad l. IV. cap. 1.

Executor merus et mixtus in rescriptis R. Pontificis l. Isag. 135-137.

Exemptionis privilegium, quid l. 142-144.

Exercitium ecclesiasticae iurisdictionis l. 184-190.

Extravagantes V. Decretal.

F

Fama, notorietas facti, **ocularis inspectio** III. 191. seqq.

Fatalia et **Apostoli** quid sint in appellationibus III. 240-241.

Festi dies celebrantur in Ecclesia iam antiquitus merito instituti - eorumque sanctificatio plene curanda - ius eos instituendi reservatur uni R. Pontifici II. 257-261.

Feudum quid - quotuplex - quae res in feudum concedi - qui acquiratur - et amittatur - quae inde obligatio II. 516-520.

S. C. de Prop. Fide institutio, finis, negotia, personae ad ipsam pertinentes, auctoritas et modus procedendi l. 231.

S. C. Fabricae S. Petri l. 236.

Fideiussionis notio, divisio, obiectum, quis possit et ad quemnam effectum fideiubere - quae remedia fideiussor II. 449. et seqq.

Fideicommissum ab ultima voluntate quâ... II. 530.

Fontes iuris can. *essendi* et *cognoscendi* l. Isag. varii prout est divinum vel humanum, scriptum vel non scriptum, commune et particulare 17. Ad scriptum divinum pertinent SS. Literae, Novi et Veteris Testam. quoad praecepta moralia: ad *non scriptum* traditiones divinae et Ius naturale, quibus accedunt definitiones Eccl. dogmaticae et Patrum consensus n. 20-22. Fontem iuris can. scripti efformant constitutiones pontificiae, decreta conciliorum oecumenicorum - leges disciplinares conciliorum particularium extensae per R. P. ad universam Ecclesiam n. 23-25. Ius civile approbatum ab Ecclesia n. 26-30. Decreta eorum, qui a R. P. delegatam habent auctoritatem, quales sunt Romanae Congregationes, nominatim S. C. C. n. 31-33.

Ad Fontem iuris eccles. scripti et particularis pertinent decreta et leges RR. PP., Conciliorum Gener. vel nationalium vel provincialium,

vel Synodi dioeclesanae.... n. 35. Ad ius humanum eccles. non scriptum faciunt traditiones et consuetudines n. 36.

Fori criminalis competentia III. 336. et scholion. ad n. 376.

Forma in Sacramentis II. 5, 6, 7, 9, 23.

Fornicatio proprie dicta quid, quantum crimen et sub quibus poenis IV. 242.

Forum competens quid, quotuplex, regulae generales fori compet. III. 29-32. Foro ordinario 4. de causis subiici quis potest sc. domicilii, contractus, rei sitae et delicti 33-35. Forum extraordinar. commune constituunt iurisdict. prorogatio et continentia causarum 37-38. Forum singulare seu privileg. laicorum 39-40. Fori privilegiati ratione causarum 41-42. Inter causas eccl. aliae maiores, aliae minores 42. seqq. Fori privilegium quo iure existat, quatenus pateat. quâ amittatur, eius violatio, qua poena puniatur. 137-141. et III. 44-54.

Furtum quid, quotuplex, in quo, quae dantur actiones, et cuius poena quae sit ex iure canon. 264-267.

G

Negotiorum gestio quasi contractus II. 500.

Glossa l. Isag. 56. seq.

H

Haeretici quinam - quae haeresis - haeticorum species - unde ingens crimen - in quod quae statuae sint poenae - ad quos spectat haeticos iudicare IV. 109-114. Absolvendi haeticos cui competat potestas 115. Iudex competens haeticae pravtatis est tribunal Inquisitionis, quid hoc sit, quotuplex, qua se porrigat et quâ procedat 116-120.

De communicatione vetita cum haeticis 121, quâ prohibita cum illis disputatio 121, quâ lectio eorum librorum improbetur 123-144. Poena capitalis in haeticos statuta 47-49.

Hierarchia quid sit, quotuplex, quinam ad ordinis, quinam vero ad iurisdictionis hierarchiam pertinent I. 10-12 in quam initiationis ritus est prima tonsura.

Homicidium quid, quotuplex, licet necessarium, non licet culposum - contra dolosum poena mortis statuta - quâ probetur hoc crimen 208-213.

Homicidium qualificatum sc. ex insidiis quid, quantum sit et sub quibus poenis 214. **Assassinium** quid sit, quale, quantumve cri-

men, quibus poenis obnoxium 215. veneficium quid, quâ exasperetur poena, quâ probetur 216. parricidium quid, quantum. sub quibus poenis 217-219. procuratio abortus quantum crimen et quam poenam mereatur 220-221. Exponere infantes, languidos parricidioj aequiparatur 222-224. Presbytericidium gravissimum crimen est, sicut et suicidium quibus poenis obnoxium 225-230. Torneamenta et duella quid et sub quibus poenis coerceantur.

Honestas publica in matrim. II. 176. seqq. V. matrim.

Horas canonicas recitandi obligatio incumbit iis qui in maioribus ordinibus sunt constituti I. n. 125.

Hospitalia et loca pia quid III. n. 376. ubi nota, - che le opere pie ed ogni altro ente morale di pubblica beneficenza sono in Italia soggette alle leggi civili... Quis iurisdictione gaudeat in hospitalia et loca pia 377. quibus fruuntur privilegiis 378.

I

Idololatria quid, quotuplex IV. 153. seq.

Ieiunii species - auctor - qui et quatenus eo teneatur II. 265-267.

Ignorantia quid, quotuplex, epicheia ob ignorantiam facti alieni, non iuris datur ad lucrum captandum et ad poenam vitandam - non praesumitur ignorantia facti proprii I. Isag. 121-123.

Imagines sacrae - quae sint inter SS. praerogativae - qua veneratione et forma coli debeant II. 315-322.

Immunitas Ecclesiarum II. 297. seqq.

S. C. Immunitatis a quo, ad quid instituta V. Congg.

Impedimentum matrimonii quid, quotuplex, qualia II. 107. seqq. V. matr.

Impotentia impediment. matr. II. 139. sqq. V. matr.

Iniuria quid, sub quibus poenis coerceatur, qua actione ei obvietur IV. 279-283.

Incestus notio, et poena 254-255.

Indicis Congregatio quando, a quo instituta, ad quae negotia tractanda, quibus constet personis, qualiter munus suum obire debet ex Leonis XIII. Const. *Officiorum ac munerum*.

S. C. Indulgentiarum et Reliquiar. a quo, quando instituta, quibus personis constat, ad quae negotia I. 233.

Indulgentiae quid, quotuplex, quis elargitor ex iusta et rationabili causa et sub quibus conditionibus, nominatim pro Iubilaeo II. 258-242.

Inquisitionis origo, notio, divisio - quis inquisitor - inquisitus -

quale obiectum inquisitionis - quibus in adiunctis haec liceat - quoniam modus procedendi in speciali inquisitione III. 345-351.

Inquisitores haereticae pravitatis constituentes tribunal Inquisitionis in duplici sunt specie sive classe - quā se porrigat earum competentia - modus procedendi ab Inquisitoribus haereticae pravitatis IV. 116-120.

Institutionum canon. definitio I. Isag. n. 16. *bis*.

Institutio qua est modus acquirendae iurisd. *notio*, species 173. quantocius a superiore fieri debet, servatis servandis 181-182. Cui cum connectatur iuspatronatus, huius exponuntur originarii modi et derivativi - iura et officia patronorum - quā amittatur Iuspatron. I. 174-180.

Instrumentum ut valeat in iudicio quid, quotuplex, authenticum; quando, an quis illud teneatur producere quā suppleatur eius defectus, quā valor impugnetur III. 207-214.

Intentio necessaria ad administranda Sacram. II. 21-23.

Interdicti nomen, definitio, divisio, subiectum, conditiones 82-86. eius effectus, poenae in violatores, modi cessationis 86-88.

Interdicta vigentia I. s. n. 89. *cf. et Append. in Const. Apostolicae Sedis* post lib. IV.

Interpretatio quid, quotuplex I. Isag. 107-109. quid, interp. declarativa, correctiva, restrictiva, extensiva 108. Doctrinalis interpret. regulae intrinsecae 111. extrinsecae 112. quā interpretandae clausulae legibus appositae, in genere 113. quaedam in specie 114. De usu regularum interpretationis; prudentia et ordo in illis servandus - quid in re dubia n. 115-116.

Interpretationis methodus scholastica n. 124. subsidia interpretationis ex aliis scientiis et artibus 125-129.

Irregularitas quid, quotuplex, quis irregularitatem constituere, contrahere vel auferri possit I. 15-19.

Irregularitas ex delicto quid requirit ut contrahatur 19-22. I. delictum est homicidium voluntarium criminosum, a qua unus R. P. dispensare potest 19-22. II. est iteratio baptismatis scienter facta tam activa quam passiva 23. III. est violatio censurae 24. IV. Pravus Ordinum usus 25. V. est Apostasia a fide vel haeresis formalis publica 26. VI. est quodlibet delictum infamiam sive facti sive iuris ingrans 27-28.

Irregularitates ex defectu 1. animi i. e. scientiae rationis et fidei confirmatae 2. corporis: a quibus quis et quomodo valeat dispensare 30-32; 3. ex defectu natalium 33-34; 4. ex defectu aetatis et libertatis 35-36; ex defectu Sacramenti i. e. ex triplici bigamia 37-38; 6. ex defectu lenitatis 39.

Iteratio sacramenti II. 11-13. in *C. Presbyter de sacr. non iter.* quid valeat iterare, supplere 12.

Iterans baptismum qua poena puniatur IV. 18.

Iudaei quidam sunt: quos merito persequitur et qua de causa Ius can. 148. An liceat Iudaeos tolerare in terris Christianorum. cum iisque conversari 149. prohibetur prorsus communicatio in sacris - et in caeteris cavendum prorsus ab iis ceu capitalibus inimicis 149.

Iudex quis, quas debeat habere qualitates sive negative sive positive III. 6-8. Iudicare debet iuxta allegata et probata: non ita tamen ut damnet quem aliunde noverit innocentem 9-10. mutuo iudices sese iuvent 10. Quis iudicet in dubio - ad quid teneatur ob sententiam iniustam - In quibus causis iudicare potest vel non 11-14. an valeant acta iudicis existimati 15. Ad iudicem spectat dare audientiae beneficium, cognitio, decisio causae, sententia, executio 80-82.

Iudiciaria potestas competit Ecclesiae III. praen.

Iudicium quid sit, eius species, seu divisiones III. 1-4. quae personae iudicium constituent principales et secundariae 4-5. Iudicii obiectum seu materia 22. seqq. - forma est causae discussio seu processus 25. effectus 26. finis iudicii quoad tempus - generatim finitur per sententiam definitivam et etiam ante sententiam definitivam, quibus modis 27-28. Iudicii aliae personae, quae ceu ministri vel adiutores iudicis sunt 62-63.

Iudicialis processus quidam actus in genere: quale est audientiae beneficium, causae cognitio, decisio, sententiae executio 80-82. distinguuntur protocollo, decreta ac sententiae iudiciales, quorum notio, divisio, substantialia 83-85. sententia vim legis habet si transit in rem iudicatam, qui transitus quibus in casibus obtinet vel non quosve producat effectus 86-89. Attendendae feriae et dilationes dandae et servandae 90-93.

Remedia declinandi iudicium ecclesiasticum sunt praesertim **transactiones** quarum notio, varietas adsignatur 95-96. qui iure transigere possunt 97. materia omnis res dubia et litigiosa, forma substantialis et accidentalis 100-101. Effectus praecipui sunt finis litis, exceptio actio 102-103. Rescissionis causae 104. An fieri possit transactio circa crimina 105. An iudex possit cogere litigantes ad transigendum. Solvitur difficultas ex C. 8. h. t. 105-107.

Arbitrorum natura varietas - qui compromittere in arbitros possint aut in quibus causis compromitti possit vel non 109-111. sub qua forma compromitti possit - officium et potestas arbitrorum 114-117. Locus, tempus ferendi arbitrium 118-119. effectus 120. remedia contra iniustum laudum - modi, quibus finitur arbitrium 122-124.

Singuli actus processuales sc. oblatio libelli, citatio 121. sq. litis contestatio - 138. seqq. - Iuramentum calumniae 143. seq. Exceptiones et replicationes - inter illas adnumeranda praescriptio, quae ut sit legitimae praecipuae innuuntur praescriptionis condiciones - mutuae petitiones - plus petitiones. - Probationes in genere 172. Confessi notorii et rei evidentia, praevaletia probationum 189. et seqq. Probationes in specie, testes, instrumenta, iusiurandum, ordo cognitionum sententia et res iudicata 234. seqq.

Remedia iuris ordinaria et extraord. seu de appellation. querela nullitatis, recusatio, relatio - restit. in integr.

Iudicium summarium sicut in criminalibus sic et in civilibus ex privilegio sive hominis sive iuris saepe adhibetur sub quibusdam conditionibus quoad formam III. 384-387.

Iuramentum quid, quando et sub quibus conditionibus liceat - quae forma - praecipua divisio - ad promissorium requiritur veritas intentionis et executionis II. 273-274. Hinc tres regulae in iure nostro 275. Iuramenti promissorii duplex effectus 276. assertorium in iudiciis est suppletorium, vel purgatorium. Adiectum actui per Ius civile irritato non semper confirmat illud: 276-278. Quî cesset iuram.

Iuramentum calumniae quid, quî differt a iuramento malitiae et de veritate dicenda, quando, an necessario, a quibus illud praestandum, quos parit effectus III. 143-147. *Iuram. voluntarium* quid, quis illud deferre possit, cui, quibus in causis requiratur ut legitimum sit 215-216. *Iudiciale* a quo, quibus conditionibus et in causis 217. *Necessarii* qui finis, a quo, cui, quibus conditionibus et in causis deferitur 218-219.

Iurisdictionis eccles. *notio, species, discrimen* multiplex a potestate ordinis 150-152. *Requisita* ad acquirendam eccl. iurisd. i. e. *aetas legitima*, varius *ordo* et *qualitas*, praesertim absentia impedim. probitas morum et scientia competens 153-155.

Modi acquirendae iurisd. eccles. est *electio* I. 156-165. *postulatio* 166-167. *collatio* 168-170. *Institutio* 173-182. modi extraordinarii i. e. *privilegium Sedis Apost.* et *praescriptio* 183.

Quomodo exerceatur iurisd. eccles. quid potestas ordinaria et quis veniat nomine Ordinarii 184-186. *delegata* quid, unde dimetienda 187-190. Modi, quibus cesset iurisd. eccl. i. e. *translatio*, *depositio*, *resignatio*, *permutatio* 191-194.

Ius acceptio multiplex - radix omnium acceptionum est qua per Ius significetur iussum seu lex lib. Isag. n. 4-7. Iuris partitio varia n. 7.

Ius canonicum prout est obiectum scientiae generalissima definitio - et prout est obiectum historiae iuris n. 1-3.

Iuris can. notio, varium nomen, subiectum n. 8-10. **Iuris can.** obiectum materiale - et formale n. 11-12.

Iuris can. divisio apta et adaequata in divinum et humanum, scriptum et non scriptum, commune et partic. n. 17-19.

Ius canon. inter et **ius publicum** discrimen n. 1-2. inter **ius can.** et theologicas disciplinas, inter civilem iurisprudentiam - est scientia nobilior ipso iure civili, practica n. 13-16.

Ius canon. non scriptum et particulare n. 70-71.

Ius civile per se est fons spurius in iure can. nisi ab Ecclesia tacite vel expresse fuerit approbatum - cuius studium necessarium canonistis, de eius natura, divisio, authenticis collectionibus n. 26-30.

Scholion circa regulas iuris civil. ad n. 126. **Iuris can. regulae** 126. et seqq.

Ius liturgicum sub quo ambitu heic sumitur - quoad substantiam iam a primordiis Ecclesiae. - Etiam ante saeculum VIII. quo introducta fere ubique romana liturgia, non integrum erat Episcopis de ea disponere. A tempore Pii V. correctae liturgia rom. praescribitur, ut **ius liturgicum** reservatum omnino sit R. P. - De usu linguae latinae in liturgia II. 243-251.

Iuspatronatus quid sit - modi originarii illud acquirendi - derivativi I. 173-177. Patronorum iura et officia - qui amittatur **iuspatronatus** 178-180.

L

Laicorum habitus ad Ecclesiam est, ut censu subditorum habeantur, pro quibus sint exercenda bona et iura - an possint exercere iurisdictionem ecclesiasticam saltem delegatam a R. Pontifice - Incapaces generatim sunt laici tum ministerii, tum potestatis n. 5-9.

Legati quid sint, quotuplex species, horum origo, potestas ordinaria ne an delegata, communis omnibus et propria Legatorum a latere - qui cesset I. 254-257.

Legatum qua actus est ultimae volunt. II. 531.

Leges particulares quid I. Isag. n. 144. nonnisi in subditos ferri possunt - extra territorium non obligant - nisi fictione iuris quis in territorio esse existimetur - aut ni personales sint n. 145 et seqq.

Leges pontificiae quid sint, quemnam valorem et nomina habent - partitio - an omnia acta R. P. disponentia aut declarantia aliquod punctum iuris vim legis universalis habeant - I. Isag. n. 23. an talem vim habeant rubricae et omnes partes corporis Iuris can. n. 56. et

seqq. Legis cessatio 74 - abrogatio 75 et seqq. - dispensatio n. 99 et seqq. Legis interpretatio n. 208 seq. De iis quae excusant ab observantia legis sc. epicheia et ignorantia praeter metum et impotentiam 117 et seqq. De methodo scholastica interpretandi leges seu canones 124.

De **Lege dioecesana** seu de Episcopi Ordinarii emolumentis e. g. Cathedriticum, procuratio canonica, quarta decimationum, subsidium charitativum, et quarta funeralium I. 280-281.

Libellus in iudicio quid sit - eius forma - qualitates - vitia - effectus - necessitas - mutatio - emendatio III. 126-133.

Ligaminis imped. in matr. II. 152. seq. V. matrimon.

Liturgiae forma, partes, historia II. 243. lingua latina.

Libri liturgici i. e. Missale, Breviarium, Pontificale roman. - caeremoniale episcoporum - Rituale et martyrologium II. 255-56.

Libri prohibiti seu improbatae lectionis IV. 123. et seqq. Ecclesiae competit ius proscribendi prava libros iam editos et praeviae censurae subiiciendi edendos: quid de facto egit hucusque Eccl. hac de re 124-125. Porro libri pravi improbantur per Leon. XIII. Const. *Officiorum et munerum*: cuius decreta generalia referuntur 126-136. Facultas a Sede Apost. obtinenda pro legendis libris improbatae lectionis 137-138. ubi de denuntiatione pravorum libror. facienda a quibus, et quatenus.

Censurae librorum edendorum quinam Praelati sint praepositi - quodnam eorum officium, quinam libri subiiciendi censurae - ad quid tenentur typographi, editores, venditores.... Poenae in violantes leges circa libros prohibitos 139-144.

Locatio conductio - huius substantialia - species - qui locare aut locari quae possint - Ad quid teneatur locator et conductor. - Actio locati et conducti. Cessatio locationis II. 474. seqq.

Loca pia quid sint - quae diducantur quis in ea iurisdictionem habeat - quibus fruantur privilegiis II. 372-379.

Ludus quid sit - an liceat II. 494-495.

M

Magiae notio, species, praesertim magnetismus et spiritismus IV. 163, 164.

Maioritas et **obedientia**. Notio maioritatis 384. Fundamentum altius distinguendi gradus in Ecclesia 385: Unde maioritas oriatur - multiplex ratio ordinis, dignitatis ordinantis, antiquitatis privilegii, iurisdictionis, dignitatis, administrationis 386. Honores et praerogativae ho-

rum graduum 387. Unde regulae, iuxta quas alii aliis praeferendi 388. Quis iudex in controversia de praecedentia 389.

Magnetismus quid, quae huius phaenomena, et quatenus prohibitus IV. 165-167.

Maledictum idem ac blasphemia V. hanc vocem IV. 168-171.

Mandati notio, divisio, obligatio, actio, cessatio II. 443 seq.

Materia et forma in sacramentis II. 5, 6, 7, 9, 23.

Matrimonium quoad praeparationem qua est **sponsalia**: horum notio, divisio, subiectum, requisita II. 87-90. consensus, effectus, solutio sponsal. 91-93. *quando dies cedit et dies venit* nota ad n. 92.

Matrimonium ipsum quid et quotuplex II. 94-95. speciatim si spectetur ut contractus - potest iniri per procuratorem etiam qua sacram. est 94 in fine 105.

Qua sacramentum est signum efficax gratiae, idem contractus elevatus ad dignitatem sacram. nequit separari a ratione sacramenti, subest potestati ecclesiasticae - unde falsa doctrina matrimonii mere civilis - neque voluntate contrahentium impediri potest ratio sacramenti 95-102. Minister, materia et forma 103-104. Effectus matrim. 106. praesertim quoad tria bona.

Matrimonii impedimentum quid 107. quotuplex 108. quotuplex impedim. dirimens, quotuplex impediens 110. quis auctor impedimentorum matr. - In specie

Impedim. *erroris notio* 111.; de errore personae 112. quinam error dirimat 113. an error circa qualitatem 114, 115. Errore circa *conditionem* personae quando invalidum sit matrim. 117 et qui revalidandum vel accusandum tale matr. 118.

Impedim. *vis et metus*: quid, quotuplex metus et qualis dirimat matr. - quis accusare possit matrim. ex metu irritum - qui purgetur metus, seu qui nullitas matrim. ex metu irriti sanetur 119.

Impedimentum *raptus*: quid sit raptus prout est imped. dirimens et prout est crimen - quando dirimat 120.

Matrimonio conditio apposita, quid, quotuplex conditio 121 quid sit causa, demonstratio, modus. Conditio de futuro contingenti honesta suspendit actum et statim valet impleta conditione 122-123. Quid si conditio de futuro est necessaria vel intrinseca - si est impossibilis - de conditione turpi de futuro, praesertim si est contra substantiam matr. 125-126. Quid de matrim. sub modo, et sub causa inito 127-129.

Imped. *Clandestinitatis*: quid sit haec forma 130: quaenam eius vis: quis parochus proprius et qua fiat per domicilium vel quasi domicil. 131. Qualis praesentia parochi et testium 131: modo si pro-

mulgatum *C. Tametsi* in paroecia 132-133. Regulae ad dignoscendum quinam hac forma teneantur vel non 134-135.

Imped. *aetatis*: quatenam aetas ad sponsalia, quatenam ad matrim. requiratur 136-137: quid valet exceptio modo pubertas non sit proxima et malitia non suppleat aetatem 158 - quâ cesset hoc imped.

Imped. *impotentiae*. Quid, quotuplex impotentia, qualis dirimat matr. 139-141. Quae causae impotentiae et an adsit obligatio eas removendi 142. Quid agendum si iam contracto matr. occurrat certitudo vel dubium de impotentia 143.

Imped. *Ordinis sacri* qua est dirimens in Eccl. latina et quo iure dirimat 144 - qua est dirimens in Ecclesia graeca 145. *Dispensatio-Cessatio* 146. - Poenae et inhabilitates in Clericos attentantes matrimon. 147.

Imped. *professionis sollemnis* castitatis quid, quo iure existat 148-149. quis dispenset, quae poenae 150-151.

Imped. *Ligaminis* natura, requisita, iuridica existentia, effectus 152-155. cessatio.

Imped. *ex cognatione* varia - quid stipes, linea, gradus 156 - *regulae* ad computandum. Imped. ex consanguinitate, quid consanguinitas, quo iure dirimat et quatenus in linea sive recta sive obliqua 158, 159, 160: in quo gradu sperari potest dispensatio 161. poenae 162. Imped. *ex cognatione legali* quid sit cognatio legalis, ambitus imped. 163-164. Imped. ex cognatione spirituali. Notio - divisio - quo iure - inter quas personas, sub quibus requisitis 165-168. qui obire possit munus patrini 169. Qui cesset 170.

Imped. *affinitatis* - affinitas quid, quotuplex, quousque dirimat ex copula illicita - ex copula licita - sub quibus poenis 171-175.

Impedim. *publicae honestatis* quid et quat. dirimat publica honestas 176-178.

Imped. *criminis* quid, quotuplex impedim. criminis, quo iure existat - quâ dispensetur, qui ligentur hoc impedimento.

Imped. *disparitatis cultus* origo iuridica 183. Limites - cessatio huius imped - quâ cesset 184-185.

Imped. *impediendi*, Ecclesiae vetitum, Tempus, sponsalia, votum, mixtaque religio si proclamatio desit 186-192.

Imped. *mixtae religionis* quid sit, quo iure existat - Cessatio huius impedim. - Cautelae iustae Causae pro dispensatione, quid servandum quoad ritum 193-196.

Ex his impedimentis patet alia uno dumtaxat modo solvuntur e. g. impedim. erroris, ligaminis; alia plus uno modo... porro dispensatio est modus ordinarius not. ad n. 196.

Dispensatio in quibus causis R. Pontifex dispensationem concedit 197. circa imped. impediencia, quibus de causis 198.; quae imped. dirimentia dispensat, et quibus de causis 199. - **Dispensatio** quoad petitionem cui et a quo, qua forma facienda est: quoad concessionem sub qua forma et clausulis haec facienda sit executioni quâ sit dispensatio mandanda 200-203. praecipuae clausulae in nota ad n. 201. - Posunt Episcopi in quibusc. impedim. dispensare potestate ordinaria e. g. in dubio facti non iuris, in casu urgentissimae necessitatis in imped. occultis contracto iam matr. 203.; in aliis potestate delegata sc. vi quinquennialium 204.

In celebratione nuptiarum separatio sponsorum urgenda. sacramentor. susceptio 205-206 testimonia quaedam afferenda, quo ritu nuptiae celebrandae 207-208.

Matrim. revalidatio, quid sit reconvalidare 209. revalidatio matr. irriti ex defectu consensus e. g. metu extortus, ex errore personae proveniens - si irritum ob imped. raptus 210-212. De revalidatione ordinaria matr. irriti ex defectu formae trid. 213, vel ex inhabilitate partium, 214-215. Clausulae dispensationi appositae. - **Revalidatio** matr. per sanationem in radice: notio huius sanationis; potestas in uno R. P., conditiones, effectus: quâ petatur et executioni detur haec sanatio 217-225. an sanatio quoad legitimationem prolis sortiatur omnes effectus tam ecclesiasticos quam civiles cf. nota ad n. 223.

De divortiis. Quid, quotuplex divortium, causae, requisita quoad matr. fidelium, et contractum in infidelitate 224-228. Divortii semipleni causae plures 229.

Metropolita seu archiepiscopus quid sit - quis erigit episcopatum - huius iura olim ampliora I. 245, 246, 247. Archiepiscopus est iudex ordinarius suorum suffraganeorum in iis tantum, quae a iure ei sunt permissa I. 248. Duo archiepiscopi insignia, pallium et crux - ad pallium necessaria est concessio, petitio, traditio. - De auctoritate et usu pallii I. 249-253.

Minister in administr. sacram. idoneus II. 16-19.

Minores non ordinaria, sed mitiori quam maiores mulctantur poena - an pater pro filio in aere plecti possit IV. 292-293.

Missale romanum et alii libri liturgici 255-256. **Missa** V. Eucharistia qua sacrificium. **Missae stipendium**, de quo advertatur *modus* quo defertur, qui est beneficii, legati vel eleemosynae - quoad eleemosynam speciatim advertatur ius taxandi, facultas recipiendi, ius lucrandi. - Leges ab Ecclesia latae per S. C. C. decreto *Nuper* - ut mobilia bona immobilibus investiantur. 23. Nov. 1697; tum ab eadem S. C. C. 1874, tum per decretum *Vigilanti* 25 Maii 1893 eo ten-

dunt, ut satisfiat oneribus suo tempore, suo loco et tot celebrentur quot... Relaxatio obligationis quam inducit reductio, declaratio, compositio II. 330, 331.

Monasterium quid - an erigi et constitui potest sine Ordinarii potestate et beneplacito apostolico, et auditis iis, quorum interest, supposita substantiatione congrua pro 12 vel 6 religiosis - quae leges non tenent hospitalia, Congregationes Clericor. saec. domos neque Monialium Collegia. II. 365-377. Corporazioni religiose in Italia not. ad n. 1366.

Monachi an Clericis vel laicis ad censendi I. 3-4.

Moniales quoad explorationem vocationis, quoad dotem, quoad clausuram, substantiationem 372.

Mutuum quid - eius substantialia - specialia quoad filiosfamilias, religiosos. II. 436-438.

N

S. C. super *negotiis* extraordinariis origo, institutio, officia obeunda I. 232.

Novi operis nuntiatio ut remedium exhibetur contra crimen *novi operis* - quotuplex nuntiatio - effectus nuntiationis IV. 276-278.

Nuptiarum celebratio quæ peragenda II. 207. V. matrimonium.

O

Obedientia sequitur ex maiori parte praesertim iurisdictionis, quid et qualis ea sit 390. a quibus et cui debetur 391, circa quas res 392. quæ finienda sit controversia de obedientia 393. - Quae in inobedientes poena statuitur 395. Maioritatis et obedientiae relatio datur non solum inter individuum et individuum sed inter Ecclesiam et Ecclesiam 396.

Obedientia debita Episcopis a Clericis praesertim in s. ordinatione presbyterali, promissa 397. Iuramentum, quo talem obedientiam promittunt una cum fidei professione 398. Quamnam Episcopi erga R. Pontificem debeant unionem et obedientiam 399.

Obedientia debita a Regularibus vi professionis religiosae V. Regulares: nominatim a Monialibus I. 372. seq.

Oblationes late et stricte sumptae quid sint - ad quid dentur - divisio. - Oblationibus Fidelium piis taxa imponi nequit et tamen in Italia imposita 24 Augusti 1877. atque more fisci interpretata cf. not. ad hunc n. 329.

Oblatio libelli - quid libellus - quae eius forma - qualitates - vitia - an plures actiones in uno eodemq. libello cumulari possint - effectus - necessitas offerendi libellum - mutatio - emendatio III. 126-133.

Ocularis inspectio quid et quando ad probandum sit necessaria III. 193.

Obligationes ex actibus iam initis si consistent in dando vel in faciendo - debitor ex contractu - ex testam. - suo tempore praestari debet quod promissum est - quid de poena et arrha quae actibus addi solent II. 412. - Solutio generatim est obligatio consequens. Vide v. *solutio*.

Quid sit et quando habetur **in rescriptis obreptio et subreptio** I. Isag. 174 seq.

Observatio dierum festorum II. 257 seqq. V. Festi dies.

S. Officii Congregatio dicta S. U. Inquisitio, quando instituta, a quo. de qua tractet materia, et quemnam valorem habent eius decreta I. 225. - de quibus cognoscat - quomodo procedat III. 395-398.

Officium divinum quid - quos primis Eccl. saeculis et quos nunc. et unde teneat II. 252-254. quo breviario utendum sit 254.

Oratorium quid sit, quò publicum distinguatur a privato II. 304, 305, publicum tres in classes dispescitur 306; privati oratorii conditiones 307: porro Episcopi non modo fixum domi suae, sed etiam portatile in domibus alienis ex privilegio erigere possunt 308: in quo consistat privilegium altaris portatilis cf. not. ad n. 308.

Ordo cognitionum quid sit, quo spectat hic tit. - quis prior debeat probare inter actorem et reum; iudex autem quamnam causam prius cognoscere et iudicare debeat - quae regulae ei praescribantur III. 220-222.

Ordo sacramentum, notio, divisio, institutio, effectus II. 80-82. materia, forma, minister, subiectum 83-86.

Ordo ordinatio. Generalis *notio* ordinis et *quotuplex* species I. 12. - Ordinatio quid, quidve exigit ad validitatem ex parte ministri. materiae et formae I. 40. Ordinarium ministrum Ordinationis efficit ratio originis, beneficii, domicilii et familiaritatis: delegatum faciunt *dimissoriae* proprii Episcopi 41-43: Varium ad ordinationem examen seu scrutinium 44-46. - Ad ipsam rite peragendam ordinationem faciunt Interstitia - successio in ordinibus - collatio stato tempore et loco praemissis spiritualibus exercitiis I. 47-50.

De Ordinationibus Regularium: quis horum proprius ordinationis episcopus pro habentibus privilegium vel non - quis titulus ordinationis 51-52. De Poenis in male ordinatos eorumque ordinantes scil. suspensio reservata R. P. in ordinantes Clericum absque titulo, vel suum

subditum absque testimonialibus necessariis aut alienum absque dimissoriis: item suspensionem dictam incurrunt ordinati sc. religiosi eiecti degentes extra religionem aut ordinati ab Episcopo censura irretito; aut si sunt Clerici exteri Romae commorantes, si contra edicta Card. Urbis Vicarii ordinentur 53-55.

Ordinum minorum nomina n. 60. nec non notio, ritus, officium uniuscuiusque 60-65. quando hi ordines distincte florescere coeperint in Ecclesia n. 66. cum nota subiecta.

Ordines maiores cur omnes et singuli maiores et sacri dicuntur n. 67. tales sunt subdiaconatus, diaconatus, et sacerdotium, quod ducitur in presbyteratum et episcopatum n. 68.

Ordo sacer imped. in matrim. II. 144 sqq. V. matrimonium.

P

Pactum quid in genere et in specie, varia partitio - quinam pacisci et contrahere valent vel non, nominatim an pupilli, minores id possint - quibus de rebus iniri pacta valeant II. 416-449.

Papa: cuius primatus in universam Eccl. quaedam dogmata supponuntur I. 196. Generales quaedam regulae circa eiusdem potestatis amplitudinem, genus exercitium I. 197. est supra canones 198.: authentice interpretari potest iure divino - potestas definiendi ex cathedra - proscribendi libros - ius propagandi veram fidem per sacras expeditiones ubique terrarum 199-203. Ius constituendi quae ad cultum nominatim ad canonizationem pertinent 204. Ius ferendi leges pro universa Eccl. in iisque dispensandi. Ius approbandi ordines regulares, et tuendi custodiam Ss. canonum 205-208. Item ipsi competit ius exercendi potestatem ordinariam et immed. erigendi novas et supprimendi veteres dioeceses - creandi episcopos - reservandi sibi beneficia, concedendi exemptiones - recipiendi a singulis episcopis relationem status suarum dioeceseon - recipiendi undique appellationes - reservandi sibi causas maiores - convocandi, moderandi, confirmandi concil. oecum. 209-210. De particulari potestate, quam ipse exercet in certas Ecclesiae partes ceu Episcopus rom. ceu metropolita, et Primas Italiae 214-215. Appendix 1. de politica potestate.

Parochi notio - officium quo iure existat, iurisdictio in foro interno ordinaria I. 305-307. Iura parochi circa religionis doctrinam, sacramenta, bona Ecclesiae administranda - emolumenta - officia seu onera parochialia 308-310.

Constitui debent paroeciae et parochi: horum requisita ad quae

dignoscenda institui debet examen - pluribus in casibus sub forma concursus - modi quibus cessat officium parochi I. 311-314.

Parochi Vicarii V. Vicarius. - Iura sepulturae V. sepultura.

Partitio tractationis Iuris can. in libros de Personis, de rebus, de iudiciis, de delictis et poenis 151. - Cf. nota heic ubi ostenditur quì haec usitata partitio in libros de personis reducat ad exercitium triplicis potestatis legiferae, iudiciariae et coactivae. Cf. et praefat. ad lib. de Personis.

Patriarchae, Primatis, Metrop. iuridica origo I. 241. sed Ecclesia merito hos gradus instituit I. 242.

Patriarcharum et Primatum nomen origo, officia et iura sive praeterita sive praesentia 243-244.

Peculium Clericorum quid sit - quorum bonorum Clerici sint absoluti domini - an ecclesiasticorum - an superfluum congruae sustentationi - an haec ultima in pias causas eroganda - quod si non erogentur violatur ne iustitia an charitas? II. n. 332-335.

Pensio quam solvit gubernium Episcopis parochis rationem habet beneficii 336. nota. Pensio ecclesiastica quid - quales exigit qualitates et onera in pensionariis - quibus extinguatur modis 362-365.

Periurium quid, quotuplex, quando committatur et quibus poenis puniatur IV. 172-176.

Permutatio stricte sumpta quid - res, quae permutari possint - quaenam inde actio II. 464-466. - **Permutatio quoad beneficia** quid - eius conditiones et effectus I. 194.

Personarum in Ecclesia divisio in Clericos et laicos - illis monachi ad censendi I. 2-4.

Petitiones mutuae quid, quibus in causis, an laicus possit reconvenire clericum coram eodem laico, quando sub quibus conditionibus et effectibus 164-169.

Quid et quotuplex sit **plus petitio**, quam sub poena prohibeatur 170-171.

Pignus quid - quae possint oppignorari - quis constituet effectus oppignorationis II. 507-510.

Poenae natura ut sit malum passionis aut privationis delicti causa etiam in invitos, auctoritate publica inflictum, ut omnes a perturbando societatis ordine deterreantur 26.

Dividuntur aliae civiles, aliae ecclesiasticae, ordinariae vel extraordinariae - ordinariae seu legales in civiles, criminales - vindicativae, medicinales - spirituales, temporales, privativae, positivae - corporales, reales, mixtae 27-30.

An et quasnam poenas infligendi ius habeat Ecclesia 31-32.

Poenae ecclesiasticae sunt aliae censurae ut excommunicatio – interdictum – suspensio – aliae simpliciter spirituales e. g. depositio, degradatio, privatio beneficiorum et officiorum – irregularitates ex delicto 33–34.

Censurae in communi V. censura.

Poenae corporales et temporales utriusque fori e. g. exilium, ergastulum, in carcerem detrusio, fustigatio, multae pecuniariae... 41–46.

Poenae civiles, capitales, infamantes et caeterae corporis afflictivae... in quibus infligendis Ecclesia utitur brachio saeculari... 47–49.

Proportio servanda inter delicta et poenas, ita ut imponantur soli homini delinquenti, a iudice competente prout in iure sunt statutae, aut si arbitrariae, dimetiantur ex ratione composita doli delinquentis et damni directi vel indirecti societatis 50; ex quo duplici capite etiam ratio habetur poenas minuendi aut exasperandi. – Quis tantum valet exasperare. – Praecipuae regulae in poenis applicandis 50–64.

Poenae canonicae obligant in conscientia quando ante et quando post sententiam iudicis 65–67.

Animadvertenda a) *quoad auctorem poenarum* ecclesiasticarum b) *quoad subiectum passivum poenarum* c) *quoad ipsam poenam* d) *quoad appellationem a poenis*.

De Poenis in specie praenotand. post n. 67.

Poenitentiae sacram. natura II. 61. materia 62–64. forma 65. in nota de variis formis. – Effectus 66. – Minister cuius inquiritur iurisdictio et approbatio cum vel non reservatione casuum 67–71. sigillum sacramentale 71. Subiectum huius sacr. 72. obligatio confitendi peccata, nota ad n. 237.

S. Poenitentiaria quando, ad quid instituta I. 237.

Poenitentiae et remissiones iuxta Decretal. tit. 38. quid II. 237.

Pollutio Ecclesiae II. 292.

Positiones et articuli probatorii III. 189.

Possessio beneficii quid – quando – quomodo sumi debeat effectus possessionis generalis iuxta reg. Cancell. 35, 36. II. 345.

Possessionis et proprietatis causa. Quid possessio in genere et in specie: possessio acquiritur per veram aut fictam apprehensionem et quasi possessionem – amittitur iis modis, quibus ab uno in alium transferri potest – effectus possessionis... multiplex remedium possessorium seu interdictum 270–274.

Proprietatis notio, species, remedium in petitorio. An consultius intentari valeat possessorium ante petitorium, licet cumulari illa duo possint in eodem iudicio et regulariter per eundem iudicem III. 275–279.

De cumulatione iudiciorum, scholion – an detur cumulatio si actor proponat interdictum adipiscendae possessionis et reus instituat iudicium petitorium – quî procedendum cum causae possessionis et proprietatis in iudicio cumulantur. An suspenso iudicio petitorio vel in hoc lata sententia contra actorem posset intentare ille Interdictum adipiscendae aut recuperandae possess.

In nota ad n. 275. recensentur iuxta Pichler causae et tituli ex se habiles ad transferendum dominium.

Postulatio ut modus acquirendae iurisdictionis eccl. quid sit, quotuplex, eius requisita, vis et effectus, quis superior, quae forma postulationis I. 166–167.

Praefecti Apostolici quinam sint, ubi et quando praeficiuntur I. 258. append.

Precarium quid iure civ. et can. – quae precariae – harum requisita, vis et modus II. 434–435.

Praelati inferiores quinam; triplex species I. 302, ab uno apostolico privilegio oriens 303. – Iura et officia communia et propria singularum specierum 304.

Praescriptio quid, quotuplex, eius finis, effectus, quis et contra quos praescribere possit II. 536 seqq. – requisita ad legitimam praescriptionem 539 seqq. III. 157–163. Quî intelligenda sit bona fides: dantur 5 regulae 160. – Titulus, possessio... I. c.

Praesumptio quid in iudicio, quotuplex praesertim iuris, et iuris ac de iure, quî haec differat a probationibus, a fictione iuris an ob nudas praesumptiones sententia ferri possit in civilibus, et in criminalibus: quaedam regulae praesumptionis III. 194–198.

Presbyteratus ordo – eius nomen – institutio – potestas – functiones, dotes, probitas I. 75–78.

Primitiae quid sint II. 328.

Privatio vocis activae et passivae, nec non officiorum – et inhabilitas ad ipsa IV. 101–103.

Privilegiatorum excessus V. excessus.

Privilegium quid, pr. a iure, ab homine, contra vel praeter ius... I. Isag. 139–140. Interpretationem extensivam privilegium proprie non admittit – quî admittat comprehensivam. – Modi acquirendi privilegia per concessionem, communicationem, confirmationem. – Cessionis privilegii causae variae prout varium est concedens, subiectum vel ipsum privilegium n. 141–143. Clausulae appositae in confirmatione privilegiorum 141–143.

Privilegia Clericorum an a iure divino immed. I. 126–130, 148. – Privilegium canonis 131–146 – privilegium fori 137–141 privilegium

exemptionis seu immunitatis 142-144 - privileg. competentiae 145-146. alia praeter dicta solent numerari 147: porro de omnibus et singulis dicitur origo iuridica, extensio, modi amittendi, poenae in violentes, privilegia Card. Episcoporum 222.

Probatio in genere 172, notio, divisio, requisita, effectus; cuiusnam incumbat onus probandi - an et quando propositio negativa sit probanda III. 173-178. obiectum probationis et regula de praevaletentia probationum 179-180.

Probatio in specie § 1. per testes, quorum idoneitas quaeritur, obligatio ad testificandum, obiectiva et intrinseca auctoritas, forma et solemnitas productionis, receptionis, examinis 199-207. - § 2. per instrumenta, quorum notio, distinctio in publica et privata, in authentica vel non: quando, an quis illa teneatur producere; quibus suppleantur eorum defectus; quibus valor impugnetur 207-214. - § 3. de iureiurando. Iuramentum voluntarium quid, quis illud deferre possit, cui, quibus in causis, quid requiratur ut legitime praestetur. - **Iudiciale** a quo, cui, quibus in causis et conditionibus defertur 217. - **Necessarii** quis finis, a quo, cui, quibus conditionibus et in causis deferri possit 218-219.

Procurator a quo constituitur, ad quae negotia - sit habilis - iuxta mandatum sive generale sive speciale domini administret negotia - suis fruens iuribus, donec duret mandatum III. 73-77.

Professio religiosa imped. matr. II. 148 seqq. V. matr.

Promotor fiscalis quis - quale officium exercent III. 68-69.

Protocolla quid sint et valeant III. 86-89.

Protonotarii apostolici qui sint II. 239.

Puerorum educatio V. Seminar. - **delicta** IV. 292.

Purgatio canonica et vulgaris - quis, cuinam et ubi indicare possit canonicam - quos ea pariat effectus - vulgaris autem in iure reprobat III. 399-400.

Purificatio mulieris post partum II. 233.

Q

Querela nullitatis quid sit, quotuplex, quid valeat III. 245.

R

Rapina, incendium, sacrilegium quid, quotuplex; raptores, incendiarii, violatores Ecclesiarum sub quibus poenis coercentur IV. 262. an dolus praesumatur in incendio 263.

Raptus imped. matrimonii II. 120. V. matrimonium: raptus per-

sonae ad explendam libidinem, qua crimen est, quid et sub qua poena IV. 258-259.

Reconciliatio Ecclesiarum V. Ecclesiam.

Recusatio, relatio, revisio, supplicatio quid sint, horum omnium notio, tempus, modus et quibus in causis fiant III. 246-249. quî differant haec remedia ab appellatione, et quando addi potest beneficium novae audientiae, recursus not. ad n. 250.

Regulae Iuris can. l. Isag. 126. et scholion circa regulas Iur. civ. l. c.

Regularium status quid - elementa status religiosi - an sit iuris divini quoad omnia sua elementa, praesertim quoad Ecclesiae approbationem et vitam communem: quoad substantialia divini, quoad accidentalia ecclesiastici iuris censetur status religiosus I. 355-356. Solemnitas votorum accidentale est. Quî distinguantur inter se ordines religiosi 356. Probatur quod Christus D. fuerit institutor ordinum religiosorum quoad substantiam 357. quod Ecclesia quoad accidentalia 358. Ergo status religiosus numquam deerit in Ecclesia 359. Ergo haec potest apponere condiciones quas vult - An Catholica religio carere quandoque possit Clero saeculari, qua saecularis est 359. Ecclesiae romanae inest ius approbandi et quidem exclusivum ordinem aliquem determinatum 360. quid fit quando approbatur.

Bona quae proveniunt e statu religioso 360. omnes debent agnoscere statum religiosum et ordines regulares eisque iura sacra tecta tueri - omnes tam civilis magistratus quam quilibet fidelis 361. Quid, si fiat Regularium suppressio a potestate; civili tunc *quae contra ius fiunt debent utique pro infectis haberi*; et religio neque quoad suos dispersos aliquid amittit; ad quid dispersi teneantur 361.

Subiectum capax regularis vitae 362. probatio seu Novitiatus ad quid, quî peragendus, quamdiu duret, duplex scrutinium priusquam quis admittatur in Novitiatum - qualitates novitiorum 263. - Regularis vitae professio simplex, sollemnis 364. subiectum capax 365. Effectus votorum sollemnium 366. Ad quid teneatur quis vi professionis 367. Quae immutatio facta sit per triplicem classem decretorum Congr. super statu Regul. 368. In quonam consistat sollemnitas votorum 369.

Quî diiudicandum sit in dubio de validitate professionis ob vim et metum, ob defectum aetatis aut alterius requisiti necessarii 370. Remedium restitutionis in integrum quoad professionem religiosam 371.

Religiosi existentes in Congregatione religiosa cum tribus votis essentialibus sunt veri religiosi: an, et quî distinguantur hi seu congregationes religiosae ab ordinibus religious cum sollemnitate votorum 373. Quo iure regantur eiusmodi Congregationes 374. An ordinum religio-

sorum gaudeant privilegiis. Ad quid teneantur alumni harum Congreg. vi votorum.

Regulares proprie dicti pluribus gaudent privilegiis nominatim privilegio exemptionis 375. Quid non possint Episcopi in exemptos 376. quid possint praesertim ceu delegati Apostolicae Sedis 377-378.

In Religiosorum Ordinum regimine distinguenda est potestas dominativa et potestas iurisdictionis, quid utraque - subiectum potestatis gubernativae 379-380. Ad quodnam obiectum sese extendat dicta potestas 381. Ut Praelatus regular. iudicet de crimine, visitatione canonica debet inquirere de subditorum vita 382. Praelatos regulares non esse perpetuos maxime expedire.

Regularibus constituitur Conservator et Cardinalis Protector.

Regulares eiecti IV. 313. seq. V. eiecti - in **saeculo degentes** qui - quibus firma manet votorum substantia - et quorum conditio determinatur ex indulto apostolico - ex iniusta civili vexatione eiecti e suis domibus, quibus legibus obstringantur IV. 324-326.

Reliquiae sanctorum cur ad res sacras referendae, cui innitantur fundamento II. 315. quid requiritur antequam publico cultui exponantur 323-325. praesertim de quaestibus avertendis.

Renuntiatio seu resignatio quid, quotuplex, sub quibus modis et conditionibus I. 193. ad quos effectus.

Rescriptum quid - gratiae - iustitiae - eius requisita I. Isag. 129-134. regulae interpretandi rescripta 135. De executoribus rescriptorum, horumque cessatione 135-137.

S. C. *Super residentia* episcoporum. quando, ad quem finem instituta, quibus personis constet.

S. Rota romana I. 238.

S. Rituum Congr. origo, organismus, munus, decretorum valor I. 228.

Res iudicata quid sit - causae quae non transeunt in rem iudicatam - qui retractari debeat sententia, quae absolute non transit in rem iudicatam. - Effectus rei iudicatae - decisiones ipsius principis vel tribunalis inferioris norma sint in aliis similibus III. 229-232.

Residentia parochi, Episcopi, Canonicorum V. Episcopus, Paroch. capitul. canon.

Restitutio spoliatorum Spolium passis remedium est interdictum *unde vi* - extensum ab Innoc. III. - regula et exceptiones quoad nonnullos spoliatos - conditiones servandae a spoliato petente restitutionem - quid importet restitutio spoli II. 289-280. Quae doctrina matrimonio applicatur in nota ad n. 282. iuxta Schmalz. An spoliatus in 3^m. b. f. possessorem gaudeat remedio restitut. nota ad n. 281.

Restitutio in integrum: notio – conditiones – penes quem petenda, quibus competat, effectus II. 543. seqq. affinis est appellationi, et magis extenditur notio, conditio, subiectum et obiectum, forma effectus III. 251–255.

Rerum ecclesiasticar. liber, qui distinguatur ab aliis, quid venit rerum nomine II. 1–2. rerum eccles. divisio in sacras, sanctas et religiosas et melius in spirituales et temporales 3–4. Quo sensu res temporales sacrae evadant atque ad Ecclesiam pertinent n. 326.

Revalidatio matrimonii II. 209. V. matrim.

Ritus servandi in administratione sacramentorum. II. 25.

S

Sacramentalia potest Ecclesia instituere – praecipua – eorum effectus II. 230–236 ubi praesertim benedictiones et purificatio mulieris post partum.

Sacramentum: notio, materia et forma generatim, res invisibilis a signo visibili significata II. 5. 6. 7. divina institutio 8. Christus Dñs determinavit materiam et formam in specie infima quoad aliquot sacramenta, vel saltem in genere aliquod e. g. matrimonium n. 9. Unde nullum sacramentum est mutata re sensibili, cui Christus virtutem produciendi gratiam tribuit – quando censetur mutatio essentialis in materia, in forma 10. Divisio: alia necessaria singulis, alia corpori Ecclesiae, alia mortuorum, alia vivorum, alia characterem imprimentia, alia non 11. Quae iterari possint vel non: quid iteratio proprie et improprie dicta 12. Extraordinarius loquendi modus in ss. canonibus nominatim c. *Presbyter de sacram. non iterandis* – ibi *supplere iterare* usurpantur significatione non adeo usitata: error in hac re Fagnani et Gonzaletii 13. Regulae generales de iteratione sacr. 14. anxietates in applicanda regula 5^a. n. 15. Ad validitatem adhuc qualis est minister idoneus 16–19. quale subiectum capax 20. qualis intentio et potestas in ministro 21–23. qualis applicatio materiae ac formae 23. Numerus sacramentorum 24. Ritus servandi 25.

Sacrilegii notio – species – poenae – quī procedatur in causis sacrilegii IV. 177–180. in rebus venereis sacrilegii notio et poena varia 256–257.

Sanatio in radice quoad matrim. II. 217. V. matrim.

Sanctorum canonizatio – imagines – reliquiae V. has voces.

Saraceni quinam IV. 148. poenae in ipsos, si vexent christianos 150.

Schismatici quinam – poenae in ipsos – quis cognoscere schisma

possit - quotuplex schisma, qua distinguitur ab haeresi - quis a schismate absolvere valeat IV. 145-147.

Seminaria Clericorum erigendi ius competit Eccl. ad quemnam finem, uti semper praestitit II. n. 372. an facienda seminarii erectio 373. quâ dotandum 374. In regimine seminarii a quo et quomodo praestanda puerorum admissio et educatio, bonorum administratio 375.

De sententia et re iudicata: sententia definitiva interlocutoria, requisita intrinseca ad valorem definitivae, requisita extrinseca, contra quem et intra quod tempus petenda sit, quis effectus - quid res iudicata 224-229. Executio sententiae per quem, quando, quâ, et quo ordine fiat an executor distinctus a iudice possit cognoscere rationes ad impediendam executionem 261-262.

Sententia vim legis habet cum transit in rem iudicatam III. 86-89.

Sententia ex informata conscientia quid - eius historia - notio - divisio - cuius naturae sit huiusmodi potestas - subiectum - obiectum - modus procedendi III. 370. seqq. IV. nota ad n. 81.

Sepultura quid - notae historicae - quotuplex sepultura II. n. 384-386. Sepultura subiicitur potestati ecclesiasticae 387. - quinam donentur et quinam priventur iure sepulturae 388. Poenae in violantes ius sepulturae 389. Iura parochi ratione sepulturae 390. de cremaione 391.

Servitus quid - quotuplex, personalis, realis - quâ constituatur vel amittatur - actio inde orta confessoria, negatoria II. 511. seqq.

Sigillum sacramentale quid - quaenam sub hoc cadant - quinam ad hoc obligentur, quo iure - quae sit poena in sacerdotem violentem sigillum - qui processus in causis sigilli IV. 313-318.

Signatura gratiae et signatura iustitiae I. 238.

Simoniae I. notio - divisio - quid simonia mentalis, conventionalis, realis, confidentialis circa beneficia IV. 182-184. - II. mercem simoniae constituit res spiritualis, vel quae connexive spirituales sunt, in quibus exponitur quid certe sit simoniacum 185-187. - III. Pretium simoniacum constituitur munere a manu, a lingua, ab obsequio. Unde simonia non est si quid accipiatur titulo substantiationis, obligationis, gratitudinis et laboris extrinsecae, titulo redimendae vexae..... 188. 189. - IV. Forma simoniae est in pacto, quo imponitur obligatio ad dandum vel conferendum quid spirituale pro temporali: regulae ex quibus diiudicetur qua mente datum vel promissum quid... 190-192. - V. De quibusdam simoniae speciebus: e. g. in beneficiis, in ord. collationibus 193-195. - VI. Poenae in simoniacos, quibus ii plectuntur ipso iure in susceptione ordinum, in beneficia, in ingressu in religionem IV. 196-197. An Episcopus ab hisce poenis possit dis-

pensare 198. VII. Quoad iudiciale processum in causis simoniae iudex competens est ecclesiasticus - accusator potest esse quilibet catholicus, modo non sit inimicus - accusari potest tam dans quam accipiens: an ignorans poenas in simoniacos eas incurrat: an restituenda ante sent. iudicis simoniace accepta 199-203. De mercede et muneribus non accipiendis 204. Ne praelati vices suas vel Ecclesias sub annuo censu concedant 205. De Magistris et ne aliquid exigatur pro licentia docendi 206.

Societatis contractus quid - eius species - quas inter personas detur - obligatio inde orta - cessatio II. 468.

Sodomia quid - quotuplex - sub qua poena plectatur IV. 260-267.

Solutio generatim quid - *late* liberatio a qualibet obligatione, *speciatim* acceptilatio, oblatio rei debitae, confusio, compensatio, novatio, delegatio, rei interitus II. 243. *Stricte* sc. physica praestatio rei debitae: de qua quinam solvere possint aut teneantur - quid sit solvendum, quibus, quo ordine, quonam tempore et loco, quinam effectus solutionis. II. 414.

Solutio indebiti 504.

Sors triplicem dat contractum II. 493.

Sortilegium V. divinatio, magia, idololatria.

Spiritismus quid - quatenus illicitus IV. 163. seqq.

Sponsalia V. matrimonium.

Sponsiones, ludi quid II. 494. V. ludus.

S. C. super disciplina et **statu Regularium** a quo erecta et deinceps quatenus immutata I. 229.

S. C. **Studiorum** I. 236.

Stuprum quid proprie, - quotuplex et sub quibus poenis prohibetur IV. 247-249.

Subdiaconatus ordo sacer et maior I. 68-69. quinam ritus et quodnam munus proprium I. c.

Successio ab intestato quid - causa successionis - qui et quo ordine succedant praesertim clericis II. 533. sqq.

Superstitionis triplex genus sc. idololatria, divinatio, vana observantia V. has voces IV. 152. seqq.

Suspensionis notio, definitio. multiplex effectus, unde canones quidam deducuntur, qui plectatur eius violatio 74-78. An irregularitas contrahatur ex violatione suspensionis, quae mere est poena, non etiam censura, nota ad n. 78.

Suspensiones I. s. nunc vigentes contentae sive Const. *Apostol. Sedis* sive Conc. Trid. n. 79-81. V. App. lib. IV. in cit. Const.

Syndicus quid sit, quinam et quomodo constitui potest - qualis eius potestas et officium et hoc quamdiu durat III. 78-79.

Synodi dioecesanæ notio, tempus locus, modus I. 348. quinam ad eam vocandi et a quo, sub quibus obligationibus - leges circa ordinem in ea servandæ - Officiales eligendi - obiectum - quænam vis insit eius statutis I. 348-353.

T

Tabulae rotantes quid - quatenus prohibita IV. 167.

Temporalia in Eccles. dispescuntur in *varias classes* II. 236. -

Temporalium bonorum fontes iam ab initio fuerunt decimæ, primitiæ, oblationes, stipendium pro celebratione missæ 327-331. - V. beneficium, peculium clericorum.

Tentatio Dei quid, quotuplex, - affinis est blasphemiae IV. 171.

Tertiarii saeculares - horum origo - qui dicantur tertii ordinis - Iura tertiariorum, officia, privilegia ex Const. Nicolai V. *Supra montem* et Leonis XIII Const. *Auspicato* 17 Sept. 1882 et III. kal. Iun. 1883 nota ad n. 371.

Testes qui in iudicio idonei esse possint vel non - quaer. obligatio ad testificandum, obiectiva et intrinseca auctoritas, forma et solemnitas productionis, receptionis examinis - Testes sibimet contrarii vel diversi nullam. adminiculati semiplenam, contestes plenam faciunt fidem III. 199-206.

Testamentum quid, quotuplex, huius substantialia et solemnia quinam hæredem instituere aut hæres institui potest - quæ testamento relinqui et capi possint II. 521 seqq. - Cum non sit infirmatum, servandum est - quis executor testamentarius 526-528.

Articuli Cod. Itali contra ss. canones circa ultimas voluntates ad causas pias, nota ad n. 531.

Titulus ordinationis quid sit - quotuplex - conditiones - poenae in ordinatos absque titulo I. 70-73.

Tonsurae origo I. 56, 57. - Notio, requisita, effectus 58 - an sit sacramentum et ordo nota ad n. 58-59: prima tonsura est ritus initiationis in clericatum 12.

Transactio quid, quotuplex, materia, forma - qui possint transigere vel non - effectus præcipui - rescissionis causae - an fieri possit circa crimina - an iudex ad eam cogere possit III. 95-107.

Translatio quid - cuius auctoritate fiat - qua de causa - ad quos producendos effectus I. 191.

Tridentinum Concilium novissimum ius induxit l. Isag. 55. huius decretor. collectio 65-67.

Tutelae administratio quasi contractus II. 501.

U

Unctionis extremae sacramentum - eius notio II. 73. - Institutio 74 - effectus 75. materia remota et proxima 76 - forma 77 - minister 78 et subiectum 79.

Unio beneficiorum - *realis, aequalis, subiectiva, suppressiva* II. 350-351. *sub quibus conditionibus* 351.

Usurae notio, divisio - conventionalis prohibetur, nec permittitur lucrum, nisi adsint iusti tituli - hi recensentur. - Hinc usura non est census, cambium, montes pietatis, contractus societatis - sub quibus poenis perceptio lucri ex mutuo puniatur, et quâ in eius causis procedatur. IV. 268-274.

Utensilia quid - quae consecratione - quae benedictione - quae ministro indigeant II. 309-311. materia unde utensilia - quis his omnibus instruere Ecclesias debeat - et qua custodia diligentiaque tractanda 312-314.

V

Vacare beneficium quotupliciter sumatur II. 339.

Vana observantia quid - *ars divinatoria* - **poenae contra delinquentes** hisce artibus IV. 160-162.

De Card. **Urbis Vicario** huiusque officialibus appendix l. I. ad n. 239.

Vicarii Apostolici qui sint I. 258. append.

Vicarius: Varium genus vicariorum 286. Vicarius generalis episcopi quâ constituatur, quando hoc officium in Ecclesia ortum - an gaudeat potestate ordinaria - quanta - eius substantatio cuius expensis, dignitas, cessatio I. 287-293.

Vicariorum foraneorum notio - potestas - cessatio 294-297.

Vicarius Capitularis quâ et quando eligendus - quanta gaudeat potestate I. 300, 301.

Vicarius parochi - alii perpetui, alii temporales - a quo, quibus de causis illi constituendi - quale ius ipsis competat - quid servetur rectori principali. - Temporaneorum quotuplex classis ad quaenam officia et iura deputantur 315-317.

Vis et metus in matr. et in aliis contract. II. 119 et seq. V. matrimonium.

S. C. **Visitationis Apostolicae** pro regimine Urbis I. 236.

Visitatio dioecesis ab **Episcopo** peragenda, quid sit, eius vis, materia, modus, tempus, expensae.

Visitandi sacra Limina *obligatio incumbit* Episcopo, in quo consistat, modus, tempus, agenda in ea, omissionis poena I. 279.

Vitalitium qualis contractus - quis illud stipuletur II. 358.

Votum quid - quotuplex - eius requisita - effectus, cessatio II. 268-272.

LAUS DEO, DEIPARAE ET SANCTO PATR. IOSEPHO.

FRANCISCUS M. CARINI

Praepositus Provinciae Romanae S. I.

Cum opus, cui titulus « Praelectiones Iuris Canonici, quas in schola Institutionum Canonicarum habebat P. Marianus De Luca S. I. nunc Textus Decretalium Professor..... *Liber de Delictis et Poenis Ecclesiasticis* », aliqui eiusdem societatis Theologi, quibus id commisimus, recognoverint, et in lucem edi posse probaverint, facultatem damus, ut typis mandetur, si iis, ad quos pertinet, ita videbitur.

In quorum fidem has literas manu nostra subscriptas et sigillo societatis nostrae munitas dedimus.

Romae die sacro B. M. Virginis in Caelum assumptae 1898.

P. FRANCISCUS M. CARINI

Praep. Prov. Romanae S. I.

IMPRIMATUR

Fr. Albertus Lepidi Ord. Praed. S. P. A. Magister.

IMPRIMATUR

Franciscus Cassetta Patriarcha Antioch. Vicesg.

3920

